

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

M A G I S T R S K O D E L O

**PRIMERJALNOPRAVNI VIDIKI VARSTVA AVTORSKE PRAVICE
IN SORODNIH PRAVIC V SLOVENIJI, HRVAŠKI,
MAKEDONIJI TER BOSNI IN HERCEGOVINI**

V Ljubljani, maj 2006

Mojca Urbančič

I Z J A V A

Študentka Mojca Urbančič izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Krešimirja Puhariča in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

**V Ljubljani, dne 15. 5. 2006
Mojca Urbančič**

KAZALO

1	UVOD.....	1
2	ZASNOVA VARSTVA OBRAVNAVANIH PRAVIC V MEDNARODNEM PRAVU IN PRAVU EU	4
2.1	KLASIČNO MEDNARODNO PRAVO IN PRAVO EU	4
2.1.1	POLOŽAJ KLASIČNEGA MEDNARODNEGA PRAVA V NACIONALNIH PRAVNIH SISTEMIH.....	4
2.1.2	POLOŽAJ EVROPSKEGA PRAVA V NACIONALNIH PRAVNIH SISTEMIH DRŽAV ČLANIC ES	6
2.2	SVETOVNA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA (STO).....	11
2.3	POMEN SPORAZUMA O TRGOVINSKIH VIDIKIH PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE – TRIPS.....	13
2.4	NESORAZMERJA IN OVIRE V MEDNARODNI TRGOVINI IN NJIHOV VPLIV NA UVELJAVLJANJE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC	16
2.4.1	VIDEO IN FILMSKO PIRATSTVO.....	17
2.4.2	PIRATSTVO NA PODROČJU GLASBENE INDUSTRIJE	18
2.4.3	PIRATSTVO NA PODROČJU INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE	19
3	TRIPS – STANDARDI RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC	25
3.1	KNJIŽEVNA DELA	26
3.2	RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN ZBIRKE PODATKOV	37
3.3	PRAVICE IZ NAJEMA	41
3.4	IZVAJALCI, PROIZVAJALCI FONOGRAMOV IN RTV ORGANIZACIJE..	46
3.5	UVELJAVLJANJE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC (SPORAZUM TRIPS).....	51
3.6	DOLOČBE O CIVILNIH IN UPRAVNIH POSTOPKIH TER SREDSTVIH ...	54
3.7	DOLOČBE O ZAČASNIH UKREPIH.....	56
3.8	DOLOČBE O POSEBNIH ZAHTEVAH V ZVEZI Z UKREPI NA MEJI	57
3.9	DOLOČBE O KAZENSKIH POSTOPKIH	57
4	STANDARDI RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC TER NJIHOVO UVELJAVLJANJE V SLOVENIJI, HRVAŠKI, MAKEDONIJI TER BOSNI IN HERCEGOVINI.....	58
4.1	ORIS NEKATERIH SKUPNIH IZHODIŠČ UREDITVE IZ NEKDANJE SFRJ	58
4.2	UREDITEV V SLOVENIJI	59
4.2.1	STANDARDI RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC V SLOVENIJI	60
4.2.1.1	KNJIŽEVNA DELA	60
4.2.1.2	RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN ZBIRKE PODATKOV	69
4.2.1.3	PRAVICE IZ NAJEMA	72

4.2.1.4	IZVAJALCI, PROIZVAJALCI FONOGRAMOV IN RADIODIFUZNE, RTV ORGANIZACIJE	73
4.2.1.5	UVELJAVLJANJE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC	76
4.3	UREDITEV NA HRVAŠKEM	84
4.3.1	STANDARDI RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC NA HRVAŠKEM	84
4.3.1.1	KNJIŽEVNA DELA	85
4.3.1.2	RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN ZBIRKE PODATKOV	91
4.3.1.3	PRAVICE IZ NAJEMA	92
4.3.1.4	IZVAJALCI, PROIZVAJALCI FONOGRAMOV IN RADIODIFUZNE, RTV ORGANIZACIJE	93
4.3.1.5	UVELJAVLJANJE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC	95
4.4	UREDITEV V MAKEDONIJI	99
4.4.1	STANDARDI RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC V MAKEDONIJI	100
4.4.1.1	KNJIŽEVNA DELA	100
4.4.1.2	RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN ZBIRKE PODATKOV	103
4.4.1.3	PRAVICE IZ NAJEMA	104
4.4.1.4	IZVAJALCI, PROIZVAJALCI FONOGRAMOV IN RADIODIFUZNE, RTV ORGANIZACIJE	104
4.4.1.5	UVELJAVLJANJE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC	106
4.5	UREDITEV V BOSNI IN HERCEGOVINI	109
4.5.1	STANDARDI RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC V BOSNI IN HERCEGOVINI	109
4.5.1.1	KNJIŽEVNA DELA	110
4.5.1.2	RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN ZBIRKE PODATKOV	113
4.5.1.3	PRAVICE IZ NAJEMA	114
4.5.1.4	IZVAJALCI, PROIZVAJALCI FONOGRAMOV IN RADIODIFUZNE, RTV ORGANIZACIJE	114
4.5.1.5	UVELJAVLJANJE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC	116
5	MEDSEBOJNA PRIMERJAVA STANDARDOV RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC TER NJIHOVEGA UVELJAVLJANJA V SLOVENIJI, HRVAŠKI, MAKEDONIJI TER BOSNI IN HERCEGOVINI	119
5.1	PRIMERJAVA STANDARDOV RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC	120
5.1.1	KNJIŽEVNA DELA	121
5.1.2	RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN ZBIRKE PODATKOV	122
5.1.3	PRAVICE IZ NAJEMA	123

5.1.4 IZVAJALCI, PROIZVAJALCI FONOGRAMOV IN RTV ORGANIZACIJE.....	125
5.2 UVELJAVLJANJE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC	127
6. PRAKSA NA PODROČJU UVELJAVLJANJA VARSTVA AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC.....	130
7. SKLEPNE UGOTOVITVE.....	134
LITERATURA IN VIRI.....	141
PRILOGE 1-6	

1 UVOD

Mednarodna prizadevanja za razvoj in doseganje visokih standardov učinkovitega varstva pravic intelektualne lastnine in prizadevanja za odpravo nesorazmerij in ovir v mednarodni trgovini s svetovnega vidika so se v preteklem desetletju pokazali pri sprejemu sporazuma TRIPS, t.j. Sporazuma o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (Uradni list RS MP št. 10/1995). Sporazum je bil sprejet v okviru Svetovne trgovinske organizacije (STO), med drugim tudi z namenom ustvarjanja medsebojne podpore drugim mednarodnim organizacijam, med katerimi je v uvodnem delu sporazuma TRIPS omenjena Svetovna organizacija za intelektualno lastnino (WIPO). Sporazum TRIPS je eden najpomembnejših mednarodnih sporazumov s področja intelektualne lastnine v okviru klasičnih trgovinskih sporazumov STO (Šipec, 1998, str. 5).

Zavest o povečevanju obsega, npr. piratskih in ponarejenih produktov v svetovni trgovini in posledic, ki jih le-to povzroča, se je razvila v skupna prizadevanja držav članic STO, da v okviru sporazuma TRIPS sprejmejo enotne standarde za varstvo in uveljavljanje pravic intelektualne lastnine. Sporazum TRIPS ureja standarde varstva avtorske in sorodnih pravic, znamk, geografskih označb, industrijskih vzorcev in modelov, patentov, topografij integriranih vezij, neobjavljenih informacij ter nadzor nad proti konkurenčno prakso pri pogodbenih licencah. Z uresničevanjem varstva intelektualnih pravic se med drugim vzpodbuja ustvarjalno delo, tehnološke inovacije in lojalno konkurenco, pozitivni vpliv odseva tudi na področju varstva potrošnika (Module 7: Intellectual property rights: TRIPS, 1998, str. 7). V mednarodno okolje, kjer obstajajo zahteve po določenem standardu varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, se od leta 1991 dalje vključujejo tudi samostojne države Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina.

Področje varstva intelektualne lastnine je široko in raznovrstno. Zato bom v okviru ožje problematike magistrskega dela obravnavala le področje, ki ga sporazum TRIPS ureja v okviru učinkovitega varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, ki zajema: varstvo književnih del, računalniških programov, zbirk podatkov, pravic iz najema ter varstvo izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij. Problematiko obravnavam primerjalno-pravno in sicer z vidika uresničevanja določil sporazuma TRIPS o varstvu avtorskih pravic in sorodnih pravic ter njihovem uveljavljanju v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini. Pri tem upoštevam, da med naštetimi državami niso vse države postale članice STO. V besedilo magistrskega dela vključim posamezne primere varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, npr. primere iz gospodarstva in primere uveljavljanja pravic nosilcev avtorskih in sorodnih pravic, predvsem iz domače sodne prakse in prakse Evropske skupnosti (ES). Naj omenim misel, ki jo je v povezavi z ustvarjalnostjo avtorjev in izvajalcev dejal Bautista Eduardo: »Ustvarjalnost je posel prihodnosti, vendar je za izpolnitev ciljev prihodnosti potrebno zagotoviti tudi sedanost. Prav zato moramo biti pozorni na zakonodajne spremembe v vseh svojih državah« (Bautista, 2002, str. 9).

Ker je varstvo avtorskih pravic in sorodnih pravic področje, ki ga v okviru svojih aktivnosti s svojimi pravnimi akti, poleg STO urejajo tudi druge mednarodne in nadnacionalne organizacije, npr. Svetovna organizacija za intelektualno lastnino (WIPO) in ES, v besedilo magistrskega dela umestim krajši prispevek o najpomembnejših pravnih aktih, ki sta jih na tem področju sprejeli navedeni dve organizaciji.

Z magistrskim delom želim odgovoriti na vprašanje, ali in kako so Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina v okviru razvoja varstva avtorske pravice v času po razdružitvi iz nekdanje SFR Jugoslavije uveljavile minimalne standarde, ki jih na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic zahteva sporazum TRIPS. Z delom želim prispevati k spoznanjem o prizadevanjih Svetovne trgovinske organizacije za razvoj in doseganje visokih standardov na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, k uresničevanju katerih si, vsaka v okviru svoje dinamike, prizadevajo Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina. Ključna spoznanja želim bralcu predstaviti predvsem z vidika usklajenosti avtorskopravne zakonodaje Slovenije, Hrvaške, Makedonije ter Bosne in Hercegovine s sporazumom TRIPS, uveljavljanja določb avtorskopravne zakonodaje v vsakodnevni praksi naštetih držav ter z vidika škode, ki se ustvarja v svetovnem merilu na račun piratstva računalniških programov. Z delom želim prispevati k utrjevanju zavesti, da je na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic še mnogo nerešenih problemov ter nakazati njihovo učinkovito reševanje. Prepričana sem, da razvoj zakonodaje na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic ter njenega uveljavljanja še ni zaključen in brez skupnega prizadevanja vseh in vsakogar, tudi ne bo.

Cilji, ki jih z magistrskim delom želim doseči so sledeči:

- na primeru preučevanja video in filmskega piratstva, piratstva na področju glasbe in računalniških programov prikazati ovire in učinke varstva avtorske pravice na mednarodno trgovino, s poudarkom na prizadevanju Svetovne trgovinske organizacije (STO) za razvoj in doseganje visokih standardov in učinkovitega varstva v okviru sporazuma TRIPS,
- oceniti, ali so Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina dosegle standarde razpoložljivosti, obsega in uporabe avtorske pravice in sorodnih pravic, ki jih na področju varstva avtorske pravice književnih del, računalniških programov, zbirk podatkov, pravic iz najema, pravic proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij določajo določbe sporazuma TRIPS;
- na primeru piratstva računalniških programov ugotoviti in oceniti najpomembnejše prednosti, ki jih z učinkovitim uveljavljanjem standardov varstva avtorske pravice in sorodnih pravic iz sporazuma TRIPS ter zmanjševanjem stopnje piratstva lahko pričakujejo Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina,

- predstaviti nekaj najpogostejših primerov kršitev in uveljavljanja avtorskih pravic in sorodnih pravic ter napovedati, ali in kateri ukrepi so potrebni za učinkovito nadaljnje uveljavljanje varstva avtorske pravice v okviru mednarodne skupnosti ter v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini.

Magistrsko delo izdelam s pomočjo različnih metod dela, pri čemer sta najpogosteje uporabljeni metodi metoda analize in metoda primerjave. Metodo analize uporabim pri preučevanju posameznih določb sporazuma TRIPS in določb nacionalne zakonodaje Slovenije, Hrvaške, Makedonije ter Bosne in Hercegovine. Metodo primerjave uporabim v okviru primerjave standardov, ki jih vsebujejo določbe sporazuma TRIPS in standardov, ki jih vsebujejo določbe nacionalnih zakonodaj Slovenije, Hrvaške, Makedonije ter Bosne in Hercegovine. Metodo primerjave uporabim pri primerjavi uveljavljanja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, ki izhajajo iz TRIPS-a, in drugih klasičnih mednarodnih pogodb, npr. Bernske konvencije za varstvo književnih in umetniških del z dne 24. 7. 1971, ter pravnih aktov ES. Magistrsko delo opremim s prilogami, v katere združim slovar prevodov tujih izrazov, seznam tabel in grafov, članstvo držav v Svetovni trgovinski organizaciji ter podatke o stopnji piratstva v posamezni regiji sveta in držav in škode, ki iz tega naslova nastaja.

V posameznih poglavjih preučujem vsebinsko zaokrožene trditve o področjih, pomembnih za obravnavo in doseg postavljenih ciljev. Posebno pozornost usmerim v razumevanje različnih učinkov določb klasičnega mednarodnega prava in evropskega prava, saj menim, da je med učinkovanjem enega in drugega precejšnja razlika. Opozorim na značilnosti delovanja STO in ES, usmerjene v višanje standarda varstva avtorske pravice in sorodnih pravic. Ob ovirah, ki se pojavljajo v okviru svetovne trgovine prikažem pomembnost vprašanja reševanja področja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic v okviru globalne trgovine. V posebno poglavje oblikujem podrobne zahteve Sporazuma o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine v tistem delu, ki se nanaša na standarde razpoložljivosti, obsega in uporabe avtorske pravice in sorodnih pravic ter ukrepov, ki jih morajo države članice urediti za uveljavljanje le-teh. Sledi prikaz ureditve področja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini. Posebno poglavje številka 5. 2. namenim primerom uveljavljanja avtorske in sorodnih pravic. Vsebino zaključim s sklepnim delom, v katerem odgovorim na v uvodu zastavljena vprašanja in ocenim, ali so cilji dela doseženi.

2 ZASNOVA VARSTVA OBRAVNAVANIH PRAVIC V MEDNARODNEM PRAVU IN PRAVU EU

Preden se osredinim na pravno varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic, urejenih v sporazumu TRIPS ter v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini, predstavim nekaj aktivnosti, npr. zajemanje podatkov o piratstvu (glej stran številka 13), ki na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic potekajo na mednarodnem področju. Navedene države namreč ne morejo delovati izolirano, zato se na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic vključujejo v mednarodne tokove.

Za lažje razumevanje veljave mednarodnega prava znotraj nacionalnih pravnih redov Slovenije, Hrvaške, Makedonije ter Bosne in Hercegovine, predstavim najpomembnejše razlike med ciljnostjo klasičnega mednarodnega prava in prava ES.

Za občutek, zakaj se mednarodna skupnost sploh trudi z aktivnostmi na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic v nadaljevanju predstavim vpliv, ki ga ima piratstvo na posameznih področjih avtorskega prava in sorodnih pravic na gospodarstvo posamezne regije in nekaterih držav.

2.1 KLASIČNO MEDNARODNO PRAVO IN PRAVO EU

Uvodoma sem nekaj besed že namenila mednarodnim prizadevanjem za razvoj in doseganje visokih standardov učinkovitega varstva intelektualne lastnine (glej uvodne besede prejšnjega poglavja), pri čemer naj, upoštevajoč polnopravno članstvo Slovenije v ES dodam, da se aktivnosti v mednarodnih krogih odvijajo v okviru dveh različnih sistemov mednarodnega prava. Prvi okvir predstavljajo aktivnosti na področju klasičnega mednarodnega prava, medtem ko v drugi okvir sodi področje evropskega prava. Prav zaradi vključenosti Slovenije in njenih aktivnosti na obeh področjih, ter vpliva ES na obveznosti Slovenije v okviru varstva intelektualne lastnine, naj uvodoma navedem razliko med učinkovanjem mednarodnih pogodb in drugih pravnih aktov obeh sistemov.

2.1.1 POLOŽAJ KLASIČNEGA MEDNARODNEGA PRAVA V NACIONALNIH PRAVNIH SISTEMIH

Poseben poudarek je namreč namenjen mednarodnim prizadevanjem za razvoj in doseganje visokih standardov učinkovitega varstva intelektualne lastnine in prizadevanja za odpravo nesorazmerja in ovir v mednarodni trgovini, ki so se v preteklem desetletju izrazila tudi v okviru sprejema sporazuma TRIPS (Uradni list RS MP št. 10/1995).

Položaj klasičnega mednarodnega prava v nacionalnih ureditvah, katerega del je sporazum TRIPS, postaja za članice evropskih in svetovnih organizacij vse pomembnejši, saj mednarodna normativna dejavnost in vstopanje vanje zahteva od držav članic sposobnost izvajanja mednarodnih norm. V nasprotnem primeru državam groze sankcije in drugi predpisani ukrepi. Obveznosti iz mednarodnega akta mora posamezna država članica določene organizacije bodisi preliti v nacionalni sistem (npr. Velika Britanija), bodisi mora njena nacionalna pravna ureditev dopuščati neposredno uporabo mednarodnega prava (npr. Francija, Slovenija). Ko v magistrskem delu omenim neposredno uporabo mednarodnega prava govorim o načelu primata mednarodnega prava nad zakonodajo držav članic. Načelo primata mednarodnega prava nad zakonodajo držav članic zahteva, da so vsi zakoni v skladu z ratificiranimi mednarodnimi pogodbami (Dovžan, 2000, str. 32).

Mednarodno pravo je v Sloveniji skupaj z mednarodnimi načeli in običaji umeščeno pod ustavo in nad zakone in ostale predpise (153. in 160. člen ustave RS) (Dovžan, 2000, str. 32). Ob obravnavi najpomembnejših aktov, ki urejajo področje mednarodnih pogodb v Sloveniji, nisem našla enotnega predpisa, ki bi v Sloveniji urejal področje mednarodnih pogodb. Najpomembnejšo vlogo vsekakor predstavljajo določbe 69.–88. člena Zakona o zunanjih zadevah (Uradni list Republike Slovenije, št. 45/01 in 78/03) in Dunajska konvencija o pogodbenem pravu (Uradni list SFRJ, št. 30/72). V Dunajski konvenciji najdem splošna pravila za sklepanje mednarodnih pogodb, državam je prepuščeno, da same določijo svojo zakonodajo. Zakon o zunanjih zadevah vsebuje definicijo mednarodne pogodbe v prvem odstavku 69. člena. Definira jo kot sporazum, ki ga Republika Slovenija sklene pisno z eno ali več državami ali mednarodnimi organizacijami in za katerega velja mednarodno pravo ne glede na število listin, iz katerih je sestavljen, in ne glede na njegovo posebno ime. Vendar tukaj moram opozoriti, da s podpisom mednarodne pogodbe le-ta še ne začne veljati, saj mora biti ratificirana in objavljena v Uradnem listu Republike Slovenije, se pravi, sprejeta mora biti v naš pravni red (t.i. proces inkorporacije mednarodnega prava). Izjemo določa 72. člen Zakona o zunanjih zadevah, ki določa, da se mednarodna pogodba lahko začasno uporablja pred njeno uveljavitvijo, če je delegacija s soglasjem vlade sprejela tako klavzulo (Zupančič, 2003, str. 19).

Kot primere pomembnih mednarodnih pravnih aktov, ki so bili sprejeti na področju varstva avtorskih pravic in sorodnih pravic v okviru klasičnega mednarodnega prava, navedem naslednje mednarodne akte:

- Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (Uradni list RS MP št. 10/1995),
- Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del (Uradni list SFRJ MP 14/75, 4/86; RS 24/92),
- Svetovna konvencija o avtorski pravici (Univerzalna konvencija), (Uradni list SFRJ MP 14/75, 4/86; RS 24/92),
- Mednarodna konvencija za varstvo izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in radiodifuznih organizacij (Rimska konvencija, 1961),

- Konvencija o razdelitvi signalov za prenos programa po satelitu (Bruseljska satelitska konvencija, 21. 5. 1974),
- Konvencija za varstvo proizvajalcev fonogramov pred nedovoljenim presnemavanjem njihovih fonogramov (Geneva, 29. oktober 1971),
- Pogodba svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorski pravici (Ženeva, 20. december 1996)
- Pogodba svetovne organizacije za intelektualno lastnino o izvedbah in fonogramih (Ženeva, 20. december 1996),

V okviru klasičnega mednarodnega prava je bilo sprejetih veliko mednarodnih aktov, s katerimi se ureja varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic. Mnoge mednarodne pogodbe klasičnega mednarodnega prava, npr. Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del, veljajo v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini. Njihovo uveljavljanje v zakonodaji je v popolni odvisnosti od interesov posamezne države. Ob dejstvu, da določbe naštetih mednarodnih pogodb znotraj nacionalne zakonodaje učinkujejo šele z njihovo ratifikacijo oziroma inkorporacijo v nacionalni sistem oziroma, da mora nacionalna pravna ureditev dopuščati neposredno uporabo mednarodnega prava ocenjujem, da je sam sistem delovanja klasičnega mednarodnega prava precej zapleten in dolgotrajen. Oceno podajam na podlagi spoznanja, da brez ustreznih postopkov, npr. inkorporacije, pogodbe klasičnega mednarodnega prava v nacionalni zakonodaji ne učinkujejo (glej stran številka 5).

2.1.2 POLOŽAJ EVROPSKEGA PRAVA V NACIONALNIH PRAVNIH SISTEMIH DRŽAV ČLANIC ES

Pri obravnavi položaja evropskega prava v nacionalni sistem držav članic ES najprej navedem po mojem mnenju najpomembnejšo razliko med učinkovanjem klasičnega mednarodnega prava in evropskega prava. Članice ES, med njimi Slovenija, so namreč del svojih suverenih pravic prenesle na posamezne organe ES.

Slovenija je v letu 2003 sprejela pomembne spremembe ustave in sicer v tem smislu, da lahko z ratificirano mednarodno pogodbo prenese izvrševanje dela suverenih pravic na mednarodne organizacije, pri čemer se pravni akti in odločitve, sprejete v okviru mednarodnih organizacij, nato uporabljajo v skladu s pravno ureditvijo teh organizacij. Omenjena sprememba je v Ustavo Republike Slovenije umeščena v sklopu procesa integracije v ES z Ustavnim zakonom o spremembah I. poglavja ter 47. in 68. člena ustave Republike Slovenije iz leta 2003 (3. a člen Ustave Republike Slovenije, Uradni list RS št. 33/91-I in 42/97).

Posledica tega je, da ima pravo ES v Sloveniji, tako kot v drugih državah članicah drugačen položaj, kot klasično mednarodno pravo, saj že s sprejemom nekega izvedbenega akta skupnosti (npr. sprejem uredbe, direktive) in njihove objave v uradnem glasilu

Evropske unije samodejno postane del nacionalnega prava držav članic ES. Pri tem opozorim na bistveno razliko med obema procesoma, t.j. da gre v primeru prava ES za proces integracije evropskega prava v nacionalne sisteme in ne za proces inkorporacije (glej strani 5 in 6), pri katerem je potrebno sprejeti poseben akt, ki pravo inkorporira v nacionalno zakonodajo (Dovžan, 2000, str. 32). Države članice ES, med njimi tudi Slovenija, je del svoje suverenosti prenesla na organe ES (glej stran številka 6). Za razliko od tega pri sprejemanju npr. mednarodnih pogodb klasičnega mednarodnega prava prenosa suverenih pravic držav na organe mednarodnih organizacij ni. Posledica navedenih razlik se po mojem mnenju kaže tudi v postopkih, ki so v magistrskem delu obravnavanih držav, t.j. v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini, potrebni pri izpolnjevanju mednarodnih obveznosti, vsebovanih v mednarodnih pravnih aktih.

ES ni le mednarodna organizacija klasičnega tipa, temveč je naddržavna tvorba, v okviru katere veljajo nekatera, za razumevanje značilnosti pravnega reda ES po mojem mnenju najpomembnejša načela: načelo avtonomnosti prava ES, načelo primarnosti prava ES in načelo neposredne uporabnosti prava ES. Za razliko od mednarodnega prava v okviru katerega se sklepajo klasične mednarodne pogodbe (glej poglavje številka 2.1.1. Položaj klasičnega mednarodnega prava v nacionalnih pravnih sistemih), je pravni red ES avtonomen in samostojen, razvija se neodvisno od pravnih sistemov držav članic, kar je posledica prenosa izvrševanja suverenih pravic držav članic na organe ES (načelo avtonomnosti prava ES) (Grilc, Ilešič, 2001, str. 101). Pravna pravila, sprejeta na ravni ES prevladajo nad pravili notranjega pravnega reda držav članic (načelo primarnosti prava ES). V tem načelu se kaže tudi obveznost zakonodajnih in drugih pristojnih organov držav članic, da ne sprejemajo predpisov, ki bi bile v nasprotju s predpisi prava ES (Grilc, Ilešič, 2001, str. 103). Pravo ES se neposredno uporablja v državah članicah ES, kar pomeni, da se posamezniki lahko sklicujejo na določbe prava ES, kar zagotavlja večjo učinkovitost prava ES (načelo neposredne uporabnosti prava ES), (Grilc, Ilešič, 2001, str. 107).

Poglavitni cilj ES, ki naj bi ga dosegla do leta 2010, je razviti najbolj konkurenčno in dinamično, na znanju temelječe gospodarstvo, ki bo sposobno ekonomske rasti, zaposlovanja in socialnega razvoja. Za doseganje svojih ciljev, še posebej za liberalizacijo trga, uporablja večstranske, regionalne in dvostranske iniciative. V tem smislu ES nadaljuje svoje sodelovanje s Svetovno trgovinsko organizacijo (STO) ter vzpodbuja večstranske trgovinske aktivnosti trgovinskih partnerjev. Skupaj z Združenimi državami Amerike (ZDA), ima v okviru STO poglavitno vlogo (European Union: July 2002, str. 7).

Da ES daje veliko poudarka uveljavljanju varstva pravic intelektualne lastnine, spoznam v dejstvu, da država, ki področja varstva intelektualnih pravic nima urejenega v svoji nacionalni zakonodaji, sploh ne more postati njena članica. V okviru urejanja tega področja je ES sprejela mnogo direktiv, na podlagi katerih se v državah članicah odvija proces harmonizacije varstva pravic intelektualne lastnine, kot npr. na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic v digitalnem okolju (European Union: July 2002, 2002, str. 7).

Naj na tem mestu omenim temeljno značilnost direktiv, da zavezujejo države članice le kar se tiče rezultata, ki ga morajo v okviru sprejemanja svojih zakonodajnih aktov doseči. Pri tem je vsaki državi posebej prepuščena izbira, v kakšni obliki in na kakšen način bo dosegla rezultat, ki ga vsaki članici ES nalaga direktiva (Grilc, Ilešič, 2001, str. 116). Najpomembnejše direktive, ki v ES urejajo področje varstva avtorske pravice in sorodnih pravic so naslednje:

- Direktiva Sveta ES 93/98/EEC, z dne 29. oktobra 1993, o harmonizaciji trajanja varstva avtorske pravice in določenih sorodnih pravic (Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights, 1993), ureja pravico avtorjev umetniških in literarnih del, pravice na kinematografskem in avdiovizualnem delu in sorodne pravice proizvajalcev fonogramov, pravice filmskih producentov in radijskih ter televizijskih organizacij. Varstvo avtorskih del traja za časa življenja avtorja in še 70 let po avtorjevi smrti. Če je avtorjev več, se rok računa od smrti zadnjega avtorja, pri anonimnih delih od dneva njegove objave. Namen direktive je namreč v tem, da je varstvo premoženjske avtorske pravice zagotovljeno tudi otrokom in vnukom avtorja (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 173).
- Direktiva 2001/84/ES evropskega parlamenta in sveta, z dne 27. septembra 2001, o pravici do preprodaje v korist avtorja izvirnega umetniškega dela (Directive 2001/84/EC of the European Parliament and of the Council of 27 September 2001 on the resale right for the benefit of the author of an original work of art, 2001), ki zavezuje države članice, da uredijo pravico do preprodaje kot neodtujljivo pravico avtorja izvirnega umetniškega dela, ki se ji ni mogoče odpovedati. Avtor prejema določeno denarno nadomestilo za vsako prodajo ali preprodajo svojega dela, ki je izraženo v odstotku njegove s prodajo dosežene cene. Pravica avtorja se nanaša na vsa dejanja prodaje, tako pri trgovcih, posrednikih, v galerijah in podobno. Minimalno prodajno ceno določijo države članice, ki ne sme biti višja od tri tisoč evrov (Zirnstein, 2003, str. 17).
- Direktiva sveta 92/100/EGS, z dne 19. novembra 1992, o pravici dajanja v najem, pravici posojanja in o določenih pravicah, ki so sorodne avtorski pravici na področju intelektualne lastnine (Council Directive 92/100/EEC of 19 November 1992 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property), ki uvaja pravico dajanja v najem in pravico posojanja originalov ali kopij avtorskih in sorodnih del. Direktiva zagotavlja nosilcem avtorske in sorodnih pravic delež koristi, ki izhaja iz novih oblik izkoriščanja njihovih del. Tej pravici se ni mogoče odpovedati (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 99).
- Direktiva sveta 91/250/EGS, z dne 14. maja 1991, o pravnem varstvu računalniških programov (Council Directive 91/250/EEC of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs), ureja avtorsko varstvo računalniških programov in harmonizira

pravila, ki urejajo zaščito programske opreme kot osnovne sestavine sistemov za obdelavo podatkov. Programe varuje kot pisana, t.j. književna dela, pri čemer morajo biti originalna in lastna intelektualna stvaritev avtorja. Varstvo ne vključuje idej ali načel, vključuje pa pripravljeno gradivo, ki ima naravo, da kasneje iz njega lahko nastane računalniški program, npr. opisi sekvenc korakov programa (Trampuž, 1995, str. 16).

- Direktiva 96/9/ES evropskega parlamenta in sveta, z dne 11. marca 1996, o pravnem varstvu podatkovnih baz (Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases), ureja podatkovne baze kot zbirke neodvisnih del, podatkov ali drugega gradiva v kakršnikoli obliki, ki je sistematično ali metodično urejena in posamično dostopna z elektronskimi ali drugim sredstvi, pri čemer to varstvo ne velja za računalniške programe, uporabljene za izdelavo ali delovanje elektronskih podatkovnih baz. Podatkovna baza je varovana podobno kot so varovana pisana, tj. književna dela, pri tem pa morajo biti originalna in lastna intelektualna stvaritev avtorja (Zirnstern, 2003, str. 17).
- Direktiva 2001/29/ES in sveta, z dne 22. maja 2001, o uskladitvi določenih aspektov avtorske pravice in njej sorodnih pravic v informacijski družbi (Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society) nalaga državam članicam obveznost, da v svojih pravnih redih zagotovijo varstvo pravice avtorja do prepovedi reproduciranja, distribuiranja in javne objave njegovega dela ter pravice izvajalcev, proizvajalcev fonogramov, proizvajalcev avdiovizualnih del in RTV organizacij. Prav ta direktiva zavezuje države članice k zagotavljanju učinkovitega kaznovanja kršitev avtorske pravice in sorodnih pravic (Chitrakar, 2004, str. 5).
- Direktiva sveta 93/83/EGS, z dne 27. septembra 1993, o harmonizaciji določenih pravil glede avtorske in sorodnih pravic, ki se nanašajo na satelitsko radiodifuzno oddajanje in kabelsko retransmisijo (Council Directive 93/83/EEC of 27 September 1993 on the coordination of certain rules concerning copyright and rights related to copyright applicable to satellite broadcasting and cable retransmission) zahteva za satelitsko oddajanje avtorsko varovanih del privolitev imetnika avtorske pravice. Države članice morajo zagotoviti izključno pravico avtorja, da privoli v posredovanje svojega avtorskega dela javnosti prek satelita, zaradi česar mu pripada določeno denarno nadomestilo. Države članice morajo določene pravice, ki se nanašajo na satelitsko oddajanje zagotoviti tudi izvajalcem, proizvajalcem fonogramov in RTV organizacijam (Zupančič, 2000, str. 1293).
- Direktiva 98/84/ES Evropskega parlamenta in sveta, z dne 20. novembra 1998, o pravnem varstvu storitev, temelječih na pogojnem dostopu (Directive 98/84/EC of the European Parliament and of the Council of 20 November 1998 on the legal protection of services based on, or consisting of, conditional access) ureja storitve, ki temeljijo na

pogojenem dostopu, kot so plačljiva televizija, plačljive elektronske baze in paleta spletnih storitev, ki so dostopne na podlagi vpisnine oziroma plačila na vpogled (pay-per-view). Država članica je zavezana k preprečevanju proizvodnje, uvoza, prodaje, posojanja ali posedovanja naprav ali opreme, ki omogoča nepooblaščen dostop do teh storitev in do ukrepov, ki pospešujejo nameščanje, vzdrževanje ali zamenjavo naprav, ki to preprečujejo. Poleg tega mora zagotoviti učinkovito sankcioniranje kršiteljev (Zirnstein, 2003, str. 17).

Razvoj varstva pravic na področju varstva intelektualne lastnine z navedenimi direktivami v ES še ni zaključen. V ES je bila do nedavnega v postopku obravnave nova direktiva, znana pod nazivom »Enforcement Directive«, ki varstvu pravic intelektualne lastnine omogoča še bistveno večjo varstvo, kot ga zagotavlja TRIPS (Musker, Marsland, 2004, str. 8). Direktiva predstavlja horizontalno iniciativo, vključuje vse pravice intelektualne lastnine (npr. licence, pravice kolektivnih organizacij in profesionalnega varstva pravic intelektualne lastnine), ki so urejene v pravu ES in nacionalnih zakonodajah držav članic. Predvideva obveznost ukrepov, postopkov in ostalega, kar je potrebno za zagotovitev uveljavitve pravic intelektualne lastnine, pri čemer je potrebno zagotoviti, da se z uveljavljanjem pravic intelektualne lastnine ne vzpostavljajo ovire zakoniti trgovini (3. člen osnutka). Določba temelji na 41. členu sporazuma TRIPS. Direktiva obravnava tudi kolektivne organizacije in organe za kolektivno varstvo intelektualnih pravic. Uveljavlja domnevo imetnika intelektualne lastnine, ki je naveden na delu na običajen način (Musker, Marsland, 2004, str. 8). Direktiva uvaja harmonizacijo civilnih in upravnih sankcij proti kršiteljem pravic intelektualne lastnine. Menim, da je direktiva pomembna tudi z vidika zagotavljanja enotnega trga ES, saj je nesprejemljivo, da enotni trg ne bi deloval zaradi ovir, ki jih ustvarja npr. ponarejanje, piratstvo in morebitne različne ureditve varstva avtorske pravice in sorodnih pravic znotraj držav članic ES. Različne ureditve varstva avtorske pravice in sorodnih pravic bi namreč povzročile oviro za prost pretok blaga. Zavedati se moramo, da je varstvo intelektualne lastnine temeljni element, ki poleg promocije inovacij in ustvarjalnosti, prispeva k razvoju zaposlovanja in razvoju konkurence (Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April on the enforcement of intellectual property rights, 2004).

Kazenskih sankcij »Enforcement directive« ne ureja. Vendar se moramo ob tem zavedati dejstva, da pirati pogosto uporabljajo s piratstvom pridobljena denarna sredstva, za financiranje drugih kriminalnih dejavnosti, npr. za razpečevanje mamil. Interpol in Europol sta razkrila že več takih povezav med pirati in organiziranim kriminalom (Bussines Software Alliance, Novice, 2004, str. 1).

Postopke učinkovitih prevzemanj evropskih direktiv nadzoruje Komisija ES, saj le-to ne more biti prepuščeno le volji in možnosti posamezne države članice. Naj za primer navedem, da bo v primeru nepravilnega prevzemanja evropskih direktiv s področja notranjega trga Komisija ES sprožila postopek kar zoper 13 od 15 držav članic, kar se mi zdi zelo veliko. Pri nadzoru se je Komisija ES osredotočila na 16 primerov, ki se nanašajo

na direktive o avtorskih pravicah. T.i. »obrazloženega mnenja« ne bo poslala le na Dansko in v Italijo. Preostale države članice, ki so ga dobile, morajo v dveh mesecih nanj zadovoljivo odgovoriti (Evropska komisija bo oštela 13 držav članic, 2003, str. 4). V nasprotnem primeru Komisija ES zadevo preda sodišču. Naj kot primer izpostavim predvsem najuspešnejšo državo članico, t.j. Dansko, ki je pri prenosu evropske zakonodaje v predvidenih rokih v domačo zakonodajo prevzela 97,87 % potrebnega evropskega pravnega reda. V primerjavi z njo najbolj zaostaja Velika Britanija, ki je v svoji zakonodaji uveljavila le 95,76 evropske zakonodaje (Evropska komisija bo oštela 13 držav članic, 2003, str. 4).

Vpliv ES v STO je velik, saj s svojim delovanjem pospešuje globalizacijo, vključno s pristopnimi pogajanjimi držav v okviru STO. ES bistveno prispeva k uresničevanju in uveljavljanju določb in standardov, ki jih na področju varstva intelektualne lastnine določa TRIPS (European Union: July 2002, str. 7).

2.2 SVETOVNA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA (STO)

Preden se osredinim na vsebino TRIPS, želim nekaj besed najprej nameniti STO, v okviru katere je bil TRIPS sprejet. Svoj sedež ima na RUE de Lausanne 154, CH-1211 Geneve, Switzerland.

Če bi STO želela opisati v nekaj besedah, bi najprej omenila, da je na mednarodnem področju edina mednarodna organizacija, ki se ukvarja s pravili globalne trgovine, t.j. s pravili mednarodne trgovine med državami. Njena najpomembnejša naloga je prav v zagotavljanju takšnih pogojev mednarodne trgovine, ki zagotavljajo, da le-ta poteka brez pretresov, svobodno in v skladu s predvidevanji (World Trade Organization, 2003, str. 1). V okviru njenega delovanja potrošniki in proizvajalci vedo, da jim zagotavlja varno preskrbo in večjo izbiro proizvodov, surovin in storitev, proizvajalci in izvozniki pa, da bodo tuja tržišča zanje ostala odprta. Nekako ne smem zanemariti dejstva, da se z zmanjševanjem ovir mednarodnega trgovanja zmanjšujejo morebitne obstoječe ovire med narodi, kot so npr. politični in vojaški konflikti (World Trade Organization, 2003, str. 2).

STO je mednarodna organizacija, ustanovljena je bila z Marakeškim sporazumom o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije, dne 1. januarja 1995. Nastala ni kar čez noč, za njen nastanek so pomembna večletna pogajanja v okviru Urugvajске runde (1986-94), njen predhodnik je bil General Agreement on Tariffs and Trade oziroma sporazum GATT. Za STO lahko rečem, da je sicer novo nastala organizacija, vendar ne gre zanemariti dejstva, da ima kot naslednica GATT 50 let izkušenj delovanja v multilateralnem trgovinskem sistemu. Prav v teh 50 letih je svetovna trgovina beležila izredno rast, saj je blagovni izvoz v povprečju zrasel 6 % na leto. Za primerjavo naj dodam, da je celotna trgovina v letu 1997 dosegla 14-kratno vrednost celotne trgovine v letu 1950 (World Trade Organization, 2003, str. 4).

Naj omenim, da se je obstoječi sistem delovanja mednarodne trgovine v okviru STO gradil skozi vrsto trgovinskih pogajalskih krogov, ki so se odvijali pod okriljem GATT. Prvi pogajalski krogi so se namreč ukvarjali predvsem s prizadevanjem po zmanjševanju carin, kasnejši so posegali tudi na druga področja, kot npr. na boj proti dampingu in na brezcarinske ukrepe. Zadnji trgovinsko pogajalski krog je že omenjena Urugvajska runda, ki je potekala v letih 1986-94, rezultat katere je bila med drugim tudi ustanovitev STO. Seveda nas to ne sme zavesti v misli, da so se s tem trgovinska pogajanja zaključila. Le-ta se namreč nadaljujejo, npr. februarja 1997 je bil sprejet sporazum o telekomunikacijskih storitvah, brezcarinski trgovini na področju informacijske tehnologije, finančnih storitev, zavarovanj, varovanja ipd. Naj k temu dodam še pogajanja iz leta 2000 o kmetijstvu in storitvah, ki so sedaj vključeni v Doha Development Agenda, Doha, Katar, iz novembra 2001. V okviru le-teh pogajanj potekajo pogajanja na področju carin, trgovine in okolja, proti-dampinga, investicij, konkurence, pospeševanja trgovine, intelektualne lastnine ipd. (World Trade Organization, 2003, str. 4).

Dne 1. 1. 2006 je bilo v STO vključeno že 149 držav članic (glej prilogo številka 4). Med njimi so tudi Slovenija (od 30. 7. 1995), Hrvaška (od 30. 11. 2000) in Makedonija (od 4. 4. 2003). Bosni in Hercegovini se še ni uspelo vključiti v članstvo STO (Members and Observers, 2005, str. 1). K temu dodam še podatek, da med članicami najdemo kar tri četrtine držav, ki izhajajo iz skupine držav v razvoju in skupine manj razvitih držav. Za omenjeno skupino držav v razvoju in za skupino manj razvitih držav¹ so v praktično vse sporazume, sprejete v okviru STO, vključene posebne določbe, ki jim, upoštevajoč njihov status, zagotavljajo daljše obdobje, v katerem morajo sporazume uveljaviti in izpolniti iz njih izhajajoče obveznosti (World Trade Organization, 2003, str. 6).

¹ STO nima uradne definicije pojmov »razvita država« in »država v razvoju« in uradnih meril za razvrščanje držav v skupine držav v razvoju in manj razvitih držav. Običajno se pri razvrstitvi držav v skupino razvitih držav, držav v razvoju in manj razvitih držav upošteva lastna izbira države, čeprav njena lastna izbira ni vedno sprejeta v vseh organih STO (Least-developed Countries, 2006, str. 1). 1. Razvite članice STO: Avstralija, Avstrija, Belgija, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Evropska skupnost, Finska, Francija, Grčija, Hongkong, Irska, Islandija, Italija, Izrael, Japonska, Republika Koreja, Kanada, Latvija, Liechtenstein, Litva, Luksemburg, Madžarska, Malta, Mehika, Južnoafriška republika, Macao, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Nova Zelandija, Poljska, Portugalska, Singapur, Slovenija, Slovaška, Španija, Švedska, Švica, Turčija, Velika Britanija, Združene države Amerike (Developed Country, 2006, str. 1). 2. Članice STO v razvoju: Albanija, Antigva in Barbuda, Argentina, Armenija, Bahrajn, Barbados, Belize, Bolivija, Botsvana, Brazilija, Brunej, Bolgarija, Kamerun, Čile, Kitajska, Kolumbija, Kostarika, Slonokoščena obala, Hrvaška, Kuba, Demokratična republika Kongo, Dominika, Dominikanska republika, Ekvador, Egipt, Salvador, Fidži, Makedonija, Gabon, Georgia, Gana, Grenada, Gvatemala, Gvajana, Honduras, Indija, Indonezija, Jamajka, Jordanija, Kenija, Kuvajt, Kirgizija, Malezija, Mauritius, Moldavija, Mongolija, Maroko, Namibija, Nikaragva, Nigerija, Oman, Pakistan, Panama, Papua, Paragvaj, Peru, Filipini, Katar, Romunija, Sanit Kitts in Nevis, Sveta Lucija, Saint Vincent in Grenadine, Saudska Arabija, Šrilanka, Surinam, Svazi, Tajpej, Tajska, Trinidad in Tobago, Tunizija, Združeni Arabski Emirati, Urugvaj, Venezuela, Zimbabve (Members and Observes, 2006, str. 1). 3. Manj razvite članice STO: Angola, Bangladeš, Benin, Burkina Faso, Burundi, Centralnoafriška republika, Čad, Džibuti, Gambija, Gvineja, Gvineja Bissau, Haiti, Kambodža, Kongo, Lesoto, Madagaskar, Malavi, Maldivi, Mali, Mavretanija, Mjanmar, Mozambik, Nepal, Niger, Ruanda, Salomonovi otoki, Senegal, Sierra Leone, Tanzanija, Togo, Uganda in Zambija (Least-developed Countries, 2006, str. 1);

2.3 POMEN SPORAZUMA O TRGOVINSKIH VIDIKIH PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE – TRIPS

Po mnenju nekaterih, npr. Brett Cottle, je prav ustvarjalnost tisti vir energije, ki poganja kulturo komunikacije in širi ideje (Cottle, Kreile, 2002, str. 11). Predstavlja posel prihodnosti, vendar je potrebno za to že danes postaviti cilje varstva, ki se bodo medsebojno dopolnjevali in uresničili v vseh državah (Bautista, 2002, str. 9).

Vrednost in pomembnost pravic intelektualne lastnine je v sodobnem gospodarstvu zelo velika saj le-te ustvarjajo proti konkurenčne učinke. Bistvo pravic intelektualne lastnine, ki obsega pravo industrijske lastnine in avtorsko pravo, je prav v ustvarjanju pravic z učinkom erga omnes, ki pripadajo imetnikom teh pravic (Repas, 2003, str. 34). Če se omejim le na primer škode, ki zadeva avtorske pravice, naj omenim, da je bilo v azijsko-pacifiški regiji v letu 2002 samo s kopijami DVD-jev povzročeno kar za 640 milijonov \$ škode, pri čemer je bilo največ škode povzročeno na Kitajskem, kjer je bilo več kot 90 odstotkov prodanih DVD-jev ilegalnih. Kopije najpogosteje izdelujejo v skritih podjetjih, z najetimi študenti (ks/ap/th, 2003, str. 1). S tem dobimo le bežen vpogled v povzročeno škodo in dogajanje, ki poteka ob vsej preprostosti tehnologije in znanja, ki je potrebno za tako nezakonito razmnoževanje DVD-jev. Do nezakonitega razmnoževanja primerkov filmov ne prihaja le v okviru industrije. To se vsakodnevno dogaja na vseh koncih sveta, med fizičnimi osebami, npr. do izmenjave avtorsko zaščitene datoteke prihaja preko službenih računalnikov, ko zaposleni med svojim siceršnjim delom z interneta nalagajo z avtorskimi pravicami zaščitene datoteke (Turk, 2003, str. 18).

Za občutek vpliva učinkovitega varstva pravic intelektualne lastnine naj omenim pomembno analizo, ki jo je na področju piratstva računalniške programske opreme opravila International Data Corporation (IDC), iz katere je razvidno, da bi zmanjšanje piratstva za 10 odstotnih točk v Evropi do leta 2006 povzročilo dobrobiti v vrednosti za skoraj več kot 100 milijard \$. Ta učinek ne bi bil edini učinek, saj bi se v Evropi poleg tega odprlo tudi 250.000 novih delovnih mest, za 23,3 milijarde \$ bi se povečali davčni prihodki držav članic.

V analizo IDC je bila, med drugimi državami vključena tudi Slovenija. Iz podatkov analize je mogoče razbrati vpliv zmanjšanja piratstva računalniških programov v Sloveniji. Zmanjšanje piratstva računalniških programov ter močnejša rast računalniške programske in storitvene industrije bi Sloveniji prinesla porast BDP do 400 milijonov \$. Če bi se stopnja piratstva v Sloveniji do leto 2006 znižala še za 10 odstotnih točk, bi to prineslo nadaljnjih 200 milijonov \$, ustvarilo bi 1.300 novih visoko plačanih delovnih mest ter 57 milijonov \$ davčnih prihodkov (Šalomon, 2003, str. 8).

Upoštevač zelo velik učinek varstva intelektualnih pravic se je v okviru sedem let trajajočega urugvajskega kroga GATT, na pobudo ZDA, kateri sta se pridružili Japonska in

ES, začela razvijati ideja o višjem in enotnejšem nivoju varstva intelektualne lastnine. Leta 1994 (Šabec, 2002, str. 11) so se trgovinska pogajanja uspešno končala z Marakeškim sporazumom o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije, katerega del je v Aneks 1 C vključen Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine, poznan kot sporazum TRIPS (Puharič, 2003, str. 40). Pravice intelektualne lastnine so s sprejetjem tega sporazuma postale predmet trgovanja v svetovnih trgovinskih odnosih (Šabec, 2002, str. 11), kar po mojem mnenju podaja sporazumu TRIPS še večjo vlogo, saj so obveznosti, ki jih nalaga državam članicam na področju varstva avtorskih pravic in sorodnih pravic uveljavljajo praktično po vsem svetu (glej prilogo številka 4).

Najpomembnejši cilji sporazuma TRIPS so vsebovani v preambuli sporazuma, ki povzema temeljni namen in cilje Urugvajske runde pogajanj (Overview: the TRIPS Agreement, 2004, str. 3). Njegov namen je izboljšanje varstva intelektualne lastnine v svetu, v spodbujanju ustvarjalne dejavnosti, posodabljanju uprav unij, ustanovljenih na področju varstva industrijske lastnine in varstva književnih in umetniških del. Prispeval naj bi k zmanjšanju nesorazmerij in ovir v mednarodni trgovini, ob tem spoštoval potrebe po spodbujanju učinkovitega in ustreznega varstva pravic intelektualne lastnine. Vendar ukrepi in postopki njihovega uveljavljanja ne smejo postati ovire v zakoniti trgovini (Puharič, 2003, str. 40).

Sporazum TRIPS vsebuje minimalne standarde varstva intelektualne lastnine. Ostaja sicer na ravni avtorsko-pravnega varstva, ki ga vsebuje Bernska konvencija iz leta 1971, vendar opozorim, da v krog varstva dodaja nove pravice, npr. varstvo računalniških programov, pravico iz najema ter pravice izvajalcev in proizvajalcev fonogramov (Bredie, 2002, str. 3).

V primerjavi z dotedanjimi konvencijami je sporazum TRIPS odpravil nekaj slabosti in uvedel nekaj povsem novih določb, npr. zahtevo po sprejetju enotnih standardov za zaščito in mednarodni nadzor nad uveljavljanjem teh pravic (Šabec, 2002, str. 11).

Preden se osredinim na posamezne določbe sporazuma TRIPS, navedem nekatera osnovna vprašanja, ki jih le-ta ureja. To je vprašanje, kaj razumemo pod pojmom »standardi razpoložljivosti, obsega in uporabe intelektualnih pravic«, vprašanje, kaj nam sporazum TRIPS prinaša na področju uveljavljanja določb o varstvu intelektualnih pravic ter vprašanje, ali sporazum TRIPS vsebuje določbe v okviru preprečevanja in reševanja sporov med državami članicami STO glede upoštevanja obveznosti, ki so jih prevzele s sporazumom TRIPS.

Pod pojmom »standardi razpoložljivosti, obsega in uporabe intelektualnih pravic« razumemo minimalne standarde varstva, ki jih mora vsaka članica STO upoštevati pri sprejemanju svoje zakonodaje, tj. predmete varstva, pravice, ki morajo biti priznane, dovoljene izjeme od teh pravic in minimalno dobo trajanja varstva (Overview: the TRIPS Agreement, 2004, str. 1). Upoštevajoč določbo 1. člena sporazuma TRIPS smejo države članice z domačimi zakoni izvajati širše varstvo, kot je to kot minimum določeno s

sporazumom. Pravno varstvo pravic intelektualne lastnine na nacionalni ravni ne sme biti določeno v nasprotju s sporazumom (Puharič, 2003, str. 41).

Sporazum TRIPS na področju uveljavljanja določb o varstvu intelektualnih pravic vsebuje nekatera splošna načela ter določbe, ki se nanašajo na civilne in upravne postopke, začasne ukrepe, ukrepe na meji in kazenske postopke. Vsi postopki so določeni z namenom učinkovitega uveljavljanja pravic intelektualne lastnine (Overview: the TRIPS Agreement, 2004, str. 1) in učinkovitega ukrepanja proti kateremukoli dejanju poseganja v pravice intelektualne lastnine, vključno s hitrimi sredstvi za preprečevanje poseganja in sredstvi, ki preprečujejo nadaljnja poseganja (1. odstavek 41. člena sporazuma TRIPS).

Sporazum TRIPS določa posamezne obveznosti držav, npr. obveznost članic, da Svetu za TRIPS sporočijo zakone in predpise, ki jih uveljavljajo in se nanašajo na razpoložljivost, obseg, pridobivanje, uveljavljanje in preprečevanje zlorab pravic intelektualne lastnine (2. odstavek 63. člena sporazuma TRIPS). Svet za TRIPS je tako npr. v letu 2002 zaključil pregled zakonodaje 20 držav, med katerim naštejemo le nekatere: pregled zakonodaje Albanije, Antigwe in Barbude, Kitajske, Gabona, Gane, Namibije, Tunizije, Združenih Arabskih Emiratov itd. (Annual Report 2003, 2003, str. 86).

V nadaljevanju magistrskega dela navajam temeljna načela, ki jim v svojih določbah sledi sporazum TRIPS. Med temeljnimi načeli sporazuma TRIPS je na prvem mestu omenjeno načelo nacionalnega obravnavanja (3. člen sporazuma TRIPS). Le-to določa, da mora vsaka članica glede varstva intelektualne lastnine državljanom drugih držav članic zagotoviti enake ugodnosti kot svojim državljanom (Puharič, 2003, str. 49), pri čemer je mogoče v okviru sporazuma TRIPS upoštevati izjeme, ki so sicer določene v drugih mednarodnih pogodbah, npr. v Bernski pogodbi (1. odstavek 3. člena sporazuma TRIPS) in sicer ne glede na to, ali je članica STO podpisnica Bernske pogodbe ali ne (Overview: the TRIPS Agreement, 2004, str. 2). Možnost odstopanja od tega načela je mogoča tudi v primerih sodnih in upravnih postopkov, vključno z navedbo naslova za storitev ali imenovanje zastopnika, ki izhajajo iz zakonodaje države, če so take izjeme potrebne za zagotovitev skladnosti z zakoni in predpisi posamezne države, ki niso v neskladju z določbami sporazuma TRIPS in če praksa ni uporabljena na način, ki bi prikrito omejeval trgovino (3. člen sporazuma TRIPS).

Naslednja določba, tj. določba 4. člena sporazuma TRIPS vsebuje načelo minimalnih pravic in klavzulo največje ugodnosti, ki določa spodnjo mejo varstva pravic intelektualne lastnine. Države morajo pripadnikom druge države članice takoj in brezpogojno priznati vsako prednost, ugodnost, privilegij ali imuniteto, ki jo priznavajo državljanu katerekoli druge države članice. Prepovedana je združitev posameznih držav v gospodarsko zvezo, ki bi svojim članicam dala večje ugodnosti (Šabec, 2002, str. 13). Menim, da je uporaba načela minimalnih pravic in klavzule največje ugodnosti primerno tudi z vidika dejstva, da bi v nasprotnem primeru nastopile ovire v mednarodnem trgovanju, npr. povečalo bi se piratstvo računalniških programov.

Izraz »varstvo,« ki ga sporazum TRIPS uporablja v določbah 3. in 4. člena in se nanaša na razpoložljivost, pridobitev, obseg, ohranjanje in uveljavljanje pravic intelektualne lastnine, je potrebno razumeti v smislu vseh pravic, ki jih sporazum ureja (Puharič, 2003, str. 49). Menim, da je enoten izraz primeren, saj bi uporaba različnih izrazov lahko povzročila pri sprejemanju npr. nacionalnih predpisov varstva intelektualne lastnine odstopanja od ureditve varstva, ki ga določa sporazum TRIPS v svojih določbah pri posamezni pravici, npr. varstvo geografskih označb v 22. členu sporazuma TRIPS.

Ob usmeritvi pozornosti v prakso sprejemanja mednarodnih konvencij pred sprejetjem sporazuma TRIPS spoznam, da so le-te uveljavljanje varstva pravic urejale zelo na splošno, npr. Svetovna konvencija o avtorski pravici v svojem X. členu določa le, da se vsaka država pogodbenica zavezuje, da bo skladno s predpisi svoje ustave sprejela potrebne ukrepe, da bi zagotovila uporabo konvencije (X. člen Svetovne konvencije o avtorski pravici). TRIPS je tako prva mednarodna konvencija, ki vsebinsko, neposredno in dokaj obsežno ureja civilno in sodno varstvo, npr. državam članicam nalaga, da zagotovijo poštene in pravične postopke, možnost zastopanja po neodvisnih pravnih svetovalcih, ukrepanje glede dokazov ipd. (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 380). To dejstvo se mi zdi še posebej pomembno z vidika spoznanja, da je na področje postopka uveljavljanja intelektualnih pravic postavil do držav članic STO večje zahteve kot katerikoli mednarodni akt do sedaj.

Ob zaključku tega poglavja opozorim, da mora vsaka država, ki želi postati članica STO, določbe svojih nacionalnih zakonov uskladiti z določbami sporazuma TRIPS. V tej obveznosti se zrcali učinkovitost sporazuma pri prizadevanjih za poenotenje varstva pravic intelektualne lastnine. Od ugodnosti, ki jih nudi STO, so najbolj odvisne države v razvoju, ki so glede varstva pravic intelektualne lastnine tudi najbolj problematične (Šabec, 2002, str. 11).

2.4 NESORAZMERJA IN OVIRE V MEDNARODNI TRGOVINI IN NJIHOV VPLIV NA UVELJAVLJANJE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC

Ob dejstvu, da se intelektualni lastnini daje vedno večji pomen, naj ob uvodu v to poglavje omenim misel Lesterja C. Thoreau-a, ki je pred časom opozoril, da so več kot stoletje bili najbogatejši ljudje povezani s strojno, elektro in kemijsko industrijo ter nafto, danes je to miselni delavec (Strojin, 2001, str. 28).

Mnogo znanih izumiteljev, znanstvenikov in avtorjev npr. s talentom za glasbo, je namreč umrlo v revščini, saj svoje ideje niso znali pravno zaščititi ali tržno izkoristiti (Svetič, 2002, str. 95). Vsekakor so danes prizadevanja po varstvu avtorske pravice usmerjena v globalno varstvo avtorskih del, saj sta ustvarjalnost in varstvo avtorske pravice pomembna

za razvoj in uporabo informacijskih standardov in globalno identifikacijo originalnih avtorskih del vseh vrst (Jessop, 2002, str. 13).

Ko se vprašam o pogostosti nalaganja računalniških igrin in računalniške glasbe z interneta v državah ES, ki so potekale v zadnjih treh mesecih leta 2004, pridobim naslednje podatke: po podatkih Eurostata je računalniške igrice in računalniško glasbo z interneta nalagalo kar 15 % prebivalcev ES, pri tem je bil najvišji % dosežen na Finskem 38 %), sledita ji Irska (38 %) in Velika Britanija (25 %). V Sloveniji je v istem časovnem obdobju z interneta nalagalo računalniške igrice in računalniško glasbo 16 % prebivalstva (Eurostat, 2004, str. 1). Vendar internet ni namenjen samo nalaganju računalniških igrin in glasbe. Za primerjavo omenim še branje in nalaganje člankov iz internetnega časopisja. V ES je to internetno storitev v zadnjih treh mesecih uporabljajo kar 15 % vseh prebivalcev ES, v največji meri so jo uporabljali v Estoniji (38 %), ki ji sledita Finska (37 %) in Danska (36 %). Odstotki se višajo, npr. v letu 2002 je to storitev uporabljalo 13 % prebivalcev ES (Eurostat, 2004, str. 2).

Vendar samo članstvo države v STO še ne pomeni, da bo država uredila vse, da bo v njenem pravnem redu varstvo avtorske pravice učinkovalo. Kot primer skrajnega neupoštevanja varstva avtorskih pravic, omenim npr. tri države članice STO in sicer Bolivijo, Kolumbijo in Ekvador, v katerih se npr. piratstvo video posnetkov giblje med 95 in 100%, piratstvo glasbe med 65 in 90%, piratstvo na področju poslovnih računalniških aplikacij se giblje med 62 in 77% (Suro Bredie, 2002, str. 5).

Vpliv uveljavljanja avtorske pravice in sorodnih pravic, predvsem z vidika posledic in ovir, ki se pri tem pojavijo na posameznih primerih njihovih kršitev in odsevajo v gospodarstvih posameznih svetovnih regij in držav, predstavim v naslednjih poglavjih (glej poglavja številka 2.4.1.-2.4.2.). Primere piratstva sem izbrala s področij, kjer se piratstvo zelo pogosto pojavlja, t.j. video in filmsko piratstvo, piratstvo na področju glasbe ter piratstvo na področju računalniške tehnologije.

2.4.1 VIDEO IN FILMSKO PIRATSTVO

Pozornost najprej namenim video in filmskemu piratstvu, ki poteka v različnih oblikah, vključno z objavo avtorskega dela na internetu, z naročilom na dom, ter množičnimi razpečevalci in prodajalci kopij avtorskih del ipd. (Suro Bredie, 2002, str. 6).

Filmsko piratstvo se je v letih razvoja informacijske tehnologije spreminjalo. Najprej je potekalo kot presnemavanje filmov na digitalne kamere v kino dvoranah. Kopije takih filmov so bile zelo nekvalitetne. Kasneje se je način njihovega nelegalnega razmnoževanja razvil v drugačno smer. Tako se nelegalne DVD kopije filmov sedaj pojavljajo predvsem na internetu in to v zelo hitrem času, v nekaterih primerih, npr. film Gospodar prstanov, tudi pred prvo legalno predstavitvijo. Ko se sprašujem, kako je to mogoče, kaj hitro

najdem odgovor v študiji Research, ki je razkrila, da 77 % primerkov avtorskega dela nelegalno pride v javnost s pomočjo notranjih virov iz vrst nekega filmskega producenta (Insiders Fuel Internet Movie Piracy, 2004, str. 1).

Taka reprodukcija na internetu nelegalno objavljenih avtorsko zaščitene datotek velikokrat poteka prek službenih računalnikov. Pogosto prihaja do tega, da zaposleni v zasebne namene z interneta npr. snemajo piratske filme in glasbo. Konec leta 1999 se je namreč pojavil DivX, ki mu nekateri pravijo kar »filmski mp3« (Piratizirani filmi so vroči, 2004, str. 1). Z namenom, da bi opozorili velika podjetja po svetu na ta pojav, so predstavniki glasbene, filmske in založniške industrije izdali posebno brošuro, pod katero so se podpisala tri vplivna združenja RIAA (Recording Industry Association of America), MPAA (Motion Picture Association of America) in IFPI (International Federation of Phonographic Industry). Z brošuro opozarjajo, naj podjetja nadzorujejo svoje zaposlene. Internetno piratstvo se namreč obravnava kot najpomembnejši razlog za upad prodaje v glasbeni in filmski industriji (Turk, 2003, str. 18). Vsekakor ne smemo pozabiti, da so nove storitve praktično prav vse povezane z informatiko in internetom (Pritisk v parnem kotlu, 2002, str. 1). Dodati je potrebno, da se počasi, vendar vztrajno, zmanjšuje zasebnost uporabnikov interneta.

Že vpogled v podatke, da je video in filmsko piratstvo v azijsko-pacifiški regiji, kjer so piratski hollywoodski filmi vedno bolj priljubljeni, samo s kopijami DVD v letu 2002 povzročilo za 640 milijonov \$ škode nam da slutiti škodo, ki se s tem povzroča. Od tega je največja škoda v višini 168 milijonov \$ povzročena na Kitajskem (ks/ap/th, 2003, str. 1), ki je članica STO (Members and Observers, 2005, str. 1). Cena piratske kopije DVD je namreč nižja kot legalna kopija ali vstopnica za kinopredstavo, saj le-ta znaša le 1 dolar. Kupci ilegalnih DVD, ki jih sicer proizvajajo predvsem študenti v skritih podjetjih v južnih kitajskih mestih, niso skoraj nikoli kaznovani. Na Kitajskem so sicer predvidene stroge kazni za proizvajalce in prodajalce, vendar jih redko kaznujejo (ks/ap/th, 2003, str. 1).

2.4.2 PIRATSTVO NA PODROČJU GLASBENE INDUSTRIRJE

Če se osredinim na primere s področja glasbene industrije, lahko navedem, da se tudi zaradi brezplačnega presnemavanja glasbe z interneta založbe kopljejo v izgubah. Na možnost presnemavanja glasbe z interneta je bila svetovna glasbena industrija povsem nepripravljena (Dernovšek, 2003, str. 60). Ko govorimo o piratstvu na področju glasbene industrije, nas misel nekako navede na primer Napsterja, ki preko svoje internetne strani omogoča preprosto in hitro nalaganje nelegalne glasbe na domače računalnike. Vendar Napster ni edini, saj obstajajo nove oblike, kot so npr. »peer to peer«, ki ne uporablja centralnega strežnika, omogočeno je le neposredno komuniciranje med uporabniki in iskanje po zbirki datotek. Gre za izjemno priljubljeno, množično razširjeno obliko izmenjavanja datotek, zlasti glasbe v formatu mp3. Med njimi so najbolj priljubljeni

Kazaa, Morpheus, Edonkey, Gnutella, Grokster in podobno. Zaradi njihove decentralizirane organizacije so založbam zelo težko dosegeljive (Kočevar, 2003, str. 18).

Pri omenjeni obliki izmenjavanja glasbe naletimo na pojav različnega pojmovanja avtorskih pravic. Piratstvo v obliki »peer to peer« deluje v globalnem sistemu interneta in to dejstvo izkorišča. Avtorji programa Kazaa prihajajo iz Estonije, Sherman Networks ima sedež v pacifiški državi Vanuatu, kjer nimajo pravno korektno sestavljenih zakonov glede avtorskih pravic (Kočevar, 2003, str. 18). Več o piratstvu na področju glasbe ter odločitvah pristojnih sodišč glej strani 47 ter 52-53.

2.4.3 PIRATSTVO NA PODROČJU INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE

Za vpogled na dogajanje na področju informacijske tehnologije je pomembna študija, ki jo je že omenjen IDC (glej stran številka 13) pripravil za Business Software Alliance (BSA). V njej je do leta 2002 ovrednoten vpliv informacijske tehnologije v 57 državah ter ekonomski učinki, če bi le-te zaostrole izvrševanje in uveljavljanje prava intelektualne lastnine. Države, ki so bile vključene v to raziskavo do leta 2002, predstavljajo 98 % svetovne trgovine informacijske tehnologije (Business Software Alliance And IDC Announce Findings of Largest Ever Study Into Software Piracy, 2003, str. 1). Vendar sta BSA in IDC metodologijo študije piratstva (glej urejene podatke posameznih letnih študij piratstva v posameznih državah in območjih v svetovnem merilu v prilogah številka 5 in 6) razvijali še naprej. Iz rezultatov najnovejše študije, ki sta jo BSA in IDC objavili v maju 2005 (Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 2), sem spoznala, da sta v primerjavi s prejšnjimi študiji povečali število preučevanih držav iz 57 na 87. Spremenili sta metodologijo zajemanja podatkov tako, da je IDC v študijo vključil glavne prodajalce softvera, vključno z operacijskimi sistemi, potrošniškim softverom in sofverom domačih trgov. S tem je prikazana jasnejša slika piratstva, ki kaže na to, da postaja problem piratstva vse večji in večji (Koren, 2004, str. 5). To dejstvo sicer vpliva na to, da po posameznih letih zbrani podatki o % piratstva in o nastali škodi med obdobjema pred 2002 in po 2002 niso neposredno primerljivi, vsekakor pa menim, da je koristno, če poznamo dinamiko obeh obdobj. Prav zato sem v nadaljevanju podatke v tabelah ločila na dve obdobji, in sicer na obdobje od 1994-2002 in 2003-2004.

Na tem mestu se mi zastavlja vprašanje, od kod piratom in ponarejevalcem motivacija za njihova dejanja? Če malo pomislim, si lahko zamislim, da je vzrokov za motivacijo veliko. Po mnenju nekaterih, npr. Sodipo, so pirati motivirani predvsem s kratkoročnimi dobički, saj se odločajo za prodajo visoko mobilnih dobrin, za katere trg že obstaja, vse stroške promocije in prodora na trg je poravnal že imetnik pravice intelektualne lastnine, dobrine dosegajo visoko povpraševanje, izdelki se zlahka in poceni ponarejajo, imajo poceni delovno silo, nizke zaloge, ne plačujejo provizij, ni visokih investicij v oglaševanje in promocijo izdelka ter visokih proizvodnih stroškov in ker je povpraševanje po proizvodu običajno večje od ponudbe. Če omenim le nekaj naprav, ki so vsakomur izmed nas

Ko se vprašam, ali so države motivirane za znižanje piratstva, na podlagi grafa številka 1 ocenjujem, da bi morale biti motivirane, saj države z nižjo stopnjo piratstva zajamejo veliko večji % davčnih prihodkov, kot države z višjo stopnjo piratstva.

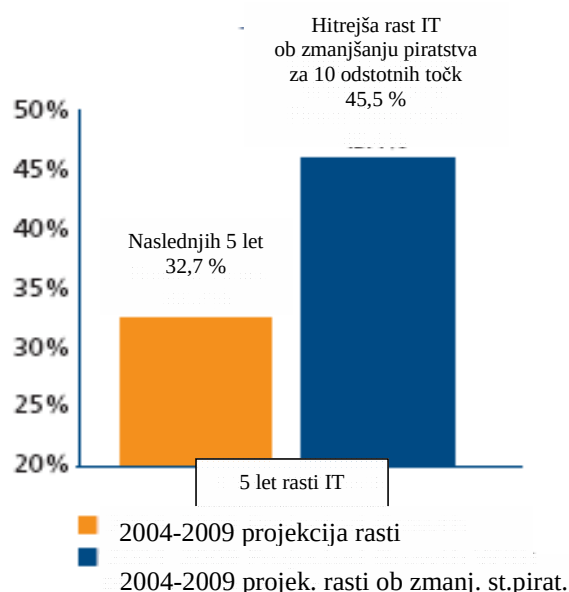
Graf številka 1: Države z najnižjim odstotkom piratstva zajamejo največ davčnih prihodkov

Iz študije IDC je razvidno, da bi se pozitivni učinki zaradi nižje stopnje piratstva kazali v vseh državah. V primeru, če bi prišlo do znižanja piratstva med letoma 2004 in 2009 za 10 odstotnih točk, bi države pridobile 45,5 odstotnih točk na področju rasti sektorja informacijske tehnologije, kar pomeni za 12,8 večjo rast. Naj navedem nekaj primerov učinkov, ki bi se raztezali vse do najvišjih predvidenih 347 odstotnih točk rasti v Kazahstanu. V Rusiji, kjer je predvidena 136 % rast sektorja informacijske tehnologije, bi bila rast za 94 odstotnih točk hitrejša in sicer bi se povzpela na 230 %. Število držav, ki bi dosegle več kot 50 % rast sektorja informacijskih tehnologij, bi se v omenjenem obdobju povečalo s 25 % (t.j. manj kot polovica držav) na 37 % (skoraj dve tretjini držav) ob znižanju piratstva za 10 odstotnih točk (Mednarodna organizacija Business Software Alliance, 2003, str. 7).

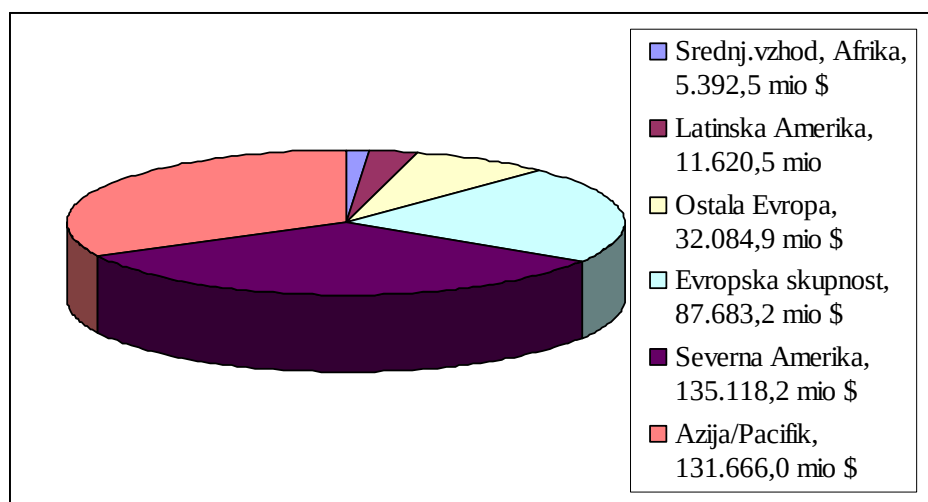
Učinek znižanja piratstva bi vplival na vse svetovne regije. Območja z višjo stopnjo piratstva bi od znižanja stopnje piratstva pridobile večjo relativno korist, ki bi se kazala v višjih davčnih prihodkih ter hitrejši rasti informacijske tehnologije. Ob primerjavi podatkov ocenjujem, da bi npr. območje Azija/Pacifik, ki mu sledita Vzhodna in Zahodna Evropa, pridobilo največ relativnega dobička (Azija-Pacifik 44,4%, Vzhodna Evropa 13,95%, Zahodna Evropa 8,1%, Srednji Vzhod-Afrika 6,9%, Severna Afrika 5,2% in Latinska Amerika 4,8%). Največji neposredni denarni prispevek k njihovem bruto domačemu proizvodu (BDP) bi pridobila območja z največjim sektorjem informacijske tehnologije. Nazorna primerjava je razvidna iz grafa št. 3, kjer je ovrednotena denarna korist.

Graf številka 2: Pospešena rast informacijske tehnologije ob 10 odstotnih točk nižji stopnji piratstva

Vir: Expanding the Frontiers of our Digital Future, 2005, str 5.

Graf številka 3: Koristi posamezne regije ob znižanju stopnje piratstva za 10 odstotnih točk (v milijonih \$)

Vir: Expanding the Frontiers of our Digital Future, 2005, str 17, 18.

Zanimivi so podatki o stopnji piratstva v svetovnem okviru. Iz podatkov BSA in IDC o državah z najvišjo stopnjo piratstva z leta 2004 je razvidno, da je stopnja piratstva najvišja v Vietnamu in Ukrajini. Vendar je pri posameznih državah iz skupine držav z najvišjo stopnjo piratstva navedeno, da se je stopnja piratstva v letu 2004 v primerjavi z letom 2003 še povišala, npr. Zimbabve iz 87 % na 90 %, Tunizija iz 82 % na 84 %, Kenija iz 80 % na 83 %, kar je razvidno iz podatkov, ki sem jih zbrala v tabeli številka 1.

Piratstvo računalniških programov povzroča izgubo v svetovnih merilih. Ob tej priložnosti moram opozoriti na to, da je v letu 2002 t.j. v zadnjem letu študije po stari metodologiji, globalna denarna izguba zaradi piratstva narasla kar za 19 %, kar pomeni, da je narasla na 13,08 milijard \$ (Mednarodna organizacija Business Software Alliance, 2003, str. 13). Vendar je porast škode prisotna tudi v okviru študije po novi metodologiji zajemanja podatkov (glej graf številka 4 in 5 ter strani 23-24). Iz podatkov tabele številka 40 v prilogi številka 6: Denarna izguba po državah in regijah: svet v letih 1994-2004 (v tisočih \$) razberem, da škoda iz naslova piratstva še narašča, saj je v primerjavi z letom 2003 v svetovnem okviru v letu 2004 narasla iz 28,7 na 32,6 milijard \$ izgube (Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 9). Na večanje škode vpliva predvsem gospodarsko nazadovanje, večanje števila uporabnikov na novih tržiščih ter dostopnost piratskih kopij avtorskih del na internetu, npr. peer to peer omrežja (First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, 2004, str. 6).

Tabela številka 1: Države z najvišjo stopnjo piratstva v letih 2001-2002 in 2003-2004

	DRŽAVA	2001	2002	2003	2004
1.	Vietnam	94%	95%	92%	92%
2.	Ukrajina	86%	89%	91%	91%
3.	Druge CIS ²	88%	90%	91%	90%
4.	Kitajska	92%	92%	92%	90%
5.	Zimbabve	68%	70%	87%	90%
6.	Indonezija	88%	89%	88%	87%
7.	Rusija	87%	89%	87%	87%
8.	Nigerija	71%	67%	84%	84%
9.	Tunizija	N/A	N/A	82%	84%
10.	Alžirija	N/A	N/A	84%	83%
11.	Kenija	N/A	N/A	80%	83%
12.	Paragvaj	72%	71%	83%	83%
13.	Pakistan	83%	80%	83%	82%
14.	Bolivija	77%	74%	78%	80%
15.	El Salvador	73%	68%	79%	80%
16.	Nikaragva	78%	77%	79%	80%
17.	Tajska	77%	77%	80%	79%
18.	Venezuela	N/A	N/A	72%	79%
19.	Gvatemala	N/A	N/A	77%	78%
20.	Dominikanska Rep.	N/A	N/A	76%	77%
21.	Druge Azija/Pacifik	70%	69%	76%	76%
22.	Libanon	79%	74%	74%	75%
23.	Indija	70%	70%	73%	74%

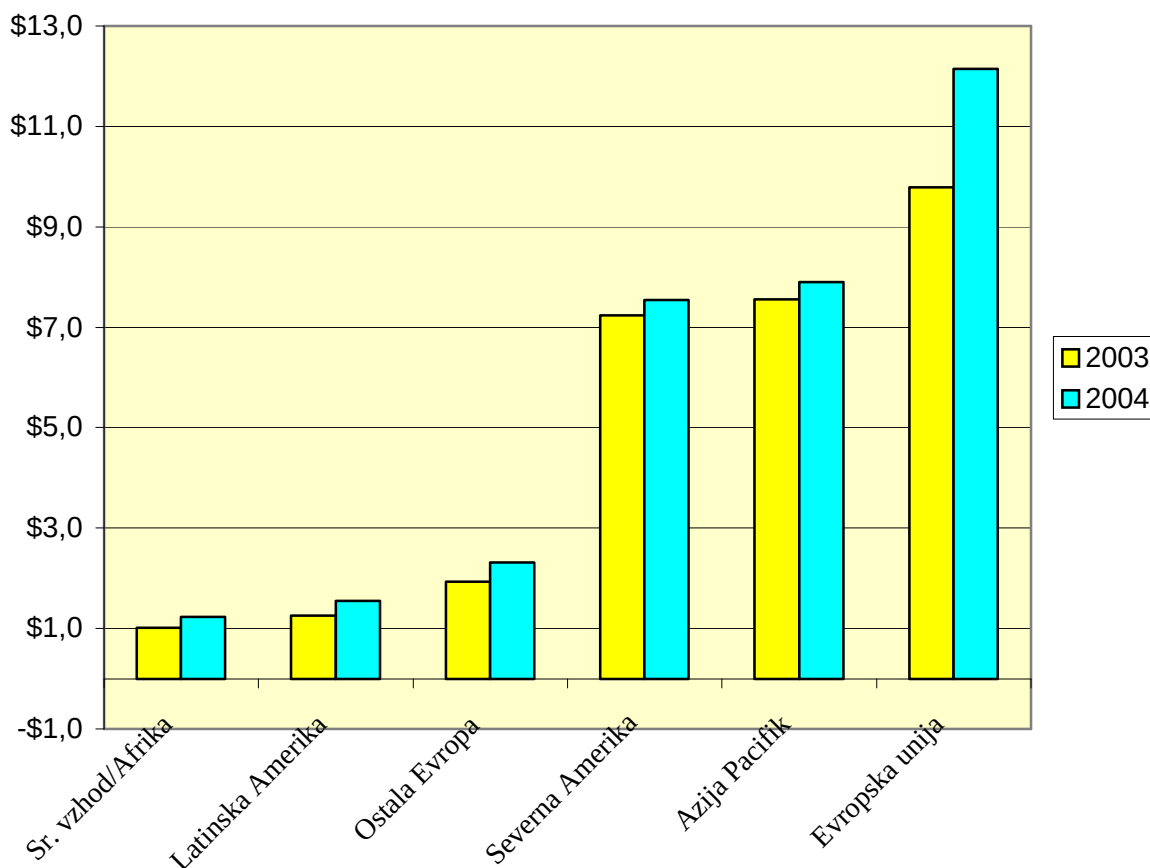
Vir: Koren: Novinarska konferenca: Promoviranje varnega »on-line« sveta BSA, 2003, str. 9 in First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, 2004, str. 4

Ob primerjavi podatkov o denarni izgubi po posameznih področjih razberem, da je v letu 2004 zaradi piratstva najvišja denarna izguba nastala v ES, saj je dosega kar 12,1 milijard \$. Sledi ji področje Azija/Pacifik, s 7,8 milijardami \$. Severna Amerika beleži izgubo v višini 7,5 milijard \$, ki ji sledijo še ostala Evropa z 2,3, Latinska Amerika z 1,5 ter Srednji vzhod in Afrika z 1,2 milijardami \$ izgube. Iz grafa številka 4 spoznam, da se denarna izguba zaradi piratstva na vseh področjih viša, na to pa opozarja tudi IDC (Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 8-9). Izgube so najvišje prav na področju Evrope, Severne Amerike in Azije/Pacifika, saj so prav naštetá področja območja, kjer

² Commonwealth of Independent States – CIS (Azerbajdžan, Armenija, Belorusija, Georgia, Kazahstan, Kirgizija, Moldavija, Rusija, Tadžikistan, Turkmenistan, Uzbekistan in Ukrajina)

obstajajo največji računalniški trgi (Mednarodna organizacija Business Software Alliance, 2003, str. 14).

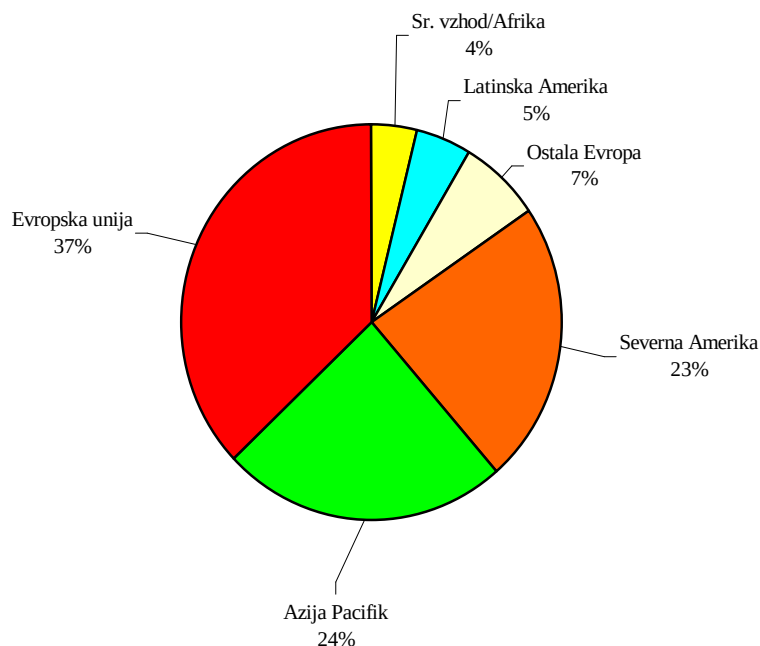
Graf številka 4: Izgube po območjih v milijardah \$ v obdobju 2003-2004

Vir: Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 5

Iz primerjave podatkov o denarni izgubi za leto 2004 s podatki iz leta 2003 (glej tabelo številka 34: Denarna izguba po državah in regijah: Zahodna Evropa v letih 1994-2002 in ES v letih 2002-2004 (v tisočih \$) v prilogi številka 6), je razvidno, da sta v ES tudi v letu 2004 utrpeli največjo denarno izgubo Nemčija in Francija. Francija beleži izgubo v višini 2,9 milijarde \$, Nemčija denarno izgubo v višini 2,2 milijarde \$. Sledi jima Velika Britanija z 1,9 milijarde \$ izgube ter Italija z 1,5 milijardami \$ denarne izgube (Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 8). Za primerjavo naj navedem dejstvo, da sta tudi v letu 2003 največjo denarno izgubo utrpeli prav Francija z 2,3 milijarde \$ in Nemčija z 1,8 milijarde \$ izgube (Koren, 2004, str. 9). Menim, da se tudi v primeru Francije in Nemčije potrjuje dejstvo, da njuna tržišča znotraj ES predstavljata območje, kjer so največji računalniški trgi ES.

Graf številka 5: Območja z največjo denarno izgubo, izražena v %, za leto 2004

Vir: Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 8-9.

Ob zaključku tega poglavja podam še mnenje, da je spremljanje dogajanja v svetovnem merilu skozi študijo IDC pomembno tudi za opazovanje večjih sprememb na področju piratstva, ki se odvija v posameznih državah. S vidika sprememb je zanimiv primer zmanjševanja piratstva v državah, ki so nekoč veljale za obljubljeni deželo piratstva, npr. Tajsko, Portugalsko, Porto Riko in Južnoafriška republika so v letu 2004 dosegle odstotek piratstva (glej prilogo številka 5, tabele številka 27, 29-32), ki je nižji od povprečja (Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 4).

3 TRIPS – STANDARDI RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC

S pomočjo spoznanj, ki sem jih navedla v prvem in drugem poglavju, bomo lažje razumeli dejstva in razloge za ureditev varstva avtorske pravice in sorodnih pravic (t.j. varstva književnih del, računalniških programov, zbirk podatkov, pravic iz najema ter varstva pravic izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij) v okviru posameznih določb sporazuma TRIPS, ki jih podrobno navajam v nadaljevanju. Varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic je namreč globalni problem.

Določbe sporazuma TRIPS bodo osnova za primerjavo ureditev nacionalnih določb zakonov s področja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic Slovenije, Hrvaške,

Makedonije ter Bosne in Hercegovine. Obravnavala bom standarde razpoložljivosti, obsega in uporabe avtorske pravice in sorodnih pravic, ki jih določa sporazum TRIPS na področju varstva književnih del, računalniških programov in zbirk podatkov, pravic iz najema, pravic izvajalcev, proizvajalcev fonogramov ter RTV organizacij ter njihovo uveljavljanje v praksi. Standarde sporazuma TRIPS bom primerjala s standardi, ki so jih na omenjenih področjih dosegle Slovenija, Hrvaška, Makedonija in Bosna in Hercegovina. Posebno pozornost namenim tudi določbam sporazuma TRIPS, namenjenim uveljavljanju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic ter njihovemu uveljavljanju v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini in sicer z dveh vidikov: z vidika ureditve določb o civilnih in upravnih postopkih, začasnih ukrepih, ukrepih na meji ter določb o kazenskih postopkih, ki so jih obravnavane države uredile v zakonodaji ter z vidika uveljavljanja le-teh v praksi. Ugotovljene razlike ter skupne značilnosti ureditve varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, ki jih določa sporazum TRIPS, ter nacionalne predpise Slovenije, Hrvaške, Makedonije in Bosne in Hercegovine bom s pomočjo analize strnila v poglavje številka 5.

3.1 KNJIŽEVNA DELA

Ob preučevanju obstoječega stanja na področju mednarodnih sporazumov so države članice STO v Urugvajskem krogu pogajanj prišle do spoznanja, da Bernska konvencija (1971) določa ustrezne osnovne standarde za varstvo avtorske pravice. Države članice STO so ocenile, da v omenjeni konvenciji dosežen nivo varstva lahko predstavlja izhodiščno točko, ki so jo nato vključile v 1. odstavek 9. člena sporazuma TRIPS (Overview: the TRIPS Agreement, 2004, str. 4). Ko sem v sporazumu TRIPS iskala določbo, kjer bi bila našeta z avtorsko pravico varovana književna dela, je nisem zasledila. Sporazum TRIPS namreč v svojem besedilu književnih del ne obravnava neposredno. V 9. členu določa obveznost članic, da se ravna po členih od 1 do 21 Bernske konvencije, pri čemer izvzema le 6. bis člen te konvencije, ki sicer ureja moralno avtorsko pravico (9. člen TRIPS) tj. pravico do priznanja, da je avtor ustvarjalec dela in pravico, da se upre vsaki skazitvi, okrnitvi ali drugačni spremembi dela ali vsaki drugi uporabi tega dela, ki bi škodovala njegovi časti ali njegovemu ugledu (6. bis člen Bernske konvencije).

Z Bernsko konvencijo (1971) so v sporazumu TRIPS varovana dela našeta le primeroma. Ob upoštevanju določbe 9. člena sporazuma TRIPS so varovana naslednja književna in umetniška dela, našeta v 2. členu Bernske konvencije: vse stvaritve s književnega, znanstvenega in umetniškega področja ne glede na način in obliko njihovega izražanja, kot so: knjige, brošure in drugi spisi; predavanja, govori, besede in druga dela enake narave; dramska ali dramsko-glasbena dela; koreografska in pantomimska dela; glasbene skladbe z besedilom ali brez besedila; kinematografska dela in z njimi izenačena dela, izražena s postopkom, ki je podoben kinematografiji; dela s področja risanja, slikarstva, arhitekture, kiparstva, rezbarstva, litografije; dela s področja fotografije in z njimi izenačena dela izražena s postopkom, ki je podoben fotografiranju; dela uporabne umetnosti; ilustracije,

zemljevidi; načrti, skice in plastična dela, ki se nanašajo na zemljepis, topografijo, arhitekturo ali znanost (1. odstavek 2. člena Bernske konvencije). Seznam avtorskih del, ki sem jih navedla, je potrebno interpretirati široko. Vendar poleg široke interpretacije naštetih del moramo biti pozorni tudi na to, da so predmet avtorske pravice le izvirna dela, kar pomeni, da mora delo izhajati od avtorja samega. Pojem »izvirno delo« namreč ne pomeni nujno tudi »novosti,« npr. pri učbenikih o isti temi, ki so jih napisali različni avtorji. Ne glede na to, da so avtorji pisali o isti temi, uživa vsak izmed njih avtorsko pravico na svojem delu (Pretnar, 2002, str. 60).

Vedeti moramo, kaj je določba 2. člena Bernske konvencije osrednja določba o avtorskih delih, saj zajema celoto ustvarjanja, ne glede na način in obliko, v kateri je avtorsko delo izraženo. Kot sem že omenila v prejšnjem odstavku, so posamični primeri, naštet v tej določbi podani le primeroma (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 30). Enako varstvo uživajo prevodi, priredbe, glasbene obdelave in druge predelave književnega ali umetniškega dela, vendar pri tem avtor izvirnega dela ne sme biti oškodovan (3. odstavek 2. člena Bernske konvencije). Naj omenim zanimivost, ki se nanaša na pravno varstvo prevodov. Prevodi so jezikovne predelave avtorskega ali kakega drugega dela. Ker uživajo po Bernski konvenciji prevodi poseben status, ne glede na to, ali je prvotno delo avtorsko delo ali ne, je z avtorsko pravico varovan tudi npr. prevod jedilnega lista, gledališkega programa, navodila za uporabo ipd. (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 30).

Ideje, postopki, metode delovanja in matematični pojmi z avtorsko pravico niso varovani (2. odstavek 9. člena TRIPS). Priredba dela vodi do nastanka novega avtorskega dela (12. člen Bernske konvencije), vendar k temu dodam, da je pravica do priredbe v osnovi izključna pravica avtorja izvirnega dela, pri čemer je mnogokrat opaziti, da tega npr. avtorji glasbenih del, prepogosto ne upoštevajo (Bergant Rakočević, 2002, str. 4).

Določbe dovoljujejo, da v posameznih primerih lahko države v svojih zakonih določijo tudi drugačno varstvo. Tako se npr. države lahko same odločijo, kakšno varstvo se bo priznavalo uradnim besedilom z zakonodajnega, administrativnega ali sodnega področja ter uradnim prevodom teh besedil (4. odstavek 2. člena Bernske konvencije). K temu dodam še konvencije, politične govore in govore na sodnih obravnavah, ki jih države lahko deloma ali popolnoma izključijo iz varstva (1. odstavek 2. bis člena Bernske konvencije). V svojih zakonih lahko države določijo tudi pogoje, pod katerimi smejo biti predavanja, govori in druga javno izražena dela enake narave reproducirana po tisku, oddana po radiodifuziji ali prenesena javnosti po žici in biti predmet javne priobčitve (2. odstavek 2. bis člena Bernske konvencije).

Zbirke književnih ali umetniških del, kot so enciklopedije in antologije, ki glede na izbiro in razpored vsebine pomenijo intelektualne storitve, so kot takšne zavarovane brez škode za pravice avtorja na vsakem takem delu, ki je sestavni del teh zbirk (5. odstavek 2. člena Bernske konvencije). Zanimivo je to, da ima le avtor konvencij, političnih govorov in govorov na sodnih obravnavah, predavanj, govorov in drugih javno izraženih del izključno

pravico zbrati svoja dela (3. odstavek 2. bis člena Bernske konvencije).

Pravno varstvo po Bernski konvenciji ni predvideno za dnevne novice ali za razne vesti, ki imajo značaj navadnega tiskovnega poročila (8. odstavek 2. člena Bernske konvencije).

Tabela številka 2, ki sledi v nadaljevanju besedila, je namenjena lažjemu vpogledu v predmet varstva avtorskih del, varovanih s sporazumom TRIPS.

Ob upoštevanju pravice reproduciranja in v poglavju 2.4. obravnavanega piratstva in škode, ki jo le-to povzroča, pri preučevanju besedila določbe 1. odstavka 9. člena Bernske konvencije, je po mojem mnenju podana pričakovana rešitev, da ima avtor izključno pravico dovoljevanja reproduciranja zavarovanih književnih in umetniških del. Način in oblika, v kateri se avtorsko delo reproducira na izključno pravico avtorja nima vpliva (1. odstavek 9. člena Bernske konvencije). Za reproduciranje se šteje vsako zvočno ali vizualno snemanje (3. odstavek 9. člena Bernske konvencije). Dovoljevanje reproduciranja ni absolutno, saj v določenih primerih lahko države v svojih zakonih dovolijo reproduciranje varovanih del pod pogojem, da to reproduciranje ni v škodo redni uporabi dela in avtorju ne povzroči neupravičene škode (2. odstavek 9. člena Bernske konvencije). Tak primer predvideva npr. določba 82. člena hrvaškega ZASP/CRO, ki dovoljuje fizični osebi reproduciranje celotne knjige v primeru, če je le-ta namenjena lastni uporabi in ob pogoju, da so primerki knjige razprodani najmanj dve leti (82. člen ZASP/CRO).

Dovoljeni so citati, vzeti iz dela, ki je na zakonit način postalo dostopno javnosti, pod pogojem, da je to v skladu z dobrimi običaji, in v meri, opravičeni z namenom, ki naj se doseže. Za citiranje torej ne zadošča kakršenkoli namen, saj mora med obema deloma obstajati notranja povezava. Pridružujem se mnenju, da ni mogoče tuje delo citirati v svoje delo zato, da ga ponudi javnosti poleg svojega, ne da bi bil izpolnjen pogoj samega namena citiranja (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 159). Sem se štejejo tudi citati iz časopisnih člankov in občasnih zbornikov v obliki pregleda tiska (1. odstavek 10. člena Bernske konvencije). Pri citiranju moramo navesti vir in avtorjevo ime, če je njegovo ime na izvirniku (3. odstavek 10. člena Bernske konvencije), navedba vira je vselej obvezna, vsebovati mora vsaj tiste minimalne podatke, na podlagi katerih je mogoče uporabljeno delo poiskati, npr. pri likovnih delih ime galerije, v kateri visijo, pri knjigah ime založnika in leto izdaje ipd. (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 161).

V vsakodnevem življenju se srečamo s podobnimi situacijami, npr. pri uporabi književnih ali umetniških del za ponazarjanje pouka z objavljanjem, oddajanjem po radiodifuziji ali z zvočnimi in vizualnimi snemanji. Tudi v tem primeru je potrebno upoštevati namen uporabe avtorskega dela, ki ga je treba doseči. Tak namen se pri pouku ugotavlja, ne glede na šolsko stopnjo, npr. vrtec, osnovna šola, srednja šola, visoka šola, podiplomski študij ipd. (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 150). Uporaba književnih in umetniških del mora biti v skladu z dobrimi običaji (2. odstavek 10. člena Bernske konvencije). Podobno, kot sem že zapisala za citate (glej prejšnji odstavek), je potrebno tudi v tem primeru navesti

vir in avtorjevo ime, če je njegovo ime na izvirniku (3. odstavek 10. člena Bernske konvencije).

Tabela številka 2: Predmet varstva avtorskih del, TRIPS

PREDMET VARSTVA – TRIPS
AVTORSKA DELA
• vse stvaritve s književnega, znanstvenega in umetniškega področja, ne glede na način in obliko njihovega izražanja, kot so: knjige, brošure in drugi spisi; • predavanja, govori, besede in druga dela enake narave; • dramska ali dramsko – glasbena dela; • koreografska in pantomimska dela; • glasbene skladbe z besedilom ali brez besedila; • kinematografska dela in z njimi izenačena dela, izražena s postopkom, ki je podoben kinematografiji; • dela s področja risanja, slikarstva, arhitekture, kiparstva, rezbarstva, litografije; • dela s področja fotografije in z njimi izenačena dela izražena s postopkom, ki je podoben fotografiranju; • dela uporabne umetnosti; • ilustracije, zemljevidi; načrti, skice in plastična dela, ki se nanašajo na zemljepis, topografijo, arhitekturo ali znanost; prevodi, priredbe, glasbene obdelave in druge predelave književnega ali umetniškega dela; • zbirke književnih ali umetniških del.

Vir: sporazum TRIPS (Uradni list RS MP št. 10/1995).

Zanimivo je razmerje, ki ga Bernska konvencija ureja na področju aktualnih člankov, ki so avtorska dela. Ob avtorski pravici avtorja do reproduciranja in objavljanja aktualnih člankov se avtorska pravica pojavi v koliziji s pravico javnosti do informacije. Urejena je v 1. odstavku 10. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah in 2. odstavku 19. člena Pakta o državljanskih in političnih pravicah. Vendar pojem »informacija javnega značaja« ni nikjer opredeljen. Dogaja se npr. to, da so novinarji kot avtorji člankov neposredno na mestu dogajanja v iraški vojni. Članke pripravljajo za agencijo, agencija jih kot informacije javnega značaja povsem komercialno prodaja drugim medijem, npr. Slovenski tiskovni agenciji, le-ta pa medijem. V teh primerih proste uporabe informacij javne narave iz naslova »pravice do informiranja« zagotovo ni (Bergant Rakočević, 2004, str. 30).

Bernska konvencija prepušča državam pravico ureditve področja aktualnih člankov, za kar menim, da je, upoštevajoč različno stopnjo razvitosti pravice javnosti do informacij v posameznih državah, v tem trenutku primerna rešitev. To pravico je potrebno vedno razumeti vsaj z dveh zornih kotov. V razvitih državah se varstvo avtorske pravice po mojem mnenju nanaša predvsem na to, da ne bi aktualnih člankov neavtorizirano razmnoževali in objavljali. Menim, da je bilo pri oblikovanju določbe Bernske konvencije, ki veže ureditev tega vprašanja na zakonodajo držav članic upoštevano, da v posameznih državah pravica javnosti do informacije ni razvita, celo zatrta. V tem trenutku zagotovo obstajajo države, podpisnice Bernske konvencije, za katere je velja, da je v njih mogoče npr. pravico avtorja aktualnega članka do objave omejiti ter mu objavo preprečiti. To je mogoče npr. v državah, kjer je pravica do informacije javnosti ozko, predvsem politično usmerjena in cenzurirana, npr. v Iraku. Bernska konvencija prepušča državam tudi ureditev pravice do reproduciranja za javnost aktualnih člankov, v katerih se obravnavajo ekonomska, politična ali verska vprašanja, objavljena v dnevnih listih ali v občasnih zbornikih ter njihovo oddajanje ali žično prenašanje, če njihovo reproduciranje ali prenašanje ni izrecno prepovedano. (1. odstavek 10. bis člena Bernske konvencije).

Slovenija sodi med države, kjer smo kar zasuti z različnimi novicami vseh vrst in pomembnosti, npr. novica, da je bela gorila u Tokiu dobila podmladek, da je bilo nekega dne v Iraku petindvajset mrtvih, da je cena nafte poskočila ipd. Novice so nam dostopne na vsakem koraku, npr. preko časopisov, radia, televizije, teleteksta, interneta, prenosnih telefonov (Bergant Rakočević, 2005. str. 30). Vendar menim, da se odgovorni pri objavljanju pravic premalo zavedajo in v praksi objavljanja novic ne spoštujejo, da mora biti vir jasno naveden (1. odstavek 10. bis člena Bernske konvencije), saj ob objavljenih novicah ni vedno naveden avtor, če pa je, so velikokrat le njegove kratice, npr. v časopisu Delo z dne 19. 11. 2005, članek Apec za svobodno trgovino in pogajalsko fleksibilnost avtorjev M.B./STA.

Bernska konvencija prepušča državam določitev pogojev, pod katerimi smejo biti pri poročanju o tekočih dogodkih s fotografijami, kinematografijo ali radiodifuzijo ter žičnim prenašanjem javnosti dostopna književna ali umetniška dela (2. odstavek 10. bis člena Bernske konvencije). Bernska konvencija pri tem upošteva dejstvo, da je področje avtorskih del izjemno široko, njihova uporaba je tako rekoč nepregledna. Iste fotografije npr. znanih grofic, princes njihovih ljubljencev, pevcev, igralcev in manekenk je mogoče opaziti v različnih npr. »trač« revijah, običajno brez navedbe vira oziroma avtorja fotografije (Bergant Rakočević, 2005. str. 30). Države morajo področje varstva le-teh urediti v svojih zakonih, seveda v mejah, ki opravičuje namen obveščanja (2. odstavek 10. bis člena Bernske konvencije).

V primerjavi z ohlapno ureditvijo aktualnih člankov menim, da Bernska konvencija dokaj natančno ureja minimume standardov varstva avtorske pravice na področju pravic avtorjev dramskih, dramsko-glasbenih in glasbenih del, ter književnih in umetniških del ter pravice dovoljevanja priredb, obdelav ter drugih predelav avtorskih del in njihovih prevodov,

objav ipd. Avtorji dramskih, dramsko-glasbenih in glasbenih del imajo izključno pravico dovoljevati (1. odstavek 11. člena Bernske konvencije):

- javno uprizoritev in izvajanje svojih del, s čimer sta mišljena javna uprizoritev in javno izvajanje z vsemi sredstvi ali postopki, ki jih primeroma naštejemo kot npr. javno recitiranje, petje in igranje na glasbene instrumente, odrsko uprizorjanje gledališkega dela (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 102);
- javno prenašanje uprizoritve in izvajanje svojih del s kakršnim koli sredstvom, kot so: prenašanje glasbenega dela s pomočjo ozvočenja in zaslona (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 102);

Enake pravice se priznavajo avtorjem dramskih ali dramsko-glasbenih del glede prevajanja njihovih del ves čas, dokler trajajo njihove pravice na izvirnem delu (2. odstavek 11. člena Bernske konvencije).

Zanimiva je določba 13. člena Bernske konvencije, ki določa možnost, da države v svoji zakonodaji določijo pridržke in pogoje, ki se nanašajo na izključno pravico avtorja glasbenega dela in avtorja besedila – katerega snemanje z glasbenim delom je že dovolil – da dovolita morebitno zvočno snemanje omenjenega dela z besedilom. Po mojem mnenju pa morajo biti vsi taki pridržki in pogoji strogo omejeni le na države, ki jih predpišejo, npr. predvajanje glasbenega dela Lili Marlen v Jugoslaviji ni bilo dovoljeno. Bernska konvencija v 13. členu določa, da s pridržki ne sme biti nikoli kršena avtorjeva pravica do pravičnega plačila, ki ga, če ni sporazuma, določi pristojni organ (1. odstavek 13. člena Bernske konvencije). Pomembno je, da posnetke, ki so izdelani na tak način in ki so uvoženi brez dovoljenja zainteresiranih strank v kakšno državo, v kateri niso dovoljeni, lahko ta država zaseže (3. odstavek 13. člena Bernske konvencije).

V ES ureja področje pridržkov in izjem Direktiva 2001/29/EC o uskladitvi določenih aspektov avtorske pravice in njej sorodnih pravic v informacijski družbi (glej stran številka 9). V 31. točki uvoda direktive spoznamo, da razlike v omejitvah in izjemah negativno vplivajo na enotni trg, zato se le-te lahko ustanovijo le z namenom npr. izobraževanja, razvoja znanosti, delovanja javnih institucij, kot so knjižnice, arhivi, javnega varstva, za upravne in sodne postopke (34. točka uvoda direktive 2001/29/EC). Razumljivo je, da so avtorji, zaradi omejitev njihovih avtorskih pravic in sorodnih pravic, zainteresirani za čimmanj takšnih pridržkov in pogojev ter izjem (Madridska deklaracija o zaščiti avtorskih pravic v Evropski uniji in na mednarodni ravni, 2002, str. 8).

Avtorji književnih in umetniških del imajo izključno pravico dovoljevati (11. bis člen Bernske konvencije):

- oddajanje svojih del po radiodifuziji ali njihovo priobčitev javnosti s katerimkoli sredstvom za brezžični prenos znakov, zvokov ali slik, npr. prenos glasbenega dela preko radija (Bergant Rakočević, 2002, str. 4);

- vsako žično ali brezžično priobčitev po radiu oddajanega dela, če naj ga priobči javnosti kakšna druga ustanova, ki ni tista, ki ga je izvirno oziroma prva oddajala, npr. prenos glasbenega dela preko antenskega sistema RTV organizacije do kabelskega operaterja, ki glasbeno delo posreduje novemu krogu poslušalcev (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 108);
- priobčitev po radiu oddajanega dela javnosti po zvočniku ali kakršnikoli drugi podobni napravi za prenos znakov, zvokov ali slik, npr. priobčitev glasbenega dela preko zvočnikov npr. gostom nekega hotela (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 108);

Avtorji književnih del imajo izključno pravico dovoljevati (1. odstavek 11. ter člena Bernske konvencije):

- javno recitiranje svojih del, s čimer je mišljeno javno recitiranje z vsemi sredstvi ali postopki, npr. dovoljevati recitiranje s pogodbo o javni izvedbi, s katero avtor prenese pravico javnega recitiranja svojega dela uporabniku (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 222);
- javno prenašanje recitiranja svojih del z vsemi sredstvi, npr. preko radia (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 223).

Podobno, kot sem zapisala pri ureditvi pravic avtorjev dramskih in dramsko-glasbenih del (glej strani 30-31), ureja Bernska konvencija izključno pravico dovoliti prevod avtorskega dela tudi avtorjem književnih del ves čas, dokler trajajo njihove pravice do izvirnega dela (2. odstavek 11. ter člena Bernske konvencije), dovoljenje za prevod v slovenski jezik je bilo potrebno npr. za prevod knjige avtorice J. K. Rowling, *Harry Potter, Feniksov let*, ki jo je za slovensko tržišče, za založbo EPTA prevedel Jakob J. Kenda.

Avtorji književnih del ali umetniških del imajo izključno pravico dovoljevati priredbe, obdelave in druge predelave svojih del (12. člen Bernske konvencije), npr. za film *Luknja* režiserja Nicka Hamma je bilo potrebno dovoljenje avtorja romana Gya Burta, *After The Hole* (Kolosej Ljubljana, 2005, str. 1). Avtorji književnih ali umetniških del imajo izključno pravico dovoljevati (1. odstavek 14. člena Bernske konvencije):

- kinematografsko priredbo in reprodukcijo takih del in promet s tako prirejenimi in reproduciranimi deli, npr. že omenjena avtorica književnega dela *Harry Potter in Kamen modrosti* J. K. Rowling in film *Harry Potter in kamen modrosti* režiserja Chrisa Columbusa, ki je nastal v okviru Warner Bros Pictures (Biography J. K. Rowling, 2005, str. 1);
- javno predvajanje in izvajanje ter žično prenašanje tako prirejenih in reproduciranih del za javnost, npr. predvajanje omenjenega filma *Harry Potter in kamen modrosti* oziroma filma *Luknja* v javnih kinodvoranah.

Tudi priredba kinematografskih stvaritev, ki izvirajo iz književnih ali umetniških del, ki je

samostojno avtorsko delo, v kakršnokoli drugo umetniško obliko ostane dopustna le z dovoljenjem avtorjev izvirnih del, ne da bi bile s tem prizadete pravice avtorja kinematografske stvaritve (2. odstavek 14. člena konvencije). Kot primer navedem npr. film Štoparski vodnik po galaksiji režiserja Gartha Jeningsa, nastal po istoimenskem knjižnem delu (vodič) avtorja Douglasa N. Adamsa, ob čemer sta nastali istoimenska radijska igra ter roman (Kolosej Ljubljana, 2005a, str. 1).

Kinematografsko delo uživa varstvo kot izvirno delo, pri čemer ne sme kršiti pravice avtorja dela, ki bi bilo lahko prirejeno ali reproducirano. Imetnik avtorske pravice na kinematografskem delu ima enake pravice kot avtor izvirnega dela, pri čemer so mišljene tudi pravice, ki so določene v 14. členu te konvencije (prvi odstavek 14. bis člena Bernske konvencije). Določanje imetnikov avtorske pravice na kinematografskem delu je prepuščeno zakonom države, v kateri se varstvo zahteva (točka a 2. odstavka 14. bis člena Bernske konvencije), to so pisec priredbe, pisec scenarija, avtor dialogov, direktor fotografije, glavni režiser, skladatelj filmske glasbe ipd. Posamezne države, med njimi tudi Slovenija, zelo široko priznavajo avtorstvo na kinematografskih delih.

Nekatere države npr. ne priznavajo avtorstva glavnemu snemalcu, avtorju priredbe niti piscu glasbenih besedil (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 242). Upoštevajoč različne pogoje, ki jih imajo avtorji in ustvarjalci v posamezni državi, menim, da imajo različne ureditve v državah različne posledico. Filmska industrija je pestrejša in ustvarjalnejša v državah, kjer se avtorska pravica razteza tudi na glavnega snemalca, avtorja priredbe ter avtorja glasbenih besedil ipd. Kot sem že predhodno navedla (primerjaj tudi strani 1-2 in 10), je ustvarjalnost avtorjev večja tam, kjer je avtorska pravica pravno varovana.

Pravno varstvo je po določbi 1. odstavka 18. člena Bernske konvencije zagotovljeno delom, ki ob njeni uveljavitvi še niso postala javna dobrina zaradi izteka varstva v okviru nacionalnih ureditev (1. odstavek 18. člena Bernske konvencije). Avtorsko delo, ki mu je potekel čas dotlej priznanega avtorsko-pravnega varstva, ne more biti znova zavarovano (2. odstavek 18. člena Bernske konvencije), taka dela lahko vsak komercialno izkorišča (Pretnar, 2002, str. 51).

Menim, da je popolnoma ustrezna ureditev, da varstvo avtorske pravice po določbah Bernske konvencije ne predstavlja ovire za ureditev širših pravic avtorjev, ki bi jih država uredila v okviru svoje zakonodaje, saj to dovoljuje 19. člen Bernske konvencije. V praksi posameznih držav je to pogosto, npr. avtorska pravica je širše urejena v okviru zakonodaje članic ES. Vlade držav lahko sklepajo posebne aranžmaje, s katerimi so avtorjem dane širše pravice, kot jim jih priznava Bernska konvencija. Pri tem morajo biti pozorne na to, da njihove določbe niso v nasprotju z Bernsko konvencijo (20. člen Bernske konvencije).

Tabela številka 3: Pravice avtorja dramskih, dramsko-glasbenih in glasbenih del ter književnih in umetniških del

PRAVICA AVTORJA – TRIPS	
DRAMSKIH, DRAMSKO – GLASBENIH IN GLASBENIH DEL	• javno uprizoritev in izvajanje svojih del, s čimer sta mišljena javna uprizoritev in javno izvajanje z vsemi sredstvi ali postopki; • javno prenašanje uprizoritve in izvajanje svojih del s kakršnim koli sredstvom; • prevajanja njihovih del;
KNJIŽEVNIH IN UMETNIŠKIH DEL	• oddajanje svojih del po radiodifuziji ali njihovo priobčitev javnosti s katerimkoli sredstvom za brezžični prenos znakov, zvokov ali slik; • vsako žično ali brezžično priobčitev po radiu oddajanega dela, če naj ga priobči javnosti kakšna druga ustanova in ne tista, ki ga je izvirno oziroma prva oddajala; • priobčitev po radiu oddajanega dela javnosti po zvočniku ali kakršnikoli drugi podobni napravi za prenos znakov, zvokov ali slik; • kinematografsko priredbo in reprodukcijo takih del in promet s tako prirejenimi in reproduciranimi deli; • javno predvajanje in izvajanje ter žično prenašanje tako prirejenih in reproduciranih del za javnost; • javno recitiranje svojih del, s čimer je mišljeno javno recitiranje z vsemi sredstvi ali postopki; • javno prenašanje recitiranja svojih del z vsemi sredstvi ;

Vir: TRIPS 1994 – Sporazum o trgovinskih vidikih pravic Intelektualne lastnine (Uradni list RS MP št. 10/1995).

Po mnenju nekaterih, npr. Pretnar (Pretnar, 2002, str. 61), bi tipični seznam pravic obsegal: pravico reproduciranja, pravico javnega prikazovanja, pravico radiodifuznega oddajanja, pravico prenašanja, pravico predelave in pravico dajanja v najem. Pridružujem se mnenju, da je pojav široke uporabe digitalne tehnologije in interneta pripeljal do potrebe po novih pravicah. Ob primerjavi naštetih tipičnih pravic in pravic, ki jih ureja Bernska konvencija, pridem do spoznanja, da izmed naštetih pravic Bernska konvencija ne ureja pravice dajanja v najem, ki je dandanes aktualna. Zavedati se moramo, da lahko s tehničnega vidika danes elektronske datoteke hitro, enostavno in predvsem poceni razmnožujemo, stroški so običajno zanemarljivi. Če se ozrem v preteklost, spoznam, da je bilo v primerjavi z

današnjo tehnologijo preprostega kopiranja, npr. cele knjige, in tehnologijo fotokopiranja s prvimi kopirnimi stroji le-to pogosto slabe kvalitete in dražje od prodajne cene knjige. Današnje elektronske kopije so v tehničnem pogledu praktično enake kvalitete kot originali (Pretnar, 2002, str. 62). V navedenem primeru se kaže povezanost med tehnološkim razvojem in avtorsko pravico (Pretnar, 2002, str. 52).

Varstvo avtorske pravice je časovno omejeno, običajno države v okvir trajanja varstva vključijo čas življenja avtorja in njegovih naslednikov, katerim lahko zaupamo varovanje ekonomskih in idealnih interesov avtorja (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 173). Obdobje varstva v posameznih državah ni enako, v večini primerov držav traja to obdobje 70 let po avtorjevi smrti (Pretnar, 2002, str. 62). Trajanje varstva, ki je zagotovljeno z Bernsko konvencijo je krajše, določeno je v trajanju avtorjevega življenja in 50 let po njegovi smrti (1. odstavek 7. člena Bernske konvencije). Za kinematografska dela predvideva, da lahko države določijo, da varstvo preneha s pretekom 50 let, odkar je s privolitvijo avtorja delo postalo dostopno javnosti ali, če se to v petdesetih letih računano od realizacije, ne zgodi – s pretekom 50 let od realizacije (2. odstavek 7. člena Bernske konvencije). Nekoliko drugače ureja začetek trajanje varstva za anonimna dela ali dela pod psevdonimom. Varstvo zanje preneha s pretekom 50 let, odkar je delo na dovoljen način postalo dostopno javnosti. Če ni dvoma glede imetnika psevdonima in njegove istovetnosti, traja varstvo toliko, kolikor je predvideno za znanega avtorja, t.j. za časa avtorjevega življenja in 50 let po njegovi smrti. V vsakem primeru pa države niso dolžne varovati anonimnih del ali del pod psevdonimom, za katera se lahko upravičeno domneva, da je njihov avtor umrl pred petdesetimi leti (3. odstavek 7. člena Bernske konvencije). Glede časa trajanja varstva avtorske pravice, ki ga Bernska konvencija določa v določbi 7. člena, menim, da je dolžina trajanja 50 let s podaljšanjem življenjske dobe generacij, ki prihajajo, res le minimum, ki bi ga morale države upoštevati pri ureditvi varstva avtorske pravice. Vendar pričakujem, da bo čas trajanja varstva avtorske pravice v prihodnjih letih presegel čas 70-tih let po smrti avtorja. To se bo zgodilo predvsem iz dveh razlogov: čas življenjske dobe generacij se daljša, povečuje se povprečna starost mater, ki se sedaj za rojstvo otrok odločajo v višji starosti, npr. v Sloveniji je v letu 2004 znašala 29,2 leti (Žnidaršič, 2005, str. 1).

Vendar vsi teoretiki in avtorji, npr. William M. Landes in Richard A. Posner, ne podpirajo dolgega trajanja varstva avtorske pravice (Landes, Posner, 2002, str. 1). Nasprotno, poiskala sem zanimivo misel in utemeljitev Williama M. Landesa, profesorja prava in ekonomije, ki obsoja takšno dolgo obdobje varstva. Prepričan je, da dolgo obdobje varstva avtorske pravice nima nobene zveze s stopnjo naložbe, ki jo potrebuje avtor za izdelavo avtorskega dela, hkrati pa povzroča nepotrebne družbene stroške. Sedanja vrednost avtorskega dela 1.000 USD je npr. v 95 letih varstva avtorske pravice trivialna. Po drugi strani se stroški dostopa do dela v tem obdobju znatno povečajo, npr. s stroški sledenja lastniku avtorske pravice. Krajši rok avtorske pravice bi po njegovem mnenju znižal stroške dostopa do dela, ne da bi s tem bistveno zmanjšal spodbudo za ustvarjalnost avtorjev in nastajanje novih del (Pretnar, 2002, str. 63).

Za določena dela Bernska konvencija določa krajši minimalni čas trajanja varstva avtorske pravice. Krajše varstvo je v 7. členu Bernske konvencije urejeno za varstvo fotografskih del in del uporabnih umetnosti, ki uživajo varstvo kot umetniška dela. Trajanje varstva avtorske pravice sicer določijo države, vendar ne sme trajati manj kot 25 let, računano od realizacije dela (4. odstavek 7. člena Bernske konvencije). Podobno, kot sem navedla pri kopiranju književnih del (glej strani 34-35), je tudi v primeru fotografij reproduciranje npr. na internetu objavljenih fotografij enostavno in praktično brez stroškov. Ne glede da fotografije lahko uporablja le avtor, jih v praksi z interneta marsikdo kopira, npr. na zgoščenke. Pogosti so primeri, ko se z interneta kopirane fotografije umestijo v lastna npr. poročila, članke ipd. (Protecting Your Photos on Web, 2005, str. 3).

Rok varstva po avtorjevi smrti in drugi roki, omenjeni v tem poglavju, začno teči od smrti ali od predvidenega dogodka. Njihovo trajanje se vselej računa od 1. januarja leta, ki neposredno sledi letu smrti ali letu omenjenega dogodka (5. odstavek 7. člena Bernske konvencije), za kar menim, da močno poenostavlja računanje rokov, do kdaj je varstvo avtorske pravice zagotovljeno konkretnemu delu.

Menim, da je pomembno, da lahko države predpišejo daljše trajanje varstva, kot je predvideno v Bernski konvenciji (6. odstavek 7. člena Bernske konvencije). V povezavi z dolžino trajanja varstva avtorske pravice predstavljajo posebnost države, ki jih veže Rimski akt konvencije, npr. Zimbabve, Libanon in so s svojimi domačimi zakoni, veljavnimi ob podpisu Bernske konvencije, priznavali krajše trajanje varstva. Ob pristopu ali ratifikaciji Bernske konvencije imajo pravico tako krajše varstvo obdržati (7. odstavek 7. člena Bernske konvencije). Ob vprašanju, katere so države, podpisnice Bernske konvencije, v katerih je varstvo avtorske pravice krajše, sem našla države, npr. Alžirijo, ki je k Bernski konvenciji pristopila 19. 4. 1998 in Sudan, ki je k Bernski konvenciji pristopil 28. 12. 2000. V Alžiriji in Sudanu traja varstvo avtorske pravice za časa avtorjevega življenja in 25 let po njegovi smrti (AGIP Handbook, 2004, str. 4 in 19).

Menim, da je zelo zanimiva povezava med določbo 9. člena sporazuma TRIPS (glej stran številka 26) in dejstva, da vse članice STO niso članice Bernske konvencije, npr. Angola, Brunej, Burundi, Hongkong, Kuvajt, Macao, Maldivi, Mozambik, Mjanmar, Papua Nova Gvineja, Salomonovi otoki, Tajpej, Tanzanija, Uganda, Združeni Arabski Emirati so članice STO (Members and Observers, 2005, str. 1). Kljub temu, da niso članice Bernske konvencije, so, kot članice STO in podpisnice TRIPS, upoštevajoč določbo 9. člena TRIPS, obvezne spoštovati določbe od 1. do 21. člena Bernske konvencije, ki ureja varstvo književnih del.

Tabela številka 4: Trajanje varstva avtorske pravice

TRAJANJE VARSTVA – TRIPS	
TRAJANJE VARSTVA SPLOŠNO	• avtorjevo življenje in 50 let po njegovi smrti
KINEMATOGRAFSKA DELA	• države lahko določijo, da preneha varstvo s pretekom 50 let, odkar je s privolitvijo avtorja delo postalo dostopno javnosti; • če se to v 50 letih, računano od realizacije, ne zgodi – s pretekom petdesetih let od realizacije;
ANONIMNA DELA IN DELA POD PSEVDONIMOM	• preneha s pretekom 50 let, odkar je delo na dovoljen način postalo dostopno javnosti; • če ni dvoma glede imetnika psevdonima in njegove istovetnosti, traja varstvo za čas avtorjevega življenja in petdeset let po njegovi smrti; • države niso dolžne varovati anonimnih del ali del pod psevdonimom, za katera se lahko upravičeno domneva, da je njihov avtor umrl pred petdesetimi leti
FOTOGRAFSKA DELA IN DELA UPORABNE UMETNOSTI	• če uživajo varstvo kot umetniška dela, določijo države; • to varstvo ne sme trajati manj kot 25 let od realizacije dela
Roki varstva začno teči od smrti ali od predvidenega dogodka; njihovo trajanje se vselej računa od 1. januarja leta, ki neposredno sledi letu smrti ali od omenjenega dogodka;	

Vir: TRIPS 1994 – Sporazum o trgovinskih vidikih pravic Intelektualne lastnine (Uradni list RS MP št. 10/1995).

3.2 RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN ZBIRKE PODATKOV

Pomembnost sporazuma TRIPS vidim tudi v tem, da v okviru poglavja o varstvu avtorske pravice ureja varstvo računalniških programov in zbirk podatkov in sicer kot avtorsko

pravico in ne kot pravico npr. patenta. Umestitev računalniških programov v sistem intelektualne lastnine je namreč težavna, saj se pri zaščiti programske opreme kaže zaporedje od zaščite s poslovnimi skrivnostmi, preko avtorsko pravnega varstva do patentnega varstva. Prav zato so se določene države, npr. Koreja (Puharič et. al., 1994, str. 57) odločile za varstvo *sui generis* (Strojin, 2001, str. 28). V 70 in 80-tih letih je bilo na nacionalni ravni mnogo vprašanj o tem, ali naj bodo računalniški programi varovani v okviru avtorskega prava, patentnega prava, v pravu konkurence ali naj bi šlo za ureditev *sui generis*. Mnogo držav se je v tem obdobju odločalo v smeri varstva računalniških programov z avtorsko pravico. To stališče je najsodobnejše in v svetu najširše sprejeto (Puharič, 1996, str. 1025), enako stališče je sedaj uveljavljeno tudi v državah ES in članicah TRIPS (Sterling, 2000, str. 25).

Vendar moram ob tem opozoriti, da ne glede na ureditev varstva računalniških programov z avtorsko pravico še vedno obstaja množično piratstvo računalniških programov ter škoda v svetovnem obsegu (glej prilogo številka 6, tabele številka 34-40). Ob tem ugotavljam, da je njihovo avtorsko-pravno varstvo močno ogroženo, saj, kot sem že navedla (glej stran številka 19), še vedno obstaja možnost njihovega povsem preprostega reproduciranja (Šabec, 2002, str. 11).

Glede varstva avtorske pravice računalniških programov in ureditve le-te v sporazumu TRIPS menim, da je pomembna določba 10. člena sporazuma TRIPS, ki za računalniške programe določa, da so, ne glede na to, ali so podani v izvorni ali strojni kodi, varovani po Bernski konvenciji na način, kot je to predvideno za književna dela (1. odstavek 10. člena TRIPS). Pomembno je, da koda v kateri so računalniški programi oblikovani torej ne vpliva na varstvo avtorske pravice. Pri varstvu avtorske pravice na računalniških programih se torej upošteva le tiste omejitve, ki so predvidene za književna dela. Iz navedenega sklepam, da velja splošni rok varstva avtorske pravice tudi za računalniške programe, t.j. varstvo avtorske pravice na računalniških programih traja za avtorjevega življenja in 50 let po njegovi smrti (Overview: the TRIPS Agreement, 2004, str. 4). Določbe o krajših rokih varstva, npr. minimalni rok 25 let, ki se uporablja npr. za fotografska dela in dela uporabne umetnosti (4. odstavek 7. člena Bernske konvencije) se pri varstvu avtorske pravice za računalniške programe ne uporabljajo (Module 7: Intellectual property rights: TRIPS, 1998, str. 16).

Glede ureditve avtorsko-pravnega varstva zbirke podatkov ali drugega gradiva, ki so zaradi izbora ali razporeditve njihove vsebine intelektualne storitve, berljive v strojni ali drugačni obliki je pomembna predvsem določba 2. odstavka 10. člena sporazuma TRIPS. Citirana določba določa, da so zbirke podatkov ali drugega gradiva, bodisi v strojno berljivi ali drugačni obliki, ki so zaradi izbora ali razporeditve njihove vsebine intelektualne stvaritve, varovane kot take. To varstvo ne sme posegati v samo avtorsko pravico, ki obstaja na samih podatkih ali gradivu (Puharič, 2003, str. 1063). Menim, da je dejstvo, da varstvo ne sme posegati v samo avtorsko pravico, ki obstaja na samih podatkih ali gradivu pomembno predvsem zato, ker varstvo avtorske pravice zbirk podatkov ne zajema samih podatkov ali

gradiva (2. odstavek 10. člena TRIPS). Zbirke podatkov ali drugega gradiva so torej varovane z avtorsko pravico tudi v primeru, če vsebujejo podatke in gradiva, ki sicer niso varovani z avtorsko pravico (Module 7: Intellectual property rights: TRIPS, 1998, str. 16).

Tabela številka 5: Varstvo računalniških programov in zbirk podatkov in drugega gradiva po TRIPS

PREDMET VARSTVA – TRIPS
RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN ZBIRKE PODATKOV IN DRUGEGA GRADIVA
• računalniški programi, ne glede na to, ali so podani v izvirni ali strojni kodi; • varstvo avtorske pravice na računalniških programih ne zajema samih podatkov ali gradiva in ne sme posegati v nobeno avtorsko pravico, ki obstaja na samih podatkih in gradivu;
• zbirke podatkov ali drugega gradiva, ki so zaradi izbora ali razporeditve njihove vsebine intelektualne storitve, berljivi v strojni ali drugačni obliki, tudi v primeru, če vsebujejo podatke in gradiva, ki sicer niso varovani z avtorsko pravico;

Vir: TRIPS 1994 – Sporazum o trgovinskih vidikih pravic Intelektualne lastnine (Uradni list RS MP št. 10/1995).

Na področju varstva računalniških programov sem zasledila vprašanje »reverse engineeringa« (glej prilogo številka 1). Avtorsko-pravno varstvo namreč ne zajema varstva samega koncepta programa, ki je po mnenju nekaterih, npr. Senkovič, najdragocenejši, v okviru sporazuma TRIPS pa ostaja še vedno nerazrešen.

Morda je pojem »reverse engineering« nerazumljiv in tuj, vendar je vedno predstavljal zakonito pot za pridobitev poslovnih skrivnosti obstoječih proizvodov masovnega trga (Samuelson, 2005, str. 2). Če poskušam to pojasniti s preprostim primerom, vzetim iz vsakodnevne življenja, ta pojem pomeni, da npr. nikomur ni mogoče preprečiti, da bi nek na odprtem trgu dostopen izdelek, npr. jogurt tehtal, meril volumen, analiziral vsebino ipd., s pridobljenimi informacijami pa pridobil npr. znanje. Podobno je pri softverju. Konkurenci npr. ni mogoče preprečiti, da bi raziskovala konkurenčni program z namenom, da bi videla, kako deluje in kopirala dobre rešitve. Prav zato mnogokrat pri softveru

naletimo na t.i. »anti reverse engineering« klavzulo, s katero se pri pogodbenih partnerjih doseže dogovor, da proizvod ne bo predmet »reverse engineeringa« (Samuelson, 2005, str. 3). Spori o »anti reverse engineering« klavzuli so sicer redki, strokovnjaki npr. profesor David McGowan meni, da bi v primeru, če bi sodišča pri svojih odločitvah upoštevalo dogovorjeno »anti reverse engineering« klavzulo, to vodilo k otopelosti standardnih softverskih proizvodov in zmanjšanju dinamike proizvodnje in razvoja idej ter novega softverja. »Reverse engineering« je na področju konkurence proizvodov v javnem interesu, ki bi ga upoštevanje »anti reverse engineering« klavzule prikrajšalo. Po njegovem mnenju namreč »reverse engineering« pospešuje promocijo in širjenje napredka intelektualne lastnine in ustvarjalcev ne odvrača od ustvarjalnosti in investicij, ob hkratnem zmanjševanju stroškov pri razvijanju novega softvera (Samuelson, 2005, str. 4).

Obstaja torej paradoks, ko govorimo o pravnem varstvu računalniških programov, saj hkrati dopuščamo pravno praznino na področju »reverse engineeringa«. Na tam področju je torej pravna praznina, nevarnosti katere so še posebej izpostavljeni računalniški programi (Senkovič, 1995, str. 15). To po mojem mnenju predstavlja izziv za prihodnjo ureditev in ustrezno dopolnitev sporazuma TRIPS. Vsekakor se delno strinjam z mislijo profesorja Davida McGowana iz dela *Free Contracting, Fair Competition, and Article 2B: Some Reflections on Federal Competition Policy, Information Transactions, and "Aggressive Neutrality"* (Samuelson, 2005, str. 4), predvsem v delu, da »reverse engineering« pospešuje promocijo in širjenje napredka intelektualne lastnine, ko razmere dovoljujejo, da je mogoče določeno znanje pridobiti »zastonj« (Samuelson, 2005, str. 4).

Tabela številka 6: Pravica avtorja računalniškega programa in avtorja zbirke podatkov in drugega gradiva

PRAVICA AVTORJA – TRIPS	
RAČUNALNIŠKI PROGRAMI	• varovani enako kot književna dela;
ZBIRKE PODATKOV IN DRUGEGA GRADIVA	• varovane enako kot to velja za zbirke;

Vir: TRIPS 1994 – Sporazum o trgovinskih vidikih pravic Intelektualne lastnine (Uradni list RS MP št. 10/1995).

Ob ugotavljanju trajanja varstva avtorske pravice za zbirko podatkov ali drugega gradiva upoštevam splošno določbo 1. odstavka 7. člena Bernske konvencije. Citirana določba se, upoštevajoč 9. člen sporazuma TRIPS, uporablja pri določanju časa trajanja varstva zbirke podatkov in drugega gradiva. Varstvo je torej urejeno in traja za dobo avtorjevega življenja

in 50 let po njegovi smrti (Module 7: Intellectual property rights: TRIPS, 1998, str. 16), podobno, kot velja za književna dela (glej strani 36-37) in računalniške programe (glej stran številka 38).

Kot primer varstva računalniških programov na tem mestu dodam uspešno akcijo italijanske policije, ko je s pomočjo BSA razkrila piratsko združbo, ki je preko interneta, na različnih spletnih straneh spravila v promet nelegalno programsko opremo vredno okoli 60 milijonov evrov (Italijanska policija prijela pirate, Rim, 2002, str. 1).

Tabela številka 7: Trajanje varstva avtorske pravice pri računalniških programih in zbirki podatkov in drugega gradiva

TRAJANJE VARSTVA – TRIPS	
RAČUNALNIŠKI PROGRAMI	• avtorjevo življenje in 50 let po njegovi smrti;
ZBIRKE PODATKOV IN DRUGEGRADIVA	• avtorjevo življenje in 50 let po njegovi smrti;
Roki varstva začno teči od smrti ali od predvidenega dogodka; vendar se njihovo trajanje vselej računa od 1. januarja leta, ki neposredno sledi letu smrti ali od omenjenega dogodka;	

Vir: TRIPS 1994 – Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (Uradni list RS MP št. 10/1995).

3.3 PRAVICE IZ NAJEMA

Pravice iz najema so urejene v 11. členu sporazuma TRIPS. Obveznost članice sporazuma TRIPS je v tem, da mora avtorjem in njihovim pravnim naslednikom vsaj za računalniške programe in za kinematografska dela zagotoviti pravico, da lahko dovolijo ali prepovejo komercialno dajanje v najem javnosti izvirnikov ali kopij njihovih avtorskih del (11. člen TRIPS), za določen ali nedoločen čas (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 99).

Določba je posledica vztrajanja imetnikov pravic na fonogramih, videogramih in ostalih varovanih delih iz mnogih držav, da se je pri komercialnem dajanju v najem npr. zvočnih in video posnetkov preko videotek, pred njihovo vrnitvijo, razširila praksa neavtoriziranega razmnoževanja posojenih posnetkov (Sterling, 2000, str. 25). Ko sem poskušala poiskati vzroke za tako ureditev varstva pravice iz najema, sem zasledila podoben vzrok, kot sem

ga že navedla pri npr. računalniških programih (glej strani 19-20), predvsem pa je to preprosta reprodukcija in odlična kvaliteta kopij avtorskih del. Posledice razvoja novih digitalnih tehnologij, npr. laserskih plošč, optičnih diskov ipd. je tudi v tem, da so se povečale možnosti izkoriščanja avtorskih del do velikih razsežnosti. Po nekaterih ocenah se je na nekaterih tržiščih pred ureditvijo varstva pravic iz najema dajalo v najem kar 85 % vseh izdelanih videokaset (Trampuž, 1996. str. 193). Če se omejim le na najpreprostejše, vsakodnevne primere, lahko navedem primer laserskega odčitavanja, ki omogoča neomejeno število predvajanj avtorskega dela. Odlična reprodukcijska sredstva in tehnike, elektronsko shranjevanje ipd. so tako omogočili množično najemanje primerkov del in znatno prikrajšanje avtorjev. Najem je dosegel zelo velik obseg, povzročil je nasprotja z normalnim, pričakovanim izkoriščanjem dela in prizadel zakonite interese avtorja. Zaradi velikega ekonomskega pomena je najem postal samostojna, posebna oblika izkoriščanja. Razvila se je nova izključna pravica avtorja. Od vseh izdelanih videokaset se jih 85 % daje v najem, prodaja pa le 15 % (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 99). Z namenom zagotovitve potrebnega nadzora nad tem pojavom, so mnoge države sprejele posebne zakone, s katerimi so zagotovile pravice iz najema (Sterling, 2000, str. 25).

Tabela številka 8: Predmet varstva pri pravicah iz najema

PRAVICE IZ NAJEMA – TRIPS
VSAJ RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN KINEMATOGRAFSKA DELA
• računalniški programi in kinematografska dela; • lahko tudi druga dela;

TRIPS 1994 – Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (Uradni list RS MP št. 10/1995).

Opozoriti moram, da za razliko od računalniških programov, za kinematografska dela državam članicam ni potrebno izpolnjevati obveznosti ureditve pravice dajanja v najem. Obveznost ureditve dajanja v najem kinematografskih del nastane, če bi dajanje v najem povzročilo širše kopiranje teh del v obsegu, da bi materialno škodovalo izključni pravici avtorjev in njihovim pravnim naslednikom. Obveznost se ne nanaša na najem, pri katerem sam program ni bistven (11. člen TRIPS) npr. pri računalniškem programu, ki deluje v najetem avtomobilu (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 101). Države lahko na podlagi 11. člena sporazuma TRIPS prepovedo ali dovolijo komercialno izposojlo izvirnikov ali kopij avtorskih del (Senkovič, 1995, str. 15).

Ne glede na določbo 11. člena sporazuma TRIPS ugotavljam, da je med posameznimi ureditvami, zaznati precej razlik. Razlike se kažejo predvsem v tem, komu je varstvo pravic iz najema zagotovljeno (Sterling, 2000, str. 25), npr. avtorjem, imetnikom sorodnih

pravic in kaj je s pravico varovano, npr. fonogram. Sporazum TRIPS namreč zahteva, da so pravice iz najema urejene za varstvo:

- računalniških programov (11. člen TRIPS: pravica dajanja v najem je zagotovljena avtorjem);
- kinematografskih del (11. člen TRIPS: pravica dajanja v najem je zagotovljena avtorjem);
- fonogramov (4. odstavek 14. člena TRIPS: pravica dajanja v najem je zagotovljena producentom fonogramov in drugim imetnikom pravic na fonogramih, kot to določa nacionalna zakonodaja).

Tabela številka 9: Vsebina pravice iz najema

PRAVICE IZ NAJEMA – TRIPS	
RAČUNALNIŠKI PROGRAMI	• dovolijo ali prepovejo komercialno dajanje v najem javnosti izvirnikov ali kopij njihovih avtorskih del;
KINEMATOGRAFSKA DELA	• dovolijo ali prepovejo komercialno dajanje v najem javnosti izvirnikov ali kopij njihovih avtorskih del, v primeru, če bi širše kopiranje teh del materialno škodovalo izključni pravici do razmnoževanja;

Vir: TRIPS 1994 – Sporazum o trgovinskih vidikih pravic Intelktualne lastnine (Uradni list RS MP št. 10/1995).

Razlike se kažejo v tem, da posamezne nacionalne zakonodaje, npr. države ES, že zagotavljajo pravice iz najema vsem trem kategorijam. Nekatere izmed držav zagotavljajo pravico dajanja v najem le delno oziroma le nekaterim kategorijam, npr. Albanija zagotavlja zakup in posojanje avdiovizualnih del, najema le-teh zakon ne ureja. Med državami, ki zagotavljajo širše pravice iz najema, najdem države članice ES, ki zagotavljajo pravice iz najema avtorju na izvirnikih in kopijah dela, izvajalcu na fiksacijah izvedb, proizvajalcu fonogramov na fonogramih, proizvajalcu prvega posnetka filma glede izvirnikov in kopij filma (2. člen Council Directive 92/100/EEC OF 19 November 1992 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property, 1992) ter avtorju računalniških programov (c točka 1. odstavka 4. člena Council Directive 91/250/EEC of 14 May 1991 on the Legal Protection of Computer Programs, 1991).

V primerjavi zagotavljanja pravice iz najema, kot je urejena v ES, ne smem pozabiti na primere, ko npr. pri ureditvi varstva fonogramov, nacionalna zakonodaja posameznih držav zagotavlja pravico dajanja v najem le avtorju posnetega dela (Sterling, 2000, str. 25), npr. v Kazahstanu, kjer je pravica do najema zagotovljena le avtorjem del, ne pa tudi izvajalcem, npr. avtorju glasbenega dela, avtorju dela fiksiranega na fonogram, avtorju audiovizualnega dela, avtorju baze podatkov, avtorju računalniškega programa (3. odstavek 16. člena Law On Copyright and Neighboring Rights, Kazakhstan) ter proizvajalcu fonograma (2. odstavek 38. člena Law On Copyright and Neighboring Rights, Kazakhstan). V drugih državah je ta pravica zagotovljena le producentom fonogramov. Nekoliko drugačno varstvo pravic do najema je zagotovljeno npr. v Kamerunu: varstvo je zagotovljeno proizvajalcu fonograma, izvajalcem na fiksacijah fonogramov, proizvajalcu videograma, izvajalcem na fiksacijah izvedb, RTV organizacijam za lastne oddaje (49., 1. in drugi odstavek 59., 1. in 2. odstavek 64. člena Loi n° 2000/011 du 19. decembre 2000 relative au droit d'auteur et aux droits voisins, Camerun, 2000). Podobno velja za kinematografske posnetke: pravica je v nekaterih državah zagotovljena avtorjem kinematografskega dela, v drugih producentom, vendar obstajajo zakonodaje, kjer je zagotovljena tako avtorjem kot tudi producentom, npr. v ES je pravica dajanja v najem zagotovljena avtorjem vseh kategorij del ter npr. igralcem – za posnetek igre in producentom za pravico dajanja v najem fonogramov in prvega filmskega posnetka (Sterling, 2000, str. 25).

Kinematografska dela in računalniški programi so varovani z avtorsko pravico (glej strani številka 29 in 37-38). Na tem mestu opozorim, da so kinematografska dela navedena med književnimi deli, ki jih našteva 2. člen Bernske konvencije. Ker sporazum TRIPS odkazuje za književna dela (1. odstavek 9. člena sporazuma TRIPS) in računalniške programe (10. člen sporazuma TRIPS) na upoštevanje določb 1.-21. člena Bernske konvencije, ugotavljam, da se za varstvo kinematografskih del in s tem pravice do najema, uporablja 1. odstavek 7. člena Bernske konvencije, ki določa dobo trajanja varstva za avtorjevega življenja in 50 let po njegovi smrti. Določbe 2. do 4. odstavka istega člena za posamezne primere npr. kinematografskih del, anonimnih del, del pod psevdonimom, fotografskih del in del uporabne umetnosti določajo primere, ko se lahko določi krajši čas varstva. Ti primeri so v sporazumu TRIPS določeni v 12. členu, ki sicer izrecno izloča fotografska dela in dela uporabne umetnosti. Zanje določa, da se čas trajanja varstva nekega dela, ki se ne računa na podlagi življenjske dobe fizične osebe, določi na tak način, da tako obdobje varstva ni krajše od 50 let, šteto od konca koledarskega leta avtorizirane izdaje ali 50 let, šteto od konca koledarskega leta izdelave, če ni bilo take avtorizirane izdaje v 50 letih od izdelave tega dela (Module 7: Intellectual property rights: TRIPS, 1998, str. 17).

Ob zaključku tega poglavja omenim primer varstva npr. kinematografskih del, ki temelji na tehničnih ovirah za omogočanje piratstva. Tehnične ovire so eden možnih dejavnikov zmanjšanja piratstva kinematografskih del v prihodnosti. Tak primer je primer Blu Ray, ki pomeni novo tehnologijo zapisa, ki bo omogočala shranjevanje do 27 gigabajtov podatkov. To naj bi zadoščalo za 13 ur kakovostnega filmskega zapisa (Kočevar, 2003a, str. 21).

Kakovost zapisa naj bi celo presegala kakovost večine televizijskih oddaj. V primerjavi s sedanjo tehnologijo, npr. DVD, DVD+R, DVD+RW, kjer se podatki z dosedanjega diska berejo s pomočjo rdečega laserja, uporablja tehnologija Blu Ray visokofrekvenčni ultravijolični laser, ki ima manjšo žariščno točko in omogoča gostejši zapis na disku. Pomembna lastnost Blu Ray laserja je, da omogoča kompatibilnost z BD/DVD/CD ter dovoljuje uporabo CD-jev in DVD-jev. Učinkovitejša zaščita avtorskih pravic bo vzpostavljena tudi s tem, da bo imel vsak disk lastno identifikacijsko številko. Blu Ray bodo, poleg video in avdio zapisa, uporabljali tudi za shranjevanje podatkovnih baz in visoko-ločljive video-programске opreme (Kočevar, 2003a, str. 21). Za Blu Ray se pričakuje, da bo postal optični disk naslednje generacije. Razvil ga je Blu Ray Disc Association (BDA), t.j. skupina vodilnih uporabnikov elektronike in PC družb, t.j. APPLE, Dell, Hitachi, HP, JVC, LG, Mitsubishi, Panasonic, Pioneer, Philips, Samsung, Sharp, Sony, TDK in Thomson. Pomembno je pričakovanje, da bo Blu Ray v prihodnjih letih nadomestil videorekorderje in DVD rekorderje (What is Blu Ray?, 2005, str. 1).

Tabela številka 10: Trajanja varstva pravice iz najema

TRAJANJE VARSTVA – TRIPS	
RAČUNALNIŠKI PROGRAMI	• avtorjevo življenje in 50 let po njegovi smrti;
KINEMATOGRAFSKA DELA	• države lahko določijo, da preneha varstvo s pretekom 50 let, odkar je s privolitvijo avtorja delo postalo dostopno javnosti; • če se to v 50 letih, računano od realizacije, ne zgodi – s pretekom petdesetih let od realizacije;
Roki varstva začno teči od smrti ali od predvidenega dogodka; vendar se njihovo trajanje vselej računa od 1. januarja leta, ki neposredno sledi letu smrti ali od omenjenega dogodka;	

Vir: TRIPS 1994 – Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (Uradni list RS MP št. 10/1995).

Mnenja sem, da se iz značilnosti Blu Ray tehnologije, ki temelji predvsem na tehničnih ovirah za omogočanje piratstva, lahko za neko obdobje razvije učinkovito sredstvo, ki bo piratstvo kinematografskih avtorskih del preprečilo. Vendar pričakujem, da se bo prav

kmalu na tržišču pojavil tudi postopek, s katerim se bo tudi ovira, ki jo ponuja Blu Ray odstranila in piratom omogočila preprost način ustvarjanja nelegalnih kopij kinematografskih avtorskih del. To se je že večkrat pokazalo v razvoju tehnologije, npr. pri CD.

3.4 IZVAJALCI, PROIZVAJALCI FONOGRAMOV IN RTV ORGANIZACIJE

Kot sem že omenila (glej strani številka 1 in 14, ureja sporazum TRIPS tudi varstvo sorodnih pravic, t.j. pravic izvajalcev, proizvajalcev fonogramov (zvočnih zapisov) in RTV organizacij. Določbe o varstvu naštetih sorodnih pravic so urejene v 14. členu sporazuma TRIPS (Module 7: Intellectual property rights: TRIPS, 1998, str. 18).

Določba 14. člena sporazuma TRIPS najprej ureja pravico izvajalcev. Določba 1. odstavka 14. člena sporazuma TRIPS določa, da imajo izvajalci pravico preprečiti snemanje svoje neposnete izvedbe na fonogram in reprodukcije posnetka, če zanj niso podali dovoljenja. Podobna pravica je urejena tudi v povezavi z radiodifuznim oddajanjem nastopa po brezžičnem mediju in javnega prenašanja njihovega nastopa v živo. Določba 1. odstavka 14. člena sporazuma TRIPS jim omogoča, da našteje aktivnosti preprečijo, če so storjena brez njihovega dovoljenja (1. odstavek 14. člena TRIPS). Določba se nanaša le na zvočni posnetek, saj sorodne pravice filmskih producentov s sporazumom TRIPS niso urejene (Module 7: Intellectual property rights: TRIPS, 1998, str. 18). K temu dodam še dejstvo, da sporazum TRIPS v določbi 1. odstavka 14. člena ne prinaša novosti, saj povzema določbe Mednarodne konvencije za varstvo izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij (Rimska konvencija, 1961). Mednarodni konsenz na področju varstva izvajalcev v vseh teh letih od njenega sprejema do danes ni bistveno napredoval (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 380).

Tabela številka 11: Predmet varstva sorodnih pravic

PREDMET VARSTVA SORODNE PRAVICE – TRIPS	
IZVAJALCI, PROIZVAJALCI FONOGRAMOV, RTV ORGANIZACIJE	
	• izvajalci: posnetki izvedb na fonogramih; • proizvajalci fonogramov: fonogrami oziroma zvočni zapisi; • RTV organizacije: radiodifuzne oddaje;

Vir: TRIPS 1994 – Sporazum o trgovinskih vidikih pravic Intelektualne lastnine (Uradni list RS MP št. 10/1995).

Kot sem že omenila, je piratstvo na področju npr. glasbene industrije množično (glej strani številka 18-19). Sporazum TRIPS ureja varstvo sorodne pravice proizvajalcem fonogramov, ki imajo pravico dovoliti ali prepovedati neposredno ali posredno reproduciranje svojih fonogramov (2. odstavek 14. člena TRIPS). Opozoriti moram, da je citirana določba povezana s pravico zagotovitve ekskluzivne pravice dajanja v najem (Module 7: Intellectual property rights: TRIPS, 1998, str. 18). Nekatere značilnosti in aktivnosti na področju piratstva in neupoštevanja pravnih predpisov varstva pravic proizvajalcev fonogramov sem že obravnavala v predhodnih poglavjih magistrskega dela (glej stran številka 18). Ob tej priložnosti dodam še primer nenadzorovanega brezplačnega presnemavanja glasbe z interneta predvsem z vidika posledice piratskega presnemavanja, ki je potisnilo celotno svetovno glasbeno industrijo v hudo krizo. Glasbena industrija je bila na to možnost in način presnemavanja glasbe popolnoma nepripravljena. Najprej je poskušala slabšo prodajo zajezi s stroškovno ugodnejšimi izdelki. Vendar ni pomagala niti prepoved Napsterja, saj so se na internetu pojavili številni novi programi, npr. Kazaa, Morpheus, Edonkey, Gnutella, Grokster in podobni. Digitalna tehnologija torej omogoča, da je glasbo razmeroma lahko kopirati (Dernovšek, 2003, str. 60). Novi programi sedaj ne uporabljajo več centralnega strežnika, ampak le omogočajo neposredno komunikacijo med uporabniki ter iskanje piratskih datotek (Kočevar, 2003, str. 18).

Kot zanimivost naj povem, da sem za preizkus njihovega delovanja poiskala spletno stran v prejšnjem odstavku omenjenega Kazaa, s katere je mogoče brezplačno presnemavati glasbo z interneta. Stran, s prijetnim vabilom »*Search for and download music, movies, games, software, images and documents*« ni bilo težko najti, saj pot nanjo poišče tudi povsem splošen internetni iskalnik, v mojem primeru npr. »Google«. Spletno stran Kazaa in računalniški program, s katerim lahko presnemavanje in interneta poteka, je preprosto naložiti na domač računalnik. Povsem enostavno in razumljivo se uporabnik prebije med posameznimi koraki instalacijskega procesa, saj te program med postopkom nalaganja sam vodi. Ob zagonu programa Kazaa sem nato za poizkus v okvirček »search« vpisala besedico izvajalca »Nazareth,« in v nekaj sekundah prejela ponudbo 39 različnih internetnih povezav, iz katerih bi z enostavnim klikom nanje na svoj računalnik naložila »brezplačno« internetno glasbo izvajalca »Nazareth.« No, tega nisem storila. Vendar sem se prepričala, da je iz interneta zelo lahko in preprosto nalagati glasbo.

Avtorji programov Kazaa, Morpheus, Edonkey, Gnutella, Grokster in podobni delujejo v državah, kjer stroga ameriška zakonodaja ne velja. Zaradi njihove decentralizirane organiziranosti bodo, v nasprotju s centraliziranim Napsterjem, prepoved njihovega delovanja glasbene založbe dosegle precej težje, saj bodo morali tožiti več milijonov domnevnih kršilcev avtorskih pravic (Kočevar, 2003, str. 18). Svetovalna agencija Forrester Research ocenjuje, da približno 27 % Američanov in 13 % Evropejcev snema glasbo z interneta. Vrednost v letu 2002 ilegalno presnetih CD-jev in glasbenih datotek z interneta ocenjujejo na 4,3 milijarde \$ (Dernovšek, 2003, str. 60).

Pri pojmu proizvajalec fonogramov se neupravičeno srečamo s pojmom glasbenega založnika. Po mnenju nekaterih, npr. Žagar, pojem glasbene založbe ni pravilen, saj neupravičeno označuje proizvajalce fonogramov ali videogramov, kar je posledica nekdanje zakonodaje, ki je dejavnost tonskega in vizualnega snemanja uvrstila v založniško dejavnost. To dejavnost je urejal poseben Samoupravni sporazum o pravicah, obveznostih in odgovornostih založniških organizacij in avtorjev pri sklepanju pogodb (Uradni list SRS, številka 7/88), s čimer si je država zagotovila vpliv oziroma nadzor nad vsebino, ko so jo proizvajalci razmnoževali na fonogramih in videogramih (Žagar, 2002a, str. 18). Šlo je za instrument dogovorne ekonomije (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 441). Danes je dejavnost razmnoževanja zvočnih, video in računalniških zapisov izvzeta iz dejavnosti založništva. V dejavnost založništva pa še vedno sodi izdajanje posnetih nosilcev zvočnega zapisa (Uredba o uvedbi in uporabi standardne klasifikacije dejavnosti, Uradni list Republike Slovenije, številka 2/2002).

Menim, da je potrebno pri problematiki zvočnih zapisov, založniške dejavnosti in proizvajalcev fonogramov ločiti nekaj pojmov: npr. z založniško pogodbo se po 85. členu ZASP/SLO prenesejo absolutne pravice avtorja na založnika, t.j. pravico reproduciranja svojega dela v obliki tiskanja in pravico distribuiranja primerkov dela. Založnik se zaveže, da mu bo za to plačal honorar ter delo reproduciral in distribuiral. Pozorni moramo biti predvsem na obliko, v kateri se delo reproducira, t.j. avtorsko delo, npr. članek, se tiska. Določba 85. člena ne ureja snemanja zvočnih zapisov. Pojem proizvajalca fonogramov je namreč urejen v 128. členu ZASP/SLO. Proizvajalec fonograma je pravna ali fizična oseba, ki prevzame pobudo in odgovornost za prvi posnetek zvokov neke izvedbe ali drugih zvokov ali nadomestkov zvokov. Proizvajalec fonogramov ima sorodne pravice (glej strani 74-75). Menim, da se proizvajalca fonogramov ne more istovetiti s pojmom založnika po ZASP/SLO.

Določba 14. člena sporazuma TRIPS ureja tudi sorodne pravice RTV organizacij. RTV organizacije imajo pravico prepovedati snemanje, reproduciranje posnetkov in ponovno radiodifuzno oddajanje po oddajnih brezžičnih medijih ter javno televizijsko prenašanje letih, če so le-ta storjena brez njihovega dovoljenja. V primeru, če članice takih pravic RTV organizacijam ne dajo, morajo dati lastnikom avtorskih pravic na predmetu oddaj možnost, da zgoraj omenjena dejanja preprečijo skladno z določbami Bernske konvencije (4. odstavek 14. člena TRIPS).

Na področju delovanja RTV organizacij in uveljavljanja njihovih sorodnih pravic deluje veliko mednarodnih organizacij, npr. International Confederation of Societies of Authors and Composers (CISAC). CISAC je z namenom poenotenja standardne informacije o delih in njihove lažje primerjave razvil standardni format informacije, npr. o naslovu dela in o avtorju dela. V tem okviru se je na področju informacije o avtorskem delu razvil in poenotil sistem pogojev, ki se nanašajo na satelitsko, kabelsko, internetno in digitalno televizijo ter možnost video najema in prodaje (New Format Eases Information Exchange, 2003, str. 22). CISAC je neprofitna organizacija, ki združuje 207 avtorskih društev iz 109

držav, ustanovljena je bila leta 1926 v Parizu (Membership, 2006, str. 1). CISAC ima vodilno vlogo v kulturnem in ustvarjalnem prizadevanju za uveljavitev avtorske pravice v državah članicah (Cottle, Kreile, 2002, str. 11). Njegovo delovanje je usmerjeno predvsem k uveljavljanju in utrjevanju položaja avtorjev in skladateljev ter razvijanje kakovosti kolektivnega upravljanja njihovih pravic po vsem svetu (What is CISAC, 2003, str. 1).

CISAC sodeluje s Svetom Evrope (Council of Europe), Evropskim patentnim uradom (EPS), Evropsko skupnostjo (ES), Nacionalnim institutom za intelektualno lastnino (INPI), International Standards Organization (ISO), United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO), Organisation Africaine de la Propriete Intellectuelle (OAPI), United Nations Industrial Development Organisation (UNIDO), World Intellectual Property Organization (WIPO) in World Trade Organization (WTO) (CISAC partners, 2003, str. 1). Sodeluje tudi z nevladnimi organizacijami kot so npr. International Bureau of Societies Administering the Recording and Mechanical Reproduction Rights (BIEM), European Grouping of Societies of Authors and Composers (GESAC), International Association of Audiovisual Writers and Directors (AIDAA), European Grouping of Visual Artists (EVA), International Literary and Artistic Association (ALAI) ipd. (Our Partners, 2003, str. 1).

Tabela številka 12: Pravice izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij

PRAVICA IZVAJALCEV, PROIZVAJALCEV FONOGRAMOV, RTV ORGANIZACIJ – TRIPS	
IZVAJALCI – POSNETKI IZVEDB NA FONOGRAMIH	• preprečiti snemanje svoje neposnete izvedbe in reprodukcije takega posnetka, (zvočni posnetek); • preprečiti radiodifuzno oddajanje nastopa po brezžičnem mediju in javnega prenašanja njihovega nastopa v živo (zvočni posnetek);
PROIZVAJALCI FONOGRAMOV – FONOGRAMI OZ. ZVOČNI ZAPISI	• dovoliti ali prepovedati neposredno ali posredno reproduciranje svojih fonogramov
RTV ORGANIZACIJE	• prepovedati snemanje, reproduciranje posnetkov in ponovno radiodifuzno oddajanje po oddajnih brezžičnih medijih kakor tudi javno televizijsko prenašanje oddaj

Vir: TRIPS 1994 – Sporazum o trgovinskih vidikih pravic Intelektualne lastnine (Uradni list RS MP št. 10/1995).

Na področju RTV organizacij se je razvil zanimiv primer razvoja prenosa datotek, ki se je v svetu uveljavil na področju interaktivnih vsebin. Pri nas ga srečamo v okviru podjetij VPK d.o.o. in S.V.-RSA d.o.o. V sistemu interaktivnih vsebin imajo gledalci možnost izbire vsebin, npr. določen film, športni dogodek, pri čemer se uporablja metoda »pay per view« oziroma »plačaj kolikor gledaš«. To omogoča prenos dodatek »set top box« (STB) in digitalni prenos signala. Dodatek STB ni le enosmeren, saj ima tudi povratni kanal, po katerem lahko gledalec komunicira s centrom. STB pretvori digitalni signal v analognega, kakršnega predvajajo naše televizije. Gre za omejene aplikacije, z njimi je mogoče igranje iger, stave, nakupi ipd. Avtorske pravice bodo pri vsebinah »pay per view« vezane na kabelsko omrežje, v Sloveniji na omrežje Telemacha (Bogataj, 2002a, str. 20).

Na proizvajalca fonogramov in druge imetnike pravic na fonogramih se nanašajo tudi določbe 11. člena TRIPS, tj. tiste določbe, ki sem jih v povezavi z računalniškimi programi navedla v povezavi s pravicami iz najema. TRIPS v tem delu določa, da če je dne 15. aprila 1994 v neki članici veljal sistem pravičnega nadomestila imetnikom pravic v zvezi z dajanjem v najem fonogramov, lahko le-ta tak sistem obdrži pod pogojem, da komercialno dajanje v najem fonogramov ne povzroča materialne škode izključnim pravicam do reproduciranja, ki jih imajo imetniki pravic (4. odstavek 14. člena TRIPS).

Tabela številka 13: Trajanje varstva sorodnih pravic, določenega s sporazumom TRIPS

TRAJANJE VARSTVA – TRIPS	
IZVAJALCI IN PROIZVAJALCI FONOGRAMOV	• vsaj 50 let, šteto od konca koledarskega leta, v katerem je bil posnetek narejen ali izvajan;
RTV ORGANIZACIJE	• najmanj 20 let od konca koledarskega leta, v katerem se je izvajalo radiodifuzno oddajanje;
Roki varstva začno teči od smrti ali od predvidenega dogodka; vendar se njihovo trajanje vselej računa od 1. januarja leta, ki neposredno sledi letu smrti ali od omenjenega dogodka;	

Vir: TRIPS 1994 – Sporazum o trgovinskih vidikih pravic Intelektualne lastnine (Uradni list RS MP št. 10/1995).

Trajanje varstva sorodnih pravic je urejeno v 5. odstavku 14. člena sporazuma TRIPS. Za izvajalce in proizvajalce fonogramov je varstvo določeno v minimalnem trajanju 50 let, šteto od konca koledarskega leta, v katerem je bil posnetek narejen ali izvajan. Menim, da

je določba, ki določa minimum časa trajanja varstva primerna, saj dovoljuje državam članicam različno ureditev časa trajanja varstva, t.j. tudi preko 50 let od konca koledarskega leta, v katerem je bil posnetek narejen. Za varstvo pravic RTV organizacij je predviden krajši minimum trajanja, t.j. najmanj 20 let od konca koledarskega leta, v katerem se je izvajalo radiodifuzno oddajanje (5. odstavek 14. sporazuma TRIPS).

3.5 UVELJAVLJANJE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC (SPORAZUM TRIPS)

Kot sem že omenila (glej strani številka 1 in 14), je sporazum TRIPS poseben v tem smislu, da ureja uveljavljanje avtorske pravice in sorodnih pravic, kar je pri mednarodnih konvencijah praktično zelo redko. V okviru mednarodnih konvencij je sporazum TRIPS med državami vzpostavil obveznost ureditve enotnega varstva, npr. avtorske pravice in sorodnih pravic. Določbe, ki urejajo varstvo in uveljavljanje pravic, najdem v tretjem delu sporazuma TRIPS (Šabec, 2002, str. 13). Tretji del sporazuma TRIPS je vsebinsko razdeljen na pet poglavij, in sicer: I. poglavje: Splošne obveznosti; II. poglavje: Civilni in upravni postopki ter sredstva; III. poglavje: Začasni ukrepi; IV. poglavje: Posebne zahteve v zvezi z ukrepi na meji in V. poglavje: Kazenski postopki (Puharič, 2003, str. 386).

Ob preučevanju obveznosti, ki izhajajo iz tretjega dela sporazuma TRIPS moram najprej opozoriti na temeljno obveznost članic STO, ki morajo v okviru nacionalne zakonodaje zagotoviti, da postopki uveljavljanja pravic omogočajo učinkovito ukrepanje proti kateremukoli dejanju poseganja v pravico intelektualne lastnine, vključno s hitrimi sredstvi za preprečevanje poseganja in sredstvi za preprečevanje nadaljnjih posegov. Vendar določba ne ostaja le pri učinkovitem ukrepanju, saj kot protiutež določa obveznost držav članic STO, da morajo biti pri uveljavljanju pravic pozorne na to, da ne prihaja do ovir pri zakoniti trgovini in zlorab teh postopkov (1. odstavek 41. člena TRIPS), za kar menim, da je vzpostavitev takega ravnovesja neobhodno. Kaj hitro se lahko zgodi, da se uveljavljanje pravic v praksi sprevrže v drugo smer, t.j. v oviranje trgovine in zlorabe pravic. Države članice STO, ki so sporazum TRIPS ratificirale, zagotavljajo navedene zahteve v svojih notranjih zakonskih predpisih. Tako morajo v svoji notranji zakonodaji pravno urediti sredstva za preprečevanje poseganja v intelektualne pravice ter vsa potrebna pravna sredstva za preprečevanje nadaljnjih kršitev. Te določbe morajo biti upoštevane znotraj splošno veljavnega pravnega sistema posamezne države članice (Puharič, 2003, str. 386), za uveljavljanje določb TRIPS ni potrebno znotraj nacionalne zakonodaje vzpostaviti novega sodnega sistema (5. odstavek 41. člena sporazuma TRIPS).

Ne glede na veliko število članstva držav članic STO moram opozoriti, da v svetu uveljavljanje avtorske pravice in sorodnih pravic kljub temu še vedno ni enotno. Pri tem mislim predvsem neenako reševanje sporov npr. spor med družbo Sharman Networks, lastnikom programa Kazaa in Bumo Stemro, nizozemsko organizacijo za varovanje avtorskih pravic glasbenikov, podobno ameriški RIAA (Isaković, 2002, str. 22) ter

reševanje primera Napster (In RE Napster, Inc. Copyright litigation, Memorandum and Order, 2002, str. 1-32).

Amsterdamsko sodišče je namreč odločilo, da Kazaa ne more biti odgovoren za zlorabo programske opreme milijonov uporabnikov z vsega sveta, ki vsak dan izmenjujejo avtorsko zaščitene igre, glasbo, slike in filme. Kot sem že omenila Kazaa na svoji spletni strani www.kazaa.com ponuja računalniški program za izmenjavo tekstovnih, slikovnih in glasbenih datotek. Uporabniki s pomočjo tega računalniškega programa medsebojno izmenjujejo datoteke po sistemu »peer to peer.« To je računalniški program, ki sem ga prenesla na svoj računalnik (glej stran številka 47). Buma Stemra izvršuje pravico reproduciranja glasbenih del ter snemanja zvoka na medije skoraj vse avtorsko varovane glasbe na Nizozemskem. Na pobudo Kazaa so v letih 2000 z Bumo Stemro potekala pogajanja o pridobitvi dovoljenja za poslušanje internetne glasbe na območju Nizozemske. Program Kazaa nudi veliko več, saj uporabnikom omogoča nalaganje glasbe na računalnike ter možnost njenega nadaljnjega kopiranja. Pogajanja med strankama niso bila uspešna (Amsterdam Appellate Judgment in favor of P2P in Buma & Stemra v. Kazaa, 2002, str. 3).

Buma Stemra je v tožbi zahtevala, da Kazaa preneha s kršenjem varstva avtorskih pravic z objavljanjem in reprodukcijo avtorsko zaščitene glasbenih del z repertoarja Buma Stemre. Zahtevala je kazen v višini NLG 100.000 za vsak dan, vendar ne več kot NLG 2.000.000 (Amsterdam Appellate Judgment in favor of P2P in Buma & Stemra v. Kazaa, 2002, str. 3). Zanimivo je mnenje sodnega izvedenca in strokovnjaka za internetne aplikacije na University of Twente, prof. E. Huizerja. V svojem mnenju je opozoril na dejstvo, da so še do nedavnega vse internetne aplikacije delovale na t.i. »client-server mode« (način povezave odjemalec-strežnik). V tem sistemu je imel vlogo odjemalca običajno uporabnik osebnega računalnika, ki je na lastno iniciativo vzpostavil povezavo s centralnim sistemom, ki je deloval kot strežnik. Prednosti tega sistema so bile, da je uporabnik zelo hitro lahko vzpostavil povezavo z njim, slabosti pa, da je strežnik prav hitro bil preobremenjen, med drugim tudi zaradi vedno večjega števila uporabnikov strežnika. Kazaa pa za izmenjavo datotek uporablja sistem »peer to peer,« to je sistem, pri katerem nekateri postopki potrebujejo centralni strežnik za podporo, medtem ko drugi potekajo samo med odjemalci. Povezava se vzpostavlja preprosto, z naložitvijo in instalacijo računalniškega programa Kazaa. Program se s centralnim strežnikom po sistemu »client-server mode« poveže le v treh primerih, t.j. v primeru avtomatske posodobitve programa, pridobitve liste omrežnih vozlišč in primeru varnosti. Naštete povezave, razen zadnje, so dodatne povezave, odjemalec jih lahko izključi. Na področju delovanja sistema »peer to peer« pa se posamezni odjemalci, z namenom pohitritve iskanja, razvijejo v omrežna vozlišča, ki delujejo kot povezovalna točka za Kazaa odjemalce (Amsterdam Appellate Judgment in favor of P2P in Buma & Stemra v. Kazaa, 2002, str. 4).

Kazaa je sposoben omogočiti npr. izmenjavo MP3 datotek, datotek Microsoft Word, iger ipd. Predstavlja zelo razvit sistem komunikacijskega orodja, pri čemer so komunikacije

povsem avtonomne. V nobenem primeru ni vzpostavljen za nedvomno identifikacijo ilegalnih avtorsko zaščenih npr. glasbenih datotek. Med drugim tudi zato ne, ker družba še ni razvila enoznačnih standardov, s katerimi bi lahko bile te datoteke nedvomno označene. V nobenem primeru pa Kazaa ne more nadzorovati izmenjave glasbe odjemalcev, ki si medsebojno izmenjavajo npr. ilegalne datoteke. Prav tako jih ne more prisiliti, da bi naložili programe, ki bi jih npr. v prihodnosti razvili in bi omogočili blokiranje avtorsko zaščenih datotek. Opozoril je, da se izmenjava datotek z uporabo Kazaa računalniškega programa ni prav v ničemer zmanjšala, ne glede na to, da strežnik Kazaa dalj časa ni deloval. Sodišče je v postopku odločilo, da se zahteva Buma Stamre zavrne. Med drugim tudi zato, ker Kazaa upoštevač navedeno s tem, ko je omogočil izmenjavo datotek, ni kršil avtorskih pravic. Sama dejanja, npr. kršitve avtorskih pravic npr. glasbenikov, se izvajajo s strani uporabnikov računalniškega programa Kazaa in ne preko Kazaa. Omogočanje objave oziroma reprodukcije avtorsko zaščenih del še ne pomeni objave oziroma reprodukcije (Amsterdam Appellate Judgment in favor of P2P in Buma & Stemra v. Kazaa, 2002, str. 7).

Ta odločitev je v nasprotju z odločitvijo ameriškega sodstva. Proti Napsterju so v letu 1999 vložili tožbo A&M Records in sedemnajst drugih založb, združenih v BMG, Sony, EMI, Universal in Warner. V tožbi so zagovarjali stališče, da Napster ne zna in ne more preprečiti kopiranja, presnemavanja, prenašanja ali distribucije z avtorsko pravico varovanih del tožnikov (In RE Napster, Inc. Copyright litigation, Memorandum and Order, 2002, str. 2). Napsterju je ameriško sodišče v praktično enaki zadevi, kot je primer Kazaa naložilo, da mora prenehati delovati, dokler ne bo mogoče zagotoviti, da se v omrežju ne bodo kršile avtorske pravice (Isaković, 2002, str. 22).

Torej, ob študiju obeh primerov, ko niti Kazaa niti Napster ne zmoreta tehnično zagotoviti, da se preko omrežja ne bi kršile avtorske pravice, sem naletela na dve popolnoma različni odločitvi. Res je, da sta odločitvi eni izmed najodmevnejših sodnih odločitev na področju varstva avtorske pravice. Vendar sem mnenja, da je potrebno pristopiti k enotnejšim odločitvam, ki bi zagotavljale večjo pravno varnost ter varstvo pravic avtorjev avtorskih del in varstvo sorodnih pravic. Sprejemanje mednarodnih aktov na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic ter sprejemanja zakonodaje v okviru nacionalnih zakonov ima vedno večji pomen, vendar je to šele prvi korak k možnosti uresničevanja varstva avtorske pravice. Menim, da je potrebno zagotoviti pravno varstvo ter uskladiti uporabo predpisov sicer samostojnih sodnih organov na tako občutljivih področjih, kot je kršenje avtorskih pravic in sorodnih pravic, ki se pogosto odvijajo v mednarodnem okolju. V vsakem primeru je po mojem mnenju odločanje z ne le različnimi, temveč tudi nasprotnimi odločitvami o enakih stvareh zelo slab zgled. To dejstvo poziva k takojšnji ureditvi in nadaljnji širitvi aktivnosti za uveljavljanje varstva avtorskih pravic in sorodnih pravic tudi zaradi posledic, ki jih ima piratstvo na denarno izgubo (glej tabele številka 34-40 v prilogi številka 6).

3.6 DOLOČBE O CIVILNIH IN UPRAVNIH POSTOPKIH TER SREDSTVIH

Pomembnost Sporazuma TRIPS se kaže predvsem v dveh smereh: v velikem številu držav podpisnic sporazuma (glej stran številka 26, v povezavi z obveznostjo držav članic STO o spoštovanju določb Bernske konvencije) ter v določbah, ki zahtevajo učinkovito uveljavljanje pravic intelektualne lastnine (Stefani, 2005, str. 3). Določbe učinkovitega uveljavljanja pravic v nadaljevanju obravnavam nekoliko podrobneje. Na podlagi vsebine poglavij, v katerih sem navedla posamezne kršitve avtorske pravice in škode, ki nastaja kot posledica kršenja avtorskih pravic (glej poglavje 2.4 Nesorazmerja in ovire v mednarodni trgovini in njihov vpliv na uveljavljanje avtorske pravice in sorodnih pravic) menim, da je varstvo avtorske pravice področje, na katerem se pojavljajo konflikti med javnimi in zasebnimi interesi ter konflikti med posameznimi zasebnimi interesi, npr. dveh oseb. Vendar je po mnenju npr. Van Caenegema, s pravnim varstvom avtorske pravice in sorodnih pravic zagotovljena korist avtorja, kot tudi korist javnosti. Za razvoj npr. znanja in njegovo širjenje med ljudmi je najprimerneje, da se zagotovi varstvo pravic avtorjev del in spodbuja nadaljnje aktivnosti njegovega razvoja (Van Caenegem, 2005, str. 3). Ustvarjalnost avtorjev se razvija predvsem v okolju, kjer bo lahko svoje pravice uveljavljal (glej tudi stran številka 33), npr. kjer mu bo omogočeno, da se njegova avtorska dela ne bodo reproducirala in podajala v promet brez njegovega dovoljenja in brez uveljavljanja materialnih avtorskih pravic.

Ob preučevanju posameznih določb, ki se nanašajo na učinkovitost civilnih in upravnih postopkov Sporazuma TRIPS le-ta najprej postavi, po mojem mnenju povsem jasno zahtevo, da morajo biti vsi civilni in upravni postopki, ki se nanašajo na intelektualno lastnino pravični in da ne smejo biti niti zapleteni niti dragi (2. odstavek 41. člena TRIPS). Kaj pomenijo ti izrazi (»pravičen postopek«, »zapleten postopek«, »drag postopek«) sicer sporazum TRIPS v nadaljevanju natančneje ne določa, vendar iz določbe razumem, da morajo države članice STO s postopki zagotoviti predvsem učinkovito varstvo intelektualne lastnine. Kaj je razumeti kot npr. »drag postopek«, za posamezno državo ali posameznika, je po mojem mnenju zelo težko objektivno oceniti. Prepričana sem, da v različnih državah obstaja razlika o dojemanju pojma »drag postopek«, saj je dojemanje tega pojma pogojeno z razvojem gospodarstva posamezne države in njenih javnih institucij, ki skrbijo za vzpostavitev posameznih učinkovitih vzvodov za uveljavljanje avtorske pravice. To so upoštevale tudi države članice STO, saj je skrajni rok uveljavitve določb Sporazuma TRIPS v državah članicah nastopil že s 1. januarjem 2000, medtem ko se je za manj razvite države članice ta rok preko prehodnega obdobja zaključil s 1. januarjem 2006 (Copyright Enforcement under the TRIPS Agreement, 2005, str. 1).

Glede oblike aktov, iz katerih je razvidna odločitev pristojnih organov, ki odločajo o kršitvi npr. ob kršitvi avtorske pravice je z vidika učinkovitosti postopka določeno, da so odločitve po možnosti pisne in obrazložene, temeljiti morajo samo na dokazih, v zvezi s katerimi je bilo strankam omogočeno zaslišanje. To pomeni, npr. tudi to, da v primeru, ko neka stranka predloži dokaze, ki podpirajo in zadoščajo za utemeljitev njenih zahtevkov,

sodišče dopusti, da nasprotna stranka predloži svoje dokaze ob upoštevanju pravne ureditve o varstvu zaupnih podatkov (Puharič, 2003, str. 387). Pravzaprav je zahteva po obliki in upoštevanju načela kontradiktornosti po mojem mnenju povsem pričakovana (glej tudi 5. in 323. člen ZPP, 1999 in 9. in 210. člen ZUP). Nekoliko se ob tem sprašujem le o namenu besede »po možnosti,« ki morda kaže na obstoj primerov, ko oblika in načelo kontradiktornosti nista povsem zagotovljena. Z uveljavljanjem določb Sporazuma TRIPS države članice dokažejo, da so sposobne zagotoviti varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic tako znotraj države ter na njenih državnih mejah (Copyright Enforcement under the TRIPS Agreement, 2005, str. 1).

Da bi lahko sistem uveljavljanja avtorskih pravic deloval, morajo biti odločitve dostopne vsem strankam v postopku (3. odstavek 41. člena TRIPS), pri tem je potrebno v smislu določbe 2. odstavka 41. člena Sporazuma TRIPS zagotoviti, da so dokumenti dosegljivi brez večjih stroškov (Copyright Enforcement under the TRIPS Agreement, 2005, str. 3).

Naj k posameznim navedbam dodam, da morajo biti v državah zagotovljeni vsi postopki za uveljavljanje pravic, ki so določeni v sporazumu TRIPS. Iz tega lahko povzamem misel, da države nimajo možnosti izbire, da bi kakšnega izmed postopkov ne uveljavile. V zvezi z npr. uveljavljanjem vsake pravice intelektualne lastnine morajo države omogočiti imetnikom pravic civilne sodne postopke (42. člen sporazuma TRIPS). Postopek mora zagotavljati pravično in učinkovito ukrepanje in dovoliti tožbo proti vsakemu posegu v pravico intelektualne lastnine. Strankam mora zagotoviti možnost pritožbe na sodišče proti končnim upravnim odločitvam in prvostopenjskim sodnim odločbam (Šabec, 2002, str. 13).

Menim, da je zelo pomembno, da morajo države zagotavljati možnost hitrih sredstev za preprečevanje poseganja in sredstev, ki preprečujejo nadaljnja poseganja kršiteljev. Ob vzpostavljanju postopka, ki omogoča npr. možnost hitrih sredstev za preprečevanje poseganja je pomembno, da se morajo postopki izogibati nastajanju ovir pri legitimni trgovini ter da mora biti zagotovljeno varstvo pred zlorabami teh postopkov (1. odstavek 41. člena sporazuma TRIPS) (glej stran številka 10). Pričakovana je tudi obveznost, da morajo države članice sporazuma TRIPS zagotoviti enak civilni sodni postopek za uveljavljanje pravic intelektualne lastnine za vse stranke, vključno z ustanovitvijo združenja, ki ima zakonito pravico braniti imetnika pravic. Nasprotna zahteva, ki bi dopuščala različne sodne postopke za uveljavljanje pravic intelektualne lastnine oziroma neenakopravnosti strank v postopku bi bila po mojem mnenju povsem nerazumljiva in nesprejemljiva. Če pogledamo na možnosti, ki jih lahko sodišče v takem postopku zahteva od kršitelja, naj najprej omenim možnost zahteve po opustitvi kršenja pravic in zahteve po ustreznem nadomestilu za škodo, ki jo je utrpel imetnik (45. člen sporazuma TRIPS). Ta določba predstavlja sankcijo, ki jo sodišče lahko odredi kršilcu pravic imetnika (Puharič, 2003, str. 387).

To pa ni edina možnost, saj lahko sodišče odredi povračilo izgubljenega dobička in pavšalne odškodnine tudi, če kršitelj ni vedel oziroma ni mogel vedeti, da krši pravico. Z namenom učinkovitejšega preprečevanja kršitev lahko sodišče zahteva, da se blago, ki je predmet kršenja pravic, brez nadomestila izloči iz prometa in uniči (46. člen sporazuma TRIPS). S to določbo naj bi se zmanjšale možnosti za tveganje nadaljnjih kršitev pravice intelektualne lastnine. Sodišče pri svojih odločitvah ni povsem prosto, saj mora pri tem razumno upoštevati razmerje med resnostjo kršitve imetnikovih pravic in odrejenimi sredstvi ter interese tretjih oseb (Puharič, 2003, str. 388). Določba je namenjena tudi ustvarjanju zastraševanja in odvracanja morebitnih bodočih kršilcev od kršitev (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, 2005, str. 9).

Naj omenim novost, urejeno v 47. členu sporazuma TRIPS, ki jo predstavlja pravica sodnih oblasti, da od kršitelja zahteva, da imetnika obvesti o identifikaciji tretjih oseb, ki so bile vpletene v proizvodnjo in o njihovih poslovnih vezah (Šabec, 2002, str. 13).

Učinkovitost uveljavljanja določb TRIPS je razviden tudi v tem, da članicam ni potrebno poleg sodnega sistema, ki ga že imajo, zaradi uveljavljanja določb sporazuma TRIPS vzpostaviti še novega sodnega sistema (5. odstavek 41. člena sporazuma TRIPS). Naj pri tem omenim svoje prepričanje, da samo zakoni za varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic še niso dovolj. Za učinkovito varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic ter njihov nadaljnji razvoj je potrebna uveljavitev zakonodaje s področja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic. Da varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic ne ostaja samo na papirju, je potrebno določbe sporazuma TRIPS uveljaviti in zagotoviti tudi v vsakodnevnem življenju avtorjev in imetnikov sorodnih pravic (Intellectual property: protection and enforcement, 2005, str. 10).

3.7 DOLOČBE O ZAČASNIH UKREPIH

Zagotavljanje učinkovitega uveljavljanja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic daje sodnim oblastem pravico do takojšnih in učinkovitih začasnih ukrepov, s katerimi se prepreči kršitve pravice intelektualne lastnine ali ohranili pravno ustrezne dokaze o domnevni kršitvi. To možnost ureja določba 50. člena sporazuma TRIPS. Določba deluje tudi v praksi, in ob tem omenim izrek Višjega sodišča v Ljubljani, čigar posledica je bila, da je tako začasno odredbo izdalo Okrožno sodišče v Ljubljani v zadevi »Merck vs. Krka« (Šabec, 2002, str. 13).

Primer take določbe je odredba sodišča (1. odstavek 44. člena in 50. člen sporazuma TRIPS). Sodišče tako z začasno odredbo odredi stranki, naj npr. preneha s kršitvijo, prepreči vstop uvoženega blaga, ki krši pravice intelektualne lastnine itd. (Puharič, 2003, str. 387). Začasne odredbe so namenjene tudi ohranitvi pravno ustreznih dokazov v zvezi z domnevno kršitvijo (50. člen sporazuma TRIPS). Menim, da so začasne odredbe, ki

pospešujejo učinkovitost varstva avtorske pravice in sorodnih pravice neobhodno potrebne za zagotavljanje učinkovitosti varstva in zagotavljanju ohranitve morebitnih dokazov.

3.8 DOLOČBE O POSEBNIH ZAHTEVAH V ZVEZI Z UKREPI NA MEJI

Posebno pozornost sporazum TRIPS namenja posebnim zahtevam v zvezi z ukrepi na meji. Ob obravnavanju posebnih zahtev v zvezi z ukrepi na meji sem opazila, da določbe od 51. do 61. člena sporazuma TRIPS dokaj natančno določajo zahteve, ki jih morajo zagotoviti posamezne države. Države v okviru teh zahtev sprejmejo postopke, ki imetniku pravice, ki utemeljeno sumi, da lahko pride do uvoza blaga s ponarejeno znamko ali piratskega avtorskega blaga, omogoči, da vloži pisno zahtevo pri pristojnih upravnih ali sodnih organih za začasno prekinitev sprostitve takega blaga v prosto kroženje.

Države lahko pri carinskih organih poskrbijo za ustrezne postopke v zvezi z začasno prekinitvijo sprostitve spornega blaga, ki je namenjeno izvozu (51. člen sporazuma TRIPS). Od imetnika pravice, ki sproži tak postopek, pristojni organi zahtevajo predložitev ustreznih dokazov, da je po zakonih države uvoznice njegova pravica intelektualne lastnine kršena in dovolj natančen opis blaga, da bo za carinske organe hitro razpoznavno (52. člen sporazuma TRIPS). Kot primer predpisa, ki ureja ukrepe na meji, opozorim na to, da je do 30. 4. 2004 v Sloveniji veljal Zakon o carinskih ukrepih pri kršitvah pravic intelektualne lastnine (ZCUKPIL), od 1. 5. 2004 dalje pa je to Zakon o izvajanju carinskih predpisov ES (ZICPES).

3.9 DOLOČBE O KAZENSKIH POSTOPKIH

Določbe sporazuma TRIPS, ki se nanašajo na kazenske postopke, so po mojem mnenju dokaj ohlapne in obveznosti držav le nakazujejo. Med določbami sem našla le dve kršitvi: ponarejanje blagovne znamke in piratstvo avtorske pravice. Sporazum TRIPS v 61. členu določa sredstva, vključno z zaporno in denarno kaznijo. K temu dodam mnenje avtorice Šabec, da so v nekaterih primerih dopustni odvzemi, zaplemba in uničenje blaga in kateregakoli drugega materiala ali orodja, ki se v pretežni meri uporabljajo pri kaznivem dejanju piratstva ali ponarejanja znamke (Šabec, 2002, str. 13), pri čemer teh primerov, ki dopuščajo take ukrepe, ne našteva. Zaradi ohlapno postavljenih obveznosti, ki jih nalaga sporazum TRIPS državam, predvidevam, da gre za primere, ki jih nato določijo države v svojih nacionalnih zakonodajah.

Končne upravne odločitve lahko stranke v postopku na podlagi določb o sodni pristojnosti v posamezni državi članici podajo v sodno preuči tev. Če primerjam to možnost z možnostjo sodne preuči tve končnih odloči tev v kazenskih zadevah iz 4. odstavka 41. člena sporazuma TRIPS, razberem, da v kazenskih postopkih sporazum TRIPS državam

članicam ne nalaga obveznosti, da se oprostilne odločitve v kazenskih zadevah podajo v sodno proučitev (4. odstavek 41. člena sporazuma TRIPS).

4 STANDARDI RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC TER NJIHOVO UVELJAVLJANJE V SLOVENIJI, HRVAŠKI, MAKEDONIJI TER BOSNI IN HERCEGOVINI

4.1 ORIS NEKATERIH SKUPNIH IZHODIŠČ UREDITVE IZ NEKDANJE SFRJ

Za lažje razumevanje poglavij, ki sledijo, menim, da je zelo pomembno vedeti, da je bil v obdobju razdružitve posameznih držav nekdanje SFRJ v nacionalne pravne rede Slovenije, Hrvaške, Makedonije ter Bosne in Hercegovine prevzet Zakon o avtorski pravici (Uradni list SFRJ 19/78, p. 34/78, 24/86, p. 75/89, 21/90), ki je od leta 1978 dalje urejal varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic v nekdanji SFR Jugoslaviji. Pomenil je začetno točko v okviru nadaljnega razvoja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic posameznih držav, ki jih obravnavam v nadaljevanju. Danes imajo vse države, ki sem jih zajela v krog primerjave, t.j. Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina svoje nacionalne zakone, s katerimi so uredile varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic.³

Za uvod in prikaz okoliščin, ki so vladale v obdobju veljavnosti Zakona o avtorski pravici, podam primer beograjskih ulic, ki nam na preprost način opiše takratno stanje na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic. Znano je, da je beograjske glavne ulice v času razdružitve SFRJ zaznamovala vrsta nezakonite prodaje piratskega blaga; na ulicah stojnice z zgoščenkami tujih in domačih glasbenikov, na las podobnih originalom. Predvsem so se zgoščenke »odlikovale« po embalaži, priloženih knjižicah z besedili popevk, barvnem tisku, z vsemi opozorili in barvnim tiskom na zgoščenkah. Najočitnejši pokazatelj piratstva je bila cena, ki je bila do desetkrat nižja od cene legalnega primerka (Bergant Rakočević, 2002, str. 4). Vendar je bilo na beograjskih ulicah že v začetku leta 2002 zaznati spremembo, saj se je število piratskih stojnic zmanjšalo (Korljan, 2003, str. 2). Tako je bilo tudi na področju neučinkovitega varstva drugih avtorskih del in sorodnih pravic, predvsem računalniških programov, kinematografije, videoposnetkov, fonogramov, televizijskih oddaj in podobno.

Podrobnosti o sedANJI ureditvi posameznega področja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini obravnavam v nadaljnjih poglavjih, t.j. v poglavjih 4.2.-4.5.

³ Zakon o avtorski pravici in sorodnih pravicah (Uradni list št. 21/95, 9/01, 43/04 in 17/06), Zakon o avtorskom pravu (Narodne novine 53/91, 58/93 i 76/99), Zakon na avtorsko to pravo i srodnite prava (Služben vesnik na RM br. 47/96, 3/98 in 98/02) in Zakon o avtorskom pravu i srodnim pravima u Bosni i Hercegovini (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 43/2002).

V navedenih poglavjih obravnavam varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic na področju književnih del, računalniških programov in zbirk podatkov, pravice iz najema, varstvo izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij ter uveljavljanje avtorske pravice in sorodnih pravic, t.j. varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic, ki je urejeno tudi v sporazumu TRIPS. Ugotovitve in spoznanja o razlikah med zakonodajami na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic Slovenije, Hrvaške, Makedonije in Bosne in Hercegovine medsebojno ter razlike med njihovimi zakonodajami in ureditvijo, ki jo določa sporazum TRIPS, navedem predvsem v poglavju številka 5 (glej strani 120-130).

4.2 UREDITEV V SLOVENIJI

Slovenija je leta 1995 posodobila varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic v smislu svetovnih trendov in to področje uredila v Zakonu o avtorski pravici in sorodnih pravicah, (Uradni list št. 21/95, 9/01, 43/04 in 17/06, v nadaljnjem besedilu ZASP/SLO). ZASP/SLO je bil v letih 2001 in 2004 spremenjen in dopolnjen in sicer z Zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o avtorski in sorodnih pravicah (Uradni list Republike Slovenije številka 9/2001), Zakonom o carinskih ukrepih pri kršitvah pravic intelektualne lastnine (Uradni list Republike Slovenije številka 30/2001), ki se je uporabljal do 30. 4. 2004, Zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o avtorski in sorodnih pravicah (Uradni list Republike Slovenije številka 43/2004) in Zakonom o izvajanju carinskih predpisov ES (Uradni list Republike Slovenije številka 25/2004). Področje varstva avtorske pravice in sorodnih pravic se je uvrstilo med prioritete pri sprejemanju nove zakonodaje, med drugim tudi zato, ker je to področje zelo pomembno pri pristopu Slovenije v integracijske procese mednarodnega okolja, tako v ES, kot tudi v STO (Bergant Rakočević, 2002, str. 4).

Pogoje za pristop k STO je Slovenija izpolnila v letu 1995, s tem tudi pogoje za pristop k sporazumu TRIPS (Puharič, 2003, str. 36). Sporazum TRIPS je v Sloveniji stopil v veljavo dne 1. 1. 1996 (Šabec, 2002, str. 11). Slovenija je danes članica ES, posledica tega je, da so po 1. maju 2004 prenehali veljati vsi sporazumi o prosti trgovini z državami, ki so hkrati postale članice EU. Zunanja trgovina na področju ES je postala trgovina brez carinskih ovir (Brezovnik, 2003, str. 6).

Vendar STO in ES nista edini mednarodni organizaciji, v okviru katerih deluje Slovenija. Slovenija se aktivno vključuje tudi v druge mednarodne organizacije in združenja, ki se ukvarjajo z varstvom avtorskih pravic, npr. ES, WIPO. V Sloveniji deluje npr. združenje SAZAS, ki je združenje skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije. SAZAS je organizacija za kolektivno zaščito glasbenih avtorskih pravic, ustanovili so jo slovenski glasbeni avtorji v letu 1993 (Kaj je združenje SAZAS, 2003, str. 1). SAZAS je tako v aprilu 2003 organiziral Evropski komite Mednarodne konfederacije avtorskih društev, na katerem je 86 delegatov razpravljalo o trenutnem stanju na področju zaščite avtorskih pravic v evropskem prostoru ter o smernicah za nadaljnjo zagotovitev

učinkovite zaščite pravic. Na zasedanju so sodelovali predstavniki 48 avtorskih društev iz 31 držav, ki zastopajo avtorske pravice za več kot milijon ustvarjalcev na področju dramske umetnosti, literature ter avdiovizualnih del, predstavniki Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (WIPO) in mednarodne konfederacije avtorskih društev – CISAC (Ljubljana dva dni v evropskem središču avtorskih pravic, 2003, str. 2).

Naj uvod v to poglavje zaključim z mislijo, da se veljavna pravna ureditev varstva avtorske pravice in sorodnih pravic v Sloveniji uvršča med sodobne zakonodaje (Puharič, 1998, str. 748). Podrobnosti o ureditvi področja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic v Sloveniji, predvsem v delu, ki ga ureja sporazum TRIPS, sledijo v nadaljevanju.

4.2.1 STANDARDI RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC V SLOVENIJI

4.2.1.1 KNJIŽEVNA DELA

Podobno, kot sem omenila pri sporazumu TRIPS (glej stran številka 26), ureja ZASP/SLO pravico avtorjev na njihovih delih s področja književnosti, znanosti in umetnosti (1. točka prvega odstavka 1. člena ZASP/SLO). S tem je zaokroženo tradicionalno področje, tj. področje književnosti, znanosti in umetnosti (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 18), menim pa, da je k temu potrebno dodati, da gre pri avtorskih delih za individualne intelektualne stvaritve, ki so izražene na kakršenkoli način, če z zakonom ni drugače določeno (Pirc Musar, 2005, str. 9).

V nadaljnjih določbah 5. člena, ZASP/SLO so med avtorskimi deli najprej naštetja govorna dela (prva alineja 2. odstavka 5. člena ZASP/SLO). Kot tipične oblike, v katerih se govorna dela izrazijo ZASP/SLO primeroma našteva govore, pridige in predavanja. Govori so lahko različni, npr. politični, sodni, slovesni. V književnosti so pogoste pridige, ki jih kot avtorska dela označuje mnogo zakonodaj. Pri tem opozorim na zanimivost, da je pri slovenskem prevodu Bernske konvencije, tj. francoske besede »sermons«, prišlo do odstopanja, saj je bila le-ta prevedena v izraz »besede« in ne v »pridige«, kot je njen dejanski pomen. Varstvo uživajo tudi predavanja, pri čemer stopnja šolanja, npr. predavanja v vrtcu, na podiplomskem študiju, vrsta šole, npr. obvezna, dopisna in vsebina poučevanja, ni odločilna. Pravzaprav bi bilo po mojem mnenju drugačna razlaga določbe prve alineje 2. odstavka 5. člena ZASP/SLO, ki bi se opirala na mnenje, da je avtorsko varstvo predavanj odvisno od stopnje šolanja povsem nesmiselno in v nasprotju z določbo 1. odstavka 5. člena ZASP/SLO. To nasprotje vidim med drugim predvsem v tem, da gre pri vseh predavanjih na posamezni stopnji šolanja za individualno intelektualno stvaritev, izraženo na kakršenkoli način. Govorna dela niso fiksirana, z njihovo fiksacijo postanejo pisana dela, fonogrami, videogrami ipd. (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 35).

Pri pisanih delih (druga alineja 2. odstavka 5. člena ZASP/SLO) se jezikovna miselna vsebina izrazi v obliki pismenk ali drugih znakov. Gre za npr. novele, romane, pesmi, članke, navodila iz priročnikov, znanstvene disertacije, računalniške programe ipd. Tako so zavarovane zgodba, opis značajev oseb, scenariji, ipd. (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 36). Glede spoštovanja avtorske pravice na pisanih delih avtorjev velja ocena, npr. Bergant Rakočević, da so se razmere izboljšale, saj na knjižnih policah in policah prodajaln ni več mogoče najti t.i. divjih prevodov avtorskih del (Bergant Rakočević, 2002, str. 4). Med pisana avtorska dela uvrščamo tudi pisne zapise v digitalni obliki, naj kot primer omenim npr. internetno objavljene zapiske s predavanj profesorjev. Zapisovanje predavanj, ki imajo vse značilnosti avtorskega dela, pomeni fiksiranje predavanj (Mežnar, 2002. str. 30).

V okvir glasbenih del spadajo vse vrste ustvarjalnih kombinacij zvokov, ne glede, ali vsebujejo besedilo ali ne (tretja alineja 2. odstavka 5. člena ZASP/SLO). Sem spadajo glasbeni aranžmaji in glasbene improvizacije. Varovane so vse glasbene zvrsti npr. moderna glasba in klasična glasba. Posamezni zvoki in glasbeni motivi niso varovani, saj predstavljajo obče dobro (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 37). No, na srečo lahko potrdim, da tipičnih glasbenih piratov, ki so prodajali piratske primerke posnetkov in tako kršili avtorsko pravico glasbenikov ter sorodne pravice izdelovalcev fonogramov, pri nas praktično ni več zaslediti. Vsekakor tega ne morem pripisati le dvigu avtorskopravne kulture, saj se kršitev, upoštevajoč napredek tehnike in interneta sedaj pojavlja v okviru kopiranja avtorskih del npr. z interneta (Bergant Rakočević, 2002, str. 4).

Praktično je nemogoče, da bi posamezen avtor spremljal uporabo svoje skladbe na vseh radijskih in televizijskih postajah, v lokalih, koncertih, na prireditvah in to po vsem svetu ter se z vsakim uporabnikom dogovoril za nadomestilo (Kaj je Združenje SAZAS, 2003, str. 1). Že televizijskim postajam se npr. trije odstotki prihodka za plačilo pravic kolektivni organizaciji glasbenikov zdi preveč. Kot primer navedem, da televizijski hiši POP TV in Kanal A npr. še v letu 2002 nista imeli sklenjeni pogodbi s SAZAS (glej stran številka 59), za avtorske pravice sta plačevali le minimalni znesek (Bogataj, 2002, str. 6). Za primerjavo naj omenim, da je najpomembnejša komercialna radijska postaja v mariborski regiji, npr. Radio City pogodbo s SAZAS podpisala 21. 7. 2003 (Radio City podpisal pogodbo, 2003, str. 1).

Med drugim se na tematiko določanja tarif in delovanja kolektivnih glasbenih organizacij veže Sklep Ustavnega sodišča številka U-I-149/98, s katerim je zavrnilo pobudo za začetek postopka za oceno ustavnosti 84., 149., 151., 153., 168. in 189. člena ZASP/SLO, ustavnosti in zakonitosti Pravilnika o javnem izvajanju in predstavljanju glasbenih del javnosti ter ustavnosti in zakonitosti Pravilnika o javni priobčitvi glasbenih del (Uradni list Republike Slovenije, številka 85/01). Pobuda je povezana s presojo tistih določb ZASP/SLO, ki urejajo organizacijo avtorjev za kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic, na pogoje za njihovo dejavnost, na izdajanja dovoljenje zanj, na sprejemanje splošnih tarif za uporabo avtorskih del in na civilno kazen za kršitev avtorske pravice. Ne glede na

odločitev Ustavnega sodišča naj na tem mestu omenim, da je bil ZASP/SLO z Zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP-B) (Uradni list Republike Slovenije številka 43/04) spremenjen, med drugim tudi v svojem 149., 151. in 153. členu, ki so bila predmet sklepa ustavnega sodišča. Navedeni členi ZASP/SLO urejajo razloge za zavrnitev dovoljenja kolektivnim organizacijam za njihovo delovanje (149. člen ZASP/SLO), Pogodbo z avtorjem in na podlagi le-te upravljanje avtorskih pravic (151. člen ZASP/SLO) ter pravila o delitvi dohodka (153. člen ZASP/SLO). Leta 2002 so bile sprejete Tarife za uporabo glasbenih ne-oddrskih del iz repertoarja Združenja SAZAS, ki se bodo pričele uporabljati po predhodni odobritvi Urada RS za intelektualno lastnino (Uradni list Republike Slovenije, številka 113/2002).

Pri gledaliških, gledališko-glasbenih in lutkovnih delih (četrti alineja 2. odstavka 5. člena ZASP/SLO) gre za dela, ki so ustvarjena za uprizoritev, kot npr. dramska dela (drame, monodrame, komedije ipd.), dramsko-glasbena dela (opere, operete, muzikali), lutkovna dela in druga (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 37). Kot poseben primer avtorskega dela, sestavljenega iz dveh enot, omenjam opero. Zanimivost pri operi je po mojem mnenju predvsem v tem, da sta v njej združena dva avtorska dela, t.j. besedilo in glasba, ki se izvajata skupaj. Libreto kot literarna predloga in partitura kot zapis glasbe za vse instrumente in vokale se pravno-tehnično sicer lahko loči v vsakem trenutku, težava pa nastane v trenutku, ko avtorja združita libreto in partituro v avtorsko delo, kateremu sta jo namenjena, t.j. v opero. Libreto je sicer avtorsko varovan, vendar brez partiture, tako »osiromašen« ne pomeni veliko. Podobno velja za partituro. V dvomu teorije, ali gre v primeru opere za soavtorstvo ali za združeno delo se večina pridružuje mnenju, da gre za združeno delo. Ob razmisleku pa se pridružujem skupini, ki zatrjuje, da gre za soavtorstvo, saj se z delitvijo opere na avtorsko delo libreta in avtorsko delo partiture avtorsko delo izgubi na vrednosti (Čujovič, 2005, str. 17).

Koreografska in pantomimska dela se izrazijo z govorico telesa, varovana je tudi improvizacija. Vendar moram na tem mestu dodati to, da v ta sklop ne spadajo športni in akrobatski podvigi ter artistična dresura živali, zato te aktivnosti ni mogoče varovati z avtorsko pravico. Prav tako niso varovani koreografski nauki, pisave in pantomimske tehnike ter ljudski plesi (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 38).

Fotografska dela (6. alineja 2. odstavka 5. člena ZASP/SLO) so fotografije, negibne slike, izdelane na svetlobo ali kako drugo sevanje občutljivih površinah. Varovane so le tiste fotografije, ki so avtorska dela, individualne duhovne stvaritve fotografa. Omeniti moram, da niso varovane le fotografije. Varovana so tudi dela, ki so narejena po postopku, podobnemu fotografiranju, npr. fototipija, pirografija. Poudarjen je izbor motiva, predmeta, izbor tehničnih sredstev, kompozicija fotografije, izbor časa in kota snemanja, ostrine, kontrastov, igre luči, senc ipd. To ocenjujem kot pomemben korak v smeri razvoja avtorskega varstva fotografskih del in npr. fototipij, pirografij, saj v svoji zgodovini ta dela sploh niso bila priznana kot avtorska dela. Kasneje je bilo njihovo varstvo omejeno ali je omejeno tudi danes. Pri nas je varstvo izenačeno z drugimi kategorijami del (Trampuž,

Oman, Zupančič, 1997, str. 38). Ob tem moram dodati, da v Sloveniji, kljub varstvu avtorske pravice fotografskih del, obstajajo pogoste kršitve, npr. v slovenskem časopisju opazimo ob prevedenem ali prirejenem članku fotografijo ali sliko iz tuje revije brez oznake avtorja, včasih je le-ta celo prikrita (Bergant Rakočević, 2002, str. 4).

Pozorni moramo biti na nevarovane kategorije, kamor sodijo npr. fotografske reprodukcijske tehnike, pri katerih nastane reprodukcije, npr. pri izdelavi fotografije v laboratoriju, v tiskarski industriji, pri fotokopijah, faksimilih, mehanskih preslikav določenih avtorskih del na ravni obrtnega znanja, avtomatiziranih rutinskih posnetkih pri fotografskih avtomatih, v prometni varnosti itd. (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 38).

Avdiovizualna dela (sedma alineja 2. odstavka 5. člena ZASP/SLO) so kinematografski, televizijski, risani filmi, kratki glasbeni videofilmi, reklamni in dokumentarni filmi ter druga avdiovizualna dela, izražena v obliki zaporedja povezanih gibljivih slik, z zvokom ali brez, ne glede na vrsto nosilca, na katerem so vsebovana (103. člen ZASP/SLO). Pri tem opozorim na to, da avdiovizualno delo ni videogram, ki pomeni le materialni nosilec. Bernska konvencija ne vsebuje definicije kinematografskega ali avdiovizualnega dela, sporazum TRIPS jo omenja le v zvezi s pravico iz najema (11. člen sporazuma TRIPS). Za primerjavo naj omenim ameriški zakon, ki definira avdiovizualna dela kot takšna dela, ki sestojijo iz vrste povezanih slik, ki so po svojem bistvu namenjene prikazovanju s pomočjo aparatov ali naprav, kot so projektorji, naprave za gledanje ali elektronska oprema, skupaj s spremljajočim zvokom ali brez, ne glede na naravo materialnih nosilcev, kot so filmi ali trakovi, na katerih so vsebovane (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 235).

Ob primerjavi varstva avdiovizualnih del z dogajanjem na piratskem tržišču lahko kljub določbi 103. člena ZASP/SLO v Sloveniji, upoštevajoč že omenjen DivX, na primeru filmskega piratstva prikažem, da se piratski filmi še vedno pojavljajo. Tako si je bilo mogoče npr. filma Harry Potter in Gospodar prstanov pri nas preko računalnika ogledati še pred premiero (Pirtizirani filmi vroči, 2004, str. 1). Piratske kopije filmov se pojavljajo predvsem v obliki internetnega piratstva (peer to peer, glej strani 18 in 52) ter piratskega razmnoževanja CD, DVD, VCD. Za leto 2004 se je po podatkih MPAA ocenjuje, da je bilo na tržišču 76 milijonov piratskih kopij filmov na DVD, CD, VCD, kar je po podatkih IFPI povzročilo cca. 4,5 milijard \$ škode (Optical disc piracy, 2006, str. 1).

Likovna dela se razlikujejo od arhitekturnih del ter od del industrijskega oblikovanja in uporabne umetnosti (osma alineja 2. odstavka 5. člena ZASP/SLO). ZASP/SLO našteva tri klasična področja, tj. slike, grafike in kipe. Ocenjujem, da je ta definicija, podobno kot velja za npr. govorjena in pisana dela (glej stran številka 60), podana odprto, saj likovna dela našteva le primeroma. Nekaj primerov s področja likovnih avtorskih del so: perorisba, risba s trsko, slike v olju, gvašu, akvarelu, grafike npr. površinski, globoki, ploski tisk, relief, plastika, skulptura, objekti, kolaži, tapiserije, instalacije ipd. – kombinacije so neskončne, materiali in mediji pri tem niso pomembni. Opozorim, da avtorsko niso

varovane splošne okoliščine likovnega ustvarjanja npr. materiali, likovne tehnike, stil, manira, ipd., ki sodijo v svet idej in odkritij.

ZASP/SLO ureja tudi arhitekturna dela (deveta alineja 2. odstavka 5. člena ZASP/SLO). Kot zanimivost omenim, da je ZASP/SLO prvi avtorski predpis v naši zgodovini in eden redkih v Evropi, ki obravnava arhitekturna dela samostojno, ločeno od drugih likovnih del. Upošteva vse faze nastanka ustvarjanja npr. skice, načrte, izvedene objekte, arhitekturo, urbanizem in krajinsko arhitekturo, vse vrste zgradb, npr. poslovne, stanovanjske, upravne, gradove, cerkve, mostove, stolpe ipd. (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 41).

Dela uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja (deseta alineja 2. odstavka 5. člena ZASP/SLO) – v to skupino avtorskih del spadajo dvo- ali tri-dimenzionalne stvaritve, ki imajo tudi uporabno funkcijo. Ob primerjavi z določbo 7. odstavka 2. člena Bernske konvencije opozorim, da velja na področju varstva del uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja dvotirni sistem, saj so dela uporabne umetnosti lahko kot avtorska dela tudi predmet pravic industrijske lastnine, npr. predmet modela, kot nova zunanja oblika telesa, vzorca, kot slika ali risba (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 42).

Kartografska dela (enajsta alineja 2. odstavka 5. člena ZASP/SLO) so vezana na topografske in druge danosti, npr. potek gorovja, rek, cest, ki avtorskopravno niso varovane. O avtorskem varstvu lahko govorimo le glede tistega, kar presega golo sporočilo geografskih podatkov, npr. izbira in poudarki določenih podatkov, grafično oblikovane karte, npr. izbor barv, debeline črt, vrst senčenja, uporaba posebnih simbolov in slikovnih znakov ipd. Varovana je torej kartografska manira. Upoštevajoč navedeno menim, da ni ovir za varstvo vseh vrst kart, npr. šolskih zemljevidov, pomorskih kart, mestnih kart, astronomskih kart, avtokart in drugih.

Med avtorska dela ZASP/SLO uvršča tudi predstavitve znanstvene, izobraževalne ali tehnične narave (12. alineja 2. odstavka 5. člena ZASP/SLO). Vendar moram pri tem opozoriti na to, da so to individualne duhovne stvaritve in spadajo na področja znanosti, izobraževanja in tehnike. Bistveno je, da je varovana le predstavitev kot taka, ob čemer niso varovane znanstvene, tehnične ali druge rešitve in misli. V tem se razlikujejo od likovnih ali arhitekturnih del. Avtorsko-pravno je torej varovana predstavitev konstrukcijske risbe. Če nekdo po tej risbi izdelata tak stroj ne krši avtorske pravice risbe. Za lažje razumevanje predstavim še nekaj primerov predstavitev, ki so lahko dvodimenzionalne npr. izvedenski načrti, terenske skice, cenitvene tabele, arheološke risbe, risbe-navodila ipd. Predstavitve so lahko tridimenzionalne, npr. modeli strojev in drugih tehničnih naprav, modeli mest, tridimenzionalni učni pripomočki ipd. ZASP/SLO varuje tudi druga avtorska dela, npr. izvedenska mnenja, cenitvene elaborate in študije (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 43).

Prevodom, priredbam, aranžmajem, spremembam in drugim predelavam avtorskih del, ki so individualne intelektualne stvaritve je namenjena določba 7. člena ZASP/SLO. Zanje

določa, da so samostojna avtorska dela, vendar moram takoj dodati zahtevo, da predelava ne sme prizadeti pravice avtorja prvotnega dela. S predelavo nastane novo avtorsko delo, zanj velja, da je odvisno od prvotnega dela. Možnosti in vrste predelav so neštete, med najpogostejšimi v določbi 7. člena ZASP/SLO najdem npr. glasbene aranžmaje, prevode, filmske priredbe, dramatizacije. Naj na tem mestu omenim, da divjih prevodov, npr. tujih avtorskih književnih del v Sloveniji praktično ni več. Posledica tega je sicer ta, da so na naših knjižnih policah uspešnice književnih del sicer malo kasneje kot v državi prve izdaje (Bergant Rakočević, 2002, str. 4).

Naj še nekaj besed namenim predelavi avtorskega dela, pri čemer ima avtor prvotnega dela pravico dovoliti predelavo, poleg tega ima pravico nadaljnjega izkoriščanja novega dela, saj so v novem delu bistvene poteze prvotnega dela. Z izkoriščanjem novega se zmeraj izkoriščata obe deli. Izjemo sem zasledila le pri avdiovizualni priredbi (104. člen ZASP/SLO), kjer prvotni avtor nima pravic na novem delu – filmu (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 43). Priredba praviloma privede do avtorskega dela in novega avtorja, vendar opozarjam, da se v praksi mnogokrat pozabi na potrebno avtorizacijo in pravico do priredbe. Z jutranjega radia nas tako mnogokrat namesto glasu priznanega tujega umetnika pozdravi glas njegovega slovenskega dvojnika. To je postala splošna praksa, ki zbuja vtis, da je vse v redu, vendar naši znani pevci nimajo vedno dovoljenja tujih avtorjev in izvajalcev ter producentov fonogramov. Primer znane kršitve na področju glasbene scene je znana pesem, ki jo prepeva Miran Rudan »Laure ni več«, ki jo v originalu z naslovom »Laura non c'è« poje znani italijanski umetnik Nek, vendar je na našem glasbenem področju postala zelo priljubljena brez avtorizacije originalnega avtorja (Bergant Rakočević, 2002, str. 4).

Zbirke avtorskih del in drugega gradiva (8. člen ZASP/SLO), npr. enciklopedije, antologije, baze podatkov, zbirke dokumentov ipd., so samostojna avtorska dela. V zbirko so lahko vključena avtorska ali druga dela, to za samo zbirko ni bistveno. Kot primer zbirke navedem zbirko izrekov in slik »O ljubezni, izbor romantičnih slik in pozornih besed«, ki so avtorska dela. Avtorica zbirke je Helen Exley. Bistvena je ustvarjalnost pri izdelavi zbirke (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 49). Avtorska pravica varuje ustvarjalni izbor ali razporeditev ali uskladitev, medtem ko samo gradivo ni varovano (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 43).

V ZASP/SLO avtorskopravno niso varovane (9. člen ZASP/SLO): ideje, načela, odkritja, uradna besedila z zakonodajnega, upravnega in sodnega področja, ljudske književne in umetniške stvaritve. Ob vprašanju, kaj je šteti za uradna besedila npr. zakonodajnega, upravnega ali sodnega področja, odgovorim, da so to predvsem predpisi in odločbe državnih organov in sodstva. Opozorila bi, da s skupino avtorsko nevarovanih del ne smemo enačiti prevode uradnih besedil z zakonodajnega, upravnega in sodnega področja saj so prevodi avtorskopravno varovani, razen če so objavljeni kot uradna besedila. K temu dodam primer pravnega varstva pravnega mnjenja, ki je bilo oblikovano npr. za sodni

postopek, saj ne sodi v skupino nevarovanih del, temveč je varovano kot avtorsko delo po 2. odstavku 5. člena ZASP/SLO (Pirc Musar Nataša, 2005, str. 10).

Avtorska pravica, kot je določena v 15. členu ZASP/SLO, je enovita pravica na avtorskem delu, iz katere izvirajo izključna osebna upravičenja (moralne avtorske pravice), izključna premoženjska upravičenja (materialne avtorske pravice), druga upravičenja avtorja (druge pravice avtorja). V Ustavi Republike Slovenije je umeščena med človekove pravice (60. člen Ustave Republike Slovenije). Svoboda znanosti in umetnosti je pomembna sestavina intelektualne svobode. Menim, da uresničitev le-te predstavlja določba 60. člena Ustave, ki zagotavlja, da nikomur ni mogoče pri umetniškem ustvarjanju in znanstvenem delu predpisovati, kakšno znanstveno resnico mora, sme ali ne sme odkriti, kot tudi ne, kakšno umetniško delo lahko ustvari. Določba 60. člena Ustave se ne nanaša le na varstvo avtorske pravice temveč tudi na sorodne pravice ter drugih pravic, t.j. vseh pravic, ki izvirajo iz umetniške, raziskovalne in izumiteljske dejavnosti (Grad, Kaučič, 1997, str. 134).

Izključno pravico odločiti, ali, kdaj in kako bo avtorsko delo prvič objavljeno ima avtor (17. člen ZASP/SLO). Gre za kronološko in vsebinsko pomembno avtorjevo dejanje. Prav v tem dejanju se izraža temeljna pravica avtorskega prava, ki jo avtor uveljavlja kot prvo pred drugim avtorsko-pravnim razpolaganjem. S prvo objavo avtor razgrne svoje duhovne, filozofske, čustvene, estetske, znanstvene, politične ipd. nazore pred javnost (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 72). Pri različnih izrazih, ki spremljajo objavo, se pojavljajo razlike pri pojmu »objava«, na katere moramo biti pozorni: *prva objava (divulgation)*, tj. prvo objavljanje, *objava (publication)*, kot vsako nadaljnje objavljane (1. odstavek 3. člena ZASP/SLO) ter *izdaja (edition)*, kot objavljane v obliki telesnih primerkov (2. odstavek 3. člena ZASP/SLO) (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 73).

Do sedaj sem obravnavala posamezna avtorska dela, ki so varovana z avtorsko pravico. Materialne avtorske pravice so na splošno urejene v 22. členu ZASP/SLO. Podrobneje so opredeljene v členih, ki sledijo t.j. v 24. do 33. in v 104. členu ZASP/SLO. Obsegajo pravico reproduciranja, pravico javnega izvajanja, pravico javnega prenašanja, pravico javnega predvajanja s fonogrami in videogrami, pravico javnega prikazovanja, pravico radiodifuznega oddajanja, pravico radiodifuzne retransmisije, pravico sekundarnega radiodifuznega oddajanja, pravico dajanja na voljo javnosti, pravico predelave, pravico avdiovizualne priredbe, pravico distribuiranja in pravico dajanja v najem (22. člen ZASP/SLO). Najprej je opredeljena uporaba dela v telesni obliki (1. odstavek 22. člen ZASP/SLO). Rezultat le-tega je nastanek kopij oziroma nastanek telesnih primerkov avtorskega dela. Sama pravica reproduciranja je urejena v 23. členu ZASP/SLO. Ob podrobnejši obravnavi določbe spoznam, da gre za izključno pravico, da se delo fiksira na materialni nosilec ali drugi primerek, ne glede na to, ali gre za neposredno, posredno, začasno ali trajno reproduciranje, oziroma za reproduciranje dela ali celotnega dela, s kakršnimkoli sredstvom ali v katerikoli obliki. Naštete so najpogostejše oblike reproduciranja v obliki grafičnega razmnoževanja, tridimenzionalnega razmnoževanja,

zgraditve oziroma izvedbe arhitekturnega objekta, fotografiranja, tonskega ali vizualnega snemanja ter shranitve v elektronski obliki (23. člen ZASP/SLO). Mišljeno je telesno reproduciranje v taki obliki, kot ga pozna Bernska konvencija. V tem členu je urejena najpomembnejša avtorska pravica, ki je najočitnejša in najbolj oprijemljiva oblika izkoriščanja avtorskega dela (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 92). Če se nekoliko vrnem v poglavje številka 2.4. (glej strani 16-25), kjer sem obravnavala nesorazmerja in ovire v mednarodni trgovini, je glede na obravnavane primere piratskega razmnoževanja avtorskih del prav ta pravica avtorja najpogosteje kršena pravica.

O sami pravici najema sem precej značilnosti navedla že pri obravnavi določb sporazuma TRIPS (glej strani 41-46), o njem natančneje spregovorim v posebnem poglavju (glej strani 72-73). Na tem mestu dodam le to, da spada najem med telesne oblike uporabe dela, veže se na distribuiranje dela v širšem smislu. Lastnik videokasete z avtorskim delom kljub svoji lastninski pravici te videokasete ne more dati v najem, saj je ta pravica pridržana avtorju (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 99).

Pri uporabi dela omenim dejstvo, da se avtorsko delo ne pojavlja vedno v telesni obliki, temveč se pojavlja tudi v netelesni obliki. Ureditev uporabe dela v netelesni obliki sem zasledila v drugem odstavku 22. člena ZASP/SLO, gre za priobčitev javnosti. Rezultat tega so neotipljive in minljive reprodukcije avtorskega dela, zaznavne so npr. za človekovo uho in oko. Uporaba avtorskega dela je relevantna le, če se odvija v okviru javnosti. Kot primer netelesnega reproduciranja avtorskega dela lahko navedem pester primer, ko npr. hkrati poteka več postopkov izkoriščanja dela, npr. glasbeno delo, ki se izvaja na koncertu, lahko radiodifuzna ustanova hkrati oddaja s pomočjo TV-signalov, te signale lahko ujame kabelski operater in jih prek kabelskega omrežja distribuira svojim naročnikom, naročnik lahko postavi TV-sprejemnik v javni lokal in program posreduje novemu občinstvu (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 91). V okviru uporabe avtorskega dela v netelesni obliki so urejene pravica javnega izvajanja, pravica javnega prenašanja, pravica javnega predvajanja s fonogrami in videogrami, pravica javnega prikazovanja, pravica radiodifuznega oddajanja, pravica radiodifuzne retransmisije, pravica sekundarnega radiodifuznega oddajanja, pravica dajanja na voljo javnosti (2. odstavek 22. člena ZASP/SLO).

V Sloveniji je poostren nadzor nad uporabo določb ZASP/SLO ter avtorskih in sorodnih pravic pri kabelskem prenosu televizijskih programov potekal v letu 2001 in 2002. Nadzor je izvajala tržna inšpekcija (186. člena ZASP/SLO). Pri tem moram opozoriti, da mora vsak kabelski operater pridobiti soglasje radio-televizijskih organizacij za kabelski prenos programov, ki jih predvaja. Tržni inšpektorji so tako pregledali 82 kabelskih operaterjev in ugotovili, da za ureditev avtorskih pravic za kabelski prenos številnih tujih RTV hiš in nacionalne RTV ni poskrbelo kar 40 kabelskih operaterjev (Kladošek, 2002, str. 1), kar je po mojem mnenju veliko število, vendar k temu dodajam misel, da do tega leta pravzaprav takih nadzorov ni bilo, saj je bil v Sloveniji šele v letu 1999 podpisan sporazum za televizijske in radijske programe, retransmisirane v kabelsko komunikacijskih sistemih v

Sloveniji. S podpisom pogodb med kabelskimi operaterji in imetniki pravic je tako dokončno legalizirana celotna programska ponudba kabelskih operaterjev. Sporazum temelji na predlogih, ki so bili sprejeti tudi v okviru Evropske komisije (Poročila predsednika Odbora za zaščito avtorskih pravic, 2002, str. 11).

V 3. odstavku 22. člena ZASP/SLO najdem skupino pravic, ki se nanašajo na uporabo dela v spremenjeni obliki, pri čemer sta naštetih pravica predelave in pravica avdiovizualne priredbe (3. odstavek 22. člena ZASP/SLO), npr. predelava romana v gledališko igro, glasbenega dela v film ipd. (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 91). Pri tem opozorim, da gre pri predelavi za novo avtorsko delo in da velja pravilo, da ne sme vplivati na pravico avtorja prvotnega dela (glej strani številka 27 in 65).

V 4. odstavku 22. člena sta urejeni dve pravici, ki se nanašata na uporabo primerkov dela, tj. pravica distribuiranja in pravica dajanja v najem (3. in 4. odstavek 22. člena ZASP/SLO), ki sta podrobneje opredeljeni v 24. in 25. členu ZASP/SLO.

Pravica distribuiranja je pravica, da se izvirnik ali primerki dela dajo v promet s prodajo ali drugačno obliko prenosa lastninske pravice ali s tem namenom ponudijo javnosti. Obsega tudi pravico, da se primerki dela uvozijo v določeno državo zaradi nadaljnjega distribuiranja, ne glede na to, če so bili izdelani zakonito ali ne (24. člen ZASP/SLO). Opazila sem, da ima v različnih pravnih redih različno vsebino. Ponekod se nanaša samo na prodajo, ponekod tudi na dajanje v najem in druge oblike razpolaganja. Pri nas velja v ožjem pomenu, tj. dovoliti ali prepovedati, da se izvirnik ali reproducirani primerki dela dajo v promet s prodajo ali drugačno obliko prenosa lastninske pravice (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 95).

Ob zaključku tega poglavja se osredinim na po mojem mnenju pomembne določbe ZASP/SLO, t.j. določbe, ki urejajo trajanje varstva avtorske pravice. Trajanje varstva avtorske pravice je na splošno določeno v 59. členu ZASP/SLO, ki določa, da avtorska pravica traja za avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti, pri čemer pušča odprto možnost, da se v ZASP/SLO lahko določi tudi drugače (59. člen ZASP/SLO). S pretekom rokov trajanja avtorske pravice avtorsko delo ni več varovano (58. člen ZASP/SLO). Avtorska pravica torej traja toliko časa, kolikor lahko računamo z nasledniki, katerih bližina z avtorjem opravičuje, da jim lahko zaupamo varovanje ekonomskih in idealnih interesov avtorja (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 173). Naj omenim primer primerno rešenega zapleta, v katerega so bili vključeni nasledniki skladatelja Bele Bartoka. Ustvarjalec Peter Braatz je ustvaril filmsko podobo h glasbi za slavni balet Čudežni mandarin skladatelja Bele Bartoka, pri čemer je glasbo omenjenega skladatelja uporabil brez predhodnega dovoljenja dedičev. Filma tako ni smel predvajati, vendar so bili nasledniki skladatelja tako navdušeni nad filmom, da so predvajanje nato dovolili skoraj brez povračila (Smasek, 2002, str. 1).

Razumljiva je ureditev uveljavljena za anonimna dela in dela pod psevdonimom. V teh primerih avtor ni znan, zato varstvo avtorske pravice ne more trajati za čas avtorjevega življenja oziroma določeno obdobje po njegovi smrti. Trajanje varstva avtorske pravice na anonimnih delih in psevdonimnih delih traja 70 let po zakoniti objavi dela. Če psevdonim ne dovoljuje nobenega dvoma o tem, kdo je avtor, ali če avtor odkrije svojo identiteto, velja, da je trajanje varstva avtorske pravice določeno v roku avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti (1. in 2. odstavek 61. člena ZASP/SLO). S to določbo je rešen problem anonimnih in psevdonimnih del, pri katerih avtor ni znan. Razumljivo je, da če ni znan avtor, ni znana niti njegova morebitna smrt. Določba se upošteva le, če je bila objava dela zakonita (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 175).

Posebnost računanja trajanja varstva avtorskih del predstavljajo tudi kolektivna avtorska dela. Trajanje varstva na kolektivnih delih je določeno v trajanju 70 let po zakoniti objavi dela. Kolektivna dela imajo namreč veliko soavtorjev, pravilo, po katerem začne teči rok od smrtih zadnjega preživelega soavtorja, bi v teh položajih povzročilo zaplete (62. člen ZASP/SLO).

Če rok ne teče od smrti avtorja ali avtorjev in delo ni bilo zakonito objavljeno v 70 letih od njegove stvaritve, preneha avtorska pravica v 70 letih od njegove stvaritve (63. člen ZASP/SLO). Gre za rezervno rešitev (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 176).

V primeru nadaljevanih del, pri čemer gre za dela, objavljena v zvezkih, delih, nadaljevanjih, izdajah ali nanizankah, se rok trajanja varstva računa po dnevu zakonite objave dela (64. člen ZASP/SLO), torej za vsako sestavino posebej (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 177).

Pri nebistvenih spremembah pri izbiri, uskladitvi ali razporeditvi vsebine zbirke se trajanje varstva avtorske pravice ne podaljša. Kot nebistvene spremembe našteva dodatke, izbrise ali predrugačenja pri izbiri ali razporeditvi vsebine (65. člen ZASP/SLO).

Roki začnejo teči 1. januarja tistega leta, ki sledi letu njihovega začetnega dogodka (67. člen ZASP/SLO).

4.2.1.2 RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN ZBIRKE PODATKOV

Ob preučevanju določbe 111. člena ZASP/SLO spoznam, da so »računalniški programi« prav tako, kot to v svojem 10. členu določa sporazum TRIPS, varovani v vsaki izrazni obliki, vključno s pripravljalnim gradivom za njihovo izdelavo. Podobno, kot to določa sporazum TRIPS, tudi ZASP/SLO ne zagotavlja varstva idejam in načelom, ki so osnova nekemu elementu računalniškega programa, vključno s tistimi, ki so osnova njegovim vmesnikom (primerjaj z 9. členom sporazuma TRIPS).

Računalniški programi uživajo avtorsko pravno varstvo, če so individualna dela, poleg tega morajo pomeniti lastno intelektualno stvaritev avtorja (111. člen ZASP/SLO). Varovani so računalniški programi, software ni varovan. Po eni strani gre za orodje za krmiljenje določenih procesov in po drugi strani za pisana dela, ki so izražena v določenem jezikovnem zapisu. V tem drugem vidiku, t.j. v vidiku jezikovnega zapisa so varovani z avtorsko pravico. Torej: v primerjavi z določbo 1. odstavka 10. člena sporazuma TRIPS, so računalniški programi varovani z avtorsko pravico kot pisana dela tudi upoštevajoč ZASP/SLO (v mednarodni terminologiji najdemo izraz književna dela). Programi torej niso varovani, kot da bi bili književna dela ali kot da so z njimi izenačeni, temveč so varovani kot pisana dela. Na to opozarjam predvsem zato, ker se računalniški programi varujejo z avtorsko pravico tudi za čas, ko v nacionalnih zakonih in Bernski konvenciji še niso bili izrecno omenjeni (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 264).

Vendar je po mnenju nekaterih, npr. Kosa, varstvo računalniških programov šibko, saj avtorska pravica ne daje varstva ideji, sistemom ali programskega postopku. Avtorska pravica nikoli ne ščiti funkcije, ki so podlaga programu, metode, ideje, sisteme in algoritme, ki se uporabljajo v programu (Kos, 2005, str. 16).

Z računalniškimi programi se srečujemo vsakodnevno, postali so praktično nepogrešljivo orodje na vseh področjih človekovega življenja. Po mnenju, npr. Trampuža, so eden poglavitnih dejavnikov tehnološkega razvoja, vsebujejo drage in obsežne naložbe, spadajo med sofisticirane kreacije, v katere so lahko angažirani celi timi strokovnjakov, na trgu so izjemno iskano blago, z njimi se obrača ogromen kapital. Računalniške programe je preprosto reproducirati, shraniti in transportirati (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 262).

Računalniška igra ali t.i. videoigra je primer avtorsko varovanega računalniškega programa, vendar je potrebno razlikovati različne kategorije del, ki jih vsebuje npr. računalniška igra, saj je prispevek vsakega izmed avtorjev samostojno avtorsko delo. Ob razmišljanju o tem, kdo je avtor računalniške igre se namreč srečujem s podobnim vprašanjem, kot sem ga navedla pri vprašanju o avtorstvu opere (glej stran številka 62). Pri računalniški igri imamo še več oseb, ki so vključene v njeno ustvarjanje. Avtorji le-te so: programer računalniškega programa, pisec opisa igre kot književnega dela, avtor likov kot likovnega dela ter avdiovizualno oblikovanje in povezava kot avdiovizualno delo. Našteti avtorji praviloma delajo timsko in v medsebojnem sodelovanju, zato menim, da gre tudi tukaj za soavtorstvo. Iz računalniške igre se sicer lahko podobno kot pri operi, kadarkoli izločijo posamezna avtorska dela, npr. izstop pisca opisa igre, avtor likov ipd. vendar menim, da s tem računalniška igra ni več tisto avtorsko delo, kot je bila pred izstopom. Zelo težko je opredeliti, kateri kategoriji del dati prednost, npr. računalniškemu programu ali upodobljenim likom. Take značilnosti približuje računalniško igro t.i. multimedijskim delom (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 264). Menim, da gre pri računalniških igrah za soavtorstvo.

Preden se osredinim na določbe ZASP/SLO, s katerimi je urejeno trajanje varstva avtorske pravice in primerjavi le-teh z obveznostmi držav članic iz sporazuma TRIPS, navedem še varovane pravice avtorja računalniškega programa. Omenila sem že, da so računalniški programi varovani kot pisana dela (glej stran številka 70), ob tem pa je potrebno še dodati, da ima avtor računalniškega programa pravico:

- do reproduciranja sestavnih delov ali celotnega računalniškega programa, ne glede na to, ali je začasno ali trajno ter s katerim sredstvom in v kateri obliki. Če je za nalaganje, prikazovanje, izvajanje, prenašanje ali shranjevanje računalniškega programa potrebno njegovo reproduciranje, je za ta ravnanja potrebno dovoljenje avtorja,
- do prevoda, prilagoditve, priredbe ali kakšne drugačne predelave računalniškega programa ter reproduciranja rezultatov teh predelav, vendar brez poseganja v pravice tistega, ki je predelave opravil,
- do distribuiranja izvirnika računalniškega programa ali njegovih primerkov v katerikoli obliki, vključno z njegovim dajanjem v najem (113. člen ZASP/SLO).

Če primerjam rok trajanja varstva, ki ga določa sporazum TRIPS, oziroma na podlagi 9. člena sporazuma TRIPS, 1. odstavek 7. člena Bernske konvencije v trajanju 50 let po smrti avtorja, spoznam, da določa ZASP/SLO rok trajanja varstva računalniškega programa v daljšem trajanju in sicer za avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti (59. člen ZASP/SLO). Roki varstva začno teči od smrti avtorja ali od predvidenega dogodka, vendar se njihovo trajanje vselej računa od 1. januarja leta, ki neposredno sledi letu smrti ali od omenjenega dogodka (67. člen ZASP/SLO). Slovenija je torej, v skladu s šesto točko 7. člena Bernske konvencije določila za varstvo avtorske pravice za 20 let daljše trajanje varstva. Vendar pri tem ne smem zanemariti dejstva, da se je Slovenija v času sprejemanja zakonodaje pripravljala na vstop v ES, kjer je trajanje varstva avtorske pravice določeno v trajanju 70 let (1. člen Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights, 1993).

V 8. členu ZASP/SLO je urejeno avtorskopravno varstvo zbirke avtorskih del ali drugega gradiva, kot so enciklopedije, antologije, baze podatkov, zbirke dokumentov, ipd., ki so po izbiri, uskladiitvi ali razporeditvi vsebine individualne intelektualne stvaritve. ZASP/SLO zbirke opredeljuje kot samostojna avtorska dela. Ob uvrstitvi prvotnih del v zbirko ne smejo biti prizadete pravice avtorjev teh del (glej stran številka 27). Varstvo avtorske pravice na zbirki avtorskih del ali drugega gradiva torej v primeru ureditve po ZASP/SLO ne sme posegati v nobeno avtorsko pravico, ki obstaja na samih podatkih in gradivu. Potrebno je dodati, da z uvrstitvijo prvotnega gradiva v zbirko le-to ne postane varovano delo (8. člen ZASP/SLO). Varstvo zbirke podatkov je tako usklajeno z določbo 2. odstavka 10. člena sporazuma TRIPS, ki določa, da varstvo avtorske pravice na zbirkah podatkov ne zajema samih podatkov ali gradiva ter da avtorska pravica ne sme posegati v nobeno avtorsko pravico, ki obstaja na samih podatkih ali gradivu, zbranem v zbirko podatkov (Puharič, 1997, str. 1063).

Trajanje varstva avtorske pravice je za zbirke, podobno kot sem to navedla za računalniške programe, določeno v trajanju življenja avtorja in 70 let po njegovi smrti, ne glede, kdaj je bilo avtorsko delo objavljeno (59. člen ZAPSP/SLO). Varstvo avtorske pravice je zagotovljeno še toliko časa, kolikor lahko računamo z nasledniki avtorja, ki jim lahko zaupamo varovanje ekonomskih ter idealnih interesov avtorja (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 173).

4.2.1.3 PRAVICE IZ NAJEMA

11. člen sporazuma TRIPS nalaga državam članicam obveznost, da uredijo varstvo pravice dajanja v najem vsaj za računalniške programe in kinematografska dela. V ZASP/SLO je varstvo le-teh urejeno v določbi njegovega 25. člena. Ob vprašanju, kaj je pravica dajanja v najem, poiščem definicijo v 25. členu ZASP/SLO. Pravica dajanje v najem je definirana kot pravica, da se izvirniki ali primerki dela dajejo v rabo za določen čas ter za neposredno ali posredno gospodarsko korist. Pri tem moram dodati še to, da se to ne nanaša na arhitekturne objekte, dela uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja, dela zaradi javne priobčitve zaradi vpogleda na kraju samem, v okviru delovnega razmerja, če je raba namenjena izključno za izpolnjevanje obveznosti iz tega razmerja (25. člen ZASP/SLO).

Dovolitev rabe izvirnika ali primerka svojega dela za določen omejen čas je torej izključna pravica avtorja. Pri tem gre za začasno izročitev izvirnika ali primerka dela v posest. Avtorsko pravo s tem posega v obligacijska in stvarno-pravna razmerja, kar je posledica potrebe zaradi razvoja novih digitalnih tehnologij, npr. laserskih plošč, ki so povečale možnosti izkoriščanja avtorskih del do velikih razsežnosti. Odlična reprodukcijska sredstva in tehnike, elektronsko shranjevanje ipd. so omogočili množično najemanje primerkov del, ki je povzročila znatno prikrajšanje avtorju. Zmanjšuje se prodaja, ki je nastala zaradi nadaljnega reproduciranja za privatno uporabo in nezakonitega, piratskega reproduciranja. Po nekaterih ocenah se npr. na nekaterih trgih 85 % vseh izdelanih videokaset daje v najem prek videotek, proda se jih samo 15 %. To zahteva ustanovitev nove izključne pravice avtorja (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 99).

Pravica dajanja v najem računalniških programov je urejena v 113. členu ZASP/SLO. Pravica dajanja v najem v smislu sorodne pravice pripada tudi izvajalcem za fonograme in videograme z njihovo izvedbo (121. člen ZASP/SLO), proizvajalcem fonogramov (129. člen ZASP/SLO), filmskim producentom (134. člen ZASP/SLO in založnikom (140. člen ZASP/SLO). Iz naštetih določb ugotavljam, da je Slovenija v ZASP/SLO uredila več področij dajanja v najem, kot jih zahteva sporazum TRIPS. Poleg računalniških programov in ostalih avtorskih del (glej 25. člen ZASP/SLO), v katera so vključena tudi kinematografska dela (avdiovizualna dela), ter najema fonogramov, ki ga sporazum TRIPS ureja v 4. odstavku 14. člena, je pravica dajanja v najem v ZASP/SLO urejena tudi za imetnike sorodnih pravic, npr. založnike. Menim, da to kaže na potrebe po nadaljnjem

razvoju mednarodnega prava na področju avtorske pravice in sorodnih pravic, predvsem z vidika pravice dajanja v najem.

Računalniški programi in avdiovizualna dela, kamor sodijo kinematografska dela so v 5. členu ZASP/SLO naštet med avtorskimi deli (glej 5. člen ZASP/CRO). Menim, da se trajanje pravice iz najema računalniških programov in kinematografskih del razume v smislu 59. člena ZASP/SLO, kar pomeni, da traja varstvo pravice iz najema za življenje avtorja in 70 let po njegovi smrti (59. člen ZASP/CRO).

4.2.1.4 IZVAJALCI, PROIZVAJALCI FONOGRAMOV IN RADIODIFUZNE, RTV ORGANIZACIJE

Sorodne pravice so v ZASP/SLO urejene v samostojnem poglavju, t.j. poglavju številka 5: Sorodne pravice. Medsebojna primerjava posameznih sorodnih pravic, ki jih ureja ZASP/SLO z določbo 14. člena sporazuma TRIPS, pokaže, da je v ZASP/SLO urejeno več sorodnih pravic, kot jih predvideva sporazum TRIPS. Le-ta se v sporazumu TRIPS omejuje le na pravice izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij. Varstvo sorodnih pravic je na podlagi 2. odstavka 1. člena ZASP/SLO širše, zagotovljeno je izvajalcem, proizvajalcem fonogramov, filmskim producentom, radijskim ali televizijskim organizacijam, založnikom in izdelovalcem podatkovnih baz. Glede na to, v nadaljevanju magistrskega dela podrobneje obravnavam le sorodne pravice izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij.

Medtem ko sporazum TRIPS ne opredeljuje, koga je razumeti pod pojmom izvajalec, je potrebno na tem mestu navesti, da šteje ZASP/SLO v to skupino, po mojem mnenju zelo široko paleto izvajalcev in sicer igralce, pevce, glasbenike, plesalce in druge osebe, ki igrajo, pojejo, podajajo, deklamirajo, nastopajo, interpretirajo ali drugače izvajajo avtorska ali folklorna dela. Opazila sem, da krog izvajalcev ni zaprt, saj določba našteva izvajalce le primeroma in predvideva, da lahko med izvajalce umestimo tudi druge osebe, ki drugače izvajajo avtorska ali folklorna dela. Posebna skupina izvajalcev so tudi režiserji dramskih predstav, dirigenti orkestrov, vodje pevskih zborov, oblikovalci tona ter varietejski in cirkuški umetniki (118. člen ZASP/SLO). Za izvajalčevo umetniško interpretiranje dela je značilno, da meji na duhovno ustvarjanje, ki je zelo podobno avtorskemu delu, saj gre za osebna izvajanja reproduktivnih umetnikov (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 284). Za razliko od navedenega pa pri proizvodnji fonograma, produkciji filmskega dela ali natisom prve izdaje ne gre za osebna izvajanja, temveč le za poslovni podjem in fiksiranje na različne telesne nosilce (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 284).

Izvajalci imajo, podobno kot sem že navedla pri avtorjih (glej stran številka 66), predvsem izključne pravice. To so izključne pravice: snemanja svoje žive izvedbe, reproduciranja fonogramov in videogramov s svojo izvedbo, javnega prenašanja svoje žive izvedbe, dajanja na voljo javnosti fonogramov in videogramov s svojo izvedbo, distribuiranja

fonogramov in videogramov s svojo izvedbo ter dajanja v najem fonogramov in videogramov s svojo izvedbo (121. člen ZASP/SLO). Izključnost pravic se kaže tudi v tem, da izvajalci suvereno odločajo o tem, ali, kako in za kakšen namen bo njihova izvedba lahko uprizorjena. Če primerjam trajanje varstva avtorske pravice s časom trajanja varstva sorodnih pravic spoznam, da je ta čas nekoliko krajši. Pravice izvajalca trajajo 50 let od datuma izvedbe, npr. gledališke predstave. Pri tem ZASP/SLO predvideva tudi drugo možnost in sicer če je bil v tem času posnetek izvedbe zakonito izdan ali zakonito priobčen javnosti, trajajo pravice izvajalca 50 let od tiste prve izdaje ali prve priobčitve, ki se je izvedla najprej (127. člen ZASP/SLO). V primerjavi s trajanjem varstva, ki ga za izvajalce zahteva sporazum TRIPS sem mnenja, da je ureditev trajanja varstva pravice izvajalcev, ki jo zagotavlja ZASP/SLO, primerna (primerjaj s 5. odstavkom 14. člena sporazuma TRIPS).

Ob primerjavi določbi 3. odstavka 14. člena sporazuma TRIPS in 1. odstavka 30. člena ZASP/SLO, ki urejata pravice radiodifuznega oddajanja, ocenjujem, da ZASP/SLO zagotavlja vse pravice, ki jih na tem področju določa sporazum TRIPS (pravico prepovedati dejanja, če so storjena brez njihovega dovoljenja: snemanje, reproduciranje posnetkov in ponovno radiodifuzno oddajanje po oddajnih brezžičnih medijih ter javno televizijsko prenašanje le-teh) v obliki izključne pravice RTV organizacij, ki jih v nadaljevanju navajam nekoliko bolj podrobno. RTV organizacijam je zagotovljena izključna pravica, da se delo priobči javnosti s pomočjo radijskih ali televizijskih programskih signalov, namenjenih javnosti. To lahko poteka brezžično, npr. preko satelita ali po žici npr. preko kabla, mikrovalovnega sistema ipd. (1. odstavek 30. člena ZASP/SLO). V ZASP/SLO so urejene tri radiodifuzne pravice in sicer: primarno oddajanje (30. člen ZASP/SLO), retransmisija (31. člen ZASP/SLO) in sekundarno oddajanje (32. člen ZASP/SLO). Pojav radia in televizije je pomenil pravo revolucijo pri izkoriščanju avtorskih del (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 105). Mnenja sem, da se razvoj tega medija ni zaključil. Z razvojem tehnologije se pojavljajo nove možnosti, npr. zanimiva je ponudba podjetja Siol, ki bo na spletu predvajal filme in tako z 200 ADSL programi tekmoval na slovenskem kabelskem trgu. Do leta 2010 naj bi bilo od 200.000 do 250.000 naročnikov na ADSL in ADSL-televizijo. Omenjen sistem omogoča distribuiranje določenemu uporabniku, ki je na te vsebine naročen, kar predvideva plačevanje in varstvo avtorskih pravic. Ta značilnost je bistvena pri nadaljnjem razvoju avtorskega prava (Špende, 2003, str. 4).

Omeniti moram, da ima RTV organizacija izključno pravico radiodifuzne retransmisije svojih oddaj, sekundarnega radiodifuznega oddajanja svojih oddaj, če se izvaja na krajih, ko so dostopni javnosti proti plačilu vstopnine, snemanja svojih oddaj, reproduciranja posnetkov svojih oddaj, distribuiranja posnetkov svojih oddaj in dajanja na voljo javnosti posnetkov svojih oddaj (137. člen ZASP/SLO). Omenjeno distribuiranje preko ADSL povzroča Siolov monopol nad internetom. Siol prevzema tudi monopol nad kabelsko televizijo (Špende, 2003, str. 4). Če se sedaj omejim na področje trajanja varstva pravic RTV organizacij in trajanja varstva primerjam s časom trajanja varstva avtorskih pravic

spoznam, da je obdobje trajanja varstva sorodnih pravic krajše. Trajanje njihovega varstva je določeno na 50 let od prvega radiodifuznega oddajanja (138. člen ZASP/SLO). V primerjavi s trajanjem varstva, ki ga za RTV organizacije predvideva sporazum TRIPS pa je ureditev trajanja varstva pravice RTV organizacij, ki jo zagotavlja ZASP/SLO, daljša, saj zanje sporazum TRIPS predvideva minimalno trajanje 20 let (primerjaj s 5. odstavkom 14. člena sporazuma TRIPS).

Odgovor na vprašanje, kdo je proizvajalec fonogramov in kaj je fonogram poiščem v 128. členu ZASP/SLO. Proizvajalec fonogramov je fizična ali pravna oseba, ki prevzame pobudo in odgovornost za prvi posnetek zvokov neke izvedbe ali drugih zvokov, ali nadomestnih zvokov. Fonogram pa je posnetek zvokov neke izvedbe ali drugih zvokov ter nadomestka zvokov, razen če gre za posnetek, ki je vključen v avdiovizualno delo. Kot »posnetek« razumemo fiksiranje zvokov ali njihovih nadomestkov na nosilec, s katerega se ti lahko zaznajo, reproducirajo ali priobčujejo s pomočjo naprave (128. člen ZASP/SLO). Sporazum TRIPS podrobne določbe, kdo je proizvajalec in kaj je fonogramski posnetek ne opredeljuje, iz česar razumem, da prepušča to področje državam članicam STO, da to uredijo v nacionalnih zakonodajah.

Proizvajalcu fonogramov ZASP/SLO zagotavlja izključne pravice reproduciranja, predelave in distribuiranja svojih fonogramov, njihovo dajanje v najem ter njihovo dajanje na voljo javnosti (129. člen ZASP/SLO). Vendar ne glede na to določbo ugotavljam, da v Sloveniji še vedno poteka množično izmenjavanje mp3 datotek s piratsko glasbo. Slovenske založbe se očitno s problemom množične izmenjave piratske glasbe sploh ne ukvarjajo, ničesar ne naredijo, da bi novo tehnologijo obrnile v svojo korist. Problem mp3 ima večji vpliv na mlade pop rock skupine, oziroma na njihove založbe, npr. založba Multimedial Recorde, založnik skupine Siddharte. Z izmenjavo mp3 utрпи škodo neposredno založba, posredno tudi člani skupine, saj jim pripadajo s pogodbo določeni odstotki od prodaje posameznega izvoda posnetka v kakršnikoli obliki zapisa (Piratizirana glasba pri nas, 2004, str. 1).

Za trajanje varstva pravic proizvajalca fonograma je določeno v trajanju 50 let odkar je bil posnetek narejen. Urejen je tudi primer, če je bil fonogram v tem času zakonito izdan. V tem primeru trajajo te pravice 50 let od take prve izdaje. Če take izdaje ni bilo in je bil fonogram v tem času zakonito priobčen javnosti, trajajo pravice 50 let od take priobčitve javnosti (132. člen ZASP/SLO). V primerjavi s trajanjem varstva, ki ga za proizvajalce fonogramov zahteva sporazum TRIPS menim, da je ureditev trajanja varstva pravic proizvajalcev fonogramov, ki jo zagotavlja ZASP/SLO, primerna (primerjaj s 5. odstavkom 14. člena sporazuma TRIPS).

Na tem področju strokovne službe SAZAS urejajo dokumentacije avtorjev in del, saj posodablajo datoteke in sisteme za obdelavo podatkov o izvedbah avtorskih del. Vendar avtorji še vedno neredno prijavljajo dela (Poročilo direktorja strokovne službe SAZAS, 2002, str. 14). Danes je mogoče prijavo avtorskega dela opraviti kar preko internetne strani

SAZAS, na URL: <http://www.drustvo-sazas.si/index.php?pg=27>. Menim, da je na tak način avtorjem prijava dela dostopnejša in enostavnejša. Vendar je iz Letnega poročila Urada Republike Slovenije za intelektualno lastnino za leto 2004 razvidno, da je bilo 138 vpisov v register varovanih avtorskih del, kar pomeni za 27,7 % manj kot v letu 2003 (Letno poročilo Urada Republike Slovenije za intelektualno lastnino za leto 2004, 2005, str. 36).

4.2.1.5 UVELJAVLJANJE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC

Menim, da ni težko razumeti, da bi bile brez urejenega postopka in sistema uveljavljanja avtorskih pravic in sorodnih pravic, ki sem jih obravnavala v predhodnih poglavjih (glej strani 60-75), vse našteje pravice marsikdaj le pravice na papirju, ki ustvarjalcev zagotovo ne bi vzpodbujale k ustvarjanju avtorskih del. K temu me vodi misel, da se kljub temu, da so pravice tudi v Sloveniji zakonsko urejene, pojavlja množično piratstvo avtorskih del (glej poglavje 2.4 Nesorazmerja in ovire v mednarodni trgovini in njihov vpliv na uveljavljanje avtorske pravice in sorodnih pravic). Avtor lahko na podlagi določbe 142. člena ZASP/SLO v Sloveniji upravlja svoje avtorske pravice in sorodne pravice (142. člen ZASP/SLO) osebno ali po zastopniku. V avtorskem pravu ima zastopanje poseben pomen in tradicijo predvsem zaradi posebnega znanja in pogostih mednarodnih elementov, ki se pojavljajo v teh razmerjih. V avtorskem pravu najdemo tako individualno zastopanje npr. z literarnimi agenti, vse do množičnega zastopanja v okviru kolektivnih organizacij (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 342), kot so npr. Avtorska agencija za Slovenijo in Združenje skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije. Po mnenju nekaterih, npr. Trampuž, bi morala za izvajanje ZASP/SLO skrbeti predvsem država, ko bi v primeru hudih kršitev ZASP/SLO morala po uradni dolžnosti ukrepati policija (Žagar, 2002, str. 2).

Kot sem omenila v prejšnjem odstavku, lahko upravljanje avtorskih pravic in sorodnih pravic poteka individualno, za vsako posamezno avtorsko delo posebej ter kolektivno, za več avtorskih del več avtorjev hkrati (143. člen ZASP/SLO). Na ta način se za uporabo določenih avtorskih del pobirajo in delijo avtorski honorarji, uveljavlja se sodno varstvo pravic in opravljajo druge naloge po posebej za to ustanovljenih organizacijah avtorjev. Značilnosti teh organizacij je, da razpolagajo z ustreznimi podatki o avtorjih in njihovih delih, imajo profesionalne kadre in izkušnje za nadzor uporabe, za pogajanja z uporabniki, prenos pravic, delitev honorarjev ipd. (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 343).

Organizacija za kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic mora imeti za svoje delovanje dovoljenje, ki ga izdaja na podlagi 148. člena ZASP/SLO pristojni organ. Do novele ZASP/SLO iz leta 2004 (Uradni list Republike Slovenije številka 43/2004) je na podlagi ZASP/SLO dovoljenje izdajal Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino, sedaj pa določba 148. člena govori le o »pristojnem organu«. Dovoljenja in soglasja za kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic je bilo izdano npr. Avtorski agenciji za Slovenijo (AAS),

Združenju skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije (SAZAS), Združenju avtorjev in nosilcev malih in drugih avtorskih pravic Slovenije, Društvu ZAMP Slovenije in Zavodu za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije (Bahor, 2002, str. 112). Vendar moram takoj dodati, da je uveljavljanje in zaščita avtorskih pravic v okviru neke kolektivne organizacije npr. SAZAS, vse prej kot romantično delo, saj se v okviru njenega delovanja obračajo velike vsote denarja. Obstajajo velike možnosti zlorabe, pri čemer pomanjkanje notranjega in zunanjega nadzora povzroča občutek nezmotljivosti in pravno ignoranco (Hribar, 2002, str. 6). Brez prijave nepravilnosti, ki se pojavljajo na tem področju po mnenju g. Vrenka in brez izrednih preverjanj, ki jih izvaja Urad za intelektualno lastnino nad poslovanjem kolektivnih organizacij, uveljavljanja avtorskih pravic ni mogoče izpeljati (Bezjak, 2002, str. 1).

Če primerjam dejavnost kolektivnih organizacij po noveli ZASP/SLO iz leta 2004 s predhodno ureditvijo, ko je uveljavljanje avtorskih pravic preko kolektivne organizacije obsegalo prenos pravic za uporabo avtorskih del, pobiranje in izterjavo avtorskih honorarjev in nadomestil od uporabe avtorski del, delitev zbranih avtorskih honorarjev in nadomestil med avtorje in uveljavljanje varstva avtorskih pravic pred sodišči in drugimi organi (146. člen ZASP/SLO, pred novelo iz leta 2004), se izkaže, da se je dejavnost kolektivnih organizacij razširila. Po noveli ZASP/SLO iz leta 2004 je dejavnost kolektivnih organizacij upoštevala določbo 146. člena ZASP/SLO širša in obsega dovoljevanje uporabe del iz repertoarja varovanih del, obveščanje uporabnikov o višini nadomestil, ki jih predlagajo ter sklepanje sporazumov z uporabniki o pogojih uporabe varovanih del, objavljane tarife za plačilo nadomestil, sklepanje sporazumov s tujimi kolektivnimi organizacijami, nadzor uporabe del iz repertoarja, izterjava plačila nadomestil in avtorskih honorarjev, delitev zbranih sredstev imetnikom pravic v skladu z vnaprej določenimi pravili delitve ter uveljavljanje varstva avtorskih pravic pred sodišči in drugimi državnimi organi (146. člen ZASP/SLO).

Kot praktični primer omenim problem odobritev tarif kolektivnim organizacijam, ki se je pojavljal pred sprejemom novele ZASP/SLO iz leta 2004. Splošna tarifa je lahko učinkovala le takrat, ko so z njo soglašali vsi, kar je bilo velikokrat le iluzija. Urad za intelektualno lastnino je bil v tem primeru tarča dveh nasprotujočih si strani. Na eni strani so bili imetniki pravic, na drugi uporabniki, pri čemer so se kolektivne organizacije trudile doseči čim višje, uporabniki čim nižje tarife. Velik vpliv pri doseganju ravnotežja so imela pogajanja (Waldha, 2002, str. 1) in arbitražna (Bogataj, 2003, str. 6). Člani SAZAS so npr. v letu 2003 prepovedali predvajanje svojih glasbenih del v programih RTV Slovenija. Označili so jo kot največjo neplačnico in kršiteljico avtorskih pravic (Slovenski glasbeni avtorji enotni v boju za svoje pravice, 2003, str. 1). Novela ZASP/SLO je vnesla, po mojem mnenju sprejemljivejšo rešitev, saj tarife za uporabo avtorskih del sedaj sprejme kolektivna organizacija (1. odstavek 157. člena ZASP/SLO). Če pa so sklenjeni sporazumi z reprezentativnimi združenji uporabnikov, velja kot tarifa s sporazumom dogovorjeno nadomestilo (2. odstavek 157. člena ZASP/SLO). Sedaj so možna pogajanja in

sporazumevanja. Zanimiva in po mojem mnenju koristna rešitev je novost reševanja morebitnih sporov, pogajanj ipd., v postopku mediacije. Mediacija omogoča posredovanje mediatorja npr. na področju sklenitve skupnega sporazuma, sklenitve sporazuma o kabelski retransmisiji radiodifuzno oddajanih del ter vsebinskih omejitev pravic po 166.c členu ZASP/SLO (163. člen ZASP/SLO). Uvedbo mediacije v ZASP/SLO podpiram tudi z vidika vloge, ki ga prinaša mediator. Pomembno je, da mediator v sporu med strankami, v nasprotju z vlogo sodišča in arbitraže, nima pravice odločati namesto strank, temveč samo pomaga, da stranki sami oblikujeta rešitev. Pri tem lahko pričakujemo pozitivno napoved, da bodo stranke tudi vnaprej sodelovale (Kukec, 2005, str. 1583). Če mediatorje primerjam z arbitri, spoznam, da imajo arbitri v arbitražnem postopku povsem drugačno vlogo kot mediatorji. V postopku reševanja spora morajo biti npr. po določbi 10. člena pravil Uncitral, vsi arbitri, vključno z arbitri, ki jih je imenovala posamezna stranka, nepristranski in neodvisni (Puharič, 2005, str. 1570). Nepristranskost in neodvisnost arbitrov je naložena tudi arbitrom, ki jih je v ZASP/SLO umestila novela ZASP/SLO iz leta 2006 (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o avtorski in sorodnih pravicah, 2006).

V ZASP/SLO je v posebnem poglavju urejeno varstvo avtorske in sorodnih pravic. V 164. členu določa, da lahko upravičenec zahteva zoper kršilca varstvo pravic in povrnitev škode. K temu moram dodati, da ni potrebno, da upravičenec čaka na povzročitev škode, saj lahko varstvo zahteva tudi v primeru, kadar grozi dejanska nevarnost, da bodo pravice kršene (164. člen ZASP/SLO). Ko se sprašujem, kdaj pride do kršitve izključne pravice, spoznam, da gre za primer, ko nekdo stori neko dejanje, s katerim se izogne dejanskim tehničnim ukrepom, ki se uporabljajo kot zaščita avtorske in sorodnih pravic. To je vsaka izognitev dejanskim tehničnim ukrepom ter proizvodnja, uvoz, distribuiranje, prodaja, dajanje v najem, oglaševanje za prodajo ali najem, posest za komercialne namene tehnologije, naprave ali računalniškega programa. Vendar naštetá dejanja niso edina. Sem sodi tudi izvajanje storitev, ki se oglašujejo ali tržijo za namen izognitve dejanskim tehničnim ukrepom ali ki imajo majhen komercialni pomen ali rabo samo z vidika izognitve dejanskim tehničnim ukrepom ali so načrtovani, proizvedeni, prirejeni ali izvajani prvenstveno zaradi izognitve dejanskim tehničnim ukrepom (166.a člen ZASP/SLO).

V nadaljevanju nekoliko podrobneje naštejem zahtevke, ki jih lahko upravičenec na podlagi 167. člena ZASP/SLO postavi v okviru varstva in sicer:

- prepovedni zahtevki: da se kršilcu prepove priprave za kršitve, kršenje in bodoče kršitve (prepovedna ali opustitvena tožba). Vsebinsko gre za prepoved, predpostavka zanjo so nevarnost kršitve izključnih pravic, neposredna kršitev ali ponovitve kršitev (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 383), kot primer navedem zahtevke za prepoved nadaljnje reprodukcije in distribucije Atlasa prosojnic Zgodovina Slovencev, prvi in drugi del (Odločba VSL sklep I Cpg 877/2001, 2001, str. 1);

- odstranitveni zahtevek: da kršilec odstrani stanje, ki je nastalo s kršitvijo (odstranitvena tožba). Predpostavka zanjo je, da je do kršitve že prišlo in da kršitev traja (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 373) t.j. da se nepreklicno odstranijo predmeti kršitve iz gospodarskih tokov oziroma da se upravičencu prepustijo predmeti kršitve proti plačilu proizvodnih stroškov. Primer postavljenega odstranitvenega zahtevka je zahteva, da tožena stranka odstrani s trga vse izvode delovnih zvezkov »Igraje skozi matematiko 4« ter pozove tretje osebe, katerim so bili izvodi delovnih zvezkov izročeni v prodajo, da ji izvode vrnejo (Odločba: VSL sodba in sklep I Cpg 1197/2003, 2004, str. 1);
- zahtevek na uničenje ali predrugačenje, ki je predviden v več oblikah in sicer:
 - da se uničijo ali predrugačijo matrice, negativni, plošče, kalupi ali druga sredstva, s katerimi je bila storjena kršitev. Tu so mišljeni predvsem protipravni primerki, embalaža in neposredna sredstva za kršitev. Primer zahtevka za uničenje protipravnih primerkov je npr. zahtevek za uničenje davčnih obrazcev (Odločba: VSL sklep I Cpg 943/2001, 2001, str. 1). Kot primer navedem zahtevo za uničenje matric, negativov in drugih sredstev, ki so bila izdelana s strani toženca za tiskanje učbenikov slovenskih beril za 5.-8. razred osnovne šole (Odločba: VSL sodba I Cpg 769/99, 2000, str. 1);
 - da se uničijo ali predrugačijo naprave, ki so edino ali pretežno namenjene za kršitev pravic in so v lasti kršilca. Gre za naprave, ki so lahko vsestransko uporabne in so širši pojem od v prejšnji alineji navedenih, zato je v tem primeru pomembno upoštevanje, kdo je lastnik. Običajno se v okviru te določbe razume reproduktivne, snemalne in podobne naprave. Praktičnega primera omenjenega zahtevka v sodni praksi Slovenije nisem našla, je pa po mojem mnenju zelo podoben zahtevku, ki sem ga navedla v prejšnji alineji;
 - da se sodba objavi na stroške kršilca v javnih glasilih (1. odstavek 167. člena ZASP/SLO). Obseg in način take objave mora upravičenec določiti že v zahtevku, npr. v katerih dnevnikih in strokovnih časopisih in v katerem obsegu (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 381). Primer takega zahtevka je zahtevek tožeče stranke po objavi sodbe v časopisih Delo, Dnevnik in Večer, na račun tožene stranke (Odločba: VSL sodba I Cpg 769/99, 2000, str. 1). Podoben primer je tudi zahteva za objavo izreka sodbe v dnevniku D. in tedniku N (Odločba: VSL sodba I Cp 1436/05, 2005, str. 1);

Vendar ti zahtevki niso edini zahtevki, ki jih lahko postavi upravičenec. K naštetim dodam še druge zahtevke, ki jih določa Zakon o pravnem postopku, npr. ugotovitveni zahtevki, pri čemer so v praksi najpogostejši zahtevki na ugotovitev obstoja avtorskega dela, ugotovitev avtorstva ali soavtorstva, ugotovitev prispevka k avdiovizualnem delu, ugotovitev kršitve avtorske ali sorodne pravice ipd. (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997, str. 382).

ZASP/SLO ne ostaja le pri zahtevkih, zato opozorim na novo določbo 168. člena ZASP/SLO, ki ureja povrnitev škode in civilno kazen. Določba 168. člena na splošno določa, da za kršitve po ZASP/SLO veljajo splošna pravila o povzročitvi škode. Pomembno je, da kršilec plača upravičencu odškodnino v obsegu, ki se določi po splošnih pravilih o povrnitvi škode ali v obsegu, ki je enak dogovorjenemu ali običajnemu honorarju ali nadomestilu za zakonito uporabo vrste avtorskega dela. V primeru naklepne kršitve ali kršitve iz hude malomarnosti lahko upravičenec zahteva plačilo dogovorjenega ali običajnega honorarja ali nadomestila, povečanega do 200 %, ne glede na to, ali je zaradi kršitve pretrpel kakšno premoženjsko škodo ali ne. Pri odločanju o zahtevku in odmeri višine civilne kazni mora sodišče upoštevati vse okoliščine primera, še posebej stopnjo krivde kršilca, velikost dogovorjenega ali običajnega honorarja ali nadomestila ter preventivni namen civilne kazni (168. člen ZASP/SLO).

Hitrost postopka je v mnogih primerih zelo pomembna. Nekako si ne predstavljam situacije, ko bi avtor računalniškega programa npr. v zadevah, kjer je izkazano za verjetno, da je njegova izključna avtorska pravica kršena, uveljavljal avtorsko pravico brez možnosti izdaje začasnih odredb. Piratske kopije računalniškega programa bi kljub temu, da bi obstajala verjetnost kršenja avtorske pravice, praktično preplavile tržišče, še preden bi bil spor rešen. K preprečevanju omenjene situacije prispevajo določbe, ki urejajo začasne odredbe. V letu 2006 novelirana določba 170. člena ZASP/SLO ureja v primerjavi s predhodno ureditvijo področje izdajanja začasnih odredb nekoliko podrobneje. Sodišče ima v tej določbi podlago za izdajo začasne odredbe v zavarovanje nadenarnih zahtevkov. Pri odločanju sodišče lahko domnevnemu kršilcu prepove domnevno kršenje in bodoče kršitve ter zaseže, izključi iz prometa in shrani predmete kršitve ali sredstva kršitve, ki so izključno ali pretežno namenjena ali se uporabijo za kršitev (5. odstavek 170. člena ZASP/SLO). Upravičenec mora za verjetno izkazati tudi eno izmed predpostavk, npr. nevarnosti, da bo uveljavitev zahtevka onemogočena ali precej otežena, da je odredba potrebna, da se prepreči nastanek težko nadomestljive škode ali da domnevni kršilec z izdajo začasnih odredb, če bi se tekom postopka izkazala za neutemeljeno, ne bi utrpel hujših neugodnih posledic od tistih, ki bi brez izdaje začasne odredbe nastale upravičencu (2. odstavek 170. člena ZASP/SLO).

Določba 170. člena ZASP/SLO po mojem mnenju ureja začasne odredbe le v delu, ki je specifičen za področje varstva avtorske pravice in sorodnih pravic. Predvidevam, da je taka specifična ureditev primernejša predvsem zato, ker so začasne odredbe, ki jih v primerih varstva avtorske pravice izdajajo pristojni sodni organi, na splošno urejene tudi v drugih predpisih, npr. v 411. členu ZPP (Uradni list Republike Slovenije številka 36/04, uradno prečiščeno besedilo) ter v predpisih, ki urejajo npr. izvajanje carinskih predpisov t.j. npr. ZICPES (Uradni list Republike Slovenije številka 25/2004) oziroma na podlagi določbe njegovega 70. člena ZUP (Uradni list Republike Slovenije številka 24/06, uradno prečiščeno besedilo).

Ureditev postopkov carinskih organov je v zadnjem času po mojem mnenju predvsem zaradi pristopa Slovenije v ES, pestro in se spreminja. Carinske ukrepe je do 11. 11. 2001 urejala tudi določba 173. člena ZASP/SLO. V letu 2006 novelirana določba 173. člena ZASP/SLO pa namesto aktivnosti carinskih organov ureja aktivnost sodišča. Določba 173. člena določa, da v primeru, če je sodišče odločilo, da bo izvedlo predlagani dokaz in se predlagana dokazna sredstva nahajajo pri nasprotni stranki, mora nasprotna stranka na zahtevo sodišča predložiti dokazna sredstva, s katerimi razpolaga. Zanimiva je tudi določba zadnjega odstavka 173. člena, ki izrecno nalaga obveznost sodišča, da mora po izvedbi dokaza zagotoviti varstvo zaupnih podatkov pravnih strank ter zagotoviti, da se sodni postopki ne uporabljajo v slabi veri z izključnim namenom pridobiti zaupne podatke nasprotne stranke. Zahteva, da mora nasprotna stranka sodišču predložiti podroben opis blaga, zadovoljive dokaze o svojih izključnih pravicah v vseh postopkih ter varstvo zaupnih podatkov, je po mojem mnenju povsem razumljiva in pričakovana.

Podrobnejše ukrepe v zvezi s kršitvami pravic intelektualne lastnine ob vnosu blaga v RS in iznosu blaga iz nje je do 30. 4. 2004 urejal Zakon o carinskih ukrepih pri kršitvah pravic intelektualne lastnine – ZCUKPIL (Uradni list Republike Slovenije, številka 30/2001), ki pa je z začetkom veljavnosti Zakona o izvajanju carinskih predpisov ES – ZICPES prenehal veljati. Kot sem že navedla v magistrskem delu (glej poglavje številka 2.4 Nesorazmerja in ovire v mednarodni trgovini in njihov vpliv na uveljavljanje avtorske pravice in sorodnih pravic), ponarejeno oziroma piratsko blago povzroča veliko škode ter zavaja potrošnike. Razumljivo je, da morajo carinski ukrepi zagotavljati, da se piratsko blago ne umesti na tržišče. K temu dodam zahtevo, da morajo biti ukrepi tako učinkoviti, da preprečijo morebitno zlorabo oziroma vpliv na legalno trgovino blaga (Council Regulation (EC) No 3295/94 of 22 December 1994 laying down measures to prohibit the release for free circulation, export, re-export or entry for a suspensive procedure of counterfeit and pirated goods, 1994).

Zahtevam, ki jih morajo izpolniti ukrepi in sem jih navedla v prejšnjem odstavku sledijo tudi določbe ZICPES. Določbe, ki urejajo carinske ukrepe pri kršitvah pravic intelektualne lastnine, so urejene v VI. delu zakona, v določbah 68.-76. členov. Določbe urejajo postopek in pooblastila npr. Generalnega carinskega urada, ki odloči o zahtevi v postopku varstva pravic intelektualne lastnine in morebitnem zavarovanju, npr. z bančno garancijo v postopku varstva pravic intelektualne lastnine (68. člen ZICPES). Postopek je po mojem mnenju precej strogo zastavljen, saj zoper odločitve carinskega organa pri izvajanju carinskih ukrepov pri kršitvah pravic intelektualne lastnine ni pritožbe, možna pa je tožba v upravnem postopku, na Upravnem sodišču v Ljubljani, ki se obravnava prednostno (70. člen ZICPES).

Ko se ugotovi, ali gre za ponarejeno oziroma piratsko blago, je potrebno vedeti, kakšni postopki so predvideni (Council Regulation (EC) No 3295/94 of 22 December 1994 laying down measures to prohibit the release for free circulation, export, re-export or entry for a suspensive procedure of counterfeit and pirated goods). Zanimiv je postopek uničenja

blaga zaradi molka domnevnega kršitelja, ki ga določa 71. člen ZICPES. Citirana določba ureja odločbo o začasnem zadržanju blaga in možnosti, da se oseba, ki razpolaga z blagom oziroma lastnik blaga v roku desetih dni izjasni ali gre za ponarejeno blago ali druge kršitve pravic intelektualne lastnine. Posledica molka domnevnega kršitelja je, da carinski organ blago odvzame in uniči (71. členu ZICPES). K temu dodam še primer, ko oseba, ki razpolaga z blagom oziroma lastnik poda izjavo, da ne gre za ponarejeno blago ali drugo kršitev pravic intelektualne lastnine. V tem primeru lahko imetnik npr. avtorske pravice, vloži tožbo v roku desetih delovnih dni po prejemu obvestila o podani vlogi. Če tožbe ne vloži, se blago prepusti v izbrano carinsko dovoljeno rabo ali uporabo (71. člen ZICPES), kar je po mojem mnenju razumljivo, saj ni nobenega razloga za njegovo nadaljnje zadržanje. Vendar bi ob tem vseeno še posebej opozorila na zelo kratke roke. Vendar opisani situaciji nista edini možnosti. ZICPES dovoljuje tudi dogovor med imetnikom npr. avtorske pravice in domnevnim kršiteljem, da se blago uniči pod carinskim nadzorom (72. člen ZICPES). ZICPES pozna tudi drugo rešitev, npr. namesto zasega blaga se lahko predloži varščina (73. člen ZICPES). Predložitev varščine je urejena v Pravilniku o načinu predložitve varščine, kriterijih za določitev njene višine in načinu sprostitev oziroma unovčitve varščine v primerih uporabe carinskih ukrepov pri kršitvah pravic intelektualne lastnine (Uradni list Republike Slovenije številka 70/04). Določba 2. odstavek 1. člena citiranega pravilnika določa, da se kot varščina štejeta bodisi bančna garancija, če jo izda banka, ki jo kot garanta prizna carinski organ, bodisi gotovinski polog pri carinskem organu. Menim, da je z omejeno možnostjo načina predložitve varščine, ki obsega le možnost bančne garancije in položitev gotovinskega pologa zelo stroga in omejena in ne omogoča drugačnega plačila varščine, npr. s čekom.

Odvzeto blago, ki je odvzeto v skladu z ZICPES se praviloma uniči, v skladu s carinskimi predpisi o uničenju carinskega blaga pod carinskim nadzorom (75. člen ZICPES). Pri tem je potrebno opozoriti, da je postopek usklajen s predpisi ES, npr. s 7. členom Council Regulation (EC) No 3295/94 of 22 December 1994 laying down measures to prohibit the release for free circulation, export, re-export or entry for a suspensive procedure of counterfeit and pirated goods in leta 1994.

Varstvo avtorske pravice je v skladu z določbo 61. člena sporazuma TRIPS, urejeno tudi v Kazenskem zakoniku Republike Slovenije – KZ (Uradni list Republike Slovenije, številka 95/04). V Kazenskem zakoniku Republike Slovenije sem med kaznivimi dejanji zasledila kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine, med katere so uvrščena kazniva dejanja (KD) s področja avtorske pravice: KD kršitve avtorske pravice (158. člen KZ), KD neupravičenega izkoriščanja avtorskega dela (159. člen KZ) in KD kršitve pravic izvajalcev (160. člen KZ). Pri tem še posebej opozorim na trend zaostrovanja kazni v primeru izvršenih kaznivih dejanj, ki se kažejo v tem, da je novela Kazenskega zakonika iz leta 2004 uvedla strožje kriterije za kršilce avtorskih pravic. Nadomestila je subjektivni prag za kaznivo dejanje (t.j. temelj je bil namen kršitelja za pridobitev določenega poslovnega dobička) z objektivnim pragom (tržna vrednost kršenega avtorskega dela). Spremenila se je višina zagrožene kazni zapora in sicer do 3, 5 oziroma 8 let zapora (159.

člen KZ). Sprememba je v skladu z določili Pogodbe Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorski pravici (WIPO Copyright Treaty) in Konvencijo o kibernetnem kriminalu (Cyber Crime Convention) (Koren, 2004, str. 2).

Vendar se kljub ureditvi postopka področja uveljavljanja avtorske pravice kršitve na tem področju še vedno nadaljujejo. Lovljenje in kaznovanje končnega uporabnika piratskih datotek je še vedno nesmotno (Strojin, 2002, str. 15). Zaradi razširjenosti uporabe piratskih kopij, npr. v Sloveniji je bilo v letu 2004 51 % piratskih računalniških programov, menim, da je potrebno prizadevanja za preprečevanje piratstva usmeriti predvsem na osebe, ki omogočajo reprodukcijo avtorski del končnim koristnikom.

Naj kot primer navedem obsežnejšo akcijo kriminalistične službe v letu 2000, ko so v enem dnevu pri osumljencih za prodajo piratskih kopij računalniških programov opravili 22 hišnih preiskav in zasegli 27 osebnih računalnikov z napravami za presnemavanje, več kot 2500 CD-romov, 640 disket s piratsko vsebino ter katalogi s piratsko ponudbo, s katerimi bi pirati prijeli približno 14 milijonov SIT (Pirati za zapahi?, 2000, str. 4).

Kazni za kršitelje se povečujejo, najvišja izrečena kazen zaradi neupravičene uporabe programske opreme je doslej za pravno osebo znašala 3 Mio SIT, denarna kazen za direktorja družbe 400.000,00 SIT (Piratstvo programske opreme upada?, 2003, str. 2).

Ob zaključku poglavja omenim misel, da učinkovito preprečevanje kršitev avtorske pravice in sorodnih pravic, npr. piratstva, ne more biti omejeno zgolj na slovenski prostor. V smislu preprečevanja digitalnega piratstva se je oblikovala pobuda avtorjev, ki ni omejena le na slovenski prostor. Avtorji menijo, da mora ES nemudoma reagirati proti digitalnemu piratstvu in kroženju nelegalno reproduciranih del z uvedbo strogih ukrepov zakonske, preventivne in tehnološke narave ter z uveljavljanjem zastraževalnih sankcij z udeležbo evropskih in nacionalnih policijskih oblasti pri preganjanju tovrstnega kriminala (Madridska deklaracija o zaščiti avtorskih pravic v EU in na mednarodni ravni, 2002, str. 8).

Vendar ima učinkovito odkrivanje piratstva svoje meje. Meja neodkrita piratstva obstaja med računalniškimi ljubitelji, saj tržni inšpektorji fizičnih oseb ne preverjajo tako pogosto kot podjetja. Preprodaja po internetu je zaradi take nenadzorovanosti tako še posebej razširjena, pri čemer je najbolj priljubljeno kopiranje videoiger (Piratstvo programske opreme upada?, 2003, str. 1).

V letu 2004 je stopnja piratstva v Sloveniji dosegla 51 %. V primerjavi z letom 2003 je to za 1 odstotno točko manj. Trend upadanja uporabe piratstva se nadaljuje, pomembno je dejstvo, da je škoda po mojem mnenju še vedno zelo visoka, saj je slovensko gospodarstvo zaradi piratstva v letu 2004 utrpelo škodo v višini 37 milijonov \$ (Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 8).

K podatku o višini škode dodam še podatek, da bi slovenski računalniški industriji opazno zmanjšanje piratstva računalniških programov ter močnejša rast v računalniški programski in storitveni industriji prinesla do 400 milijonov \$. Slovenija je od leta 1996 dalje imela 31 stopenjski padec piratstva, tj. največji padec piratstva v primerjavi z vzhodno Evropo. Če bi se piratstvo v Sloveniji znižalo še za nadaljnjih 10 odstotnih točk (iz 51 % na 41 %), bi to prineslo slovenskemu gospodarstvu nadaljnjih 224 milijonov \$. Ocenjuje se, da bi se v Sloveniji na področju sektorja informacijske tehnologije ustvarilo 1.100 novih delovnih mest. Za 74 milijonov \$ bi se povečali tudi davčni prihodki Slovenije (IDC-jeva Študija ekonomskega vpliva, Slovenija, 2006, str. 1). Ta sredstva bi lahko Slovenija, po mojem mnenju tudi zelo uspešno, usmerjala v nadaljnje ukrepe iz razvoj področja varstva avtorskih pravic in sorodnih pravic.

4.3 UREDITEV NA HRVAŠKEM

4.3.1 STANDARDI RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC NA HRVAŠKEM

V primerjavi s Slovenijo, ki je članica STO postala že leta 1995, je Hrvaška postala članica STO s 30. novembrom 2000 (Protocols of accession for new members since 1995, including commitments in goods and services, 2004) kot druga izmed držav, ki jih preučujem (primerjaj podatke na strani številka 12). Zanimivo je, da je članica postala še v času, ko je področje varstva avtorske pravice in sorodnih pravic urejal Zakon o avtorskom pravu (Narodne novine 53/91, 58/93 i 76/99). V primerjavi s Slovenijo je Hrvaška sprejela nov zakon s katerim je uredila področje varstva avtorske pravice in sorodnih pravic šele v letu 2003, t.j. Zakon o avtorskom pravu i srodnim pravima (Narodne novine br. 167/03), ki ga v nadaljnjem besedilu navajam z okrajšavo ZASP/CRO.

Na Hrvaškem je namreč do leta 2003 veljal Zakon o avtorskom pravu, t.j. dopolnjen in spremenjen jugoslovanski Zakon o avtorskom pravu (Uradni list SFRJ št. 19/78, p. 34/78, 24/86, p. 75/86, p. 75/89, 21/90). Hrvaška ga je v svoj pravni red sprejela z Zakonom o prevzemanju zveznih zakonov s področja prosvete in kulture, ki se v Republiki Hrvaški uporabljajo kot republiški zakoni (Narodne novine br. 53/91). Če pomislim na to, da je Hrvaška svojo samostojnost ob razdružitvi razglasila že junija 1991, je čas, v okviru katerega je še vedno veljal jugoslovanski Zakon o avtorskom pravu relativno dolg, vendar menim, da pri tem ne smem pozabiti, da je bila Hrvaška po razglasitvi samostojnosti v vojni. V letu 2004 je na področju ureditve varstva avtorske pravice in sorodnih pravic pričel veljati nov ZASP/CRO. Nobena država namreč ne more postati članica STO, če ne ratificira sporazuma TRIPS. Le-ta predstavlja pravne okvirje, ki prispevajo k učinkovitejšemu vključevanju držav članic STO v mednarodne gospodarske tokove (Popesku, 2004, str. 5).

Vendar je bila Hrvaška tudi pred sprejemom ZASP/CRO aktivna na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic. Po razglasitvi samostojnosti Hrvaške junija 1991, se je vključila v WIPO. Bernska konvencija je na Hrvaškem pričela veljati 8. oktobra 1991 (Treaties Database Contracting Parties, 2005, str. 1). Pri tem moram dodati, da je Hrvaška, vključena v stabilizacijsko asociacijski sporazum, ki je začel veljati 1. januarja 2002. Tudi v okviru le teh sporazumov je prevzela določene obveznosti pri ureditvi zakonodaje na področju avtorskega prava in sorodnih pravic (Ferlinc, 2003, strl 20). Rezultat njenih prizadevanj je besedilo ZASP/CRO, katerega določbe podrobneje podajam v naslednjih poglavjih. Nov korak v smislu integracije Hrvaške v ES je storila 4. 10. 2005, ko je ES formalno pričela pristopna pogajanja z njo. Ob tem opozorim, da se bodo s tem pričeli formalni postopki pregleda nacionalne zakonodaje Hrvaške (Hrvaška in Turčija na poti v EU, 2005, str. 1) in s tem tudi področje ureditve varstva avtorske pravice in sorodnih pravic.

4.3.1.1 KNJIŽEVNA DELA

Podobno, kot sem navedla pri obravnavi sporazuma TRIPS oziroma Bernske konvencije (glej stran številka 26) in ZASP/SLO (glej stran številka 60) so tudi v hrvaškem ZASP/CRO avtorska dela stvaritve s književnega, znanstvenega in umetniškega področja (1. člen ZASP/CRO). Avtorska dela so podrobneje naštet v 5. členu ZASP/CRO. Tudi v ureditvi avtorskega dela v ZASP/CRO je pomembno, da je delo originalna, duhovna stvaritev, pri čemer je pomembno, da je na nek način izraženo. Temeljnega pomena je, da gre za originalno intelektualno ustvarjalno stvaritev. Omenjena originalnost sicer v smislu avtorskega prava ne zahteva absolutne novosti, potrebna je subjektivna originalnost, t.j. novost v subjektivnem smislu. Pri pojmu subjektivna originalnost mislim predvsem na to, da avtor ne oponaša druga njemu poznana dela. Seveda ne smem pozabiti, da morajo biti avtorska dela izražena, npr. v obliki pisanj, govora, s premikom telesa, zvoka, kot tudi v različnih dvodimenzionalnih ali tridimenzionalni oblikah (Tomić, 2005c, str. 1). ZASP/CRO, med avtorska dela uvršča (2. odstavek 5. člena ZASP/CRO):

- književna dela, pri čemer kot primere književnih del našteva pisana dela, govorna dela in računalniške programe,
- glasbena dela, z besedami ali brez,
- dramsko in dramsko-glasbena dela,
- koreografska in pantomimska dela,
- dela likovne umetnosti, pri čemer posebej našteva področja slikarstva, kiparstva in grafike, ne glede na material, iz katerega so ustvarjena ter ostala dela likovne umetnosti,
- arhitekturna dela,
- dela uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja,
- fotografska dela in dela, ki so proizvedena na podoben način,
- avdiovizualna dela (kinematografska dela in na podoben način proizvedena dela),

- kartografska dela,
- prikazi znanstvene ali tehnične narave, kot so risbe, načrti, tabele in drugo.

Če v prejšnjem odstavku naštetá dela primerjam z avtorskimi deli, ki so varovana s 1. odstavkom Bernske konvencije, spoznam, da določba 2. odstavka 5. člena ZASP/CRO smiselno povzema vsa avtorska dela, ki jih ureja Bernska konvencija (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 76).

Tudi hrvaški ZASP/CRO pojma avtorsko delo ne omejuje le na dela, ki so naštetá v drugem odstavku 5. člena ZASP/CRO. Kot sem že navedla (glej prejšnje odstavke), so avtorska dela naštetá le primeroma. ZASP/CRO namreč v nadaljnjih odstavkih 5. člena določa, da je predmet avtorskega prava lahko katerokoli avtorsko delo, razen tistega, ki to ne more biti po svoji naravi, kot tudi tistega, za katerega je z določbami ZASP/CRO določeno, da ne more biti predmet avtorskega prava (3. odstavek 5. člena ZASP/CRO). Kot primer so npr. v 8. členu ZASP/CRO naštetá dela, ki niso varovana z avtorsko pravico, med njimi najdem ideje, znanstvena odkritja, postopke, metode dela, matematične koncepte, uradna besedila s področja zakonodaje, uprave in sodstva ter dnevne novice in druge novice, ki imajo lastnosti običajne medijske informacije (Tomić, 2005d, str. 1). Ta dela so v določbi 8. člena ZASP/CRO, naštetá le primeroma, podobno, kot so avtorska dela primeroma naštetá v 5. členu ZASP/CRO. Med naštetimi deli najdem npr. zakone, uredbe, odločbe, obvestila, zapisnike, sodne odločbe, standarde ter druga podobna in uradna dela (Tomić, 2005d, str. 1). V skupino del, ki niso varovane z avtorsko pravico, sodijo zbirke, ki so objavljene zaradi uradnega obveščanja javnosti ter dnevne novice in druga obvestila, ki imajo značaj običajnih medijskih obvestil. Podrobneje sem razmerje med pravico javnosti in avtorsko pravico že obravnavala (glej stran številka 30). Posebno pozornost preusmerim na ljudska književna in umetniška dela, predvsem zaradi ureditve, ki jo določa 8. člen ZASP/CRO. Posebnost vidim v tem, da ljudska književna in umetniška dela v izvorni obliki niso varovana za avtorsko pravico, vendar je potrebno za njihovo objavo ravno tako plačati pristojbino kot za objavo zaščitenih avtorskih del (8. člen ZASP/CRO).

Ko se vprašam, zakaj posamezna dela niso varovana, se ponovno vrnem na vprašanje interesa javnosti (glej stran številka 30). Interes javnosti se kaže v tem, da npr. odkritja, načela, ideje, postopki, metode dela ter matematični koncepti tudi na Hrvaškem niso varovani, predvsem zaradi lajšanja nadaljnjega znanstvenega in umetniškega ustvarjanja in razvoja ter svobode informiranja in uporabe uradnih del (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 77). Tudi za področje ureditev naštetih del, ki avtorsko-pravno niso varovana, velja v razmerju do javnega interesa podobna konfliktna situacija, kot sem jo navedla pri aktualnih člankih (glej stran številka 30), s to razliko, da je po mojem mnenju v primeru npr. ureditev idej konkretno določeno, da niso avtorsko pravno varovane (9. člen sporazuma TRIPS), v primeru aktualnih člankov pa je ta ureditev prepuščena državam (10bis. člen Bernske konvencije).

K temu dodam, da so kot samostojna avtorska dela z ZASP/CRO varovana tudi druga avtorska dela, kot so prevodi, priredbe, glasbene obdelave in druge predelave avtorskega dela, ki so varovana kot originalna intelektualna dela (1. in 2. odstavek 6. člena ZASP/CRO). Podobno, kot sem navedla že za ZASP/SLO (glej stran številka 65), so tudi z ZASP/CRO prevodi uradnih zakonodajnih, upravnih in sodnih besedil varovani le v primeru, če ne gre za uradno besedilo in so kot taki tudi objavljeni (2. odstavek 6. člena ZASP/CRO).

ZASP/CRO v določbi 10. člena ureja varstvo avtorske pravice v primeru, ko dva ali več avtorjev ustvari iz svojih avtorskih del združeno delo (glej tudi stran številka 65). Kot je razvidno iz citirane določbe, obdrži vsak avtor avtorsko pravico na svojem avtorskem delu, medsebojne obveznosti avtorji uredijo s pogodbo (10. člen ZASP/CRO). Za primerjavo dodam ureditev, ki velja za primer soavtorjev. Soavtorje ZASP/CRO v določbi 11. člena definira kot osebe, ki so s skupnim delom ustvarile avtorsko delo, pri katerem avtorsko delo brez prispevka posameznega soavtorja ni mogoče samostojno izkoriščati (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 77). Soavtorjem pripada skupna avtorska pravica, ki je sorazmerna s tem, kolikor je posamezni soavtor prispeval h končnemu delu (11. člen ZASP/CRO). Menim, da je vrednost prispevka posameznega dela soavtorja k celotnemu delu soavtorjev ter določitev natančnega sorazmerja precej težko objektivno določiti, saj v primeru soavtorstva brez sodelovanja vseh soavtorjev do dokončanja avtorskega dela ne more priti. Zato podpiram misel, da je koristno med soavtorji doseči sporazum o posameznih prispevkih in določitvi medsebojnega sorazmerja že pred začetkom ustvarjanja avtorskega dela. Možno je namreč sodelovanje soavtorjev istovrstnih avtorskih del, npr. trije soavtorji, vsak prispeva svoj del računalniškega programa. Možno je sodelovanje npr. treh soavtorjev, pri katerih vsak prispeva avtorsko delo, ki ni istovrstno drugemu delu, tipičen primer je dramsko glasbeno delo (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 78).

Posebne določbe, ki veljajo za avdiovizualno delo so urejene v 8. poglavju ZASP/CRO. Med avdiovizualna dela določba 114. člena ZASP/CRO uvršča kinematografski, televizijski, dokumentarni, risani, reklamni ali drugi film, ter druga avdiovizualna dela izražena z gibljivimi slikami, z zvokom ali brez zvoka, ne glede na vrsto ali material, na katerega so fiksirana (114. člen ZASP/CRO). Prav zaradi pomembnosti vloge, ki jo imajo soavtorji avdiovizualnega dela ZASP/CRO v določbi 116. člena med soavtorje avdiovizualnega dela dokaj široko uvršča: glavnega režiserja, avtorja scenarija, avtorja dialoga, glavnega snemalca in skladatelja glasbe, ustvarjene prav za to delo. V citirani določbi so navedeni soavtorji, ki so določeni kot glavni umetniški ustvarjalci avdiovizualnega dela ter osebe, ki imajo izvirno avtorsko pravico na avdiovizualnem delu (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 103).

Ne glede na ugotovitev o širokem določanju soavtorjev avdiovizualnega dela (glej prejšnji odstavek), to niso edini ustvarjalci, ki jih kot avtorje v povezavi z avdiovizualnim delom določa ZASP/CRO. K temu dodam še avtorje prispevkov k avdiovizualnemu delu, npr. avtorja risbe oziroma animacije kot prispevka k avdiovizualnem delu, kjer je risba oziroma

animacija pomemben element. V tem primeru je avtorska pravica priznana tudi npr. glavnemu risarju oziroma glavnemu animatorju (116. člen ZASP/CRO), vendar za razliko od soavtorstva, kjer imajo soavtorji izvirno pravico na celotnem avdiovizualnem delu, imajo avtorji prispevkov avtorsko pravico le nad svojim prispevkom, npr. risbo oziroma animacijo. Vendar moram opozoriti, da nas to ne sme zavesti na misel, da je avtorstvo prispevkov k avdiovizualnem delu kaj manj pomembno. Med primeri prispevkov sem hitro našla primer iz prakse, ko je npr. prav delo avtorja prispevka odločilen za uspeh nekega avdiovizualnega projekta, npr. prejem nagrade, svetovno znanega kipca Oscar ameriške akademije Academy of Motion Picture Arts and Sciences & ABC (The 77th annual Academy Awards, 2005, str. 1), ki ga je film *The Aviator* v letu 2005 prejel za kostumografijo avtorice Sandy Powell. Ne gre za soavtorico, temveč za avtorico prispevka k avdiovizualnemu delu, t.j. avtorico kostumografije. Menim, da je pri ustvarjanju avdiovizualnega dela še bolj kot sicer (glej predhodni odstavek) poudarjena potreba po medsebojnem dogovarjanju posameznih soavtorjev, avtorjev prispevkov ipd. (118. člen ZASP/CRO), saj se morejo medsebojno dogovoriti, npr. ali je neka risba pomemben element avdiovizualnega dela ali ne. Pomembnost dogovora vidim med drugim tudi v tem, da so v avdiovizualna dela običajno vložena visoka materialna sredstva. Ne glede na to velja, da imajo skladatelj glasbe, glavni animator, ki ni soavtor avdiovizualnega dela ter scenograf, kostumograf, slikar mask, montažer in drugi avtorji, ki sodelujejo v ustvarjanju avdiovizualnega dela avtorske pravice na svojih individualnih prispevkih (117. člen ZASP/CRO).

Ob vprašanju, kdo je avtor posameznega avtorskega dela velja ureditev, da vse dokler se ne dokaže nasprotno, velja, da je avtor oseba, katere ime, psevdonim, umetniški znak ipd. je naveden na primerkih ali pri objavi avtorskega dela. ZASP/CRO predvideva primer, ko je avtor neznan in v katerem so za uveljavitev avtorske pravice pooblaščen naslednje osebe: za izdano delo je to založnik, ki je avtorsko delo zakonito izdal, za objavljeno vendar neizdano delo je to oseba, ki je avtorsko delo zakonito objavila 12. člen ZASP/CRO).

Varstvo avtorske pravice je na Hrvaškem, med drugim, namenjeno tudi vzpodbujanju ustvarjalnosti avtorjev. Varstvo avtorske pravice prispeva k temu, da avtorji izdajajo svoja dela in jih priobčijo javnosti brez bojazni, da bi ne bila varovana v primeru kršitev, npr. pri nezakonitem reproduciranju avtorskega dela, piratstva, ipd. (Tomić, 2005, str. 2).

Izključne pravice avtorja so naštet v 18. členu ZASP/CRO, z namenom, da se avtorju omogoči, da s svojim delom lahko razpolaga in dela kar si želi, ter da ima lahko od tega koristi. Tudi v primeru ZASP/CRO gre za izključno pravico, kar pomeni, da deluje proti vsem in vsakomur. Če primerjam naštete materialne pravice s pravicami, ki jih predvideva ZASP/SLO (glej stran številka 66) spoznam, da so pravice v 22. členu ZASP/SLO urejene po drugačni sistemizaciji. Prav zato opozorim, da so pravice tako v ZASP/SLO kot tudi v ZASP/CRO urejene le primeroma. Seznam pravic v 18. členu ZASP/CRO je odprt ter obsega vsako obliko koriščenja avtorskega dela. Materialne avtorske pravice so lahko omejene le z zakonom (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 81). Ustvarjalci avtorskih del

in njihovi nasledniki imajo izključno pravico koriščenja avtorskih del in pravico dovoljevanja koriščenja avtorskih del drugim osebam, seveda pod dogovorjenimi pogoji (Mrvoš, 2004, str. 2). Izključne materialne pravice avtorjev del so naslednje:

- pravica reproduciranja, ki predstavlja pravico razmnoževanja,
- pravica distribuiranja, kar pomeni pravico dajanja v promet,
- sledi pravica priobčitve avtorskega dela javnosti in
- pravica predelave (18. člen ZASP/CRO).

Sama pravica reproduciranja se kaže v pravici izdelave avtorskega dela v enem ali več primerkov, v celoti ali v delih, neposredno ali posredno, začasno ali trajno, s katerimkoli sredstvom in v kakršnikoli obliki. Glede na pravno naravo reproduciranja opozorim na to, da ta pravica vključuje tudi pojem fiksiranja na material ali drugo ustrezno podlago. Gre za moderno definicijo pravice reproduciranja, ki vključuje izključno pravico izdelave dela v enem ali več primerih, v celoti ali po delih, posredno ali neposredno, začasno ali trajno, ne glede na sredstva in v kakršni koli obliki (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 81). Reproduciranje in fiksiranje lahko poteka osebno, s pomočjo grafičnih postopkov, fotokopiranjem in podobnih fotografskih postopkih, z zvočnim ali vizualnim snemanjem, graditvijo ali izvedbo dela arhitekture, shranjevanjem avtorskega dela v elektronsko obliko ter s fiksiranjem avtorskega dela, prenesenega s pomočjo računalniške mreže na nosilec (19. člen ZASP/CRO).

Pravica distribuiranja je izključna pravica dajanja v promet izvirnikov ali primerkov avtorskega dela s pomočjo prodaje ali na kakšen drugačen način ter ponujanje le-teh javnosti za te namene. Izvirniki ali primerki dela gredo v promet npr. na tak način, da se prodajo (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 81). Dajanje v najem se označuje kot izkoriščanje izvirnikov ali primerkov dela v omejenem obdobju, zaradi uresničevanja posredne ali neposredne gospodarske koristi (20. člen ZASP/CRO).

Pravica priobčitve avtorskega dela javnosti obsega pravico javnega izvajanja, javnega prikazovanja scenskih del, javnega prenašanja, javne priobčitve fiksanega dela, pravico javnega prikazovanja, pravico radiodifuznega oddajanja, pravico radiodifuznega sekundarnega oddajanja, pravico javne priobčitve radiodifuznega oddajanja in pravico postavljanja na razpolago javnosti (21. člen ZASP/CRO). Ob tem gre za primeroma našete pravice, kot sem že navedla v podobnih primerih (glej stran številka 61), moram določbo 21. člena ZASP/CRO razumeti široko. Glede na način, kako avtorsko delo priobčimo javnosti omenim možnost, da je le-to priobčeno javnosti na različne načine, npr. avtorsko delo je lahko priobčeno javnosti neposredno kot rezultat npr. umetniške predstave, koncerta ipd. (Tomić, 2005c, str. 1). Vendar moram dodati, da to ni edina možnost, saj se avtorsko delo lahko priobči javnosti tudi s pomočjo ustreznih tehničnih naprav in postopkov, npr. glasbeno delo se priobči javnosti preko ekrana (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 82). Avtorsko delo se lahko hkrati priobčuje na različne načine, npr. glasbeno delo na koncertu spremljajo v živo gostje koncertne dvorane, hkrati se koncert predvaja

tudi na ekranu (Tomić, 2005c, str. 1). Avtorsko pravo mora za učinkovito varstvo avtorske pravice slediti tehnološkemu razvoju, ki je predvsem v preteklih nekaj desetletjih omogočil nove razvoje priobčnitve avtorskih del javnosti, npr. oddajanje preko satelita, interneta, CD-jev in podobno (Tomić, 2005a, str. 1).

Varstvo avtorske premoženjske pravice traja za življenje avtorja in 70 let po njegovi smrti, ne glede kdaj je bilo delo objavljeno in če zakon ne določa drugače (99. člen ZASP/CRO). Pri soavtorstvu prične ta rok teči od smrti najdlje živečega avtorja. V primeru avdiovizualnega dela prične teči od smrti zadnje izmed preživelih oseb: glavnega režiserja, avtorja scenarija, avtorja dialoga in skladatelja glasbe, ustvarjene za avdiovizualno delo. Podobno, kot sem navedla pri obravnavanju ureditve trajanja varstva v Sloveniji (glej strani 68-69), je tudi ZASP/CRO uredil daljše trajanje varstva avtorske pravice, kot to predvideva 6. točka 7. člena Bernske konvencije. Ker je dolžina trajanja avtorske pravice na Hrvaškem daljša, kot jo predvideva sporazum TRIPS (glej stran številka 37), predvidevam, da je dolžino trajanja varstva avtorske pravice uskladila z zakonodajo ES, v trajanju 70 let (1. člen Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights, 1993).

V določbah členov 101.-104. ZASP/CRO ureja trajanje avtorske premoženjske pravice v primerih del nepoznanega avtorja, dela, objavljenega pod psevdonimom, del, objavljenih v zvezkih, delih, epizodah ipd. Avtorska premoženjska pravica na avtorskem delu nepoznanega avtorja in avtorskem delu, ki je objavljeno pod psevdonimom traja 70 let od objave dela. Če pri psevdonimu ni dvoma glede avtorjeve identitete, se uporabi pravilo, ki velja za znanega avtorja (101. in 102. člen ZASP/CRO). Podobno, kot sem navedla za ZASP/SLO, se v primeru, če se delo objavlja v zvezkih, delih, epizodah, nadaljevanjih, izdajah, se rok trajanja varstva avtorske pravice šteje za vsako delo posebej (103. člen ZASP/CRO). Če se trajanje roka ne računa niti od smrti avtorja niti tako delo ni bilo zakonito objavljeno, preneha avtorska pravica s pretekom 70 let, odkar je delo nastalo (104. člen ZASP/CRO).

Avtorsko delo je na Hrvaškem pravno varovano od trenutka njegovega nastanka, za pridobitev avtorske pravice na avtorskem delu ni potrebno nobenih predhodnih upravnih ali drugih postopkov. Ob tej priložnosti omenim, da je v posameznih državah, npr. Sudan (The Copyright Protection Act, 1974, No. 49) za pridobitev avtorske pravice potrebna predhodna registracija dela pri pristojnem nacionalnem uradu (Mrvoš, 2004, str. 2).

Roki pričnejo teči 1. januarja v letu, ki neposredno sledi letu, v katerem je prišlo do trenutka, od katerega se začne rok šteti (105. člen ZASP/CRO).

4.3.1.2 RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN ZBIRKE PODATKOV

Tudi novi hrvaški ZASP/CRO ima posebne določbe, namenjene varstvu računalniških programov, uvrščene v posebno, 8. poglavje ZASP/CRO. Podobno, kot velja za avdiovizualna dela (glej stran številka 87), so določbe, ki se navajajo za računalniške programe oblikovane posebej, predvsem zaradi pomena, ki ga imajo v tem obdobju računalniški programi. Posebno mesto v kategorizaciji avtorskih del zavzemajo predvsem zaradi tega, ker so praktično postali nosilci današnjega tehnološkega razvoja. Gre za sofisticirane kreacije, na katerih dela celoten tim strokovnjakov. Kot sem navedla pri avdiovizualnih delih, se tudi v razvoje računalniških programov vlagajo visoka sredstva (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 82).

Računalniški programi so ranljivi, saj se na enostaven način reproducirajo (primerjaj podatke o piratstvu na Hrvaškem, glej tabelo številka 28, priloga številka 5). Samo avtor računalniškega programa ima pravico izvajati oziroma dovoljevati trajno ali začasno reproduciranje računalniškega programa s katerimkoli sredstvom in v katerikoli obliki, delno ali v celoti. To vključuje branje, prikazovanje, izvajanje, prenos ali hranjenje računalniškega programa za katerega je potrebno tako reproduciranje, prevod, prilagoditev, obdelavo ali kakšno drugo spremembo računalniškega programa in reproduciranje rezultatov teh sprememb ter distribucijo izvornika ali primerka računalniškega programa, v katerikoli obliki ter njegov najem (109. člen ZASP/CRO).

Javnost ima velik interes, da se zakonodaja na področju varstva avtorske pravice na računalniških programih razvija in uveljavlja. Velik interes imajo tudi proizvajalci računalniških programov, saj v razvoj in izdelavo računalniških programov, kot sem že navedla v predhodnih odstavkih, vlagajo mnogo znanja in materialnih sredstev. Ocenjujem, da je interes, glede na padec piratstva, razviden iz tabele številka 28 na Hrvaškem velik, vendar je potrebno na tem področju storiti še mnogo aktivnosti z namenom uveljavitve varstva avtorske pravice. Morda zveni nekoliko neobičajno, vendar obstajajo tudi legalni distributivni kanali računalniške opreme, ki so viri piratskih računalniških programov na Hrvaškem, npr. posamezne družbe, ki se ukvarjajo s prodajo računalnikov, vanje naložijo piratske kopije računalniških programov (Bronzin, Golojuh, 2005, str. 2).

Glede roka trajanja varstva avtorske pravice po ZASP/CRO je trajanje varstva za računalniške programe varstvo urejeno tako, kot je to urejeno za književna dela (glej stran številka 90). Avtorska premoženjska pravica traja za življenje avtorja in 70 let po njegovi smrti, ne glede kdaj je bilo delo objavljeno (99. člen ZASP/CRO). Trajanje varstva avtorske pravice na računalniških programih je s tem zagotovljeno tudi avtorjevim naslednikom (Mrvoš, 2004, str. 2).

Avtorskopravno varstvo uživajo zbirke samostojnih del, podatkov oziroma drugega gradiva, kot so npr. enciklopedije, zborniki, antologije, baze podatkov ipd., ki so glede na izbor ali razpored vsebine samostojna intelektualna dela, ne glede na to, ali so čitljive strojno ali na kakšen drug način in so glede na izbiro in razpored gradiva samostojna dela (1. odstavek 7. člena ZASP/CRO). Podobno kot je to urejeno v slovenskem ZASP/SLO (glej stran številka 65), se varstvo teh zbirk ne razteza na njihovo vsebino in ne vpliva na pravice, ki obstajajo na avtorskih delih in predmetih sorodnih pravic, ki so umeščena v zbirko (2. odstavek 7. člena ZASP/CRO). Določba 7. člena ZASP/CRO, je namenjena predvsem definiranju pojma zbirke in baze podatkov ter njenemu varstvu avtorske pravice, ob uskladitvi določb z 5. odstavkom 5. člena Bernske konvencije ter 1. in 3. členu Direktive o zaščiti baz podatkov (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 77).

Za zbirke je trajanje varstva avtorske pravice urejeno tako kot sem navedla za avtorska dela (glej stran številka 90), kar pomeni, da traja avtorska premoženjska pravica za življenje avtorja in 70 let po njegovi smrti, ne glede, kdaj je bilo delo objavljeno (7. in 99. člen ZASP/CRO). Podobno, kot to velja za varstvo drugih književnih del, je 70 letni rok trajanja tudi v primeru zbirk daljši, kot je predvideno z Bernsko konvencijo (glej stran številka 90). Rok trajanja varstva v trajanju 70 let omogoča ustvarjalcem in njihovim naslednikom ustvarjanje materialnih koristi za čas življenja avtorja ter neko razumno obdobje trajanja varstva v času avtorjevih naslednikov, t.j. po avtorjevi smrti (Mrvoš, 2004, str. 2).

4.3.1.3 PRAVICE IZ NAJEMA

ZASP/CRO v določbi 20. člena med drugimi pravicami ureja pravico dajanja v najem primerkov avtorskega dela. V ZASP/CRO velja, podobno, kot sem navedla pri ZASP/SLO (glej stran številka 72), da se v okviru pojma najema razume dajanje originalov ali primerkov dela za omejeno časovno obdobje v njihovo izkoriščenje zaradi ustvarjanja neposredne ali posredne premoženjske ali komercialne koristi (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 81). Ta pravica se ne razteza na gradbene dele arhitekture in dela uporabne umetnosti. (4. odstavek 20. člena ZASP/CRO).

Pravico do najema lahko avtor dela prepusti drugim osebam. Pri tem opozorim, da ima avtor, ki svojo pravico najema prepusti npr. proizvajalcu fonogramov ali filmskemu producentu ali kaki drugi osebi, ne glede na prepustitev pravice do najema, pravico do primerne plačila za najem svojega avtorskega dela (20. člen ZASP/CRO). Pri ureditvi vprašanja najema se je potrebno zavedati, da je za ustvarjalno in umetniško avtorsko delo potrebno vlagati tolikšna sredstva, da zagotovijo tudi nadaljnja ustvarjanja. Ob tej trditvi posebej izpostavim splošno znano dejstvo, da je področje ustvarjanja filmov poznano kot področje velikih vlaganj in velikega rizika, zato je to področje še posebej občutljivo in zahteva visoko stopnjo varstva avtorske pravice in varstva sorodnih pravic (Council Directive 92/100/EEC of 19 November 1992 on rental right and lending right and on

certain rights related to copyright in the field of intellectual property, 1992). Menim, da se tega dejstva zaveda tudi Hrvaška, ki je, podobno kot Slovenija (glej stran številka 72), to pravico uredila v 20. členu ZASP/CRO.

V primerjavi z zahtevami 11. člena sporazuma TRIPS, ki določa, da se vsaj za računalniške programe in kinematografska dela v državah članicah avtorjem in njihovim pravnim naslednikom zagotovi pravico dajanja v najem, omenim, da je za računalniške programe na Hrvaškem pravica iz najema urejena v 109. členu ZASP/CRO, pravica iz najema za kinematografska dela pa v 20. členu. Namen pravnega varstva pravice iz najema je predvsem v varstvu neposredne ali posredne materialne ter komercialne koristi, npr. iz naslova dajanja v najem računalniškega programa oziroma kinematografskega dela (Tomić, 2005b, str. 1).

Ker so računalniški programi in kinematografska dela našeta med avtorskimi deli (glej 5. člen ZASP/CRO), menim, da je trajanje pravice iz najema računalniških programov in kinematografskih del mogoče razumeti v smislu splošne določbe o trajanju varstva avtorske pravice, kar pomeni, da traja varstvo te pravice za življenje avtorja in 70 let po njegovi smrti, ne glede, kdaj je bilo delo objavljeno (99. člen ZASP/CRO).

4.3.1.4 IZVAJALCI, PROIZVAJALCI FONOGRAMOV IN RADIODIFUZNE, RTV ORGANIZACIJE

Pravice izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij so urejene v III. delu ZASP/CRO. Podobno kot sem navedla pri ZASP/SLO (glej stran številka 73), tudi ZASP/CRO ureja več sorodnih pravic, kot od držav članic STO zahteva sporazum TRIPS (primerjaj 14. člen sporazuma TRIPS). ZASP/CRO našteva sorodne pravice v določbi 1. člena ZASP/CRO, to so pravice umetnikov izvajalcev na njihovih izvedbah, pravice proizvajalcev na fonogramih, pravice filmskih producentov na videogramih, pravice organizacij za radiodifuzijo na oddajah, pravice založnikov na izdajah in pravice proizvajalcev baz podatkov na bazah podatkov. Vse naštete sorodne pravice imajo poseben predmet zaščite, ki je v glavnem povezan z avtorskimi deli, npr. plesalec pleše balet, katerega glasbo je ustvaril avtor glasbenega dela, npr. hrvaški plesalec baleta Svebor Sečak pleše v plesni predstavi »Đavo u selu«, katere glasbo je ustvaril skladatelj Fran Lhotka. Zaradi podobnosti z avtorskimi pravicami se te pravice tudi na Hrvaškem imenujejo avtorskim pravicam sorodne pravice oziroma sorodne pravice (Tomić, 2005e, str. 1). Ne glede, da v primerjavi s sporazumom TRIPS hrvaški ZASP/CRO v III. poglavju zakona ureja več sorodnih pravic, se osredinim le na tiste sorodne pravice, ki jih ureja TRIPS, t.j. na sorodne pravice izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij.

Izvajalci se pojavljajo v mnogih oblikah, ZASP/CRO v določbi svojega 122. člena primeroma našteva oblike, v katerih se lahko pojavijo umetniki izvajalci. Če naštejemo najbolj pogoste izvajalce, so to npr. igralci, pevci, glasbeniki, plesalci in druge osebe, ki z

igro, petjem, recitiranjem, deklamiranjem, interpretiranjem, gibi ali na drug način izvajajo dela s področja književnosti in umetnosti oziroma ljudske umetnosti. Imetnika sorodnih pravic sta tudi režiser gledališke predstave in dirigent umetniškega ansambla (122. člen ZASP/CRO), ki sta med imetnike sorodne pravice umeščena predvsem zaradi njune pomembne umetniške vloge, ki jo imata pri izvedbi dela (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 105). Naj ob tem omenim, da je predmet zaščite sorodne pravice umetnika izvajalca izvedba, bodisi živa bodisi fiksirana, npr. posneta izvedba (Tomić, 2005e, str. 1).

Podobno, kot sem navedla pri obravnavanju ureditve varstva sorodne pravice izvajalca v Sloveniji (glej strani 73-74), ima izvajalec na podlagi 125. člena ZASP/CRO izključno pravico fiksiranja, npr. snemanja svoje še ne fiksirane izvedbe, reproduciranja svoje fiksirane izvedbe, distribuiranja ter pravico najema svoje fiksirane izvedbe ter njeno priobčitev javnosti, ki obsega: pravico radiodifuznega oddajanja in sekundarnega oddajanja, pravico javne priobčitve fiksiranih izvedb in radiodifuznih oddaj, pravico javnega predvajanja ter prikazovanja in postavljanja na razpolago javnosti (Tomić, 2005e, str. 1). Premoženska pravica izvajalcev traja 50 let od njene izvedbe. Če je bila v tem obdobju fiksirana izvedba zakonito izdana ali zakonito priobčena javnosti, trajajo pravice 50 let od take prve izdaje oziroma take prve priobčitve (131. člen ZASP/CRO). Ob primerjavi z zahtevami 5. odstavka 14. člena sporazuma TRIPS spoznam, da je dolžina trajanja varstva sorodne pravice izvajalca, predvidena z ZASP/CRO, usklajena s sporazumom TRIPS (glej stran številka 50).

Pojma proizvajalec fonogramov in fonogram sta definirana v 132. členu ZASP/CRO. Proizvajalec fonogramov je pravna ali fizična oseba, ki prevzame iniciativo in je odgovorna za prvo fiksiranje zvokov izvedbe ali drugih zvokov oziroma tistega, kar predstavlja zvoke. Pri določanju, kdo je proizvajalec fonograma velja domneva, da je proizvajalec fonograma tista oseba, katere ime oziroma naziv je označen kot nosilec pravic na fonogramu, vse dokler se ne dokaže nasprotno. Predmet zaščite je fonogram, ki je fiksacija zvokov izvedbe ali drugih zvokov oziroma tistega, kar predstavlja zvoke. Ob vprašanju, kaj pomeni pojem fiksiranje, najdem definicijo npr. avtorke Tomič Tajane, da gre za vgradnjo zvokov ali tega, kar predstavlja zvoke na podlago, s katere se zvoki lahko poslušajo, reproducirajo oziroma priobčijo s pomočjo neke naprave (Tomić, 2005e, str. 1). Proizvajalec fonogramov ima pravico reproduciranja svojih fonogramov, distribuiranja svojih fonogramov ter pravico najema ter dajanja svojih fonogramov na razpolago javnosti (133. člen ZASP/CRO). Podobno, kot sem spoznala pri trajanju varstva sorodne pravice izvajalcev, je tudi za sorodne pravice proizvajalca fonograma predvideno varstvo v trajanju 50 let od prvega fiksiranja fonograma. Če je v tem obdobju fonogram zakonito izdan, traja varstvo pravice 50 let od take prve izdaje. ZASP/CRO predvideva tudi primer, ko fonogram v tem obdobju ni bil zakonito izdan, bil pa je zakonito priobčen javnosti. V tem primeru trajajo pravice 50 let od take prve priobčitve javnosti (137. člen ZASP/CRO). Dolžina trajanja varstva sorodne pravice proizvajalca fonograma je, podobno kot pri sorodni pravici izvajalca (glej prejšnji odstavek), usklajena z določbo 5. odstavka sporazuma TRIPS.

V določbi 1. odstavka 143. člena ZASP/CRO so varovane sorodne pravice RTV organizacije, ki ima izključno pravico brezžičnega in žičnega sekundarnega oddajanja svojih oddaj, reproduciranja svojih fiksiranih oddaj, distribuiranja, razen pravice najema in javnega posojanja svojih fiksiranih oddaj, pravico javnega priobčevanja oddaj, če je taka priobčitev dostopna javnosti ob plačljivih vstopnicah in pravico dajanja na razpolaganje javnosti svojih fiksiranih oddaj (Tomić, 2005e, str. 1). Tehnologija je na področju načina priobčevanja radiodifuznih oddaj napredovala. Kabelski distributer, ki samo retransmisira radiodifuzne oddaje ne sodi v skupino organizacij za radiodifuzijo, kar je v skladu z 2. odstavkom 143. člena ZASP/CRO. Tehnologija vpliva tudi na to, da se posamezne oddaje lahko priobčujejo javnosti preko satelita, npr. RTV organizacija Hrvatska Radiotelevizija svoje oddaje oddaja preko satelita na področju Evrope, Bližnjega vzhoda, v Severni in Južni Ameriki ter Avstraliji in Novi Zelandiji (Emitiranje programa Hrvatske Radiotelevizije preko satelita, 2005, str. 1).

RTV organizacija prosto razpolaga z izključnimi pravicami, ki sem jih naštevala v prejšnjem odstavku. Vendar je potrebno opozoriti, da njene izključne pravice ne vplivajo na avtorsko pravico, pravice umetnikov izvajalcev, pravice proizvajalcev fonogramov in pravice filmskih producentov (143. člen ZASP/CRO). Menim, da je določba tega člena še posebej pomembna, ker so se sorodne pravice razvile predvsem v povezavi z izkoriščanjem avtorskih del, vendar moram k temu dodati, da se pri radiodifuziji intenzivno pojavljajo tudi sorodne pravice drugih oseb, saj RTV organizacije množično predvajajo oddaje, v katerih nastopajo npr. filmski igralci, dramski igralci, pevci, plesalci ipd.

Pravice RTV organizacije trajajo 50 let od prvega oddajanja oddaje, ne glede ali je oddajanje potekalo preko žice ali brezžično (144. člen ZASP/CRO). Če določbo 144. člena ZASP/CRO primerjam z določbo 5. odstavka 14. člena TRIPS, se izkaže, da je Hrvaška uredila za 30 let daljše trajanje varstva pravic RTV organizacije, kot to določa sporazum TRIPS, kar velja tudi za Slovenijo (glej stran številka 50).

4.3.1.5 UVELJAVLJANJE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC

Podobno, kot sem navedla v primeru obravnave uveljavljanja pravice v Sloveniji (glej strani 76-84), se na Hrvaškem avtorske in sorodne pravice lahko uveljavljajo osebno ali preko organizacij za kolektivno uveljavljanje avtorskih in sorodnih pravic (155. in 156. člen ZASP/CRO). Storitve uveljavljanja avtorskih in sorodnih pravic lahko ob odobritvi posebnega organa, tj. Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo, opravljajo kolektivne organizacije npr. združenja avtorjev in drugih imetnikov avtorskih pravic ter drugih pravnih oseb, ki so specializirane za uveljavljanje avtorskih pravic (157. člen ZASP/CRO). Organizacija avtorjev lahko avtorje zastopa pred sodiščem in pred drugimi organi, v postopkih uveljavljanja avtorskih pravic (93. člen Zakona o avtorskom pravu) Na Hrvaškem deluje npr. nekaj takih kolektivnih organizacij, npr. Hrvatska diskografska

udruga. Kot primer iz prakse, kjer kolektivna organizacija skrbi za uveljavljanje pravic avtorjev glasbenih del navedem primer pogostega predvajanja glasbe v javnosti, ko imajo gostje v hrvaških lokalih na voljo juke box naprave z mp3 glasbo, z namenom reproduciranja in memoriranja glasbe. V tem primeru morajo imeti lokali dovoljenje za reproduciranje, ki ga pridobijo npr. od Hrvatskog društva skladatelja – Zaštita avtorskih muzičkih prava (HDS – ZAMP), Hrvatske udruge za zaštitu izvođačkih prava (HUZIP) in Hrvatske diskografske udruge (HDU). Lokal mora v postopkih pridobiti certifikat, nalepko, hologram ali drugo oznako, ki jo mora pritrditi na vidnem mestu na juke boxu ter plačevati nadomestilo (Markulj, 2003, str. 1).

Vendar kolektivne organizacije ne delujejo brez nadzora, saj je na podlagi 1. odstavka 170. člena ZASP/CRO nad njihovim delovanjem urejen inšpekcijski nadzor. Inšpektor lahko v primeru ugotovljenih nepravilnosti izda odločbo o odpravi nepravilnosti (2. odstavek 170. člena ZASP/CRO). Če kolektivna organizacija ne odpravi z odločbo ugotovljenih nepravilnosti, lahko inšpektor sproži postopek, v katerem se odloča o prekršku. O ukrepih mora obvestiti državne organe, ki vodijo vpise v register zadrug (3. in 5. odstavek 170. člena ZASP/CRO). ZASP/CRO ureja tudi varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic v primeru njihove kršitve. Varstvo je zagotovljeno izvirnim nosilcem avtorske pravice in sorodnih pravic ter osebam, ki so pravice pridobile iz naslova pravnega posla (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 122). Državni inšpektorat tako na področju avtorske pravice in sorodnih pravic nadzira uporabo ZASP/CRO ter drugih predpisov, ki urejajo promet, reprodukcijo glasbenih in kinematografskih del, posnetih na nosilce zvoka in slike ter računalniških programov (Nacionalni program RH za pridruživanje EU, 2004, str. 188).

Kot primer sodelovanja inšpekcijskih organov na Hrvaškem omenim poravnavo iz konca leta 2004 med BSA in podjetjem Eletronic Center d.o.o. iz Osijeka, kjer so uporabljali nelegalne kopije računalniških programov v vrednosti 7.126,00 \$ ter BSA in podjetja Kopiring export-import d.o.o. iz Splita, kjer so uporabljali nelegalne kopije računalniških programov v vrednosti 7.153,00 \$. Na Hrvaškem je pogost primer, ko se v podjetjih na računalnikih najde nelegalne kopije računalniških programov, ki jih podjetja niti ne uporabljajo, do česar pride predvsem zaradi neprimernega vodenja evidence programske opreme (Nagodbe zbog korištenja nelicenciranog softvera, 2004, str. 1).

Avtor oziroma imetnik sorodne pravice lahko od osebe, ki je kršila njegovo pravico ali pravico njegovega naslednika zahteva, da preneha z aktivnostmi, s katerimi se pravica krši in opusti vse bodoče take ali podobne aktivnosti, zahteva povračilo nastale škode, plačilo nadomestila za nepooblaščen izkoriščanje, plačilo kazni, vrnitev ali nadomestilo vseh koristi, ki jih je oseba brez osnove pridobila s kršitvijo pravice ter ugotavljanje povzročene škode in objavo pravnomočne sodbe, s katero je sodišče, četudi delno, odločilo v korist varstva pravice po ZASP/CRO (2. odstavek 172. člena ZASP/CRO). Vendar je potrebno dodati, da so te zahteve splošne narave. Poleg splošnih zahtev ureja ZASP/CRO še posebne zahteve, in sicer v določbah 177.-183. člena, kjer ureja, npr. zahtevo po uničenju, predelavi ali predaji primerkov, ki so nastali s kršitvijo in sredstvi, s katerimi je bila kršitev

storjena (181. člen ZASP/CRO) in zahtevo, da se pri kršitvi navajanja avtorja in umetnika izvajalca le-tega navede pri avtorskem delu oziroma izvedbi (182. člen ZASP/CRO). V primeru glasbenih del ZASP/CRO npr. zagotavlja varstvo avtorju glasbe, oziroma avtorjem glasbe, nato izvajalcu glasbe, npr. pevcu in glasbenikom, ki glasbo izvajajo ter proizvajalcu fonograma. Prav vsi zmed naštetih so nosilci pravic, ki jim ZASP/CRO zagotavlja varstvo avtorske pravice oziroma sorodnih pravic (Markulj, 2003, str. 1).

Na zahtevo avtorja oziroma kolektivne organizacije lahko pristojna policijska uprava ali policijska postaja prepove izvajanje prireditve, na kateri se izvajajo avtorska dela oziroma se izkorišča avtorsko delo, če organizator nima dovoljenja avtorja za koriščenje avtorskega dela. Kolektivnim organizacijam in avtorjem na njihovo zahtevo pomoč pri izvajanju nadzora izvaja tudi pooblaščen inšpekcija in služba carine (168. člen ZASP/CRO). Zaradi velike možnosti nezakonitega koriščenja avtorskih del so aktivnosti, ki jih lahko opravijo policija, inšpekcija in služba carine pravzaprav nepogrešljive. Kot primer take aktivnosti lahko navedem npr. prepoved koriščenja avtorskega dela na prireditvi, če prireditelj nima predpisanega dovoljenja (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 121).

Na Hrvaškem so za odločanje v sporih na področju avtorskega prava in sorodnih pravic pooblaščen specializirana gospodarska sodišča t.j. Trgovački sud v Osijeku, Trgovački sud na Reki, Trgovački sud v Splitu in Trgovački sud v Zagrebu, ki odločajo na I. stopnji. Na II. stopnji odloča Visoki trgovački sud Republike Hrvatske v Zagrebu (8. člen Zakona o področjima i sjedištima sudova, Narodne novine številka 3/94, 104/97, 59/01 in 121/05 ter 20. in 22. člen Zakona o sudovima, Narodne novine številka 150/05).

Začasne odredbe za primere, ki jih ZASP/CRO določa v 185. členu, izdaja sodišče. Začasne odredbe se uporabljajo v primeru kršitve oziroma neposredne nevarnosti kršitve pravic, ki jih avtorjem in drugim osebam zagotavlja ZASP/CRO. Določba je, podobno kot to velja za ZASP/SLO (glej stran številka 80), usklajena z določbo 50. člena sporazuma TRIPS (Matanovac, Tomić, Gliha, 2003, str. 125). V postopku izdaje začasnih odredb sodišče lahko odloči, da se začasno odvzamejo ali izključijo iz prometa predmeti oziroma sredstva, s katerimi se kršijo pravice ali ki so namenjena kršitvi pravic ali ki so nastale kot posledica kršitve oziroma se odvzamejo predmeti oziroma sredstva, ki lahko služijo kot dokaz za kršitev pravic. Sodišče z začasno odredbo lahko prepove nadaljevanje začelih aktivnosti, s katerimi bi se lahko povzročila škoda teh pravic ali prepove nadaljevanje aktivnosti, s katerimi se kršijo pravice ter prepove izvajanje prireditve, na kateri se nezakonito koristijo pravice, ki so zagotovljene z ZASP/CRO. Pri postopku za izdajanje začasnih ukrepov se uporabljajo določbe ZASP/CRO ter določbe zakona, ki ureja izvršilni postopek (4. odstavek 185. člena ZASP/CRO). Začasno odredbo o prepovedi izvajanja predstave je izdalo npr. hrvaško gospodarsko sodišče iz Zagreba v primeru prepovedi predstave »Kamov, smrtopis«, avtorja Slobodana Šnajdera, zaradi spora o avtorskih pravicah devetih poznanih hrvaških skladateljev Jasenka Houre, Zdenka Runjića, Pere Gotovca, Dade Topića, Drage Mlinarca, Alfija Kabilja, Stjepana Mihaljinca ter Stipice in Nikice Kalogjere, katerih dela, npr. znana »Oprosti mi pape,« se uporabljajo v predstavi.

Poleg prepovedi izvajanja predstave je odredilo tudi prepoved najema in prodaje CD izdaje »Kamov, smrtopis – Moulin Rouge.« (Kardum, 2003, str. 1).

ZASP/CRO v 186. členu navaja carinske ukrepe, ki se izvajajo na zahtevo nosilca avtorske pravice ali sorodnih pravic ter kolektivne organizacije, ki izkažejo verjetnost, da bi se z uvozom, izvozom, oziroma prehodom blaga preko državne meje kršila pravica iz ZASP/CRO. Na podlagi vlagateljeve zahteve carinski organi postopajo v skladu s posebnimi predpisi, s katerimi se določajo postopki z blagom, ki krši pravico intelektualnega prava. To področje je na Hrvaškem urejeno z Uredbo o izvajanju carinskih ukrepov v zvezi z blagom, s katerim se krši pravo intelektualne lastnine (Uredba o provedbi carinskih mjer u vezi s robom kojom se povređuje pravo intelektualnog vlasništva, Narodne novine št. 106/03). S citirano uredbo se predpisujejo pogoji in postopek za izvajanje ukrepov z blagom, ki je predmet carinskega postopka in za katerega obstaja sum, da se z njim krši intelektualne pravice ter predpisuje ukrepe, ki jih izvajajo carinski organi po izdaji odločitve sodišča, s katero ugotovi, da gre za kršitev intelektualne lastnine. Uredba med drugim ureja postopke vlaganja zahteve za ukrepanje (9.-12. člen uredbe), določbe o začasnem zadrževanju blaga (13.-14. člen uredbe), določbe o postopku zadrževanja blaga (15.-19. člen uredbe) ter postopke, ki se vodijo po uradni dolžnosti (20.-21. člen uredbe).

Naj omenim hrvaški Kazenski zakonik in sicer določbi njegovega 230. in 231. člena, ki določata kazniva dejanja v povezavi z nedovoljeno uporabo avtorskega dela ali izvedbo izvajalca. Besedilo omenjenih členov npr. določa, da je nepooblaščen reprodukcija, razmnoževanje, dajanje v promet, najem, prenos preko mejne črte, prikazovanje, izvedba, prevod, prilagoditev, obdelava predelava ali podobno, kaznivo dejanje, ki se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do pet let (230. člen Kazenski zakon Republike Hrvatske, Narodne novine št. 110/97, 105/04, 84/05). Če primerjam 61. člen sporazuma TRIPS (glej stran številka 57) z določbami 230. in 231. člena hrvaškega Kazenskega zakonika, menim, da je Hrvaška področje kazenskih postopkov uredila v skladu z zahtevo sporazuma TRIPS. K temu dodam še informacijo, da je za odkrivanje kaznivih dejanj, ki so storjena s kršitvijo pravic intelektualne lastnine pooblaščen policija, Oddelek za gospodarski kriminal, ki je organizirana v okviru Uprave kriminalistične policije, Ravnateljstvo policije (Nacionalni program RH za pridruživanje EU, 2004, str. 125). Tako je mogoče v primeru kršitve avtorskih pravic, na podlagi oškodovančeve prijave sprožiti kazenski postopek. Namen postopka je, da se osebo, ki je kršila avtorske pravice, kaznuje in ji izreče primerna denarna kazen ali kazen zavora (Bronzin, Goljuh, 2005, str. 8). Iz sodne prakse omenim primer izreka sodbe na podlagi 230. člena Kazenskega zakona, v katerem je sodnik odločil, da v primeru, če nekdo ne plača dospelega nadomestila, kljub opominu za plačilo, še ne pomeni, da za uporabo avtorskega dela obstoji prepoved avtorja, temveč nasprotno, meni, da obstaja privolitev. Za kaznivo dejanje po 230. členu Kazenskega zakona Republike Hrvatske je potreben naklep. Obstajati mora tudi prepoved uporabe avtorskega dela. Neplačevanje nadomestila še ne pomeni, da je uporaba avtorskega dela prepovedana (Sudska praksa Vrhovni sud Republike Hrvatske, Sentenca (ŽS Kc Kv 168/2001).

V letu 2004 je stopnja piratstva na Hrvaškem znašala 58 %, kar je za 7 odstotnih točk več, kot v Sloveniji. V primerjavi z letom 2003 se je piratstvo zmanjšalo za 1 odstotno točko manj. Na Hrvaškem se trend upadanja piratstva nadaljuje, vendar ocenjujem, da je še škoda v višini 50 milijonov \$, ki je zaradi piratstva nastala na Hrvaškem v letu 2004 zelo visoka (Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 8).

Hrvaškemu sektorju informacijske tehnologije bi zmanjšanje piratstva računalniških programov ter močnejša rast v računalniški programski in storitveni industriji do leta 2009 prinesla do 1 milijarde \$. Če bi se piratstvo na Hrvaškem znižalo še za nadaljnjih 10 odstotnih točk (iz 58 % na 48 %), bi to v njeno gospodarstvo prineslo nadaljnjih 247 milijonov \$. Na področju informacijske tehnologije bi se ustvarilo 1.066 novih delovnih mest. Za 43 milijonov \$ bi se povečali tudi davčni prihodki. (IDC-jeva Študija ekonomskega vpliva, Hrvaška, 2006, str. 1). Tudi Hrvaška bi lahko ta sredstva usmerjala v nadaljnje ukrepe iz razvoj področja varstva avtorskih pravic in sorodnih pravic.

4.4 UREDITEV V MAKEDONIJI

Makedonija je postala samostojna država septembra 1991, dne 4. 4. 2004 je postala 146. članica STO. Zavezala se je k večstranskemu trgovinskemu sistemu za ustvarjanje predvidljivega in stabilnejšega okolja za poslovanje, trgovino in investicije. Vendar se Makedonija še vedno gospodarsko reformira, saj je s sprejemom med članice STO sklenila osemletno obdobje pogajanj (Is/bdo/nv/ap, 2003, str. 1).

Makedonija se podobno, kot sem navedla za Slovenijo in Hrvaško (glej strani številka 12 in 62), vključuje tudi v druge integracijske procese, npr. 8. 9. 1991 je postala članica WIPO. Menim, da z vidika varstva avtorske pravice pomembna predvsem njena vključitev v stabilizacijsko asociacijski sporazum (v nadaljnjem besedilu SAA), ki je v Makedoniji začel veljati 1. junija 2001. V okviru le-tega je namreč prevzela določene obveznosti pri ureditvi zakonodaje na področju avtorskega prava in sorodnih pravic (Ferlinc, 2003, strl 20).

Svoj nacionalni zakon, s katerim je uredila varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic je sprejela v letu 1996, s kasnejšimi spremembami iz leta 1998 in 2002, t.j. Zakon na avtorsko pravo i srodnite prava (Služben vesnik na RM br. 47/96, 3/98 in 98/02), ki ga v nadaljnjem besedilu navajam kot ZASP/MAK. Obveznost ureditve področja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic je prevzela tudi s SAA (Tilev, 2002, str. 5).

Prav v okviru izvrševanja obveznosti, ki jih je Makedonija prevzela s podpisom SAA, je pristopila k približevanju svoje zakonodaje k zakonodaji ES. Ureditev varstva avtorske pravice in sorodnih pravic ter približevanje zakonodaje pravu ES je umeščeno med prioritete SAA, podobno kot npr. ureditev politike konkurence in državne pomoči, varstva osebnih podatkov, javnih naročil ipd. (Nacionalna strategija za integracija na Republika

Makedonija vo Evropskata unija, 2004, str. 177). Prav obveznosti, ki jih je Makedonija prevzela s podpisom SSA so po mojem mnenju povzročila velik napredek na področju ureditve zakonodaje na področju varstva avtorske pravice (Nacionalna strategija za integracija na Republika Makedonija vo Evropskata unija, 2004, str. 183). Podrobnejšo ureditev varstva avtorskega prava in sorodnih pravic predstavim v nadaljevanju magistrskega dela, pri čemer se osredinim predvsem na uresničitev obveznosti, ki jih nalaga sporazum TRIPS v določbah poglavja Standardi, ki se nanašajo na razpoložljivost, obseg in uporabo pravic intelektualne lastnine (9.-14. člen sporazuma TRIPS) ter poglavja Uveljavljanje pravic intelektualne lastnine (41.-61. člen sporazuma TRIPS).

4.4.1 STANDARDI RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC V MAKEDONIJI

4.4.1.1 KNJIŽEVNA DELA

Podobno kot ZASP/SLO in ZASP/CRO (glej strani 60-69 in 85-90), tudi ZASP/MAK določa avtorska dela v določbi 3. člena, pri čemer gre za dela s področja književnosti, znanosti in umetnosti (1. odstavek 3. člena ZASP/MAK). Med prvimi naštetimi najdemo pisano delo, pri čemer so v nadaljevanju kot pisana dela primeroma naštet književna dela, eseji, članki, priročniki, brošure, znanstvena dela in razprave. Seznam naštetih pisanih avtorskih del ni dokončen, saj je dodana možnost »in podobno« (1. alineja 2. odstavka 3. člena ZASP/MAK). Seveda ni vsako delo avtorsko delo, saj mora biti delo, upoštevajoč določbo 1. odstavka 3. člena ZASP/MAK, podobno, kot to velja za ZASP/SLO (glej stran številka 60), tudi v Makedoniji individualna in intelektualna stvaritev (Pepeljegovski, 2005, str. 6).

Kot to zahteva 10. člen sporazuma TRIPS, je Makedonija varstvo računalniških programov uredila na ta način, da jih je uvrstila med avtorska dela. Računalniški programi so avtorskopravno varovani kot književna dela (2. alineja 2. odstavka 3. člena ZASP/MAK). Razvoj programske opreme se je v Makedoniji že v preteklem desetletju razvil do te stopnje, da je bilo potrebno varstvo avtorske pravice sodobneje urediti. Z ureditvijo razvoja varstva avtorske pravice z avtorsko pravico se je Makedonija pridružila večini držav Evrope, ki imajo računalniške programe avtorsko pravno varovane kot književna dela in njihovo varstvo ni predmet zakonov o industrijski lastnini (Kos, 2005, str. 16). Primer kumulativnega varstva po zakonih o avtorskih pravicah (ZASP) in zakonih o industrijski lastnini (ZIL) bi bil, če bi bil računalniški program predmet varstva po avtorskem pravu in pravu industrijske lastnine. Dvotirno varstvo je sicer utemeljeno med drugim tudi z načelom učinkovitega varstva avtorja. Primer dvotirnega varstva je npr. pri delih uporabne umetnosti, ki so avtorska dela, lahko pa so tudi predmet pridobitev pravic industrijske lastnine, npr. predmet modela, kot novi videz izdelka (Puharič, 2003, str. 37).

Avtorskopravno varstvo je predvideno za govorna dela, ki jih ZASP/MAK primeroma našteva, npr. nagovori, pridige, predavanja in podobno (3. alineja 2. odstavek 3. člena ZASP/MAK). V nadaljevanju so naštet še naslednja avtorska dela: glasbeno delo z ali brez besedila, dramske, dramsko-glasbene in lutkovne igre, koreografsko in pantomimsko delo, fiksirano na materialni podlagi, fotografsko delo in delo, izdelano na fotografskem postopku podoben način, kinematografsko in drugo avdiovizualno delo, likovno delo, kot npr. slike, grafike, skulpture in podobno, arhitektonsko delo, delo uporabne umetnosti in dizajna, kartografsko delo, načrt, skica, tehnična risba, projekt, tabela, plastično delo in drugo delo enakega ali podobnega značaja s področja geografije, topografije, arhitekture ali drugih znanosti, izobrazbene, tehnične ali umetniške narave (4.-12. alineja 2. odstavek 3. člena ZASP/MAK). V ZASP/MAK so avtorske pravice avdiovizualnih del urejene v posebnem, 4. poglavju. Kot avdiovizualno delo ZASP/MAK šteje kinematografski, televizijski in video film, drugo avdiovizualno delo ter drugo delo, z ali brez zvoka, ne glede na nosilec (87. člen ZASP/MAK). Če primerjam nešteta avtorska dela z zahtevami sporazuma TRIPS, oziroma Bernske konvencije (glej stran številka 29) spoznam, da so tudi v Makedoniji avtorsko pravno varovana vsa dela, ki jih primeroma našteva Bernska konvencija (glej 2. in 2. bis člen Bernske konvencije). Ob vprašanju, npr. kaj je zvočno oziroma avdiovizualno piratstvo, navedem primer, da se pri npr. glasbeni in video industriji nanaša predvsem na protizakonito komercialno dejavnost posameznih piratov, ki trgujejo z nelegalnimi kopijami avtorskih del. Dejavnost piratstva je donosen posel, npr. glasbeni pirati bogatijo z minimalnimi vložki sredstev (Priručnik Vječa Europe, 2005, str. 1-2). Vendar si Makedonija na področju piratstva prizadeva k večjemu nadzoru nad piratstvom, saj je obveznosti glede varstva avtorske pravice in sorodnih pravic kot prioriteto prevzela tudi v okviru SAA, iz leta 2001 (Tilev, 2002, str. 5).

Kot samostojno avtorsko delo ZASP/MAK določa tudi predelavo avtorskega in drugega dela, ki predstavljajo individualno in intelektualno stvaritev (6. člen ZASP/MAK). Predelava kot avtorsko delo nastane ob predelavi drugega avtorskega dela ali drugega dela ter dela ljudske umetnosti. Predelava mora biti samostojna, individualna in intelektualna stvaritev (Pepeljovski, 2005, str. 7).

ZASP/MAK v 7. členu ureja zbirke avtorskih del, del ljudske umetnosti ter drugih del in gradiva, kot so npr. enciklopedije, antologije, zborniki, baze podatkov, zbirke dokumentov in druge zbirke, ki glede na izbor, namen ali razpored vsebine predstavljajo individualno in intelektualno delo (7. člen ZASP/MAK). Podobno, kot sem navedla v prejšnjem odstavku za predelavo, je zbirka avtorsko delo, ki mora biti samostojna, individualna in intelektualna stvaritev avtorja, ki je zbirko ustvaril (Pepeljovski, 2005, str. 7).

Med avtorska dela ZASP/MAK ne šteje: idej, koncepcij, odkritij, prav tako ne uradnega zakonodajnega teksta upravne in sodne oblasti, niti prevoda, ki je bil objavljen kot uradno besedilo (5. člen ZASP/MAK). S tem sledi obveznostim, ki jih nalaga določba 2. odstavek 9. člena sporazuma TRIPS.

Ob preučevanju vsebine premoženjske avtorske pravice, ki jo avtorjem zagotavlja ZASP/MAK spoznam, da ima avtor izključno premoženjsko pravico, da izkorišča svoje delo in da dovoljuje ali prepoveduje koriščenje dela drugim osebam, predvsem na področju reprodukcije, distribucije, najema, javnega izvajanja, javnega prenosa, javnega prikazovanja, radiodifuznega oddajanja, radiodifuznega sekundarnega oddajanja ter na področju prevajanja in predelave avtorskega dela (19. člen ZASP/MAK). Materialna prava lahko avtor prenese na drugo osebo (Pepeljgovski, 2005, str. 8). Vendar kljub temu prihaja do množičnih kršitev naštetih izključnih premoženjskih pravic predvsem z nepooblaščenim koriščenjem dela avtorja, npr. z objavo avtorskih del na internetni strani (Karastojanova, 2005, 3. str.).

Trajanje varstva avtorske pravice je opredeljeno v 44. členu ZASP/MAK. Varstvo avtorske pravice traja za časa avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti, razen če zakon ne določi drugače. Tudi za obdobje trajanja varstva avtorske pravice v Makedoniji spoznam, da ZASP/MAK ureja daljše trajanje varstva, kot ga predvideva sporazum TRIPS (primerjaj strani 35-36).

Rok trajanja varstva avtorske pravice prične v primeru soavtorstva teči od smrti zadnjega soavtorja (45. člen ZASP/MAK) (Karastojanova, 2005, str. 3). Vendar začetek trajanja varstva avtorske pravice ni vedno vezan na smrt avtorja, saj v posameznih primerih ni znan. Kot primer navedem, da npr. avtorska pravica na anonimnih delih in delih pod psevdonimom traja 70 let od zakonite objave dela. ZASP/MAK v 46. členu ureja tudi primer, ko pri psevdonimu ni dvoma glede avtorstva oziroma primer, če avtor odkrije svojo identiteto. V tem primeru traja varstvo avtorske pravice tudi v Makedoniji v času trajanja avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti (46. člen ZASP/MAK), tako, kot to velja sicer za avtorska dela po 44. členu ZASP/MAK (Pepeljgovski, 2005, str. 6).

Podobno, kot to velja v Sloveniji (glej strani 68-69), traja avtorska pravica na avdiovizualnem in kolektivnem delu 70 let po zakoniti objavi dela (47. člen ZASP/MAK). ZASP/MAK vsebuje splošno določbo, ki določa, da v primeru, če rok trajanja varstva avtorskega dela ne teče od smrti avtorja ali soavtorjev in delo ni bilo objavljeno v roku 70 let od njegove stvaritve, preneha varstvo avtorske pravice v roku 70 let po njegovi stvaritvi (48. člen ZASP/MAK). Menim, da ima Makedonija, upoštevajoč dejstvo, da ZASP/MAK zagotavlja daljši rok trajanja varstva kot sporazum TRIPS (primerjaj z določbo 12. člena sporazuma TRIPS) ustrežnejšo rešitev, saj je splošno poznano, da se življenjska doba podaljšuje (Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights, 1993), kar nakazuje na potrebo po zagotovitvi daljšega trajanja varstva avtorske pravice, da bi lahko zagotovili koriščenje pravice tudi avtorjevim naslednikom. Minimalno trajanje po Bernski konvenciji ostaja obdobje avtorjevega življenja in 50 let po njegovi smrti, namenjeno je varstvu avtorja in prvih dveh generacij po njegovi smrti. Makedonija se je odločila za daljše trajanje, t.j. trajanje v takem obsegu, da upošteva, da se je povprečna življenjska doba, npr. v ES,

podaljšala (Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights, 1993).

4.4.1.2 RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN ZBIRKE PODATKOV

Ob preučevanju varstva računalniških programov v Makedoniji je razvidno, da spada Makedonija med države, kjer se beleži nizek življenjski standard, kar vpliva na to, da je število uporabnikov interneta dokaj nizko (Šopar, 2005, str. 1170). Za leto 2004 se za Makedonijo statistično ocenjuje, da ima doma računalnike le 24,7 % prebivalstva (Šopar, 2005, str. 1220), pri čemer internet redno oziroma občasno uporablja le med 15-35 % prebivalstva (Šopar, 2005, str. 1221). Vendar ne glede na to, ZASP/MAK tako kot to zahteva sporazum TRIPS v določbi 10. člena, ureja varstvo računalniških programov kot avtorsko delo. Računalniški programi so v ZASP/MAK urejeni predvsem v določbah II. oddelka, t.j. v določbah 97.-103. členov. Računalniški programi so avtorsko pravno varovani v katerikoli elektronsko izraženi obliki, podobno, kot sem to navedla za Slovenijo (glej stran številka 69), vključno s pripravljanim materialom za njegovo izdelavo, ob pogoju, če predstavlja individualno intelektualno delo avtorja (1. odstavek 97. člen ZASP/MAK). Tudi v Makedoniji se za varstvo avtorskih pravic avtorjev računalniških programov ustanavlja enota mednarodne organizacije BSA (glej stran številka 19), ki sodeluje z lokalnimi organi pri sankcioniranju nelegalnega koriščenja in distribucije računalniških programov (Bela hartija, 1998, str. 3).

Avtor računalniškega programa ima izključno materialno pravico za koriščenje programa in pravico, da dovoljuje ali prepoveduje njegovo reproduciranje. To pravico ima ne glede na obseg reprodukcije t.j. ali gre za delno ali celotno reproduciranje računalniškega programa. Nepomembno je, ali gre za začasno ali trajno reproduciranje kot tudi to, kolikšna sredstva so bila porabljena in kakšen je format reproduciranja za prikazovanje, koriščenje in prenašanje računalniških programov. Avtor ima pravico dovoljevati ali prepovedovati kakršnokoli predelavo ter njeno reproduciranje ter pravico dovoljevati ali prepovedati distribucijo izvirnika računalniškega programa ali kopije v katerikoli obliki, vključno s pravico najema (99. ZASP/MAK). Računalniške programe se lahko pridobi od avtorja, njegovega distributerja ali od prodajalca v prodajni mreži distributerja ali avtorja. Z nakupom računalniškega programa se pridobi pravica za uporabo računalniškega programa za določeno število računalnikov, na katere se računalniški program instalira (Bela hartija, 1998, str. 3).

Kot sem že omenila v prejšnjem poglavju (glej stran številka 101), ZASP/MAK med avtorskimi deli našteva zbirke podatkov (7. člen ZASP/MAK). Zbirke podatkov so varovane enako kot druge zbirke, saj jih ZASP/MAK ne izvzema, primeroma jih našteva med drugimi zbirkami (7. člen ZASP/MAK). Vendar tudi v tem primeru ne smem pozabiti, da mora biti zbirka podatkov, ki jo je moč šteti med avtorska dela, samostojna individualna intelektualna stvaritev avtorja, ki je zbirko ustvaril (Pepeljovski, 2005, str. 7).

Za trajanje varstva avtorske pravice na računalniških programih in zbirke podatkov velja splošna določba 44. člena ZASP/MAK, ki določa, da avtorska pravica traja za čas avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti, pri čemer roki varstva avtorske pravice pričnejo teči 1. januarja leta, ki sledi letu dogodka, od katerega prične varstvo teči (51. člen ZASP/MAK). Tudi v tem primeru velja pravilo, da je varstvo avtorske pravice v obsegu 70 let po avtorjevi smrti namenjeno dvema generacijama avtorjevih naslednikov (5. in 6. člen odstavka obrazložitve in 1. člen Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights, 1993).

4.4.1.3 PRAVICE IZ NAJEMA

Pravica iz najema je v 2. členu ZASP/MAK opredeljena tako, da se originalno delo ali primerke avtorskega dela daje v izkoriščenje za določen čas zaradi neposredne ali posredne ekonomske koristi (2. člen ZASP/MAK). Pravica dovoljevanja, prepovedi koriščenja avtorskega dela v smislu najema je izključno avtorjeva. Tako pravico imajo tudi imetniki sorodnih pravic, t.j. izvajalci, proizvajalci fonogramov, filmski producenti, proizvajalci scen itd. (1., 111., 113., 122. in 125. člen ZASP/MAK). Z navedeno določbo se na splošno ureja pravico najema. Vendar to ni edina določba, ki ureja pravico do najema. Pravico do najema, ki se nanaša specifično na računalniške programe ureja ZASP/MAK v drugih členih, npr. določba 99. člena ureja pravico najema računalniških programov, 3. odstavek 91. člena pa pravico dovoljevanja najema, ki jo obdrži avtor avdiovizualnega dela. Menim, da je z navedenimi določbami izpolnjena obveznost, ki jo državam članicam nalaga določba 11. člena sporazuma TRIPS.

Računalniški programi in kinematografska dela so naštet med avtorskimi deli (glej 3. člen ZASP/MAK). Menim, da je trajanje pravice iz najema računalniških programov in kinematografskih del mogoče razumeti v smislu splošne določbe 44. člena ZASP/MAK o trajanju varstva avtorske pravice, kar pomeni, da traja varstvo pravic iz najema za življenje avtorja in 70 let po njegovi smrti, ne glede kdaj je bilo delo objavljeno (44. člen ZASP/MAK).

4.4.1.4 IZVAJALCI, PROIZVAJALCI FONOGRAMOV IN RADIODIFUZNE, RTV ORGANIZACIJE

Sorodne pravice ureja ZASP/MAK v svojem 5. poglavju. Naštevajo jih v 104. členu in sicer so to pravice umetnikov izvajalcev, pravice producentov fonogramov ter filmskih in scenskih producentov ter pravice RTV organizacij in založnikov (104. člen ZASP/MAK). Podobno, kot sem navedla pri ZASP/SLO, so med imetniki sorodnih pravic umeščene tudi sorodne pravice scenskih producentov in založnikov, ki jih sicer sporazum TRIPS ne ureja. Upoštevajoč obveznosti sporazuma TRIPS, v nadaljevanju besedila obravnavam le sorodne pravice, ki se nanašajo na izvajalce, proizvajalce fonogramov in RTV organizacije.

ZASP/MAK med naštetimi imetniki sorodnih pravic najprej ureja pravice umetnikov izvajalcev. Le-ti so primeroma naštet v 107. členu ZASP/MAK, in sicer: umetniki, umetniki lutkarji, pevci, glasbeniki, igralci in druge osebe, ki plešejo, pojejo, pripovedujejo, recitirajo ali na drugačen način izvajajo avtorsko ali ljudsko delo. Mednje uvršča ZASP/MAK tudi režiserje dramskih predstav, dirigente orkestra, pevskega zbora, tonskih mojstrov ter varieteske in cirkuške umetnike (107. člen ZASP/MAK). Vendar pri tem opozorim na to, da se kljub citiranim določbam, npr. na področju varstva sorodne pravice glasbenikov, po mnenju nekaterih, npr. Slave Dimitrova, aktivnosti na področju varstva pravic še vedno ne odvijajo tako, kot bi pričakovali. Makedonija ima kvalitetno glasbo, problem je v tem, ker glasbeni trg ne deluje (Dimitrov, 2002, str. 1).

Izvajalci imajo izključno pravico, izkoriščati in dovoljevati ter prepovedati koriščenje svojih izvedb za:

- radiodifuzno prenašanje izvedb,
- prenašanje žive izvedbe preko zvočnika, ekrana ali podobnih naprav, zunaj prostora ali mesta, kjer se izvedba izvaja,
- snemanja izvedb v živo,
- reproduciranja posnetkov izvedb fonogramov in video gramov,
- reporduciranje izvedb posnetih na fonogram in videogram, ne glede na način ali obliko reproduciranja,
- distribucijo fonogramov in videogramov z izvedbo ter
- najemanje fonogramov in videogramov z izvedbami (111. člen ZASP/MAK).

Pravice izvajalcev trajajo 50 let od dneva izvedbe. Če je v tem času posnetek izvedbe zakonito objavljen, trajajo pravice izvajalcev 50 let od njihove prve objave (116. člen ZASP/MAK) (Pepeljgovski, 2005, str. 8). Podobno, kot sem navedla pri obravnavi ZASP/SLO, velja tudi za ZASP/MAK, da je določba 116. člena ZASP/MAK usklajena z določbo 5. odstavka 14. člena sporazuma TRIPS.

Izključne pravice proizvajalcev fonogramov so urejene v 118. členu ZASP/MAK. Določba 118. člena ZASP/MAK namreč ureja izključno materialno pravico proizvajalca fonograma, da svoje fonograme koristi, dovoljuje ali prepoveduje njihovo koriščenja za reproduciranje, predelavo, distribucijo in najem. Pravica fonogramskega producenta traja 50 let od dneva izdelave posnetka oziroma od dneva, ko je bil prvič objavljen (120. člen ZASP/MAK) (Pepeljgovski, 2005, str. 8). Za dobo trajanja varstva pravice proizvajalcev fonogramov menim, da je doba trajanja varstva sorodne pravice proizvajalcev fonogramov iz 120. člena ZASP/MAK usklajena z zahtevo določbe 5. odstavka 14. člena sporazuma TRIPS.

Področje urejanja delovanja RTV organizacij, je bilo po mojem mnenju, v preteklem desetletju zelo aktivno. Makedonija je namreč v preteklem desetletju v celoti reformirala

področje medijev, med katere spadajo RTV organizacije. Po osamosvojitvi v letu 1991 so Makedonijo preplavile predvsem nelegalne in neprijavljene nove radio in televizijske postaje, za katere se ocenjuje, da jih je bilo preko 300 (Šopar, 2005, 1169). Oblikovalo se je veliko število postaj z ali brez dovoljenja npr. 47 RTV organizacij, med katerimi so bile med prvimi npr. A1, SITEL, TV Terra, TVE Teko, 148 komercialnih postaj, vključno s 5 nacionalnimi televizijskimi kanali npr. Macedonian Radio & Television (MRT) in 3 nacionalnimi radijskimi postajami. Poleg RTV organizacij je v Makedoniji delovalo še 66 kabelskih operaterjev. Med RTV organizacijami je vladala kljub dokaj revnemu, nelegalnemu in piratskemu programu ter delovanju brez ustreznih dovoljenj velika konkurenca (Šopar, 2005, str. 1170). K ureditvi stanja na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic na področju RTV organizacij, je prispeval ZASP/MAK. Na podlagi njegovega 129. člena imajo RTV organizacije pravico koriščenja ter dovoljevanja ali prepovedi koriščenja svoje oddaje za:

- radiodifuzno oddajanje, vključno s sekundarnim oddajanjem in prenosom oddaje preko satelita,
- objavljanje na javnih mestih z vstopnino,
- kabelsko distribuiranje svojih oddaj,
- snemanje oddaj,
- reproduciranje in distribuiranje posnetka,
- fotografiranje, reproduciranje in distribuiranje fotografij posnetka,
- distribuiranje signala programa preko komunikacijskih satelitov s strani drugih oddajnikov ter kabelskih in drugih distributerjev,
- distribuiranje posnetkov oddaj ali njihovo reproduciranje v državo, v kateri ni predpisana zaščita pravic RTV organizacij (129. člen ZASP/MAK).

Kot sem že navedla v predhodnem besedilu magistrskega dela (glej stran številka 105), je Makedonija do leta 2003 mnogo pozornosti usmerila na področje urejanja trga, ki ga pokrivajo RTV organizacije. Danes lahko potrdim, da je področje delovanja RTV organizacij urejeno. Spremenila se je programska shema, kvaliteta programov se je izboljšala. RTV organizacije npr. oddajajo pestrejši program, novice, zabavo, šport, glasbo in podobno (Šopar, 2005, 1171).

Pravice RTV organizacij trajajo 50 let od dneva prvega radiodifuznega oddajanja (130. člen ZASP/MAK), kar pomeni, da zagotavlja daljše trajanje varstva sorodne pravice RTV organizacije, kot predvideva sporazum TRIPS (glej stran številka 50).

4.4.1.5 UVELJAVLJANJE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC

Podobno, kot sem navedla že v primeru uveljavljanja avtorske pravice in sorodnih pravic v Sloveniji (glej stran številka 76) in na Hrvaškem (glej stran številka 95), lahko avtor v Makedoniji svoje moralne, materialne ali druge pravice uveljavlja osebno ali preko

zastopnika (135 . člen ZASP/MAK). ZASP/MAK pozna kolektivno uveljavljanje pravic preko kolektivnih organizacij, ki se registrirajo kot pristojen organ ter za svoje dejavnosti pridobijo dovoljenje Ministrstva za kulturo (143. člen ZASP/MAK). Kot primer navedem kolektivno organizacijo, ki se v Makedoniji ukvarja s kolektivnim uveljavljanjem pravic glasbenih avtorskih pravic, t.j. Združenieto za zaščita na muzički avtorski prava iz Skopja (v nadaljnjem besedilu ZAMP). Uveljavljanje pravic pri kolektivnih organizacijah je posebej urejeno v 6. poglavju ZASP/MAK (138.-155. člen ZASP/MAK).

Pri kolektivni organizaciji, npr. ZAMP, avtor uveljavlja svoje materialne in moralne pravice (Rešenie U. broj 112/2001-0-0, Ustavniot sud na Republika Makedonija, 2002), vendar je potrebno poudariti, da morajo biti avtorska dela pred tem objavljena. Pogoji objave avtorskega dela za kolektivno uveljavljanje pravic avtorskega prava določa 1. odstavek 138. člena ZASP/MAK. Uveljavljanje avtorskih pravic preko kolektivne organizacije mora biti učinkovito in odprtega značaja za vse avtorje, kar zagotavlja določba 2. alineje 2. odstavka 143. člena ZASP/MAK ter določba 150. člena ZASP/MAK (Rešenie U. broj 112/2001-0-0, Ustavniot sud na Republika Makedonija, 2002).

Tudi v Makedoniji ima oseba, katere pravice so kršene, pravico do pravnega varstva pravic in povrnitve škode (156. člen ZASP/MAK). ZASP/MAK vsebuje določbo o civilno-pravnem varstvu, ki določa, da ima imetnik pravice pravico zahtevati, da se prepovejo aktivnosti, povezane s kršitvijo njegove avtorske pravice ali kršitvijo sorodnih pravic, da se odpravi s kršitvijo nastalo stanje, da se uniči ali predela vse protipravne primerke dela, embalaže, izvedb ali drugih predmetov, varovanih po ZASP/MAK ter oprema, namenjena za kršitev ter matrice, negativni, plošče in druga sredstva, s katerimi je kršitev nastala (159. člen ZASP/MAK). Sodišče lahko na predlog imetnika pravice odloči in izda začasno odredbo o ukrepih, da se zapleni, izključi iz prometa in shrani primerke, sredstva, opremo in dokumente, ki izvirajo iz njih ter odloči o prepovedi aktivnosti morebitnih kršitev ali njihovo nadaljevanje ter odloči o drugih ukrepih (162. člen ZASP/MAK). Za zaščito dokazov lahko sodišče odredi pregled prostorov, dokumentacije, opreme, baze podatkov, računalniške programe, pregleda in odvzame dokumentacijo, zasliši priče ter si zagotovi izjave strokovnjakov (2. odstavek 163. člena ZASP/MAK). Postopke pred sodiščem in drugimi organi lahko vodi kolektivna organizacija v svojem imenu, vendar na stroške avtorja, pri čemer mora avtorja na podlagi 149. člena obveščati o vsem (149. člena ZASP/MAK) (Rešenie U. broj 112/2001-0-0, Ustavniot sud na Republika Makedonija, 2002). Menim, da je ureditev začasnih odredb v ZASP/MAK kot specialnih določb, ki veljajo na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, zaradi specifičnosti področja varstva primerno.

Ob iskanju kazenskih določb sem ugotovila, da makedonski Kazenski zakonik, podobno, kot sem navedla za Slovenijo in Hrvaško (glej strani številka 82 in 98) v določbi 157. člena ureja kaznivo dejanje kršitve avtorske pravice in sorodnih pravic. Kaznivo dejanje je storjeno, če kdo v svojem imenu ali v imenu koga drugega nepooblaščen objavi, prikaže, reproducira, distribuira, izvede, oddaja ali na kak drugi način nepooblaščen posega v tujo

avtorsko pravico ali sorodno pravico oziroma avtorsko delo, izvedbo ali predmet sorodne pravice. Storilca se kaznuje z denarno kaznijo oziroma do enega leta zapor. Če storilec s kaznivim dejanjem pridobi premoženjsko korist, se ga kaznuje z denarno kaznijo in zaporom do treh let, v primeru velike premoženjske koristi pa tri do pet let zapor. Primerki, nastali s kaznivim dejanjem in korist se odvzamejo (Krivičen zakonik, Službeni vesnik na RM, br. 37/93, 80/99, 4/02 in 43/03). Določba 61. člena sporazuma TRIPS zahteva, da se zagotovi kazen v primeru piratstva, za kar menim, da je s 157. členom ZASP/MAK med drugim tudi zajeto.

Pooblastila za ukrepanje v primeru kršitev avtorske pravice oziroma sorodnih pravic imajo tudi carinski organi Makedonije. Ob prijavi imetnika pravic in na podlagi njegove zahteve carinski organi uporabijo naslednje ukrepe: imetniku pravic ali njegovemu zastopniku omogočijo pregled blaga in njegovo zaplembo, izključitev iz prometa in skladiščenje na ustrezno varovano mesto. V zahtevku mora imetnik pravic dostaviti carinskim organom podrobni opis blaga, potrebne dokaze o svojih izključnih pravicah in njihovih verjetnih kršitvah, na zahtevo tudi kavcijo (165. člen ZASP/MAK). Makedonija pripravlja zakon o carinskih ukrepih za varstvo pravic intelektualne lastnine, za katerega se je pričakovalo, da bo pričel veljati v letu 2005 in usklajen bo s predpisi ES (Macedonia customs authorities prepared a draft law on customs measures for the protection of intellectual property rights, 2004, str. 1). Do danes zakon še ni bil sprejet (Macedonian legislation, 2006, str. 1).

ZASP/MAK vsebuje posebno poglavje o kazenskih odredbah, v katerih so določene kazni, npr. od 34.000,00 do 300.000,00 denari za prekršek, če pravna oseba distribuira kopije računalniškega programa, odkloni kolektivno uresničevanje avtorskega prava ipd. (168. člen ZASP/MAK).

Ministrstvo za kulturo Republike Makedonije si za varstvo in uveljavljanje avtorske pravice in drugih intelektualnih pravic v zadnjih nekaj letih močno prizadeva (Šopar, 2005, str. 1178). Upravni nadzor nad izvajanjem ZASP/MAK izvršuje Ministrstvo za kulturo RM predvsem z inšpektorji. V primeru suma kršitve lahko inšpektor odvzame predmete, ki so bili uporabljeni ali namenjeni kršitvi, pooblaščen je tudi za vložitev predloga postopka za prekrške (170. člen ZASP/MAK). Ministrstvo za kulturo na področju uveljavljanja avtorskih pravic in sorodnih pravic v letu 2005 pospešeno skrbi za uveljavljanje ZASP/MAK (Šopar, 2005, str. 1178). Zaposleni na Ministrstvu za kulturo v oddelku, kjer se ukvarjajo z varstvom avtorske pravice pridobivajo znanje o uveljavljanju avtorskega prava s strani strokovnjakov ES, vključno z znanjem o kolektivnem uveljavljanju avtorskih pravic. V ta namen prevajajo strokovno literaturo in priročnike s področja uveljavljanja zakonodaje s področja avtorske pravice, računalniške baze podatkov. Poleg tega poteka usposabljanje zaposlenih na nekaterih drugih ministrstvih, sodnikov, zaposlenih na carini ipd. Prizadevanja na področju uveljavljanja varstva avtorskih del so posledica dejstva, da je na makedonskem tržišču veliko piratskih kopij avtorskih del, predvsem iz sosednjih držav (Focal area: Economic and social development, 2005, str. 3), npr. Bolgarije.

V letu 2004 je piratstvo v Makedoniji bilo visoko, saj je znašalo 72 %. Če bi uspela Makedonija znižati stopnjo piratstva za 10 odstotnih točk (iz 72 % na 62 %), bi ji makedonskemu gospodarstvu prineslo 68 milijonov \$. Na področju informacijske tehnologije bi se ustvarilo 300 novih delovnih mest. Davčni prihodki bi se povečali za 16 milijonov \$ (IDC-jeva Študija ekonomskega vpliva, Makedonija, 2006, str. 1). Menim, da bi bili davčni prihodki dobrodošli za uveljavljanje zakonodaje ter zmanjševanje piratstva v Makedoniji. Prispevali bi k večji aktivnosti pooblaščenih organov, ki skrbijo za nadzor nad varstvom avtorske pravice in sorodnih pravic.

Menim, da je Makedonija na dobri poti za ureditev področja varstva avtorskih pravic in sorodnih pravic. Na tej poti bo morala storiti še mnogo aktivnosti in ukrepov, tako na področju sprejemanja avtorske zakonodaje, kot tudi njenega uveljavljanja v praksi. Vendar dokler se na območju Makedonije pojavljajo tranzitne poti piratskega blaga (glej stran številka 118), menim, da njena prizadevanja pri uveljavljanju zakonodaje kljub sprejemanju moderne avtorskopravne zakonodaje še zdaleč niso dosegla zaželenega stanja. Brez pomoči zunanjih inštitucij in finančne pomoči, npr. v projektih EU, bo uveljavljanje varstva avtorskih pravic počasnejše in manj uspešno.

4.5 UREDITEV V BOSNI IN HERCEGOVINI

4.5.1 STANDARDI RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC V BOSNI IN HERCEGOVINI

Bosna in Hercegovina še ni članica STO (glej stran številka 12). Delovna skupina za Bosno in Hercegovino je bila ustanovljena v juliju 1999, memorandum o njenem zunanjetrgovinskem režimu je bil Bosni in Hercegovini predložen v oktobru 2002 (Current status of individual accessions, 2004, str. 2). V obdobju po razdružitvi se ji je uspelo vključiti med članice WIPO (Member States, 2006, str. 1). Bosna in Hercegovina pričakuje, da bo ob vključitvi v članstvo STO bila deležna veliko večjega vključevanja v svetovne trgovinske in investicijske tokove (Hadžiahmetović, 2005, str. 16).

Med vsemi obravnavanimi državami je zadnja, ki je sprejela novo ureditev varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, ki se približuje standardom, ki veljajo v Evropi in sicer s sprejemom Zakona o avtorskom pravu i srodnim pravima u Bosni i Hercegovini (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 43/2002), ki ga v nadaljevanju navajam kot ZASP/BIH. V Bosni in Hercegovini je še do leta 2002 veljal Zakon o avtorski pravici, ki je bil iz nekdanje zvezne zakonodaje Jugoslavije s posebno uredbo vključen v njeno nacionalno zakonodajo (Uredba sa zakonskom snagom o preuzimanji i primjenjivanju saveznih zakona koji se u Bosni i Hercegovini primjenjuju kao Republički zakoni, 1992). Do prvega branja sedaj veljavnega Zakona o avtorskom pravu i srodnim pravima u Bosni i Hercegovini (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, št. 43/02) je prišlo šele leta 2001 po desetletni grobi zlorabi avtorskih pravic in sorodnih pravic, saj področje varstva avtorske

pravice in sorodnih pravic v praksi praktično ni delovalo (Radić, 2001, str. 1), ki pa zaradi pomanjkljive aktivnosti Bosne in Hercegovine še traja (2005 Investment Climate Statement for Bosnia and Herzegovina, 2005, str. 2).

4.5.1.1 KNJIŽEVNA DELA

Avtorska dela, ki jih določa ZASP/BIH, so dela s področja književnosti, znanosti in umetnosti. V ZASP/BIH so najprej opredeljena pisana dela, ki jih 6. člen omenjenega ZASP/BIH primeroma našteva: knjige, brošure, književni teksti, članki in ostali napisi ter računalniški programi. Med književna dela uvršča govorna dela, pri čemer so pod tem izrazom mišljena predavanja, govori in druga dela take narave. Sledijo dramska in dramsko-glasbena dela, koreografska in pantomimska dela, glasbena dela z besedami ali brez besed. V nadaljevanju so naštet še filmska dela in dela, ki so ustvarjena na podoben način. Sledijo dela s področja slikarstva, kiparstva, arhitekture in grafike, ne glede na material iz katerega so ustvarjena ter dela likovnih umetnosti. Vanj so vključena tudi dela vseh vej uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja. Med avtorskimi deli najdemo fotografska dela in dela, ki so izdelana na podoben način. Posebno točko namenja kartografskim delom, pri čemer primeroma našteva geografske karte, topografske karte ipd. Med avtorska dela vključuje načrte, skice in plastična dela, ki se nanašajo na geografijo, topografijo, arhitekturo in drugo znanstveno ali umetniško oblast (6. člen ZASP/BIH). Iz navedene ureditve ZASP/BIH je razvidno, da so zakonodajne osnove za varstvo avtorske pravice dane, v praksi pa je to, kot bomo spoznali v nadaljevanju, povsem drugače. Brezplačna glasba v gostinskih lokalih, objavljene stare fotografije na poštnih znamkah, reprodukcije umetniških del na telefonskih karticah in še kaj, kaže na odnos Bosne in Hercegovine do avtorskih del. Tak odnos Bosne in Hercegovine je v primerjavi z odnosom, ki ga imajo do avtorskih del nekatere druge države (npr. v ES, kjer se npr. denarna sredstva namenja tudi za storitve iskanja informacij o piratskih nelegalnih prodajah avtorskih del, ne le na področju ES, temveč tudi npr. na Tajvanu), za avtorje, ki naj bi delovali na področju Bosne in Hercegovine, povsem nesprejemljiv (Imamović, 2002, str. 1). Vendar se tudi na področju Bosne in Hercegovine v letu 2006 pričenjajo aktivnosti na področju uveljavljanje varstva avtorske pravice in sorodnih pravic ZASP/BIH (Hadžović, 2006, str. 1). K uveljavljanju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic Bosno in Hercegovino pozviva tudi ES, v okviru programa CARDS (CARDS Assistance to Bosnia and Herzegovina: Multi-annual Indicative Programme 2005-2006, str. 32).

ZASP/BIH v 1. odstavku 7. člena posebno pozornost namenja ureditvi zbirk avtorskih del, kot so: enciklopedije, zborniki, antologije, glasbene zbirke, fotografske zbirke in podobno. V nadaljevanju našteva baze podatkov, ne glede na to, ali so podane v strojni ali drugi obliki, ki glede na izbor in razpored zgradbe predstavljajo samostojne in individualne duhovne stvaritve (1. odstavek 7. člena ZASP/BIH). Med avtorska dela ZASP/BIH uvršča zbirke ljudskih književnih in umetniških stvaritev, dokumentov, sodnih odločb ter zbirke drugega gradiva, t.j. gradiva, ki samo po sebi ne predstavlja zaščitene avtorskih del.

Vendar opozorim na zahtevo 7. člena ZASP/BIH, da morajo zbirke glede na izbor ali razpored gradiva, predstavljati samostojne individualne duhovne stvaritve. To ne vpliva na pravico avtorjev posamičnih del, iz katerih so zbirke sestavljene (7. člen ZASP/BIH), kar pomeni, da če v zbirki zbrana dela niso varovana, posamezno delo, ki je združeno v zbirko tudi po združitvi ni varovano z avtorsko pravico. Varovana je le zbirka kot taka (Področja zaštite avtorskim pravom i izuzeci od avtorskog prava, 2005, str. 1).

Avtorska dela, kot npr. prevodi, predelave, glasbene obdelave in druge predelave izvornih avtorskih del, ki so samostojne individualne duhovne stvaritve, so zaščiteni kot avtorsko delo (8. člen ZASP/BIH). ZASP/BIH ureja varstvo avtorskih pravic tudi za prevode del, ki sicer niso varovana npr. prevod besedil zakonodaje, uprave ter sodišč, vendar le v primeru, če gre za besedila prevodov, ki podobno, kot sem navedla za ZASP/SLO (glej stran številka 65), niso namenjena uradni rabi (Področja zaštite avtorskim pravom i izuzeci od avtorskog prava, 2005, str. 1). Če je prevod besedila npr. sudanskega zakona o varstvu avtorske pravice The Copyright Protection Act, 1974, No. 49 natisnjen v učbeniku in namenjen npr. pouku, je le-to varovano.

Avtor ima izključno pravico dovoljevanja objavljanja, reproduciranja, dajanja v promet izvornika ali kopij izvodov dela, vključno z njihovim javnim predstavljanjem, izvajanjem, oddajanjem, obveščanjem javnosti, ter vključno s prevajanjem del oziroma njihovi predelavi, obdelavi, recitiranju ali izkoriščanju v kakršnikoli drugi obliki (34. člen ZASP/BIH). Kot reproduciranje šteje ZASP/BIH pravico avtorja, da dovoli razmnoževanje svojega dela ne glede na vrsto, način in postopke ter število razmnoženih izvodov (35. člen ZASP/BIH). Pri tem je pravica dajanja v promet pravica dajanja izvornika ali kopij dela javnosti s prodajo ali v drugi obliki prenosa lastništva. Vključuje izključno pravico avtorjev da se razmnožene primerke dela uvozi v določeno državo zaradi nadaljnjega dajanja v promet, ne glede na kakšen način so izdelani razmnoženi primerki (36. člen ZASP/BIH). Avtorjeve pravice so izključne tudi po ZASP/BIH, vendar avtor lahko dovoli, da avtorska dela koristi tudi tretja oseba. Za tako dogovorjeno izkoriščanje avtorskega dela je avtor upravičen do nadomestila (Sadržaj i korišćenje avtorskoga prava, 2005, str. 1).

Avtorji filmskega dela imajo izključno pravico snemanja svojega dela, tj. reprodukcijo filmov, pravico njihovega dajanja v promet ter javnega prikazovanja, oddajanja, priobčitve javnosti, prevajanja, predelave ter njegove obdelave (19. člen ZASP/BIH). Tudi to je področje, na katerem mora Bosna in Hercegovina v praksi uveljaviti ZASP/BIH in storiti veliko sprememb, saj se piratske kopije avdiovizualnih del pojavljajo na celotnem področju Bosne in Hercegovine. Dogajanje na piratskem tržišču najlažje opišem s primeri iz prakse, npr. film Harry Potter na tržišču Bosne in Hercegovine na piratskih videokasetah pojavil prej kot v kinodvoranah, prav tako so se pred predvajanjem filmov v kinodvoranah na tržišču pojavile piratske kopije filmov Vanilla Sky, Spy Game, Moulen Rouge, t.j. takoj po premieri filmov, ki se je odvijala v New Yorku (Imamović, 2002, str. 1).

Avtorji dramskih, dramsko-glasbenih in glasbenih del imajo izključno pravico dovoljevanja javne priobčitve in javnega izvajanja svojih del, njihovega javnega prenašanja ter javnega prikazovanja s katerimkoli sredstvom (39. člen ZASP/BIH). S pravico javnega izvajanja glasbenih del, ki jo ureja 39. člen ZASP/BIH je povezana pravica dovoljevanja javnega izvajanja svojih del, ki jo kot primer iz prakse omenjam v nadaljevanju (glej stran številka 115), t.j. primer avtorjev skladbe Marija Magdalena, avtorjev Tončija in Vjekoslave Huljić, ki sta podala dovoljenje javnega izvajanja pesmi izvajalki Doris Dragović.

Na naveden primer avtorjev Tončija in Vjekoslave Huljić se nanaša pravica za javno predstavljanje dela s pomočjo radiodifuzije. Po 40. členu ZASP/BIH ima avtor izključno pravico, da drugim osebam prepove ali dovoli oddajanje svojega dela, pri čemer je tu mišljeno javno predstavljanje dela s pomočjo brezžičnega ali žičnega prenosa elektromagnetnih, električnih ali drugih signalov na daljavo, t.j. z radiodifuzijo in kabelsko difuzijo (40. člen ZASP/BIH). Prav tako ima izključno pravico dovoliti priobčitev dela javnosti preko zvočnika ali preko katerekoli druge podobne naprave za prenos znakov, zvokov ali slik svojega dela z oddajanjem s pomočjo radiodifuzije npr. prepoved sekundarnega radiodifuznega oddajanja (41. člen ZASP/BIH).

Avtorji književnih, znanstvenih in glasbenih del imajo izključno pravico dovoljevati snemanje teh del z instrumenti za mehanično reprodukcijo, za javno izvajanje naštetih del ter njihovo priobčitev z instrumenti za mehanično reprodukcijo (42. člen ZASP/BIH). Menim, da o podobnih reformacijah tržišča glasbe in npr. uveljavljanja pravic glasbenikov preko postopka npr. pridobivanja dovoljenj za predvajanja glasbe v javnih lokalih, kot sem jih navedla pri npr. Hrvaški (glej stran številka 96) ali pa ureditve tržišča radiodifuzije, med katere sodi tudi ureditev medsebojnih odnosov glede avtorskih pravic med avtorji in RTV organizacijami, ki sem jih navedla npr. pri Makedoniji (glej stran številka 106), na področju Bosne in Hercegovine ne moremo govoriti. Radiodifuzno oddajanje avtorskih del je v Bosni in Hercegovini revno in tehnološko praktično brez digitalnih signalov in satelitov ter brez namena, da se to v bližnji prihodnosti izboljša (Jusić, 2005, str. 197).

ZASP/BIH ureja izključno pravico avtorja književnega dela za dovolitev javnega recitiranja dela ter javnega prenosa recitacije z vsemi sredstvi ali postopki. Med naštetimi pravicami najdemo pravico avtorja, da dovoli predelavo, obdelavo ali drugačno spremembo književnega dela (44. in 45. člen ZASP/BIH).

Avtorji književnih, glasbenih, znanstvenih in umetniških del imajo izključno pravico dovoljevati filmsko predelavo ali reprodukcije teh del za njihov promet. Prav tako velja za javno prikazovanje, javno izvajanje ter elektronsko prenašanje in priobčitev javnosti predelanih ali reproduksijskih del (46. člen ZASP/BIH). Če določbo 46. člena ZASP/BIH na osnovi 9. člena sporazuma TRIPS primerjam z 12. členom Bernske konvencije, menim, da je določba 46. člena ZASP/BIH usklajena in kljub temu, da Bosna in Hercegovina še ni članica STO, izpolnjuje pogoje.

Avtorska pravica vsebuje izključno pooblastilo avtorja za izkoriščanje dela (30. člen ZASP/BIH). Podobno, kot sem navedla pri ZASP/SLO, se ta pravica lahko prenese z dogovorom na tretjo osebo (57. člen ZASP/SLO). Za prenos pravice izkoriščanja avtorskega dela na tretjo osebo avtor sklepa npr. založniško pogodbo, pogodbo o izvedbi, pogodbo o filmskem delu ipd.

Trajanje varstva pravic avtorjev je določeno v 84. členu ZASP/BIH, ki določa, da traja varstvo avtorske pravice za časa življenja avtorja in 70 let po njegovi smrti. Če gre za soavtorje se rok trajanja varstva šteje od smrti tistega avtorja, ki je zadnji umrl (1. odstavek 84. člena ZASP/BIH). Avtorska pravica na anonimnem delu in delu, objavljenim pod psevdonimom traja 70 let, odkar je delo na dovoljen način objavljeno. Če ni dvoma o identiteti avtorja oziroma, če avtor odkrije svojo identiteto, traja avtorska pravica toliko, kolikor bi trajala, če bi bilo delo objavljeno pod imenom avtorja. Roki tečejo od 1. januarja tistega leta, ki sledi letu, v katerem je avtor umrl oziroma letu po objavi dela (84. člen ZASP/BIH). Trajanje varstva avtorskega dela je prilagojeno varstvu avtorskih del tudi po smrti avtorja in vključuje predvidevanje, da bosta varstvo avtorskega dela uživali dve generaciji avtorjevih naslednikov (Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights, 1993). Daljše trajanje varstva avtorske pravice kot ga zahteva sporazum TRIPS je v primeru Bosne in Hercegovine koristno, saj se s tem približuje zakonodaji ES (Jusić, 2005, str. 194).

4.5.1.2 RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN ZBIRKE PODATKOV

ZASP/BIH nima posebnega poglavja, ki bi urejalo računalniške programe. Vendar so računalniški programi v Bosni in Hercegovini varovani, saj so naštet med književnimi deli (glej stran številka 110), varovani so kot pisana avtorska dela (6. člen ZASP/BIH). Opozorim na nekatere izjeme, npr. v nasprotju z ureditvijo varstva ZASP/BIH drugih avtorskih del reprodukcija že objavljenega računalniškega programa ni dovoljena, tudi če gre za lastno izobraževanje (51. člen ZASP/BIH).

Trajanje varstva računalniškega programa je določeno v isti dolžini, kot to velja za avtorska dela, t.j. za časa življenja avtorja in 70 let po njegovi smrti (84. člen ZASP/BIH). V primeru dobe trajanja varstva računalniških programov kot avtorskega dela se izkaže, da je daljše, kot ga predvideva sporazum TRIPS. Vključuje dobo življenja avtorja in dobo varstva avtorskega dela po avtorjevi smrti, vključno s predvidenimi dvema generacijama avtorjevih naslednikov (Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights, 1993).

ZASP/BIH ureja pravice varstva zbirke podatkov kot avtorskega dela, ne glede na to, ali so strojno berljive ali berljive v kakšni drugi obliki, ki glede na izbor in razporeditev vsebine, predstavljajo samostojne individualne duhovne stvaritve (7. člen ZASP/BIH). Če je zbirka

podatkov ustvarjena v delovnem razmerju, je premoženjska pravica delodajalca (26. člen ZASP/BIH). Podobno kot velja za računalniške programe tudi reprodukcija že objavljene zbirke podatkov ni dovoljena, ne glede, da gre za lastno izobraževanje (51. člen ZASP/BIH). Trajanje varstva je določeno v isti dolžini, kot to velja za avtorska dela, t.j. za časa življenja avtorja in 70 let po njegovi smrti (84. člen ZASP/BIH), kar je podobno, kot sem navedla za ostala avtorska dela po ZASP/BIH (glej stran številka 113), daljše obdobje, kot ga ob smiselni uporabi 1. odstavka 10. člena sporazuma TRIPS predvideva 7. člen Bernske konvencije.

4.5.1.3 PRAVICE IZ NAJEMA

Podobno, kot sem to zapisala za ZASP/SLO (glej stran številka 72), tudi ZASP/BIH ureja pravico do najema. ZASP/BIH jo opredeljuje kot izključno pravica avtorja, da original ali kopije izvodov del prepusti drugim osebam na časovno neomejeno uporabo z namenom ustvarjanja posredne ali neposredne gospodarske ali komercialne koristi (37. člen ZASP/BIH).

Izključno pravico dovoljevanja najemanja izvirnikov ali kopij izvodov dela imajo avtorji računalniških programov, filmskih del in del, ustvarjenih na filmskemu soroden način in avtorji del, ki so vgrajena na nosilce zvoka (37. člen ZASP/BIH). To pravico imata tudi npr. umetnik izvajalec in proizvajalec fonograma (96. in 109. člen ZASP/BIH). Izključne pravice izključujejo tretjega iz morebitne možnosti najemanja izvirnikov ali kopij izvodov dela, če avtor le-tega ne dovoli. Vendar menim, da je zaradi pomanjkljivosti na področju uveljavljanja določb zakonodaje piratstvo v Bosni in Hercegovini na področju najemanja avtorskih del visoko, pri čemer je v ospredju predvsem najemanje piratskih video kopij. Odstotek piratstva na področju pravice najemanja piratskih kopij v Bosni in Hercegovini v letu 2003 je znašal 90 % (Hadžiahmetović, 2005, str. 86).

Tudi v primeru ZASP/BIH so računalniški programi in kinematografska dela našeta med avtorskimi deli (glej 6. člen ZASP/BIH). Trajanje varstva pravice iz najema računalniških programov in kinematografskih del traja za življenje avtorja in 70 let po njegovi smrti, ne glede, kdaj je bilo delo objavljeno (84. člen ZASP/BIH).

4.5.1.4 IZVAJALCI, PROIZVAJALCI FONOGRAMOV IN RADIODIFUZNE, RTV ORGANIZACIJE

ZASP/BIH ureja varstvo sorodnih pravic izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in radiodifuznih organizacij. Poleg sorodnih pravic, urejenih v TRIPS, ureja tudi pravice proizvajalcev videogramov in proizvajalcev baz podatkov (1. člen ZASP/BIH).

ZASP/BIH daje izvajalcu izključno pravico, da dovoljuje oddajanje izvedbe preko RTV organizacije, priobčitev izvedbe javnosti preko zvočnika ali drugih tehničnih naprav izven prostora ali kraja izvajanja. Daje mu izključno pravico dovoljevanja snemanja izvajanja, ne glede na to, ali gre za zvočno ali vizualno ter zvočno in vizualno snemanje ter pravico dovoljevanja neposrednega ali posrednega razmnoževanja posnetega izvajanja v celoti ali delno. Izvajalec ima pravico dovoliti ali prepovedati, da se original ali razmnoženi izvodi posnetega izvajanja dajo v promet, vključno z njegovim uvozom in najemom (96. člen ZASP/BIH).

Premoženjska pravica izvajalca, ki jo predvideva ZASP/BIH, traja 50 let. Za posnetke izvedb se čas trajanja varstva šteje od poteka leta, v katerem je bila izvedba posneta. Za izvedbe, ki niso posnete, se rok varstva šteje od preteka leta, v katerem so izvedena (104. člen ZASP/BIH).

Proizvajalci fonogramov imajo izključno pravico dovoljevanja razmnoževanja fonogramov, v popolnosti ali delno in dovoljevanja podajanja originalnega ali razmnoženega izvoda posnetkov v promet, vključno z njihovim uvozom in izvozom (109. člen ZASP/BIH). Vendar na področju sorodnih pravic proizvajalcev fonogramov na tržišču Bosne in Hercegovine vlada piratstvo, npr. primerki albuma Erica Claptona so se na piratskem tržišču prodajali po desetkrat nižji ceni prej, kot so legalne primerke albuma prejele ekskluzivne trgovine v Stockholmu (Imamović, 2002, str. 1). Kljub zakonski ureditvi se v praksi dogajajo številne kršitve, ki jih praktično ni mogoče niti prešteti. Poenostavljen postopek bi bil naslednji: skladbo Marija Magdalena, avtorjev Tončija in Vjekoslave Huljić legalno, z dovoljenjem avtorjev izvaja Doris Dragović. Proizvajalec fonograma Croatia Records si je za proizvodnjo fonograma zagotovil dovoljenje tako avtorjev kot izvajalke. Če želi RTV organizacija v svoji oddaji predvajati posnetek pesmi, mora pridobiti dovoljenje vseh, t.j. avtorjev, izvajalke in proizvajalca fonograma. Če druga RTV organizacija želi oddajati posnetek RTV organizacije tudi sama, mora za to pridobiti dovoljenje prve RTV organizacije. V tem se razkriva zapletenost postopka medsebojnega izdajanja dovoljenj (Imamović, 2002, str. 1).

Pravice proizvajalca fonogramov trajajo 50 let, pri čemer se prične čas računati od izteka leta v katerem je fonogram izdan. Če ni bil izdan, se čas prične računati od izteka leta, v katerem je bilo snemanje objavljeno (109. člen ZASP/BIH).

Sektor radiodifuzije v Bosni in Hercegovine je nasičen, vendar finančno reven. Nobena izmed RTV organizacij ne pokriva celotnega območja Bosne in Hercegovine, npr. televizijske postaje BHT, FTV, RTRS, OBN TV Pink BIH ter Mreža Plus, pokriva vsaka izmed njih le 70-80 % populacije.

RTV organizacije imajo izključno pravico dovoljevanja ponovnega oddajanja svojih oddaj po žicah ali brez, pravico snemanja svojih oddaj ter razmnoževanja ter dajanja v promet

kopij posnetkov svojih oddaj ter priobčitev javnosti svojih televizijskih oddaj, če je taka priobčitev dostopna javnosti ob prodaji vstopnic (110. člen ZASP/BIH).

Pravice, ki sem jih navedla za RTV organizacije, trajajo 50 let od izteka leta njenega oddajanja (110. člen ZASP/BIH).

4.5.1.5 UVELJAVLJANJE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC

Kot sem že omenila v primerih določb zakonov Slovenije, Hrvaške in Makedonije (glej strani številka 76 in 95), lahko tudi avtor v Bosni in Hercegovini avtorske pravice uveljavlja osebno in preko zastopnika (86. člen ZASP/BIH). Za varstvo in uveljavljanje avtorskih pravic je bil pred vojno v Bosni in Hercegovini pristojen Zavod za zaščito avtorskih malih prava (ZAMP), vendar je bil dokaj neučinkovit (Radić, 2001, str. 1). Danes je to Institut za standarde, mjeriteljstvo i intelektualno vlasništvo Bosne in Hercegovine preko organizacije avtorjev in drugih imetnikov avtorskih pravic ter preko drugih pravnih oseb, ki so specializirane za uveljavljanje avtorskih pravic in sorodnih pravic (87. člen ZASP/BIH). Od 1997 dalje deluje kot kolektivna organizacija za varstvo in uveljavljanje avtorskih pravic tudi Agencija Sine Qua Non, ki je postala zastopnica združenja skladateljev, igralcev, PEN centra Bosne in Hercegovine, Društva pisateljev ipd. Vsekakor je na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic poglavitno vprašanje, kako varovati pravice v okoliščinah, ko je kršenje avtorskih pravic masovno (Imamović, 2002, str. 1). Kršenje se pojavlja praktično na vseh področjih avtorskih in sorodnih pravic, npr. v najem se v Bosni in Hercegovini daje 90 % piratskih kopij filmov, internetno piratstvo je doseglo 100 %, kraja RTV signala je 60 % ipd. (Hadžimuratović, 2005, str. 85).

Oseba, katere avtorska pravica ali sorodna pravica je kršena, lahko zahteva varstvo te pravice ter povračilo nastale škode (111. člen ZASP/BIH). Na zahtevo tožnika lahko sodišče odloči, da se prepovejo aktivnosti, s katerimi se pripravlja, izvrši ali načrtuje kršitev pravic, da toženec odpravi stanje, ki je nastalo s kršitvijo ter vzpostavi predhodno stanje, da se uniči ali predela protipravno izdelane primerke dela, embalaže, izvajanja ali drugih predmetov, da uniči ali predela naprave, ki so izključno ali pretežno namenjene za kršitev pravic ter da se objavi sodbo (112. člen ZASP/BIH).

Z ZASP/BIH so urejeni tudičasne odredbe, v okviru katerih lahko sodišče začasno odvzame ali izključi iz prometa predmete, sredstva, ki se uporabljajo za kršitev avtorskih ali sorodnih pravic ter da prepove nadaljevanje začelih aktivnosti, s katerimi se lahko krši avtorske ali sorodne pravice (115. člen ZASP/BIH). Menim, da je hitrost postopkov v državi, kjer je stopnja piratstva visoka (70 %) in možnost izdajanja začasnih odredb zelo pomembna. Drugo vprašanja pa je, koliko sečasne odredbe tudi v praksi uporabljajo.

Bosna in Hercegovina še nima posebnih predpisov, ki bi urejali ukrepe carinskih postopkov na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic. Menim, da se ureditev

postopkov ukrepov carinskih organov Bosne in Hercegovine in njihova reforma po osamosvojitvi še ni uvrstila med prioritete, ki naj bi jih Bosna in Hercegovina uredila v smislu boja proti piratstvu in ponarejanju. Na posledice pomanjkljive ureditve tega področja opozarja tudi Hadžimahmetović, saj carinski organi praktično nimajo ustreznih predpisov (Hadžiahmetović, 2005, str. 31), na podlagi katerih bi, podobno kot sem to navedla v primeru Slovenije in Hrvaške (glej strani 81-82 in 98), izvajali določene ukrepe, specifične za primer ugotovljenega npr. piratstva. Nekaj določb, ki urejajo carinske postopke npr. določbe 116-119 členov, ima tudi ZASP/BIH, le-te v nadaljevanju navajam. Carinski organ mora v primeru suma obstoja uvoza ali izvoza blaga, ki je v nasprotju z določbami zakona, o tem obvestiti imetnika pravic. Če imetnik pravic v svoji vlogi verjetno dokaže, da bi bila z uvozom ali izvozom določenega blaga kršena njegova izključna pravica, lahko carinski organ odredi zadržanje blaga in o tem obvesti imetnika pravic. Obvesti ga o poreklu, količini in mestu, kjer je blago spravljeno ter naslovu osebe, ki razpolaga z blagom. S tem omogoči, da imetnik pravic pregleda blago. Imetnik pravice lahko carinskemu organu dostavi izvršilno sodno odločbo, s katero ostane blago še nekaj časa zaseženo (117. člen ZASP/BIH). Če se kasneje izkaže, da je bil zaseg blaga neupravičen, je imetnik pravic dolžan povrniti škodo (118. člen ZASP/BIH). Kot ugotavljam iz določb navedenih členov, je ureditev pomanjkljiva, reforma in ureditev postopka posebnih ukrepov v primeru piratstva je nujna. Vendar to ni edino področje carinskih organov, kjer ugotavljam potrebo po reformi. Teritorij Bosne in Hercegovine namreč ne pokriva enotna carinska uprava, temveč le-ta deluje v dveh okvirih, t.j. v okviru Republike Srpske in v okviru Federacije Bosne in Hercegovine. ES, ki spremlja razvoj Bosne in Hercegovine poziva k ureditvi enotne carinske uprave, ki naj jo skupno oblikujeta Republika Srpska in Federacija Bosne in Hercegovine, na ravni Bosne in Hercegovine (BIH must establish both Single Customs Administration and VAT at State Level, str. 1).

V okviru programa CARDS je v letih 2005-2006 ES Bosni in Hercegovini zagotovila 100 milijonov evrov sredstev, ki jih Bosna in Hercegovina namenja svojemu institucionalnemu in gospodarskemu razvoju. Sredstva so namenjena mnogim ključnim področjem npr. reformi uprave (vključno z reformo carinskih organov, vzpostavitvijo enotne kontrole na meji in reformo davčnega sistema), reformi sodstva, reformi organov za notranje zadeve (vključno z reformo policije). Sredstva so namenjena tudi razvoju trgovine, vzgoje in izobraževanja, okolja in infrastrukture, kot tudi oblikovanju okolja, ki bo primerno za investicije (Relation between the EU and Bosnia and Herzegovina, 2006, str. 1). Napredek na področju reforme carine se kaže npr. v tesnejšem sodelovanju obeh enot Bosne in Hercegovine (Bosne in Hercegovine in Republike Srpske) na področju uvajanja enotnih carinskih tarif. Pri oblikovanju tarif sta obe enoti sodelovali z ES, t.j. s Customs and Fiscal Assistance Office (CAFAO), (Bosnia and Herzegovina Strategy Paper 2002-2006, str. 11).

Glasbeno piratstvo se je na tržišču Bosne in Hercegovine nadaljevalo takoj po razpadu Jugoslavije. Dovolj je bilo, da je katerikoli pirat prišel do avtorskega glasbenega dela, ga razmnožil ter prodal po sistemu »karkoli daš, je dobro.« Glasbeni pirati so prihajali predvsem iz Srbije, preko Bolgarije in Makedonije, glasbene kasete so prodajali praktično

zastonj. Naj ob tej priložnosti omenim misel znanega glasbenika Dina Merlina, ki je nekoč dejal, da je »varstvo avtorskih del ravno tako potrebno kot električna energija.«

Upoštevajoč dejstvo, da je Bosna in Hercegovina (glej strani 116-117) država, ki je na področju uveljavljanja ZASP/BIH in s tem avtorske pravice in sorodnih pravic po mojem mnenju v praksi storila zelo malo, piratske kopije avtorskih del in kopije del s področja sorodnih pravic iz države se prenašajo tudi v druge države, ocenjujem kot pozitivno, da se organizirajo npr. medsebojna sodelovanja in usposabljanja zaposlenih v različnih državnih organih. Tako je v Gotenici v letu 1999 potekalo usposabljanje policijskih strokovnjakov različnih držav, npr. Slovenije, Hrvaške, Makedonije ter Bosne in Hercegovine, ki se, eni bolj, drugi nekoliko manj zavedajo, da je na področju zatiranja piratstva potrebno medsebojno sodelovanje (Belič, 1999, str. 1), saj so na področju Balkana ustvarjene piratske poti, ki vodijo preko več držav (primerjaj stran številka 120). Menim, da je potrebno za učinkovito uveljavljanje ZASP/BIH pospešeno usposabljati zaposlene, ki se v Bosni in Hercegovini ukvarjajo z varstvom avtorskih pravic tudi na drugih področjih.

Bosna in Hercegovina nima kazenskega zakonika, ki bi veljal na področju celotnega teritorija, prav tako nima enotne organizacije policije ter enotnega mehanizma, ki bi skrbel za uveljavljanje in izvajanje sprejete zakonodaje. Med Republiko Srpsko in Federacijo Bosne in Hercegovine je premalo sodelovanja. Nadzor nad korupcijo in organiziranim kriminalom je na področju intelektualne lastnine težko oziroma nemogoče nadzorovati (Hadžiahmetović, 2005, str. 43). Menim, da taka ureditev zagotovo ne vodi k ustreznem uveljavljanju določb ZASP/BIH.

ZASP/BIH vsebuje kazenske določbe, npr. z denarno kaznijo od 5.000,00 do 50.000,00 KM ali zaporno kaznijo se kaznuje oseba, ki pod svojim imenom objavi tuje avtorsko delo (120. člen ZASP/BIH). Menim, da so take kazni za kršitev avtorskih pravic relativno nizke ob siceršnji ugotovitvi, da sodišča niso dovolj hitra in učinkovita. Malo je možnosti, da bi bile tuje družbe, katerih pravice se na ozemlju Bosne in Hercegovine kršijo, uspešne. Finančno nadomestilo v primeru uspešnosti sodbe zagotovo ne bi povrnilo vseh stroškov in časa, ki bi ga tuja družba vložila v sodni postopek, prav tako ne bi zagotovilo povrnitve škode, ki bi jo družba utrpela na tržišču (Hadžiahmetović, 2005, str. 86). Pravzaprav uveljavljanju svojih pravic ne verjamejo niti domači avtorji, npr. bosanski avtor in skladatelj Kemal Monteno je član hrvaškega društva skladateljev, zato prihaja do situacij, ko je potrebno npr. njegovo skladbo »Sarajevo, ljubavi moja« v Bosno in Hercegovino »uvoziti.« Seveda to ni edini primer, drugi bosanski avtorji se registrirajo tudi drugod, npr. v Nemčiji, Finski, t.j. v državah, kjer lahko učinkovito uveljavljajo avtorske pravice (Imamović, 2002, str. 3)

Visoka stopnja piratstva je v Bosni in Hercegovini v letu 2004 znašala 70 %. Sektorju informacijske tehnologije Bosne in Hercegovine bi znižanje stopnje piratstva za 10 odstotnih točk (iz 70 % na 60 %), prineslo 53 milijonov \$. Ocenjuje se, da bi se v Bosni in Hercegovini na področju informacijske tehnologije ustvarilo 235 novih delovnih mest.

Davčni prihodki Bosne in Hercegovine bi se povečali za 3 milijone \$ (IDC-jeva Študija ekonomskega vpliva, Bosna in Hercegovina, 2006, str. 1). Menim, da bi Bosna in Hercegovina lahko sredstva usmerjala v razvoj področja varstva avtorskih pravic in sorodnih pravic ter s tem prispevala k zmanjševanju piratstva in uveljavljanju standardov razpoložljivosti, obsega in uporabe avtorske pravice in sorodnih pravic. S tem bi storila tudi korak naprej k članstvu v STO.

Menim, da Bosna in Hercegovina na področju uveljavljanja ZASP/BIH do danes še ni storila dovolj. Ugotavljam, da nima niti ustreznega pravnega varstva pravic intelektualne lastnine, npr. v kazenskem pravu, da bi lahko postala podpisnica sporazuma TRIPS, kaj šele, da bi pridobila status pridružene članice ES. K temu dodam še dejstvo, da je International Intellectual Property Alliance podal Bosni in Hercegovini opozorilo, da neustrezno uveljavlja zakonodajo s področja avtorskega prava. Kot so omenili tudi v Motion Picture Association of America, je piratstvo iz Bosne in Hercegovine prisotno na vseh piratskih področjih, tudi v ES (2005 Investment Climate Statement for Bosnia and Herzegovina, 2005, str. 2).

5 MEDSEBOJNA PRIMERJAVA STANDARDOV RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC TER NJIHOVEGA UVELJAVLJANJA V SLOVENIJI, HRVAŠKI, MAKEDONIJI TER BOSNI IN HERCEGOVINI

Iz spoznanj predhodnih poglavij lahko kaj hitro ugotovim, da je STO v okviru svojih aktivnosti, ki se nanašajo na oblikovanje pravil globalne trgovine na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic vplivala na razvoj varstva avtorske pravice in sorodnih pravic znotraj nacionalne zakonodaje Slovenije, Hrvaške, Makedonije ter Bosne in Hercegovine. Vendar zaradi vedno večje prepletenosti zahtev različnih integracijskih tokov v okviru globalne trgovine, menim, da bi bilo preveč enostransko, če bi vse dosežke, ki so jih omenjene države razvile v zadnjih desetih letih, pripisali le aktivnostim, ki so jih le te razvijale v okviru integracijskega procesa, vezanega na STO. Podrobnosti navedem v nadaljevanju, tu omenim le splošno ugotovitev, da je varstvo avtorske pravice v zakonodajah obravnavanih držav urejeno pozitivno, saj presega minimalne standarde, ki jih določa sporazum TRIPS. Preseganje standarda sporazuma TRIPS je naslednji primer: 9. člen sporazuma TRIPS določa, da je čas trajanja varstva avtorskih del po določbi 7. člena Bernske konvencije določen v minimalnem trajanju avtorjevega življenja in 50 let po njegovi smrti, medtem ko določbe 59. člena ZASP/SLO, 99. člena ZASP/CRO, 44. člena ZASP/MAK in 84. člena ZASP/BIH (glej strani številka 68, 90, 102 in 113), določajo daljše trajanje varstva avtorske pravice, t.j. v času trajanja avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti.

Dejstvo je namreč, da se omenjene države vsaka v okviru svoje dinamike, vključujejo tudi v integracijske procese drugih mednarodnih organizacij, npr. v ES, WIPO, proces stabilizacije JV Evrope itd. Prav vse omenjene mednarodne organizacije in procesi namreč

v okviru svojih zahtev postavljajo določeno raven varstva avtorske pravice in sorodnih pravic (primerjaj npr. zahtevo po harmonizaciji zakonodaje na tem področju, urejene z direktivami ES, strani 7-9).

5.1 PRIMERJAVA STANDARDOV RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC

Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina si po razdružitvi prizadevajo svoj položaj na svetovih tržiščih izboljšati z vključevanjem v mednarodne integracijske procese. V okviru le-teh se odvijajo prizadevanja za zviševanje standardov varstva avtorske pravice in sorodnih pravic (primerjaj strani 1-2 in 14).

Mednarodne organizacije, v katere se v zadnjem desetletju vključujejo Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina, pri čemer izpostavim predvsem vlogo STO, WIPO in ES, si vedno bolj prizadevajo urediti področje varstva avtorske pravice in sorodnih pravic. Iz tabel številka 26-32 (glej prilogo številka 5) so razvidni rezultati skupnih prizadevanj pri zmanjševanju stopnje piratstva računalniških programov in stanje ter napredek v raziskavo vključenih držav v obdobjih 1994-2002 in 2003-2004 (glej prilogi številka 5 in 6).

Pri vključevanju v integracijske tokove je najuspešnejša Slovenija (glej stran številka 59), saj se ji je v zadnjem desetletju uspelo v primerjavi z ostalimi tremi obravnavanimi državami, vključiti v ES, STO in WIPO. Medtem ko sta Hrvaška in Makedonija postali članici STO, WIPO in stabilizacijsko asociacijskega sporazuma (primerjaj strani številka 87 in 102), je Bosna in Hercegovina izmed treh navedenih organizacij uspela postati le članica mednarodne organizacije WIPO (Member States, 2006, str. 1).

Na podlagi podatkov tabel številka 33-39 spoznam, da ima vključevanje držav v navedene mednarodne organizacije ter zmanjševanje piratstva npr. na področju računalniških programov velik vpliv na zmanjševanje gospodarske škode, ki jo piratstvo sicer povzroča (primerjaj dinamiko zmanjševanja v prilogi številka 5).

Ko sem razmišljala, kako na najbolj preprost in pregleden način oblikovati razumljivo in jasno primerjavo mnogih podrobnosti o varstvu avtorske pravice in sorodnih pravic, iz katerih bodo vidne podobnosti in razlike ureditev, sem se odločila, da jih strnem v pregledne tabele. Podatke sem zato uredila tako, da je iz njih mogoče večsmerno razbrati:

- primerjavo nacionalne ureditve avtorskega prava posamezne države z ureditvijo Sporazuma TRIPS,
- medsebojno primerjavo nacionalnih ureditev v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini, na področju varstva književnih del, računalniških

programov in zbirk podatkov, pravic iz najema, pravic proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij.

Tabele so, z namenom lažje primerjave, urejene na enak način, kot sem uredila tabele, v katerih sem zbrala podatke o varstvu avtorske pravice in sorodnih pravic po sporazumu TRIPS (glej tabele številka 2-13, strani 29-50).

Uveljavljanju avtorske pravice in sorodnih pravic namenim posebno poglavje.

5.1.1 KNJIŽEVNA DELA

Že hiter vpogled v tabelo številka 13, ki je prikazana v nadaljevanju, nam razkrije, da so nacionalne zakonodaje v Sloveniji, na Hrvaškem, v Makedoniji ter Bosni in Hercegovini, na področju varstva avtorske pravice književnih del v primerjavi z določbami Sporazuma TRIPS dosegle velik napredek. V krog varstva vključujejo avtorska dela s književnega, znanstvenega in umetniškega področja. Če primerjam posamezne določbe veljavne zakonodaje na področju književnih del v vseh štirih državah, npr. določbo 1. člena ZASP/SLO, 5. člena ZASP/CRO, 3. člena ZASP/MAK in 1. člena ZASP/BIH, kaj hitro spoznam, da so države svojo nacionalno zakonodajo v delu, ki se nanaša na varstvo književnih del uredile v skladu z določbami, ki jih zahteva sporazum TRIPS. V oceni doseganja standardov, ki jih določa sporazum TRIPS na področju varstva avtorskih del (glej stran številka 26-27), se po mojem mnenju ne razlikujejo, kljub temu da je vsaka izmed obravnavanih držav avtorska dela naštetela na svoj način, običajno s primeroma naštetimi deli (5. člen ZASP/SLO, 5. člen ZASP/CRO, 3. člen ZASP/MAK in 6. člena ZAPS/BIH).

K temu dodam, da je vsa navedena književna dela kot avtorska dela avtorsko pravno varoval tudi stari jugoslovanski zakon, t.j. 3. člen Zakona o avtorski pravici (Uradni list SFRJ 19/78, p. 34/78, 24/86, p. 75/89, 21/90), ki je kot zvezni zakon veljal že v nekdanji Jugoslaviji in s tem v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini. Varstvo naštetih avtorskih del torej ni novost, ki bi jih sedaj samostojne države uvedle šele po osamosvojitvi. V nacionalni zakonodaji naštetih držav je urejeno varstvo vseh naštetih književnih del, kot npr. varstvo stvaritev s književnega, znanstvenega in umetniškega področja, predavanj, govorov, glasbenih skladb z besedilom ali brez, del uporabne umetnosti, zbirk, fotografij ipd., tako kot je dela urejal jugoslovanski Zakon o avtorski pravici.

V vseh štirih zakonih, tako v ZASP/SLO, ZASP/CRO, ZASP/MAK in ZASP/BIH, so med ostalimi pravicami urejene pravice dramskih, dramsko-glasbenih in glasbenih del, književnih in umetniških del. V tabeli številka 15 (glej prilogo številka 3) so navedene posamezne pravice avtorjev naštetih del. Kot je razvidno iz omenjene tabele, je nacionalna zakonodaja Slovenije, Hrvaške, Makedonije ter Bosne in Hercegovine v delu, ki se nanaša

na varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic, usklajena z zahtevami določb sporazuma TRIPS. Tako npr. je dovolitev javnega prenašanja uprizoritve in izvajanja del s kakršnimkoli sredstvom urejena v 22. členu slovenskega ZASP/SLO, 20. členu hrvaškega ZASP/CRO, 19. členu makedonskega ZASP/MAK in 34. členu bosanskega ZASP/BIH.

Glede trajanja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic je v vseh omenjenih državah določena doba v trajanju 70 let. Ugotavljam, da obravnavane države na tem področju izpolnjujejo zahteve sporazuma TRIPS. Pri tem opozorim, da ne le izpolnjujejo obveznosti TRIPS, dobo trajanja varstva avtorske pravice presegajo. Doba trajanja varstva je namreč v vseh štirih državah daljša od 50 let. Varstvo avtorske pravice je v obravnavanih državah za književna dela določena v trajanju 70 let (59. člen ZASP/SLO, 99. člen ZASP/CRO, 44. člen ZASP/MAK in 51. člen ZASP/BIH). V vseh obravnavanih državah je avtorska pravica zagotovljena avtorju dela za časa življenja ter 70 let po njegovi smrti, pri čemer je varstvo avtorske pravice po njegovi smrti namenjeno dvema generacijama avtorjevih naslednikov.

Ker so na področju določb o varstvu književnih del vse štiri države presegajo standarde, ki jih določa sporazum TRIPS, ocenjujem, da so države v svojo zakonodajo vnesle ustrezne določbe o varstvu književnih del. S tem so izpolnile obveznosti, ki jim jih na tem področju nalaga sporazum TRIPS. Obveznost je na področju ureditve zakonodaje varstva književnih del uresničila tudi Bosna in Hercegovina, ki še ni članica STO.

5.1.2 RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN ZBIRKE PODATKOV

V Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji in Bosni in Hercegovini se vse bolj zavedajo učinkov varstva računalniških programov in škode, ki nastaja zaradi piratstva. Varstvo računalniških programov je, ne glede na to, ali so podani v izvirni ali strojni kodi urejeno v vseh obravnavanih nacionalnih zakonodajah. S tem želim poudariti, da so v tem delu izpolnjene obveznosti držav, ki so članice STO ter Bosne in Hercegovine, ki si v članstvo STO šele prizadeva vstopiti (111. člen ZASP/SLO, 107. člen ZASP/CRO, 97. člen ZASP/MAK in 6. člen ZASP/BIH).

V vseh štirih državah je varstvo zagotovljeno zbirkam podatkov (141.a. člen ZASP/SLO, 147. člen ZASP/CRO, 7. člen ZASP/MAK in 7. člen ZASP/BIH). Kot zbirke podatkov so mišljene zbirke podatkov ali drugega gradiva, ki so zaradi izbora ali razporeditve njihove vsebine intelektualne storitve, ne glede na to, ali so berljive v strojni ali drugačni obliki, tudi v primeru, če vsebujejo podatke in gradivo, ki sicer ni varovano z avtorsko pravico (141.a. člen ZASP/SLO, 147. člen ZASP/CRO, 7. člen ZASP/MAK in 7. člen ZASP/BIH).

Računalniški programi so v vseh obravnavanih državah varovani enako kot književna dela (5. člen ZASP/SLO, 5. člen ZASP/CRO, 3. člen ZASP/MAK in 5. člen ZASP/BIH). Opazila sem, da je v slovenskem ZASP/SLO in bosanskem ZASP/BIH namesto izraza »književno delo« uporabljen izraz »pisano delo« (primerjaj strani številka 63 in 113).

Zakonodaje obravnavanih držav urejajo varstvo zbirk podatkov in drugega gradiva enako kot varstvo zbirk. Zagotovljeno je varstvo zbirk podatkov ali drugega gradiva, ki so zaradi izbora ali razporeditve vsebine intelektualne storitve, berljive v strojni ali drugačni obliki, tudi v primeru, če vsebujejo podatke in gradiva, ki sicer z avtorsko pravico niso varovana (8. člen ZASP/SLO, 7. člen ZASP/CRO, 7. člen ZASP/MAK in 7. člen ZASP/BIH).

Pri trajanju varstva avtorske pravice računalniških programov in zbirk podatkov in drugega gradiva v obravnavanih državah nisem zasledila razlik. Trajanje varstva je v vseh štirih državah določeno v trajanju avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti (59. člen ZASP/SLO, 99. člen ZASP/CRO, 44. člen ZASP/MAK in 84. člen ZASP/BIH). Enak je tudi način določanja začetka trajanja varstva v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji in Bosni in Hercegovini. Varstvo avtorske pravice teči od smrti ali od predvidenega dogodka, njihovo trajanje se vselej računa od 1. januarja leta, ki neposredno sledi letu smrti ali od omenjenega dogodka (67. člen ZASP/SLO, 105. člen ZASP/CRO, 51. člen ZASP/MAK in 84. člen ZASP/BIH).

Podobno, kot sem navedla v predhodnem poglavju (primerjaj poglavje številka 6.1.1.), lahko za področje varstva računalniških programov in zbirke podatkov navedem, da so določbe nacionalne zakonodaje Slovenije, Hrvaške, Makedonija ter Bosne in Hercegovine usklajene z določbami sporazuma TRIPS. Razlik v doseganju standardov na področju varstva avtorske pravice, ki jih za računalniške programe določa sporazum TRIPS, v zakonodajah obravnavanih držav nisem zasledila.

5.1.3 PRAVICE IZ NAJEMA

Kot je bilo že omenjeno (glej stran številka 41), mora država članica Sporazuma TRIPS avtorjem računalniških programov in kinematografskih del zagotoviti pravico, da lahko dovolijo ali prepovejo komercialno dajanje v najem javnosti izvornikov ali kopij njihovih avtorskih del (11. člen sporazuma TRIPS). Ureditev tega področja v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini je razvidna v tabelah številka 20., 21 in 22.

Pri preučevanju, ali so Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina v svoji nacionalni zakonodaji uredile pravice iz najema računalniških in kinematografskih del spoznam, da so področje uredile (113. in 25. člen ZASP/SLO, 149. in 20. člen ZASP/CRO, 99. in 19. člen ZASP/MAK ter 37. člen ZASP/BIH). Poleg pravic iz najema, ki se nanašajo na računalniške programe in kinematografska dela, sem v določbah navedenih zakonov zasledila širše področje obravnave pravice iz najema, npr. pravica najema je urejena pri sorodnih pravicah, npr. pri izdelovalcu baz podatkov, založniku ipd. (npr. 140., 141. člen ZASP/SLO, 149. člen ZASP/MAK).

Vsi štirje nacionalni zakoni obravnavanih držav, tako ZASP/SLO, ZASP/CRO, ZASP/MAK in ZASP/BIH urejajo pravico, da avtorji dovolijo ali prepovejo komercialno

dajanje v najem javnosti izvirnikov ali kopij računalniških programov (113. člen ZASP/SLO, 109. člen hrvaškega ZASP/CRO, 99. člen ZASP/MAK in 34. člen ZASP/BIH), kot tudi pravica, da dovolijo ali prepovejo komercialno dajanje v najem javnosti izvirnikov ali kopij njihovih kinematografskih del, v primeru, če bi širše kopiranje teh del materialno škodovalo izključni pravici do razmnoževanja (25. člen slovenskega ZASP/SLO, 18. člen hrvaškega ZASP/CRO, 19. člen makedonskega ZASP/MAK in 34. člen bosanskega ZASP/BIH).

Pogled v tabelo številka 22 (glej prilogo številka 3) nam razkrije, da je doba trajanja varstva pravice iz najema usklajena z zahtevo sporazuma TRIPS. Ugotavljam, da je v vseh državah določen daljši rok trajanja varstva pravice iz najema. Za računalniške programe velja, da je trajanje varstva določeno za čas avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti (59. člen ZASP/SLO, 99. člen ZASP/CRO, 44. člen ZASP/MAK in 84. člen ZASP/BIH). Podobno velja za kinematografska dela, pri čemer lahko države določijo, da preneha varstvo s potekom 70 let, odkar je s privolitvijo avtorja delo postalo dostopno javnosti. Če se to v tem obdobju ne zgodi, preneha varstvo s potekom 70 let od realizacije (59. člen ZASP/SLO, 99. člen ZASP/CRO, 44. člen ZASP/MAK in 51. člen ZASP/BIH). Tudi v tem primeru roki varstva pričnejo teči od smrti ali od predvidenega dogodka, vendar se njihovo trajanje vselej računa od 1. januarja leta, ki neposredno sledi letu smrti ali od omenjenega dogodka (67. člen ZASP/SLO, 105. člen ZASP/CRO, 51. člen ZASP/MAK in 84. člen ZASP/BIH).

Iz navedenega, kot tudi iz primerjave podatkov iz tabel številka 20, 21 in 22 (glej prilogo številka 3), spoznam, da imajo Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina glede ureditve pravice iz najema v primeru računalniških programov in kinematografskih del v nacionalni zakonodaji urejene vse pravice, ki jih kot take določa sporazum TRIPS.

Standardov razpoložljivosti, obsega in uporabe na področju varstva pravice iz najema pri računalniških programih in kinematografskih delih, ki ga določa sporazum TRIPS, je po moji oceni v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini dosežen.

Razlike v ureditvah področja varstva pravice iz najema v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini se pojavijo pri ugotavljanju preseganja standarda. Preseganje standarda pravice dajanja v najem sem v Sloveniji zasledila npr. upoštevajoč določbo 25. člena ZASP/SLO, kjer je pravica dajanja v najem urejena za vsa avtorska dela (razen rabe arhitekturnih objektov, rabe izvirnikov ali primerkov del uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja, rabe izvirnikov ali primerkov del zaradi javne priobčitve, rabe zaradi vpogleda na kraju samem, rabe v okviru delovnega razmerja) in ne le za računalniške programe in kinematografska dela. Pravico dajanja v najem videogramov in fonogramov s svojo izvedbo imajo tudi izvajalci, proizvajalci fonogramov, filmski producenti ter izdelovalci podatkovnih baz (121., 129., 134. in 141c. člen ZASP/SLO). Tudi na Hrvaškem je minimalni standard pravice dajanja v najem, ki ga določa sporazum TRIPS presežen. Preseganje pravice dajanja v najem se kaže v tem, da je le-ta urejena za

vsa avtorska dela, razen za arhitekturne objekte ter dela uporabne umetnosti, za izvajalce, proizvajalca fonogramov, filmskega producenta in proizvajalca baz podatkov (20., 125., 133., 139. in 149. člen ZASP/CRO). Tudi v Makedoniji sem zasledila preseganje standardov sporazuma TRIPS. ZASP/MAK določa pravico dajanja v najem vsem avtorjem, izvajalcem, producentu fonograma, filmskemu producentu in scenskemu producentu (19., 111., 118., 122. in 125. člen ZASP/MAK). Presežen je tudi standard v Bosni in Hercegovini. Pravico dajanja v najem sem zasledila pri pravicah avtorjev računalniških programov, avtorjev filmskih del in avtorjev del, ki so ustvarjena po podobnem postopku, kot nastaja filmsko delo, izvajalcu ter proizvajalcu fonogramov (37., 96. in 109. člen ZASP/BIH).

Ne glede na to, da so Slovenija, Hrvaška, Makedonija in Bosna in Hercegovina presegle standard sporazuma TRIPS na področju pravice dajanja v najem (npr. 59. člen ZASP/SLO, 99. člen ZASP/CRO, 44. člen ZASP/MAK, 84. člen ZASP/BIH), pa ugotavljam razlike. V primerjavi s Slovenijo, Hrvaško in Makedonijo je pravica dajanja v najem v Bosni in Hercegovini omejena, ZASP/BIH ne pozna npr. pravico iz najema, ki bi bila namenjena vsem avtorjem avtorskih del, ne glede na obliko, v kateri se avtorska dela pojavljajo (npr. 25. člen ZASP/SLO, 20. člen ZASP/CRO in 19. člen ZASP/MAK). Menim, da bo morala Bosna in Hercegovina na tem področju storiti večji napredek.

5.1.4 IZVAJALCI, PROIZVAJALCI FONOGRAMOV IN RTV ORGANIZACIJE

Varstvu sorodnih pravic, t.j. pravic izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij je namenjen 14. člen sporazuma TRIPS, ki ga Slovenija, Hrvaška, Makedonija in Bosna in Hercegovina povzemajo tudi v svoje zakone.

Iz tabel številka 22 in 23 (glej prilogo številka 3) je razvidno, da so sorodne pravice, tako kot zahteva sporazum TRIPS, urejene v vseh štirih nacionalnih zakonih. Priznane so vsem imetnikom sorodnih pravic, ki jih določa TRIPS, tj. izvajalcem, proizvajalcem fonogramov in RTV organizacijam, v celotnem obsegu, npr. izvajalcem je priznana pravica preprečevanja snemanja svoje neposredne izvedbe in reprodukcije zvočnega posnetka (121., 129. in 137. člen ZASP/SLO, 125., 133. in 143. člen ZASP/CRO, 111., 120., 129. in 130. člen ZASP/MAK ter 96., 109. in 110. člen ZASP/BIH).

Če podrobneje primerjam, kako obravnavane države presegajo standarde, ki jih določa sporazum TRIPS, ugotovim naslednje:

- v Sloveniji so varovane sorodne pravice: izvajalcev, proizvajalcev fonogramov, filmskih producentov, RTV organizacij, založnikov in izdelovalcev podatkovnih baz;

- na Hrvaškem so sorodne pravice urejene za: umetnike izvajalce, proizvajalce fonogramov, filmske producente, RTV organizacije, založnikom in izdelovalcev podatkovnih baz;
- v Makedoniji so sorodne pravice urejene za: izvajalce, proizvajalce fonogramov, filmske producente, scenske producente, RTV organizacije in založnike;
- v Bosni in Hercegovini so sorodne pravice urejene za: izvajalce, proizvajalce fonogramov, RTV organizacije, proizvajalce videogramov in proizvajalcev podatkovnih baz;

Ob primerjavi sorodnih pravic ugotovim, da je spekter sorodnih pravic zelo podoben v vseh štirih obravnavanih državah. Za razliko v ureditvi sorodnih pravic v Bosni in Hercegovini sem ugotovila, da ni npr. sorodne pravice založnikov, medtem ko ima Makedonija sorodno pravico scenskega producenta, ki pa je ostale države nimajo urejeno.

Če podrobneje primerjam čas trajanja varstva sorodnih pravic, spoznam, da so sorodne pravice izvajalcev in proizvajalcev fonogramov varovane 50 let (127. in 132. člen ZASP/SLO, 131. in 137. člen ZASP/CRO, 116. in 120. člen ZASP/MAK ter 104. in 109. člen ZASP/BIH). Trajanje varstva pravice RTV organizacij je v omenjenih državah omejeno na najmanj 20 let (67. člen ZASP/SLO, 105. člen ZASP/CRO, 51. člen ZASP/MAK ter 84. člen ZASP/BIH).

Določbe nacionalnih zakonodaj Slovenije, Hrvaške, Makedonije ter Bosne in Hercegovine, ki urejajo varstvo sorodnih pravic, t.j. pravic izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij, so po mojem mnenju povsem urejene v skladu s sporazumom TRIPS. Za trajanje varstva sorodnih pravic, z izjemo pravic RTV organizacij, je predvideno minimalno trajanje varstva 50 let, kot je predvideno z določbo 5. odstavka sporazuma TRIPS. V nobeni izmed obravnavanih držav nisem zasledila daljšega trajanja varstva sorodne pravice, kot jo ureja s sporazumom TRIPS. Izjema je le doba trajanja sorodne pravice RTV organizacij, ki je, kot sem navedla v prejšnjem odstavku, v vseh obravnavanih državah daljša od minimuma 20 let.

Za razliko od sporazuma TRIPS, ki določa različne minimume za izvajalce in proizvajalce fonogramov (min. 50 let) in RTV organizacij (min. 20 let), obravnavane države trajanje varstva sorodnih pravic izenačujejo na 50 let. Razlike med trajanjem varstva sorodnih pravic v posamezni državi nisem ugotovila.

Ob zaključku tega poglavja ocenjujem, da so Slovenija, Hrvaška, Makedonija in Bosna in Hercegovina izpolnile obveznosti, ki jim jih nalaga sporazum TRIPS na področju varstva književnih del, računalniških programov, zbirk podatkov, pravic iz najema, pravic proizvajalca fonogramov in RTV organizacij. Na področju doseganja standardov sporazuma TRIPS razlik nisem ugotovila. Razlike se pojavljajo na področju preseganja standardov, npr. v ureditvi posameznih sorodnih pravic, ki sicer niso standard, ki ga določa sporazum TRIPS.

5.2 UVELJAVLJANJE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC

Kot sem že navedla (glej stran številka 14), je sporazum TRIPS uvedel nekaj povsem novih določb, ki urejajo sprejetje enotnih standardov varstva in mednarodni nadzor nad uveljavljanjem teh pravic. Upoštevajoč zahteve sporazuma TRIPS (glej poglavja 3.5.-3.9.) in ob medsebojni primerjavi določb posameznih nacionalnih zakonov, ki urejajo uveljavljanje avtorske pravice in sorodnih pravic, ki sem jih predstavila v predhodnih poglavjih (primerjaj poglavja 4.2.1.5., 4.3.1.5. in 4.4.1.5), ocenjujem, da so Slovenija, Hrvaška in Makedonija v okviru nacionalnih zakonov ustrezno uredile določbe, ki urejajo uveljavljanje avtorske pravice in sorodnih pravic (civilni in upravni postopki, začasni ukrepi, določbe o posebnih zahtevah v zvezi z ukrepi na meji, določbe o kazenskih postopkih). Med omenjenimi tremi državami ima najbolj podrobno zakonodajo na področju ukrepov in postopkov uveljavljanja varstva avtorske pravice Slovenija (glej strani 76-84). Sledi ji Hrvaška (glej strani 95-99). Za razliko od njiju Makedonija nima npr. posebnega predpisa, ki bi podrobneje urejal carinske ukrepe. Za Bosno in Hercegovino trditve o ustrezni ureditvi določb, ki urejajo ukrepe in uveljavljanje zakonodajo na področju avtorske pravice in sorodnih pravic, ne morem podati. Pomanjkljivost vidim predvsem v tem, da nima enotnega kazenskega zakonika (glej poglavje 4.5.1.5.). Kazenske določbe so v Bosni in Hercegovini umeščene v 120. člen ZASP/BIH, kjer je urejen primer kršitve varstva avtorske pravice, ko oseba pod svojim imenom objavi tuje avtorsko delo (glej stran številka 118).

Ne glede na navedeno, sem mnjenja, da ni dovolj, da se določbe le zapiše v posameznih zakonih, npr. v carinski zakon, kazenski zakon ipd. Potrebno je njihovo uveljavljanje ter ustvarjanje pogojev neprestanega in večsmernega nadzora procesa uveljavljanja. Menim, da lahko šele z nadziranjem uporabe določb in kaznovanjem kršiteljev dosežemo stanje, v okviru katerega bomo zagotavljali uveljavljanje avtorske pravice in sorodnih pravic. Ob primerjavi dinamike urejanja in razvijanja področja varstva avtorskih pravic in sorodnih pravic obravnavanih držav sem mnjenja, da se po uveljavljanju avtorske zakonodaje obravnavane države medsebojno močno razlikujejo, ne glede na to, da so zakonski okvirji, ki ustrezajo obveznostim sporazuma TRIPS, vzpostavljeni. Vendar mora tudi Slovenija, za katero menim, da je v primerjavi z ostalimi državami do tega trenutka storila največ uspešnih aktivnosti na področju uveljavljanja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, storiti na področju nadzora še veliko. Ocenjujem, da je potrebno aktivnosti usmeriti v nadaljnje izboljševanje nadzora nad uveljavljanjem varstva avtorske pravice in sorodnih pravic npr. v pregled stanja na konkretnih mestih uporabe avtorskih del (npr. v računalniških trgovinah, na računalniških strežnikih pravnih in fizičnih oseb, internetnih vozliščih, carinski meji ipd.). Posebno pozornost je potrebno nameniti ozaveščanju prebivalcev o učinkovanju, oviram ter škodi, ki jo povzroča piratstvo povzroča ter prednosti, ki jih zmanjševanje piratstva prinaša vsakomur od nas.

Makedonija, kot država, skozi katero potekajo tranzitne poti piratskega blaga (glej stran številka 118), mora na področju uveljavljanja varstva avtorske pravice več aktivnosti in ukrepov usmeriti v nadzor. Res je, da je v primerjavi s preteklim obdobjem dosegla napredek npr. na področju varstva sorodne pravice RTV organizacij. Na podlagi doseženega in težnje po nadaljnjem ozaveščanju strokovnih delavcev in prebivalstva ocenjujem, da bo v prihodnosti lahko sledila mednarodnim tokovom in trendom vedno večjega uveljavljanja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic.

Posebno pozornost namenim Bosni in Hercegovini, za katero menim, da je v primerjavi z npr. Slovenijo in Hrvaško še zelo daleč od uresničitve uveljavljanja avtorske zakonodaje v praksi ter njenega razvoja. Bosna in Hercegovina je država, ki je na tem področju storila najmanj. Mnenja sem, da je potrebno v Bosni in Hercegovini razviti še mnogo več aktivnosti, ki so v ostalih obravnavanih državah že vzpostavljeni. Pri tem mislim predvsem na organizacijo in pooblastila zakonodajnih organov in organov nadzora Bosne in Hercegovine. Sedanje stanje morda rešuje problem mira in priznavanja medsebojnih nacionalnosti, ki so bile v prejšnjem desetletju še v vojni. V vsakem primeru pa po mojem mnenju razdrobljenost pooblastil zakonodajnih organov in organov nadzora zadržuje razvoj področja, kot je npr. varstvo intelektualne lastnine nasploh.

Primerjavo dobrobiti, ki bi jih bile deležne Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina ob intenzivnejšem uveljavljanju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic (glej tudi oceno v svetu, stran številka 20) predstavim v nadaljevanju. Primerjavo dobrobiti izvedem na podlagi Študije ekonomskega vpliva, ki jo je opravila IDC. Podatki predvidevajo zmanjšanje piratstva za 10 odstotnih točk. V letu 2004 je imela Slovenija 51 % stopnjo piratstva, kar v primerjavi z ostalimi obravnavanimi državami predstavlja najnižjo stopnjo piratstva. Sledi ji Hrvaška z 58 % stopnjo piratstva. Daleč za njima sta Bosna in Hercegovina s 70 % stopnjo piratstva ter Makedonija z 72 % piratstva. Primerjava pričakovanih dobrobiti ob zmanjšanju piratstva za 10 odstotnih točk v posamezni obravnavani državi ima posledice, ki so razvidne v tabeli številka 26 (glej prilogo številka 3).

Iz primerjave podatkov v tabeli 26 (glej prilogo številka 6) razberem, da bi največjo dobrobit imele Slovenija in Hrvaška. Bruto domači proizvod (BDP) bi se v Sloveniji povečal za 224 milijonov \$, na Hrvaškem pa za 247 milijonov \$. Za razliko od njiju, bi bile dobrobiti Makedonije in Bosne in Hercegovine veliko nižje (Makedonija 68 milijonov \$ ter Bosna in Hercegovina 53 milijonov \$). Najvišje dobrobiti na področju povečanja števila delovnih mest bi bila deležna Slovenija (1.119 delovnih mest). Tudi v tem primeru ji sledi Hrvaška (1.066 delovnih mest). Vrstni red med Makedonijo ter Bosno in Hercegovino se tukaj zamenja, v vsakem primeru pa je število povečanja števila delovnih mest bistveno nižje kot v Sloveniji in Hrvaški. Povečanje števila delovnih mest se v Makedoniji ocenjuje na 328, v Bosni in Hercegovini pa na 235 novih delovnih mest (glej tabelo številka 26).

Menim, da je za uveljavljanje zakonodaje pomembna ocena povečanja davčnih prihodkov, saj jih lahko posamezna država usmerja tudi v ukrepe in uveljavljanje zakonodaje na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic. Najvišje povečanje se pričakuje v Sloveniji (47 milijonov \$) in na Hrvaškem (43 milijonov \$). V Makedoniji se pričakuje nižje povečanje davčnih prihodkov (16 milijonov \$), medtem ko je pričakovanje v Bosni in Hercegovini v primerjavi z ostalimi obravnavanimi državami najnižje (3 milijone \$) (glej tabelo številka 26). Ne glede na to, da ima Bosna in Hercegovina najnižjo oceno dobrobiti, npr. na področju povečanja davčnih prihodkov, menim, da bi lahko le-te usmerjala v sprejemanje in uveljavljanje zakonodaje ter standardov sporazuma TRIPS ter tako storila korak naprej k integraciji v mednarodne organizacije, npr. STO. Na splošno lahko ocenim, da je Bosna in Hercegovina, čeprav ima nižjo stopnjo piratstva kot Makedonija, na področju sprejemanja in uveljavljanja zakonodaje storila najmanj. Ocenjujem, da je Makedonija, kljub višji stopnji piratstva v boljšem položaju, saj ima enotno oblast, kar za Bosno in Hercegovino ne velja (glej tudi stran številka 118), to pa po mojem mnenju močno vpliva na odločitve sprejemanja in uveljavljanja zakonodaje.

Z višanjem sredstev, ki bi jih Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina uporabile za namen razvoja višje ravni uveljavljanja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic bi dosegle zmanjšanje ovir in nesorazmerij, ki jih povzroča npr. filmsko piratstvo (glej tudi poglavje številka 2.4.1.), piratstvo na področju glasbe (glej tudi poglavje številka 2.4.1.). Pričakujejo lahko tudi druge dobrobiti, npr. večjo ustvarjalnost avtorjev, povečanje števila avtorjev, ki bi delovali v okviru obravnavanih držav.

Ob zaključku tega poglavja podam misel, da morajo vse obravnavane države, ne glede na trenutno stanje, storiti za uveljavljanje avtorskih pravic in sorodnih pravic še mnogo aktivnosti. Pri tem izpostavim predvsem potrebo po njihovem nadaljnjem aktivnem vključevanju v mednarodne procese varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, saj pri ocenjevanju uspešnosti uveljavljanja zakonodaje ne smem pozabiti, da razmere varstva avtorske pravice in sorodnih pravic tudi v mednarodnih okvirih še niso dosegle stopnje, ko bi lahko ugotovili, da sistem popolnoma deluje (primerjaj tabele v prilogah številka 5 in 6). S svojimi aktivnostmi, usmerjenimi v višanje ravni varstva avtorske pravice in sorodnih pravic ter zmanjševanju stopnje piratstva bodo tudi Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina prispevale k zmanjševanju nesorazmerij in ovir na področju mednarodne trgovine ter na domačih tleh povečale stopnjo ustvarjalnosti, kot tudi razvoj posameznega sektorja, npr. filmske industrije, informacijske tehnologije, glasbene industrije, umetnosti ipd. Za doseganje minimalnih standardov, ki jih določa sporazum TRIPS morata največ aktivnosti na področju sprejemanja zakonodaje opraviti Bosna in Hercegovina in Makedonija. Bosna in Hercegovina mora za doseganje standardov TRIPS dopolniti zakonodajo, npr. na področju kazenskega prava in carinskih ukrepov na meji. Prizadevati si mora za uveljavitev varstva avtorske pravice in sorodnih pravic v praksi ter izpolniti minimalne standarde, na podlagi katerih bo lahko postala članica STO ter kasneje članica ES. Makedonija je po mojem mnenju v nekoliko boljšem položaju, vendar mora nadaljevati z uveljavljanjem zakonodaje na področju avtorske pravice in sorodnih pravic,

npr. na področju ukrepov na meji, kot tudi z integracijskimi procesi v mednarodne organizacije, npr. v ES. Hrvaška in Slovenija naj svoja prizadevanja usmerita predvsem v uveljavljanje varstva avtorske pravice in sorodnih pravic in izboljševanje in preseganje standardov, ki jih določa sporazum TRIPS. Hrvaška naj intenzivnejše prizadevanja usmeri tudi v integracijski proces ES.

Vse štiri obravnavane države si morajo prizadevati k nižji stopnji piratstva na vseh področjih avtorske pravice in sorodnih pravic. Z nadaljnjim vključevanjem Hrvaške, Makedonije ter Bosne in Hercegovine v integracijske procese ES bo področje varstva avtorske pravice po mojem mnenju še učinkovitejše, saj bodo vstopile v območje evropskega prava, ki ima v nacionalnih pravnih sistemih drugačno vlogo kot položaj klasičnega mednarodnega prava (glej poglavje številka 2.1.).

6. PRAKSA NA PODROČJU UVELJAVLJANJA VARSTVA AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC

Ko smo spoznali značilnosti uveljavljanja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, kot jih določa sporazum TRIPS ter posamezni avtorskopravni zakoniki Slovenije, Hrvaške, Makedonije ter Bosne in Hercegovine naj kot zanimivost ob koncu magistrskega dela navedem nekaj primerov uveljavljanja zakonodaje v okviru sodne in upravne prakse Slovenije.

Kljub svojemu dobremu namenu sem že med iskanjem sodne in druge prakse na področju uveljavljanja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic v Sloveniji spoznala, da sodna praksa na tem področju še ni tako pestra, kot bi lahko bila, upoštevajoč vse zakonodajne in druge aktivnosti, ki jih v zadnjih letih uvajamo na področju sprejemanja pravnih predpisov s področja intelektualne lastnine.

V nadaljevanju nanizam nekaj primerov aktivnosti, ki jih je Slovenija opravila v okviru upravnih in sodnih postopkov ter primer s področja uporabe ZASP/SLO, Kazenskega zakonika (Uradni list Republike Slovenije številka 63/94, 70/94, 23/99 in 40/04), določb Zakona o obligacijskih razmerjih (Uradni list SFRJ številka 29/78, 39/85, 57/89), ki ga je do danes sicer že nadomestil Obligacijski zakonik (Uradni list Republike Slovenije številka 83/01). Besedilo obogatim s primerom iz tujine, t.j. iz sodne prakse ES ter nacionalni primer Španije, kjer je stopnja piratstva v primerjavi z ostalimi državami zahodne Evrope zelo visoka. V besedilo dodam še dva primera nadzora na Hrvaškem. Žal mi posameznih primerov uveljavljanja varstva avtorskih pravic v okviru sodne in upravne prakse Makedonije ter Bosne in Hercegovine ni uspelo prejeti.

Kot primer učinkovitega uveljavljanja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic po ZASP/SLO naj najprej prikažem primer iz leta 2002. Celjski sodnik za prekrške je po nekaj zaporednih intervencijah BSA in aktivnosti slovenskih tržnih inšpektorjev kaznoval

neko celjsko podjetje zaradi neupravičene uporabe večjega števila računalniških programov članov BSA. Učinek postopka je bil pozitiven. Podjetje je namreč opremo nemudoma legaliziralo, vendar je za prekršek vseeno moralo odšteti 3.000.000,00 SIT. Kazen v višini 400.000,00 SIT je doletela tudi odgovorno osebo podjetja. Naj pri tem dodam, da je to hkrati najvišja denarna kazen, ki jo je sodnik za prekrške doslej izrekel zaradi neupravičene uporabe programske opreme (Koren, 2003, str. 3).

Omenjen primer v Sloveniji ni osamljen, v letu 2002 je bilo v Sloveniji izrečenih še nekaj podobnih kazni. Tako je nekaj podjetnikov (iz Celja, Ljubljane, Rogaške Slatine, Kranja in Slovenskih Konjic) za 83 programov brez licence (npr. MS Windows 98, MS DOS, MS Word, MS Excel, MS Access, Corel Draw, Corel Photo Paint, Paint Pro Shop, Symantec Norton Antivirus) plačalo kazen v višini cca. 5.500.000,00 SIT (Koren, 2003, str. 4).

Leto 2002 je pomembno tudi z vidika nastajanja sodne prakse s področja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic. Prav v tem letu je namreč Višje sodišče v Kopru izreklo prvo kazensko obsodbo s področja varstva avtorske pravice. Obsodbo je sodišče izreklo lastniku računalniške trgovine v bližini Nove Gorice. Obtožen je bil nalaganja nelegalnih kopij računalniških programov članov BSA na diske kupcev osebnih računalnikov. S tem svojim ravnanjem je v primerjavi s svojimi tekmeci na trgu dosegel ugodnejšo ponudbo. Sodišče ga je obsodilo na 6 mesecev zavora oz. 3 leta pogojno (Koren, 2003, str. 5).

Zaključen je kazenski postopek na Okrajnem sodišču v Celju, kjer so zaradi piratstva programske opreme na 4 mesece zavora obsodili nekega avtoelektričarja. Poleg zaporne kazni so mu bile odvzete vse naprave in pripomočki za reproduciranje ter več kot sto zgoščenk. Poleg tega mu je sodišče naložilo plačilo 147.000,00 SIT premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem neupravičenega izkoriščanja avtorskega dela. Sodišče je namreč ugotovilo, da je avtoelektričar na svojih treh spletnih straneh brez dovoljenja avtorjev ali drugih imetnikov avtorskih pravic ponudil naprodaj domače in tuje računalniške programe izvajalcev Telekom Slovenije, Adobe, Microsoft, Autodesk in drugih (Business Software Alliance, Sporočila za javnost 2004, str. 1).

Aktivnosti tržnih inšpektorjev in posameznih pregledov sem tu in tam že omenila v samem besedilu dela (glej npr. stran številka 67). Za leto 2003 je bilo načrtovanih 128 pregledov, od katerih so jih do septembra 2003 opravili 77. Inšpektorji opravljajo preglede pri končnih uporabnikih, npr. pri pravnih osebah, osumljenih kršenja varstva avtorske pravice ali sorodnih pravic.

Naj kot zanimivost navedem, da so tržni inšpektorji še posebej usposobljeni za odkrivanje računalniškega kriminala. Tako so pri 77 podjetjih, pregledali 737 računalnikov in 2.903 računalniških programov, med katerimi so odkrili, da je 435 (t.j. 15 %) programov neupravičeno uporabljenih. Podali so 24 predlogov sodnikom za prekrške in izrekli 29 opozoril. Ugotoviti je potrebno, da aktivnost tržne inšpekcije narašča (22 pregledov v letu 1998, 70 pregledov v letu 1999, 106 pregledov v letu 2000, 110 pregledov v letu 2001, 116

pregledov v letu 2002 in že 77 pregledov do septembra 2003) (Business Software Alliance, Sporočila za javnost 2004, str. 1).

Vendar niso vse sodbe sodišča, ko odloča v zadevah s področja avtorskega prava povezane s Kazenskim zakonikom in kazenskimi postopki. V sodni praksi obstajajo primeri, ko je zahtevek tožbe sicer utemeljen v Zakonu o obligacijskih razmerjih (ZOR), vendar osnovni posel izhaja iz Zakona o avtorski pravici in sorodnih pravicah.

Sodišče je v tej smeri odločalo v postopku, ko se je pojavilo vprašanje, ali je pogodbeni klavzula, dogovorjena s pogodbo o avtorskem delu, sklenjeni na obrazcu Avtorske agencije za Slovenijo, o denarni kazni veljavna, če ne gre za denarno terjatev, predstavlja pa del obveznosti. S pogodbo sta se stranki sporazumeli, da bo vokalno instrumentalni ansambel javno izvajal glasbo v živo v lokalu, za katero bo vsakemu članu ansambla plačano 10.000,00 SIT za vsak nastop. Stranki sta se dogovorili za večerjo in pet pijač ter hrambo instrumentov (primerjaj 2. točko 26. člena ZASP/SLO).

Kot sem že navedla (glej strani 78-80), uveljavljanje avtorskih pravic omogoča različne zahtevke. Prav na to dejstvo je sodišče oprlo svojo odločitev, ko je odločilo, da ni nobenega razloga, da pogodbeni stranki že pri sklenitvi avtorske pogodbe ne bi mogle določiti pogodbene kazni za primer, da katera od pogodbenih strank ne bi izvrševala pogodbene obveznosti. Ker je avtorska pravica enovita pravica (15. člen ZASP/SLO) iz katerega izhajajo moralne in materialne avtorske pravice in druga upravičenja avtorja, je mogoče predvideti pogodbeno kazen za primer neizpolnitve tistih premoženjskih obveznosti naročnika, ki niso denarne narave. Tako se prepoved pogodbene kazni za denarne obveznosti po 3. odstavku 270. člena ZOR nanaša samo na plačilo honorarja, za kar so tako ali tako predpisane zamudne obresti (Judikat Vrhovnega sodišča Republike Slovenije: Sodba II Ips 8/2000, 2004, str. 3).

Praksa uveljavljanja avtorske pravice in sorodnih pravic se uveljavlja tudi na Hrvaškem.

Npr. na Hrvaškem so inšpektorji v letu 2001 izvedli nadzor nad kršitvami avtorskih pravic pri računalniških programih. Tržni inšpektorji so tako na podlagi prijav združenja profesionalnih proizvajalcev računalniških programov BSA iz Zagreba v prvi polovici 2001 izvedli nadzor nad kršitvami avtorskega prava nad računalniškimi programi v trgovskih družbah in obrtniških delavnicah. Kontrolirali so 18 pravnih oseb iz različnih dejavnosti ter 2 obrtnika, pri čemer so pregledali skupno 143 računalnikov. Pri 7 pravnih oseb in pri 1 obrtniku so ugotovili, da na 50 računalnikih uporabljajo legalne kopije. Pri 11 pravnih oseb je bilo na pregledanih 93 računalnikih ugotovljena namestitve 209 nelegalnih računalniških programov (Izvešča o softverskom kriminalitetu, 2004, str. 4).

Tudi na Hrvaškem so v letu 2001 opravili nadzor nad uporabo nelegalnega softvera in sicer so pod drobnogled vzeli velike trgovske družbe. V tistem času so podali šest kazenskih

prijav proti trgovskim družbam s sedežem v Zagrebu, Karlovcu, Našicah in Reki ter zoper mnogim njihovim podružnicam po Hrvaški.

Iz leta 2001 je znana sodba sodišča v Slatini, ki je I. Š. izreklo sodbo, v kateri je ugotovilo, da je kršil 26. člen Zakona o avtorskom pravu, saj je v svoj računalnik nelegalno instaliral računalniške programe in igre, glasbene naslove v mp3 formatu ter jih presnemaval na zgoščenke, ki jih prodajal preko interneta. Podobno je presodilo pristojno sodišče v Dubrovniku, ko je spoznalo za krivega E. Č., ki je z nedovoljeno uporabo avtorskega dela ali izvedbe umetnika izvajalca bil spoznan za krivega kaznivega dejanja, opisanega v 1 odstavku 230. člena hrvaškega kazenskega zakonika (Izvešča o softverskom kriminalitetu, 2004, str. 1).

Sodna praksa se na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic odvija tudi v ES. Pri izbiri primera sem želela poiskati primer odločitve sodišča ES, v okviru katerega se zrcali obveznost držav po harmonizaciji oziroma usklajevanju nacionalne zakonodaje predvsem z vidika morebitnega neupoštevanja obveznosti, ki jih imajo država članice pri harmonizaciji zakonodaje na področju avtorske pravice in sorodnih pravic. Naj omenim, da je od 1. 1. 1995 tudi ES članica STO in s tem tudi podpisnica TRIPS (Does the TRIPS Agreement apply to all WTO members, 2005).

Sodišče ES je v zadevi C-91/04 Komisija ES zoper Švedsko objavilo obvestilo, da Švedska v predpisanem roku ni izpolnila obveznosti po Direktivi 2001/29/EC o uskladitvi določenih aspektov avtorske pravice in njej sorodnih pravic v informacijski družbi (Direcitive 2001/29/EC Harmonisation of certain aspect of copyright and related rights in the information society), ki sem jo omenila v okviru poglavja 2.1.2. Švedska v nasprotju s svojo obveznostjo ni sprejela zakonodaje, uredb in drugih upravnih odločb, s katerimi bi harmonizirala svojo nacionalno zakonodajo (Judgement of the Court Case C-91/04).

Naslednji primer je vzet iz prakse države, ki je članica ES, odvijal se je v okviru njene nacionalne zakonodaje. Zanimiv je že po tem, ker izhaja iz države, ki je po vrsti druga med državami z najvišjo stopnjo piratstva v Zahodni Evropi. Na lestvici je uvrščena takoj za Grčijo. Španski policisti so v tem primeru zaradi piratstva računalniških programov aretirali 14 oseb. Zanimivo, da so policisti v tem primeru zasegli do tistega trenutka prvi ponaredek certifikata avtentičnosti za MS Windows XP Professional. Preiskava je potekala v San Sebastianu, policisti so zasegli 3000 zgoščenk z nelegalnimi kopijami operacijskih sistemov, ovitih v ponarejeno embalažo in s priloženimi ponarejenimi garancijskimi certifikati. Pirati bi s prodajo zgoščenk zaslužili kar 1,5 milijonov \$ (Bussines Software Alliance, Sporočila za javnost 2004, str. 1).

Ob zaključku poglavja podam tudi mnenje, da se na področju uveljavljanja varstva avtorskih pravic in sorodnih pravic sicer posamezne aktivnosti odvijajo, vendar je prava akcija in učinkovanje le-te šele v nastajanju.

Nastajanje prakse ne ovrže ugotovitve, da še vedno velja, da so pirati, kljub začetim aktivnostim nadzora nad uveljavljanjem zakonodaje še vedno motivirani za kršenje avtorske in sorodnih pravic. Če želim poiskati vzroke za težko odkrivanje in dokazovanje ponarejanja in piratstva, se srečam s tajno naravo dela piratov. Pirati namreč delujejo v dobro organizirani mednarodni mreži in uporabljajo dober sistem trženja. Njihova distribucija in proizvodnja presega dejavnosti, ki se sicer odvija v okviru legalne poti. V okviru svoje tajne dejavnosti se širijo tako na zakonita kot tudi na nezakonita tržišča, pri svojem delu so zelo fleksibilni.

Vendar moram dodati, da k njihovem uspešnemu delovanju prispeva tudi to, da se imetniki pravic praktično niti ne zavedajo prisotnosti piratstva. K uspešni dejavnosti piratov prispeva tudi premalo zastrašujoča zakonodaja in vrzeli v zakonih ter dejstvo, da tovrstna zakonodaja ni prioriteta zakonodajalcev posameznih držav (Požarnik, 2002, str. 21).

7. SKLEPNE UGOTOVITVE

Ob zaključku magistrske naloge ocenjujem, da mi je na primerih video in filmskega piratstva ter piratstva na področju glasbe in računalniških programov uspelo spoznati in nazorno prikazati ovire, ki nastajajo na račun piratstva na področju mednarodne trgovine. Na vprašanje, ki sem si ga zastavila v uvodu lahko z gotovostjo potrdim, da so ovire še vedno prisotne v svetovnem merilu, kot tudi v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji ter Bosni in Hercegovini. Škoda iz naslova piratstva še vedno nastaja, avtorji in ustvarjalnost se seli v države, kjer je varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic bolje varovano, npr. iz Bosne in Hercegovine na Hrvaško. Škoda, ki se kaže npr. v manjši ustvarjalnosti avtorjev, manjših davčnih prihodkih, izgubi števila novih delovnih mest, je še vedno prisotna v svetovnih merilih. V magistrski nalogi mi je uspelo natančneje ovrednotiti in oceniti del škode in pričakovani dobrobiti iz naslova varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, t.j. predvsem tisti del, ki se nanaša na primer študije stopnje piratstva računalniških programov posameznih regij sveta. Podpiram aktivnosti, ki se nanašajo na študije stanja v posamezni državi ter ugotavljanja učinkovanja posameznih zahtev po varstvu avtorske pravice in sorodnih pravic v svetovnem merilu. Menim, da lahko šele na tak način, npr. ko je škoda ovrednotena oziroma ko so ugotovitve o % piratstva v posameznih državah ugotovljene po enotni metodi, pridobimo primerljivo povratno informacijo o uveljavljanju določb v praksi posamezne države in regije. Želim si, da bi podobne študije, kot je študija piratstva računalniških programov v svetovnem merilu, bile opravljene tudi na področju glasbe ter video in filmskega piratstva, rezultati pa objavljeni na dostopnih mestih, npr. na internetu. Z objavo študij na vsakomur dostopnih mestih, npr. na internetu, bi problematiko varstva avtorske pravice in sorodnih pravic približali praktično vsem.

Ob uvodoma zastavljenem vprašanju o prizadevanjih STO za razvoj in doseganje visokih standardov in učinkovitega varstva v okviru sporazuma TRIPS sem spoznala, da ima STO

na to področje velik vpliv. Pravzaprav ugotovitev, da se skozi sporazum TRIPS kažejo svetovni trendi v okviru globalne trgovine, ki se usmerjajo v varstvo intelektualne lastnine, ni novost. Mednarodna prizadevanja za razvoj in doseganje visokih standardov učinkovitega varstva intelektualne lastnine in njihova prizadevanja za odpravo nesorazmerja in ovir v mednarodni trgovini svetovnega obsega so s sporazumom TRIPS pridobila nove razsežnosti in učinke. Kot smo videli ob priložnosti preučevanja trendov zmanjševanja piratstva na področju računalniških programov, se učinek delovanja Svetovne trgovinske organizacije in zahtev sporazuma TRIPS odražajo v svetovnem merilu s trendom padanja piratstva v vseh delih sveta, tako v Evropi, kot tudi na drugi skrajnosti, t.j. azijsko-pacifiški regiji, seveda vsaka regija v okviru svoje dinamike. Nedvomno ima na zmanjševanje piratstva vpliv STO kot mednarodna organizacija, ki se edina ukvarja s pravili globalne trgovine. Njena prizadevanja po zagotovitvi pogojev svobodne in neovirane trgovine tudi na področju varstva intelektualne lastnine v svetovnem merilu so po mojem mnenju nekaj neprecenljivega. Pri tem mislim tako na obseg učinka varstva avtorske pravice in sorodnih pravic v gospodarstvih držav članic iz vseh koncev sveta, kot tudi na samo vsebino, ki se izraža predvsem v standardih, ki jih le-te vnašajo v nacionalno zakonodajo in njihovem uveljavljanju v dejanskem življenju notranje in zunanje trgovine.

Podpiram zanimivo in učinkovito stališče STO in prakso integracijskih procesov vanjo, v okviru katerih države, ki se ne pridružijo prizadevanjem dvigovanja standarda varstva intelektualne lastnine in s tem varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, ne morejo biti uspešne niti v okviru globalne trgovine niti v okviru ožjih krogov medsebojnega trgovanja, ne da bi pred tem v nacionalnih zakonodajah uredile varstvo intelektualne lastnine. V svoji brezbržnosti se lahko njihova tržišča predajajo le obrobju svetovnega dogajanja brez ugodnosti, ki jih nudi svetovna trgovina. Prežete s številnimi piratskimi kopijami sicer varovanih avtorskih del in vseh dobrobiti sorodnih pravic, s katerimi ustvarjajo škodo predvsem sebi, po mojem mnenju najbrž čakajo na pravi trenutek, ko bo tudi v okviru njihovega razmišljanja dozorela ugotovitev po potrebi varstva avtorske pravice in sorodnih pravic.

Med drugimi zanimivimi ugotovitvami sem spoznala, da so se mednarodne organizacije, ki imajo vpliv na trgovino globalnih razsežnosti, začele resno ukvarjati z analizo škode, ki jo povzroča neurejenost področja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, sledenju in beleženju napredka in razvoja varstva ter vzpostavljanju nadzora nad dogajanjem v posameznih nacionalnih zakonodajah. Razveselilo me je dejstvo, da so bile v BSA oziroma IDC študijo ekonomskega vpliva za leto 2004 vključene tudi Slovenija, Hrvaška, Makedonija in Bosna in Hercegovina.

Naj ob tej priložnosti podam svoje prepričanje, da je kljub mnogim aktivnostim na področju oblikovanja višjih standardov varstva avtorske pravice in sorodnih pravic, četudi se le-te odvijajo v svetovnem merilu, prenos oziroma inkorporacija mednarodnega prava v okvire nacionalnih zakonodaj sicer nepogrešljiva, vendar menim, da kljub neprecenljivemu

pomen, ki ga ima, predstavlja le prvi korak k vzpostavitvi varstva avtorske pravice in sorodnih pravic znotraj države, ki želi delovati v okviru globalne trgovine. Mrtva črka, če je še tako lepo napisana in oblikovana v določbi zakona, namreč še ne daje zagotovila, da se je tudi v praksi pretopila v realnost.

Mnenja sem, da je sama inkorporacija mednarodnih predpisov v nacionalno zakonodajo države premalo, da bi lahko njeno tržišče postalo za avtorje del in imetnike sorodnih pravic zaupanja vredno do te mere, da bi se ne bilo potrebno prepričati, ali je zakonodaja znotraj države uveljavljena. Prepričana sem, da je poleg sprejema ustreznih določb zakonov potrebno sprejeto zakonodajo uveljaviti v praksi ter vzpostaviti mehanizme za nadzor nad izvajanjem in spoštovanjem zakonodaje. Šele s tem lahko posamezna država pričakuje nadaljnje dobrobiti, ki jih varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic prinaša. V mislih imam predvsem neoviran razvoj tržišča npr. video in filmske industrije, glasbene industrije in tržišča informacijske tehnologije.

Ne glede na velike dosežke, merljive v svetovnem merilu (primerjaj podatke tabel številka 26-32, predvsem podatke iz leta 1994 in 2002), je razvidno, da učinkoviti mehanizmi varstva avtorske pravice in sorodnih pravic v prakso šele prodirajo. Na primeru zmanjševanja % računalniškega piratstva in zmanjševanja škode, ki iz tega naslova nastaja, mi je s pomočjo analize BSA (glej tabele številke 27-40) uspelo prikazati, da je uveljavljanje varstva avtorskih pravic in sorodnih pravic prisotno na vseh koncih svetovnega tržišča. Razen redkih izjem, kjer se npr. povečuje stopnja piratstva (Vietnam, Indonezija, glej tabelo številka 1, stran številka 23), se nadzor in uveljavljanje učinkovitega varstva avtorske pravice in sorodnih pravic povečuje. Učinek nadzora se beleži tudi v okviru zmanjševanja deleža piratstva na področju računalništva. Pričakujem lahko, da se bodo v prihodnosti nadzori pogostejše izvajali, s tem se bo zmanjšal delež piratskih kopij računalniških programov.

Ob preučevanju vloge, ki jo ima STO na področju zmanjševanja % stopnje piratstva v svetu menim, da je njena vloga velika, vendar bi bila trditev, da se trendi piratstva v vseh delih sveta zmanjšujejo le zaradi Svetovne trgovinske organizacije, presplošna.

V varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic se poleg STO vključuje mnogo mednarodnih organizacij, npr. ES, WIPO, BSA. Slovenija je morala izkazati določeno stopnjo varstva avtorske pravice in sorodnih pravic tako v okviru STO, kot tudi v integracijskih aktivnosti v okviru Evropske skupnosti.

Ob preučevanju vprašanja, ali so Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina dosegle standarde razpoložljivosti, obsega in uporabe avtorske pravice in sorodnih pravic, ki jih na področju varstva avtorske pravice književnih del, računalniških programov, zbirk podatkov, pravic iz najema, pravic proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij določajo določbe sporazuma TRIPS, sem ugotovila, da so obravnavane države v letih svoje samostojnosti storile na področju ureditve nacionalne zakonodaje varstva

avtorske pravice in sorodnih pravic več, kot od njih zahteva bodisi Bernska konvencija, bodisi sporazum TRIPS. V vseh zahtevah izpolnjujejo pogoje, ki jih navedena akta dosegata. Omeniti moram integracijske teženje v ES, ki v vsakodnevno življenje Hrvaške, Makedonije ter Bosne in Hercegovine prinašajo pozitivne usmeritve, v okviru katerih morajo v procesih, ki izhajajo iz približevanja nacionalnih zakonodaj evropskemu pravu, varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic urediti na višji stopnji standarda. Odsev teh prizadevanj se zrcali tudi v okviru primerjave ureditve posamezne nacionalne zakonodaje z zahtevami sporazuma TRIPS.

Koliko si posamezna država v praksi prizadeva za njihovo uveljavljanje je drugo vprašanje. Če za primerjavo uporabim podatke iz tabele številka 28 (glej prilogo številka 5), kaj hitro spoznam, da je bila Slovenija še v letu 1994 država, ki je v primerjavi s Hrvaško imela višjo stopnjo piratstva (stopnja piratstva v Sloveniji 96 %, na Hrvaškem 90%), medtem ko je bila v letu 2002 stopnja piratstva v Sloveniji nižja (stopnja piratstva v Sloveniji 59 %, na Hrvaškem 62 %).

Pri oceni, ali so Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina storile dovolj, da lahko pričakujejo prednosti, ki jih varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic prinaša, ocenjujem, da so okoliščine delovanja in uveljavljanja sprejete zakonodaje v vsaki posamezni državi bistveno različne, zato ni enotnega odgovora. Standardi razpoložljivosti, obsega in uporabe avtorske pravice in sorodnih pravic so v vseh štirih zakonodajah sicer usklajeni z zahtevami sporazuma TRIPS, vendar so države v okviru mednarodnih aktivnosti znotraj mednarodnih organizacij prevzele različne odgovornosti pri varstvu avtorske pravice in sorodnih pravic. Medtem ko je Slovenija edina izmed preučevanih držav postala članica ES in v okviru katere veljajo predpisi, ki jih sprejme ES, so ostale tri države vpete le v obveznosti, ki jih mednarodne organizacije sprejmejo v okviru klasičnega mednarodnega prava. Iz napovedi IDC študije ekonomskega vpliva piratstva na področju informacijske tehnologije za Slovenijo, Hrvaško, Makedonijo ter Bosno in Hercegovino ocenjujem, da lahko prednosti ob zmanjšanju stopnje piratstva pričakujejo vse štiri obravnavane države. Pomembna je ugotovitev, da se je pri uveljavljanju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic pričela ustvarjati tudi sodna in upravna praksa (glej poglavje številka 6).

Prav iz naslova uveljavljanja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic in ustvarjanja sodne in upravne prakse pričakujem, da se bo % piratstva na vseh področjih, npr. v glasbeni in filmski industriji ter industriji informacijskih tehnologij zmanjšala. Seveda se to ne more zgoditi kar čez noč. Škoda, ki se tako ustvarja npr. zaradi obstoja piratskih kopij računalniških programov v Sloveniji, na Hrvaškem, v Makedoniji ter Bosni in Hercegovini se bo ob pričakovanem prizadevanju in vlaganju držav v uveljavljanje varstva, zmanjšala. Prej kot se bo stopnja piratstva zmanjšala, prej bodo posamezne države deležne dobrobiti, ki iz tega izhajajo. Zmanjšanje škode bo povzročilo povečanje BDP, števila delovnih mest in povečanje davčnih prihodkov v vseh štirih obravnavanih državah. Prav zaradi navedenih

dobrobiti menim, da so države še posebej zainteresirane za vzpostavitev nadzora nad varstvom avtorske pravice in sorodnih pravic.

Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina so v letih svoje samostojnosti storile na področju ureditve nacionalne zakonodaje varstva avtorske pravice in sorodnih pravic književnih del, računalniških programov, zbirk podatkov, pravice iz najema, pravic izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij več, kot od njih zahteva bodisi Bernska konvencija, bodisi sporazum TRIPS. V vseh zahtevah izpolnjujejo pogoje, ki jih navedena akta dosegata. Omeniti moram integracijske teženje v ES, ki v vsakodnevno življenje Hrvaške, Makedonije ter Bosne in Hercegovine prinašajo pozitivne usmeritve, v okviru katerih morajo v procesih, ki izhajajo iz približevanja nacionalnih zakonodaj evropskemu pravu, varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic urediti na višji stopnji standarda. Odsev teh prizadevanj se zrcali tudi v okviru primerjave ureditve posamezne nacionalne zakonodaje z zahtevami sporazuma TRIPS.

Ob odgovoru na vprašanje o prednostih, ki jih z učinkovitim uveljavljanjem standardov varstva avtorske pravice in sorodnih pravic iz sporazuma TRIPS lahko pričakujejo Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina, menim, da lahko z učinkovitim uveljavljanjem standardov pričakujejo vse prednosti, npr. večjo ustvarjalnost avtorjev, povečanje števila delovnih mest, zmanjševanje škode, višje davčne prilive, višja vlaganja na področje ustvarjalnosti ipd. Spoznala sem, da vsaka izmed naštetih držav standarde uveljavlja s sebi lastno dinamiko sprejemanja zakonodaje in njenega uveljavljanja v praksi. V tem trenutku lahko na podlagi preučevanja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic v obravnavanih državah menim, da so na področju uveljavljanja zakonodaje v okviru naštetih držav vzpostavljeni zakonodajni mehanizmi, potrebni za varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic in za katere lahko rečem, da v prakso šele prodirajo (glej poglavje številka 7).

Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina poti še niso zaključile, z nadaljnjim uveljavljanjem varstva avtorske pravice in sorodnih pravic lahko pričakujejo še bistveno več prednosti. Ocenjujem, da bi Makedonija in Bosna in Hercegovina lahko storile več, kot so predvsem na področju uveljavljanja določb ZASP/MAK in ZASP/BIH.

Ob predstavitvi posameznih primerov kršitev in uveljavljanja avtorski pravic in sorodnih pravic sem spoznala, da je zavest o potrebi po uveljavljanju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic šele v nastajanju. Uveljavljanje pravic se v množici sodnih postopkov pojavlja tu in tam tudi v okviru Slovenije, Hrvaške ter drugih držav, kar mi je uspelo prikazati v poglavju, v katerem sem navedla nekaj primerov uveljavljanja avtorske pravice in sorodnih pravic iz prakse Slovenije, Hrvaške in ES (glej npr. strani 127-130).

Pričakujem sicer, da se bo praksa uveljavljanja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic še povečevala, vendar je primerov uveljavljanja varstva avtorske pravice v primerjavi z ostalimi sodnimi primeri zelo malo. Naj k temu dodam še to, da je že iskanje primerov

uveljavljanja varstva avtorske pravice in sorodnih pravic po številnih primerih sodne prakse z drugih področji zaradi svoje številčne pičlosti predstavljalo poseben problem.

Menim, da je kaznovalna politika, ki se v tem trenutku uveljavlja preko različnih organov, npr. tržne inšpekcije, sodišč, carinske uprave, za življenje določb zakonov v praksi, neobhodna. Na tem področju je potrebno napredovati tudi v drugo smer, ki je bližje posameznikom. Varstvo avtorske pravice in sorodnih pravic se mora usidрати v zavesti ljudi, ki npr. avtorska dela uporabljajo bodisi pri delu bodisi v zasebnem življenju.

Vedeti moramo, da nas svet opazuje. V Sloveniji smo storili na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic veliko. Kljub velikemu izboljšanju stanja po mnenju nekaterih, npr. filmskega umetnika Petra Braatza, so ustvarjalske možnosti pri nas še vedno omejene, predvsem kar se tiče avtorskih honorarjev in nepojmljivo birokracijo in obnašanjem npr. slovenskih televizij (Smasek, 2002, str. 1).

Napredek na področju varstva avtorske pravice pospešujejo integracijski procesi; bodisi da so to integracijski procesi, v katere se Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina vključujejo v okviru Svetovne trgovinske organizacije bodisi integracijski procesi v okviru ES. Na tej poti obravnavane države niso same, saj so mednarodne organizacije zainteresirane, da se na določenem ozemlju držav vzpostavi trgovinsko območje. Npr. ES bo v obdobju od 2004 do 2006 zahodnemu Balkanu v okviru stabilizacijskega procesa na JV Balkanu ponudila 20.000 milijonov evrov pomoči, ki bo strogo usmerjana v integracijske cilje, tj. v naloge, ki jih morajo države opraviti pred vstopom v ES (Širitev na Balkan skupni cilj Evropske unije in držav regije, 2003, str. 4). Čas vstopa teh držav je odvisen predvsem od njihovih prizadevanj pri izvajanju reform in uspehov pri prilagajanju standardom ES (EU snubi tudi zahodni Balkan, 2003, str. 6).

V aktivno sodelovanje v omenjen proces stabilizacije JV Evrope je aktivno vključena tudi Slovenija (ap/ks/nr, 2003, str. 1). Slovenija je v letu 2003 pričela v Makedoniji, na Hrvaškem ter Bosni in Hercegovini izvajati institucionalni in pravni okvir za tehnično pomoč Slovenije na področju evropskih zadev. To je po mnenju nekaterih, npr. Janeza Potočnika, izjemna priložnost, saj gre tudi za možnost gospodarske afirmacije tako v navedenih državah, kot tudi v ES (Slovenija izkušnje iz pristopnega procesa prenaša državam JV Evrope, 2003, str. 1).

Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina so ob razdružitvi in razglasitvi samostojnosti imele osnovo za razvoj varstva avtorske pravice in sorodnih pravic v takrat zveznem jugoslovanskem Zakonu o avtorski pravici. V času svoje samostojnosti so na tem področju vsaka v okviru svoje zakonodaje in dinamike razvoja to varstvo izboljšale in ga uskladile z mednarodnimi trendi. Upoštevajoč vedno nove razvoje tehnologije in možnosti enostavne npr. reprodukcije avtorskih del, pričakujem, da se bodo potrebe po spremembah in dopolnitvah ZASP/SLO, ZASP/CRO, ZASP/MAK in ZASP/BIH tudi v prihodnosti pojavile.

Ob vprašanju, kateri so nadaljnji ukrepi za učinkovito uveljavljanje varstva avtorskih pravic, menim, da morajo vse štiri države povečati in pospešiti prizadevanja za uveljavljanje sprejete zakonodaje na področju varstva avtorske pravice in sorodnih pravic (predvsem s pomočjo intenzivnejših nadzorov ter upravnih in civilnih postopkov, začasnih ukrepov, ukrepov na meji, kazenskih postopkov). Šele s tem bodo lahko postopoma uživale vse prednosti, ki jih v globalni trgovini prinaša zaupanje pogodbenih strank.

Naj za zaključek podam mnenje, da je potrebno države vzpodbujati k nadaljnjemu uveljavljanju sprejete zakonodaje in prevzetih obveznosti ter iz tega naslova širiti tržišče avtorskih del in predmetov varstva sorodnih pravic. Le na ta način lahko pričakujemo razvoj ustvarjalnega dela, tehnoloških inovacij, vzpostavitev lojalne konkurence ter varstvo potrošnika. K temu si morajo prizadevati vse države sveta, tako z lastnimi aktivnostmi znotraj države, kot tudi aktivnostmi v okviru mednarodnih organizacij.

LITERATURA IN VIRI

Literatura:

1. Belič Igor: Seminar Računalniško piratstvo – Gotenica 20 in 21. 9. 1999 Varstvoslovje, Revija za teorijo in prakso varstvoslovja, Univerza v Mariboru Fakulteta za policijsko varnostne vede. Ljubljana, Letnik 1, (1999) str. 1 [URL: <http://www.fpvv.uni-mb.si/varstvoslovje/clanek.aspx?cid=24>],
2. Bronzin Tomislav, Goljuh Mladen: Zaštita avtorskih prava. HUPRO, Hrvatsko udruženje programera. Zagreb, 2005, 9 str.
3. Bahor Stanislav: Knjižničarji in avtorske pravice. Knjižnica, Letnik 46, (2002) št. 4, str. 87-123;
4. Bautista Eduardo: London, Knowledge Economy Capital. Cisac News Congress Special, Paris: The International Confederation of Societies of Authors and Composers, 2002, št. 9. str. 9.
5. Bergant Rakočević Vesna: Do tujih avtorskih del brez zavor? Pravna praksa, Gospodarski vestnik d.d., Ljubljana, Letnik 21, (2002), 5, str. 4.
6. Bergant Rakočević Vesna: Pravica do novice. Pravna praksa, eGV d.o.o., Ljubljana, Letnik 23, (2004), 27, str. 30.
7. Bezjak Branka: Zgodba o Združenju za zaščito avtorskih pravic Slovenije se bo začela. Večer, (2002), 52, str. 1.
8. Bogataj Marjeta: Televizije združeno v boj proti Sazasu. Finance, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 11, (2002), 41, str. 6.
9. Bogataj Marjeta: Plačljive vsebine na televiziji. Finance, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 11, (2002a), 231, str. 20.
10. Bogataj Marjeta: Radijske postaje ne bodo ubogale. Finance, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 12, (2003), 128, str. 6.
11. Bogataj Marjeta: Sazas še razmišlja o arbitraži v sporu z RTVS. Finance, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 12, (2003a), 145, str. 6.
12. Brezovnik Alenka: Poslej drugače z JV Evropo. Dnevnik, Dnevnik, Ljubljana, Letnik 53, (2003), 215, str. 6.
13. Chitrakar Ursa: Pravica do nadomestila za dovoljeno reproduciranje avtorskih del. Pravna praksa, eGV d.o.o., Ljubljana, Letnik 23, (2004), 29, str. 5.
14. Cottle Brett, Kreile Reinhold: The Copyright Mape. Cisac News Congress Special, Paris: The International Confederation of Societies of Authors and Composers, 2002, št. 9. str. 11-12.
15. Čujovič Matej: Avtorstvo Renskih nimf. Pravna praksa, GV Založba, d.o.o., Letnik 24, (2005), 34, str. 17-18.
16. Dernovšek Igor: Velik nered v glasbeni industriji. Gospodarski vestnik, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 51, (2003), 6, str. 60.
17. Dimitrov Slave: ZAMP počnuva vojna so avtor od koj žive [URL: <http://www.makedonskosonce.com/broervis/2002/sonce414/Tekst26.htm>], 2002, str. 1.

18. Dovžan Matjaž: Mednarodno pravo: Mednarodno in nacionalno pravo. Pravna praksa, Gospodarski vestnik d.d., Ljubljana, Letnik 19, (2000), 23, str. 32-33.
19. Ferlinc Maja: Trgovinske preference. Finance, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 12, (2003), 79, str. 20.
20. Grad Franc, Kaučič Igor: Ustavno pravo Slovenije. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola, 1997, 362 str.
21. Grilc Peter, Ilešič Tomaž: Pravo Evropske unije. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2001, 355 str.
22. Hadžiahmetović Amila: Intellectual Property Protection and Enforcement in the transitional Country of Bosnia and Herzegovina and Problems of Counterfeiting. Department of the Information Technology Law and Intellectual Property Law, 2005, 114 str.
23. Hadžović Eldin: Moderni pirati stanuju u foteljima. Dani, Nezavisni News Magazin, Sarajevo, Letnik 18, (2006), 449, str. 1.
24. Hribar Lado: Kriv je urad za intelektualno lastnino. Finance, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 12, (2003), 132, str. 9.
25. Imamović Emir: Rupa, duboka 10 godina. BH Dani, Nezavisni News Magazin, Sarajevo, Letnik 14, (2002), 244, str. 1.
26. Isaković Jan: Kazaa: legalizirana Napsterjeva zapuščina. Finance, Gospodarski vestnik d.d., Ljubljana, Letnik 11, (2002), 63, str. 22.
27. Jessop Paul: Footprint, Fingerprints, Signposts and Links. CISAC News, Congress Special, sept. 2002, str. 13.
28. Jusić Tarik: Television across Europe: regulation, policy and independence, Bosnia and Herzegovina, Monitoring Report.. Budapest: Open Society Institut, 2005. 193-200.
29. Karastojanova Kristina: Avtorski prava, patenti i trgovski tajni. [URL: <http://twins.pmf.ukim.edu.mk/Filozofija/Pdf/konvertirani/Avtorski%20prava,%20patenti%20i20trgovski%20tajni.pdf>], 18. 10. 2005, 128-135 str.
30. Kardum Milorad: Postoji mogućnost trajne zabrane? Novi list d.d., Novinsko-nakladničko dioničko društvo, Rijeka [URL: <http://www.novolist.hr/Default.asp?WC=Rubrike&WCU=285A285C2863285D2863285A28582858285B2863288B289328632863285D28602861285D286128632863286328582863Z>], 24. 5. 2003, str. 1.
31. Kladošek Roman: Štiridesetim kabelskim operaterjem se te dni izteka rok. Dnevnik, Dnevnik, Ljubljana, Letnik 52, (2002), 46, str. 1.
32. Kočevar Andrej: Glasbene založbe proti svobodni izmenjavi datotek po internetu. Finance, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 12, (2003), 3, str. 18.
33. Kočevar Andrej: Blu Ray – velik za 38 zgoščenk. Finance, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 49, (2003a), 3, str. 21.
34. Koren Rok: Novinarska konferenca: Promoviranje varnega »on-line« sveta BSA, Mednarodna organizacija Business Software Alliance, [URL: <http://64.233.183.104/search?q=cache:iTMhV0St2IcJ:www.bsa.si/bsa-gradivo-novinarska-konferenca-3-6-2003.doc+mednarodna+organizacija+business+software&hl=en>],

- BSA, 3. 6. 2003, 10 str.
35. Koren Rok: Novinarska konferenca BSA GIZ 13. 7. 2004 [URL: <http://www.bsa.si/bsa-gradivo-novinarska-konferenca-13-7-2004.doc>], 13. 7. 2004, str. 7.
 36. Korljan Antiša: Piratski cedeji – lakmus ekonomije po Đinđiću. Finance, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 12, (2003), 50, str. 2.
 37. Kos Peter: Pravna zaščita računalniških programov. Pravna praksa, eGV d.o.o., Letnik 24, (2005), 4, str. 16-18.
 38. Kukec Bojan: Mediacija v naši sodni praksi. Podjetje in delo, Ljubljana: GV Založba, d. o. o., Letnik 31, 2005, št. 6-7. str. 1579 – 1597.
 39. Landes M. Wiliam, Posner A. Richard: Indefinitely Renewable Copyright, Chichago [URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=319321], 1. avgust 2002, 2 str.
 40. Markulj Hrvoje: Lokali koji puštaju glazbu sa juke box-a. HDU, Hrvatska diskografska udruga. Zagreb, 2003, 2 str.
 41. Matanovac Romana, Tomić Tajana, Gliha Igor: Prijedlog Zakona o autorsko pravu i srodnim pravima, s konačnim prijedlogom zakona. Hrvatski sabor, [URL: <http://www.sabor.hr/default.asp?gl=200309170000005>], 19. 9. 2003, 131 str.
 42. Mežnar Špela: Zapiski s predavanj na internetu in odgovornost ponudniko on-line. Pravna praksa, Gospodarski vestnik d.d., Ljubljana, Letnik 21, (2002), 12, priloga, str. 30.
 43. Mrvoš Vladimir: Intelektualno vlasništvo i njegova zaštita – inovacija – kapital budućnosti. Novi list d.d. [URL: <http://www.novilist.hr/default.asp?WCI=Pretrazivac&WCU=285F286328592863285A28582858285D2863286328632859285A285A285B285C285B28632863286328582863N>], 11. 10. 2004, 3. str.
 44. Musker David, Marsland Vanessa: Enforcing a diluted draft. Copyright World, Law and business for copyright specialists, London: Informa Hause, 2004, št. 139, str. 8-10.
 45. Pepeljgovski Valentin: Vodič pravat kako vlog vo društvo. Skopje: Združenje za pravnici od stopanstvoto na RM, Sovet za korporativno upravuvanje, 2005, 20 str.
 46. Pirc Musar Nataša: Avtorsko delo ali informacija javnega značaja?. Pravna praksa, GV Založba, d.o.o., Letnik 24, (2005), 34, str. 9-10.
 47. Popesku Dragica: Sporazum o trgovinskim aspetkima prava intelektualne svojine (TRIPS sporazum). Pravni inormator, Letnik V (2002), št. 6, [URL: http://www.informator.co.yu/informator/2002/trips_602.htm], 5 str.
 48. Požarnik Nataša, mentor Vida Irena: Dejavniki preprečevanja piratstva in ponarejanja, diplomatska naloga. Univerza v Ljubljani [URL: http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/pozarnik228.pdf], april 2002. 49 str.
 49. Pretnar Bojan: Intelektualna lastnina v sodobni konkurenci in poslovanju, Pravne osnove, ekonomska analiza in podjetniški cilji. Ljubljana: GV Založba, 2002, 227 str.
 50. Puharič Krešimir et al.: Zakon o industrijski lastnini s komentarjem. Ljubljana:

- Uradni list Republike Slovenije: Gospodarski vestnik, 1994. 530 str.
51. Puharič Krešo: Pravno varstvo računalniških programov. Podjetje in delo, Ljubljana: Gospodarski vestnik, d. d., Letnik 22, 1996, št. 5. str. 1025-1031.
 52. Puharič Krešo: Nova pravna vprašanja intelektualne lastnine v odprtih elektronskih okoljih. Podjetje in delo, Gospodarski vestnik d.d., Ljubljana, Letnik 23, (1997), 6/7, str. 1063-1071.
 53. Puharič Krešo: Razvojnost pravne ureditve prenosa in odstopa uporabe pravic intelektualne lastnine. Podjetje in delo, Gospodarski vestnik d.d., Ljubljana, Letnik 24, (1998), 6/7, str. 748-752.
 54. Puharič Krešo: Zakon o industrijski lastnini s komentarjem. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 2003. 1189 str.
 55. Puharič Krešo: Arbitraža in mediacija v praksi Stalne arbitraže pri GZS, reševanje sporov iz tujih investicij. Podjetje in delo, Ljubljana: GV Založba, d.o.o., Letnik 31, 2005, št. 6-7. str. 1567-1578.
 56. Radić Milan: Krađa in prekrađa autorskog prava [URL: <http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/200112/11206-004-pubs-sar.htm>], AIM, Sarajevo, 6. 12. 2001, str. 1-3.
 57. Repas Martina: Pravice intelektualne lastnine in prost pretok blaga. Podjetje in delo, Gospodarski vestnik d.d., Ljubljana, Letnik 29 (2003), 2, str. 34.
 58. Samuelson Pamela: Reverse Engineering Under Siege [URL: <http://www.sims.berkeley.edu/~pam/papers/CACM%20on%20Bunner.pdf>], 28. 4. 2005, 8 str.
 59. Senkovič Petra: Sporazum TRIPS, Sporazum o vidikih pravic intelektualne lastnine, ki se nanašajo na trgovino. Podjetje in delo, Ljubljana: Gospodarski vestnik, d. d., Letnik 21, 1995, št. 1. str. 5-25.
 60. Smasek Uroš: Kandidati za idole. Večer, (2002), 51, str. 1.
 61. Sodipo Bankole: Piracy and Counterfeiting. London: The Hague, 1997. 324 str.
 62. Stefani Ercolani: O tratamento nacional e a gestao colectiva, Ministerio da cultura, GDA Gabinete do direito de autor. 2005. str. 1-9.
 63. Sterling J. A. L.: TRIPS Agreement. Queen Mary and Westfield College, University of London. 2000. str. 24-36.
 64. Strojin Gregor: Novejši trendi pravne zaščite programske opreme – preskok v patentno ero. Pravna praksa, Gospodarski vestnik d.d., Ljubljana, Letnik 20, (2001), 8, priloga, str. 28.
 65. Strojin Gregor: Domenski prostor v variacijah na temo. Pravna praksa, Gospodarski vestnik d.d., Ljubljana, Letnik 21, (2002), 43, priloga, str. 15.
 66. Suro Bredie Carmen: ATPDEA Eligibility. International Intellectual Property Alliance. Office of the U.S. Trade Representative, september 2002, 7 str.
 67. Svetič Barbara: Kako ideja postane denar. Gospodarski vestnik, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 50, (2002), 50, str. 95.
 68. Šabec Andreja: Sporazum TRIPS. Mednarodno poslovno pravo, Letnik XIV (2002), 156, str. 11-13.
 69. Šipec Miha: Sodno varstvo industrijske lastnine. Ljubljana: Gospodarski vestnik,

1998. 182 str.
70. Šopar Vesna: Television across Europe: regulation, policy and independence, Republica of Macedonia, Monitoring Report.. Budapest: Open Society Institut, 2005. 1169-1230.
71. Špende Romana: Siol bo na spletu predvajal tudi filme. Dnevnik, Ljubljana, Letnik 53, (2003), 94, str. 4.
72. Tilev Dragan: Harmonisation of the National legislation with the Acquis – step towards teh EU integration. Sector for European Integration Government of the Republic of Macedonia, Skopje [URL: http://www.ceinet-download.org/download/sef_2002/30_Tilev2.pdf], 15. 11. 2002, 32 str.
73. Tomić Tajana: Svrha avtorskopravne zaštite djela. Što je avtorsko pravo? Republika Hrvatska, Državni zavod za intelektualno vlasništvo, 2005, 2 str.
74. Tomić Tajana: Slijedi li avtorsko pravo u normativnem smislu napredak tehnologije? Što je avtorsko pravo? Republika Hrvatska, Državni zavod za intelektualno vlasništvo, 2005a, 2 str.
75. Tomić Tajana: Imovinska prava. Što je avtorsko pravo? Republika Hrvatska, Državni zavod za intelektualno vlasništvo, 2005b, 2 str.
76. Tomić Tajana: Avtorsko djelo. Republika Hrvatska, Državni zavod za intelektualno vlasništvo, 2005c, str.1.
77. Tomić Tajana: Avtorsko pravo ne štiti. Republika Hrvatska, Državni zavod za intelektualno vlasništvo, 2005d, str.1.
78. Tomić Tajana: Što su srodna prava. Republika Hrvatska, Državni zavod za intelektualno vlasništvo, 2005e, str.1.
79. Trampuž Miha: Avtorsko prvo in likovna umetnost. Ljubljana: Uradni list, 1996. 259 str.
80. Trampuž Miha: Pripravljalno gradivo za računalniški program kot avtorsko delo. Pravna praksa, Gospodarski vestnik d.d., Ljubljana, Letnik 14, (1995), 319, str. 16.
81. Trampuž Miha, Oman Branko, Zupančič Andrej: Zakon o avtorski in sorodnih pravicah s komentarjem. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 1997. 472 str.
82. Turk Dunja: RIAA od podjetij zahteva nadzor nad internetnim piratstvom. Finance, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 12, (2003), 38, str. 18.
83. Van Caenegem William: Copyright, Communication ane new technologies. Federal Law Review [URL: <http://pandora.nla.gov.au/nph-arch/2000/Z2000-Oct-26/http://law.anu.edu.au/publications/flr/vol23no2/FederalLawReviewWilliamAva.html#WilliamAvanCaenegemTheoriginsofthestructuralanddoctrinallimitationsofthescopeofcopyright>], 28. 9. 2005, 29 str.
84. Zupančič Andrej: Intelektualna lastnina: Sorodne pravice. Pravna praksa, Gospodarski vestnik d.d., Ljubljana, Letnik 19, (2000), 6, str. 1293.
85. Zupančič Mihael, Zahtevna naloga sklepanja mednarodnih pogodb. Pravna praksa, Gospodarski vestnik d.d., Ljubljana, Letnik 22, (2003), 8, 19-23.
86. Žagar Istok: Neznosna lahkost kršenja avtorskih pravic. Avtor, Združenje skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije, 2002, december 2002, str. 2.

87. Žagar Istok: Založništvo. Avtor, Združenje skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije, 2002a, december 2002, str. 18-19.
88. Žnidaršič Tina: Živorojeni otroci v letu 2004, Statistični urad Republike Slovenije, [URL: http://www.stat.si/doc/stat_urad/nk/2005-06-30/zivorojeni2004-2005-0630.doc], 30. 6. 2005, 2. str.
89. Waldha Dušan: Direktor zavoda za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev. Večer, Maribor, Letnik 30, (2002), 39, str. 1.

Viri:

1. 2005 Investment Climate Statement for Bosnia and Herzegovina, U.S. Department of State [URL: <http://www.state.gov/e/eb/ifa/2005/41986.htm>], 2005, 4 str.
2. AGIP Handbook, Abu-Ghazelet Intellectual Property (AGIP) [URL: http://www.agip.com/AGIP_Handbook.pdf?lang=en], 2004, 162 STR.
3. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, WTO Analytical index: TRIPS [URL: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/analytic_index_e/trips_03_e.htm#article43B], 15. 8. 2005, 33 str.
4. ap/ks/nr: Program Cards – priložnost in izziv za Slovenijo kot bodočo državo članico. STA, Slovenska tiskovna agencija. Ljubljana, (2003), 1, str. 1.
5. Amsterdam Appellate Judgment in favor of P2P in Buma & Stemra v. Kazaa, Amsterdam Court of Appeal, Fourth three-judge civil section, [URL: http://www.eff.org/IP/P2P/BUMA_v_Kazaa_appeal_judgment.html], 28. 3. 2002, 8. str.
6. Annual Report 2003, World Trade Organization [URL: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/anrep03_e.pdf], 10. 1. 2004, 178 str.
7. arh/bg: Tržni inšpektorji lani opravili 69 pregledov v zvezi z računalniškim piratstvom. STA, Slovenska tiskovna agencija. Ljubljana, (2003), str. 1.
8. Bela hartija, Koristewe i distribuirawe na kompjuterskite programi vo Republika Makedonija [URL: <http://www.vegesa.com.mk/PODDRSKA/AvtorskiPrava.html>], 1998, 4. str.
9. Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniški del z dne 24. 7. 1971 (Uradni list SFRJ MP 14/75, 4/86).
10. BIH must establish both Single Customs Administration and VAT at State Level, Bosnia Daily e-newspeper, Sarajevo, (2003), 430 [URL: <http://www.unomaha.edu/philosophy/Conces.Article.e-bdaily430.pdf>], 10. 2. 2003, str. 1
11. Biography J. K. Rowling. MuggleNet [URL: <http://www.mugglenet.com/jk.shtml>], 2005, str. 1.
12. Bosnia and Herzegovina Strategy Paper 2002-2006. European Commission, External Relations directorate General, directorate Western Balkans [URL: http://ec.europa.eu/comm/enlargement/cards/pdf/publications/bosnia_country_strategy.pdf], 2006, 71 str.
13. Bussines Software Alliance, Novice [URL: <http://www.bsa.si/novice.php>], Strasbourg, 9. 3. 2004, 3 str.

14. Business Software Alliance And IDC Announce Findings of Largest Ever Study Into Software Piracy, [URL: www.bsa.org/ireland-north/press/newsreleases/business-software-alliance], 2003, str. 1.
15. Bussines Software Alliance, Sporočila za javnost [<http://www.bsa.si/pr.php>], 2004, 1 str.
16. CARDS Assistance to Bosnia and Herzegovina: Multi-annual Indicative Programme 2005-2006 [URL: http://ec.europa.eu/comm/enlargement/bosnia_herzegovina/pdf/mip_2005_2006_bih_en.pdf], 2006, 43 str.
17. CISAC partners [URL: <http://www.cisac.org/web/content.nsf/Bui...cle&Lang=FR&Alias=ACT-PART-LIST&Lang2=EN>], CISAC, 6. 9. 2003. 1 str.
18. Copyright Enforcment under the TRIPS Agreement, International Intelctual Propety Aliance, Washington, 2005, 1-6 str.
19. Council Directive 91/250/EEC of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs, OJ L 122 z dne 17. maja 1991.
20. Council Directive 92/100/EEC OF 19 November 1992 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property, OJ L 346 z dne 27. novembra 1992.
21. Council Directive 93/83/EEC of 27 September 1993 on the coordination of certain rules concerning copyright and rights related to copyright aplicable to satellite broadcasting and cable retransmission, OJ L 248 z dne 6. oktobra 1993.
22. Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights, OJ L 290 z dne 24. novembra 1993.
23. Council Regulation (EC) No 3295/94 of 22 December 1994 laying down measures to prohibit the release for free circulation, export, re-export or entry for a suspensive procedure of counterfeit and pirated goods, OJ L 341 z dne 30. 12. 1994.
24. Curent status of individual accessions [URL: [http:// www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/status_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/status_e.htm)], WTO, 20. 6. 2004.
25. Developed Country [URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Developed_country#Developed_countries], 2. 5. 2006, str. 1.
26. Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases OJ L 077 z dne 27. marca 1996).
27. Directive 98/84/EC of the European Parliament and of the Council of 20 November 1998 on the legal protection of services based on, or consisting of, conditional access, OJ L 320 z dne 28. novembra 1993.
28. Directive 2001/29/EC of the European Pariliament and of the Council of 22 May 2001 on the hamonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society, OJ L 167 z dne 22. junija 2001.
29. Directive 2001/84/EC of teh European Parlament and of the Council of 27 September 2001 on the resale right for the benefit of the author of an original work of art, OJ L 272 z dne 13. oktobra 2001.

30. Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April on the enforcement of intellectual property rights, 2004, OJ L 157 z dne 30. 4. 2004, 12 str.
31. Does the TRIPS Agreement apply to all WTO members? [URL: http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/tripfq_e.htm#Who'sSigned], 13. 3. 2005.
32. Dunajska konvencija o pogodbenem pravu (Uradni list SFRJ, št. 30/72).
33. Emitiranje programa Hrvatske Radiotelevizije preko satelita [URL: <http://www.hrt.hr/>], 2005, str. 1
34. Evropska komisija bo oštela 13 držav članic. Finance, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 12, (2003), 134, str. 4.
35. EU snubi tudi zahodni Balkan. Dnevnik, Ljubljana, Letnik 53, (2003), 160, str. 6.
36. European Union: July 2002 [URL: http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp198_e.htm], 26. 7. 2002, 26 str.
37. Eurostat yearbook, The statistical guide to Europe [URL: http://europa.eu.int/comm/eurostat/newcronos/reference/display.do?screen=welcomeref&open=science/infosoc/policy/polind_a&language=en&product=EU_science_technology_innovation&root=EU_science_technology_innovation&scrollto=174], 26. 12. 2004, 1-6 str.
38. Expanding the Frontiers of our Digital Future, REducing Software Policy to Accelerate Global IT Benefits, IDC, BSA [URL: http://www.bsa.org/idcstudy/pdfs/White_Paper.pdf], 2005, 32 str.
39. First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, BSA, IDC [URL: [http://www.bsa.si/final-piracy-study-\(julij-2004\).pdf](http://www.bsa.si/final-piracy-study-(julij-2004).pdf)], julij 2004, 13 str.
40. Focal area: Economic and social development, FRY Macedonia [URL: <http://www.eur.eu.int/macedonia/main/fyrom-a1c2e3b4.htm>]2005, 3 str.
41. Hrvaška in Turčija na poti v EU, STA [URL: http://24ur.com/bin/article.php?article_id=3062157&show_media=16067787], 2005, 1 str.
42. IDC-jeva Študija ekonomskega vpliva, Bosna in Hercegovina [URL: www.bsa.org/idcstudy/pdfs/Bosnia.pdf], 2006, str. 1.
43. IDC-jeva Študija ekonomskega vpliva, Hrvaška [URL: www.bsa.org/idcstudy/pdfs/Croatia.pdf], 2006, str. 1.
44. IDC-jeva Študija ekonomskega vpliva, Makedonija [URL: <http://www.bsa.org/idcstudy/pdfs/Macedonia.pdf>], 2006, str. 1.
45. IDC-jeva Študija ekonomskega vpliva, Slovenija [URL: www.bsa.org/idcstudy/pdfs/Slovenia.pdf], 2006, str. 1.
46. Insiders Fuel Internet Movie Piracy. ATAC: Abusable Technologies Awareness Center [URL: <http://abusabletech.org/archives/000009.html>], 1. 2. 2004, str. 1.
47. Is/bdo/nv/ap: Makedonija postala 146. članica WTO. STA, Slovenska tiskovna agencija. Ljubljana, (2003), 1, str. 1.
48. In RE Napster, Inc. Copyright litigation, Memorandum and Order, No. MDL 00-1369, C 99-5183 MHP 2002, United States District Court Northern District of California. San Francisco, (2002), 1-32 str.

49. Intellectual property: protection and enforcement, WTO [URL: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm7_e.htm], 11 str.
50. Italijanska policija prijela pirate, Rim [URL: http://27ur.com/bin/article_print.php?id=2016749], 24. 3. 2004.
51. Izvješća o softverskom kriminalitetu [URL: <http://www.bsa.hr/izvjescia.asp>], 1. 2. 2004, 5 str.
52. Judgment of the Court (Sixth Chamber) of 18 November 2004 in Case C-91/04, Commission of the European Communities v Kingdom of Sweden [URL: <http://curia.eu.int/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=en&Submit=Submit&alldocs=alldocs&docj=docj&docop=docop&docor=docor&docjo=docjo&numaff=&datefs=&datefe=&nomusuel=&domaine=&mots=copyright&resmax=100>], 13. 5. 2005, str. 1.
53. Judikat Vrhovnega sodišča Republike Slovenije: Sklep II Ips 192/2000 [URL: http://www.sodisce.si/default.asp?kall=judikat_vs&showin=all&JudikatID=22170], 4.10.2000, 4 str.
54. Kaj je združenje SAZAS [URL: <http://www.sazas.org/index.php?pg=52>], SAZAS, 6. 9. 2003. 2 str.
55. Kazenski zakonik (KZ) (Uradni list Republike Slovenije številka 95/04).
56. Kazneni zakon Republike Hrvatske (Narodne novine br. 110/97).
57. ks/ap/th: Kopije DVD v azijsko-pacifiški regiji povzročile lani za 640 milijonov dolarjev škode. STA, Slovenska tiskovna agencija. Ljubljana, (2003), str. 1.
58. Kolosej Ljubljana, Luknja [URL: <http://www.kolosej.si/film/luknja/>], str. 1.
59. Kolosej Ljubljana, Štoparski vodnik po galaksiji [URL: http://www.kolosej.si/film/stoparski_vodnik_po_galaksiji/] 2005a, str. 1.
60. Least-developed countries [URL: http://www.wto.org/English/thewto_e/whatis_e/tif_e/org7_e.htm], 2006, str. 1.
61. Letno poročilo Urada Republike Slovenije za intelektualno lastnino za leto 2004 [URL: <http://www.uil-sipo.si/letno04.pdf>], 2006, 48 str.
62. Ljubljana dva dni v evropskem središču avtorskih pravic [URL: <http://www.drustvo-sazas.si/archive.php>], 6. 9. 2003. 2 str.
63. Loi n° 2000/011 du 19. decembre 2000 relative au droit d'auteur et aux droits voisins, Cameron [URL: http://portal.unesco.org/culture/en/file_download.php/9828530aa621c2f9c7d9b8f93fa98181cameroun_fr.pdf], 2000, 25 str.
64. Low On Copyright and Neighboring Rights, Kazakstan [URL: http://www.cipr.org/legal_reference/countries/kazakhstan/Kazakhstan_Copyright_ENG.pdf], 2005, 27 str.
65. Macedonia customs authorities prepared a draft law on customs measures for the protection of intellectual property rights [URL: <http://www.petosevic.com/resources/news/2004/12/000025>], 29. 12. 2005, str. 1.
66. Macedonian legislation [URL: <http://www.uil-sipo.si/GlavaS.htm>], 2006, 1 str.
67. Madridska deklaracija o zaščiti avtorskih pravic v Evropski uniji in na mednarodni ravni. Avtor, Združenje skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije, 2002, december 2002, str. 8-9.

68. Member States [URL: <http://www.wipo.int/treaties/en/documents/pdf/e-berne.pdf>], WIPO, 15. 2. 2006.
69. Members and Observers [URL: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm], WTO, 16. 2. 2005. 4 str.
70. Membership, CISAC [URL: <http://www.cisac.org/web/content.nsf/Builder?ReadForm&Page=Article&Lang=EN&Alias=A-US-MEMBER>], 20. 2. 2006, str. 1;
71. Module 7: Intellectual property rights: TRIPS [URL: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/eol/e/wto07/print.htm], World Trade Organization, a training package, 15. 12. 1998.
72. Nacionalna strategija za integracija na Republika Makedonija vo Evropskata unija, Vlada Republika Makedonija, Skopje [URL: <http://www.vlada.mk/assets/NSEI.pdf>], junij 2004, 256 STR.
73. Nacionalni program RH za pridruživanje EU [URL: http://www.mei.hr/download/2005/01/19/NPPEU_2004_1.pdf], 2004, 630 str.
74. Nagodbe zbog korištenja nelicenciranog softvera, BSA, [<http://www.bsa.org/croatia/press/newsreleases/NAGODBE-ZBOG-KORISTENJA-NELICENCIRANOG-SOFTVERA.cfm>]2004, str. 1
75. New Format Eases Information Exchange [URL: [www.cisac.org/web/content.nsf/cisacNews/CN-2003-04-ommunity_A/\\$FILE/CN-2003-04-Community_A.paf](http://www.cisac.org/web/content.nsf/cisacNews/CN-2003-04-ommunity_A/$FILE/CN-2003-04-Community_A.paf)], april 2003.
76. Obligacijski zakonik (Uradni list Republike Slovenije številka 83/01).
77. Odločba VSL sklep I Cpg 877/2001, Višje sodišče v Ljubljani, gospodarski oddelek [URL: <http://www.ius-software.si/Baze/IESP/B/89627.htm>], 21. 9. 2001, 3 str.
78. Odločba: VSL sklep I Cpg 943/2001, Višje sodišče v Ljubljani, gospodarski oddelek [URL: <http://www.ius-software.si/Baze/IESP/B/89602.htm>], 21. 9. 2001, 2 str.
79. Odločba: VSL sodba I Cp 1436/05, Višje sodišče v Ljubljani, civilni oddelek [URL: <http://www.ius-software.si/Baze/IESP/B/271886.htm>], 15. 6. 2005, 5 str.
80. Odločba: VSL sodba I Cpg 769/99, Višje sodišče v Ljubljani, gospodarski oddelek [URL: <http://www.ius-software.si/Baze/IESP/B/79107.htm>], 17. 2. 2000, 3 str.
81. Odločba: VSL sodba in sklep I Cpg 1197/2003, Višje sodišče v Ljubljani, gospodarski oddelek [URL: <http://www.ius-software.si/Baze/IESP/B/271968.htm>], 5. 2. 2004, 6 str.
82. Opinion of the European and Social Committee on the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on measures and procedures to ensure the enforcement of intellectual property rights (COM (2003) 46 final – 2003/0024 (COD)) (2004/c 32/02), European and Social Committee [URL: <http://www.ipjur.com/data/04020EU-OJ-C32-15.pdf>].
83. Optical disc piracy, Motion Picture Association of America [URL: http://www.mpaa.org/piracy_OptDisk.asp], str. 1
84. Our partners [URL: <http://www.cisac.org/web/content.nsf/Bui...le&Lang=FR&Alias=ACT-PART-INTRO&Lang2=EN>], CISAC, 6. 9. 2003. 1 str.

85. Overview: the TRIPS Agreement [URL: http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/intel2_e.htm], 5. 1. 2004. 11 str.
86. Pirati za zapahi? [URL: <http://gvin.com/IskanjeClankov/PrikazClanka/PrikazClanka.asp?articleID=50490>], 12. 10. 2000, str. 4.
87. Piratizirana glasba pri nas [URL: <http://www.monitor.si:81/s.nsf/vse/7DE0B2E241D8B238C1256BB800723819>], 1. 2. 2004, 2 str.
88. Piratizirani filmi so vroči [URL: <http://www.monitor.si:81/s.nsf/vse/E0F81D3CF5D04590C1256BB800729E88>], 1. 2. 2004, 2 str.
89. Piratstvo programske opreme upada? [URL: http://24ur.com/bin/srticle_print.php?id=2025248], 3. 6. 2003.
90. Področja zaštite avtorskim pravom i izuzeci od avtorskog prava, Exit, IT Bussines support centre [URL: <http://www.itbusiness.ba/ITB/sr-SP-Latn/Default.aspx?TabID=263>], 2005, str. 1.
91. Poročilo direktorja strokovne službe SAZAS-a. Avtor, Združenje skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije, 2002, julij 2002, str. 14.
92. Pravilnik o načinu predložitve varščine, kriterijih za določitev njene višine in načinu sprostitve oziroma unovčitve varščine v primerih uporabe carinskih ukrepov pri kršitvah pravic intelektualne lastnine (Uradni list Republike Slovenije številka 70/04)
93. Priručnik Vječa Europe [URL: <http://www.google.com/search?hl=sl&q=Priru%C4%8Dnik+Vje%C4%8Da+Europe&lr=>], 2005, 32. str.
94. Protecting Your Photos on the Web. How do I do that [URL: <http://www.shortcourses.com/how/protecting/protecting.htm>], 28. 4. 2005, 5 str.
95. Protocols of accession for new members since 1995, including commitments in goods and services [URL: http://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/completeacc_e.htm#hrv], 2004, str. 1-3.
96. Poročilo predsednika Odbora za zaščito avtorskih pravic. Avtor, Združenje skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije, 2002, julij 2002, str. 11-13.
97. Pritisk v parnem kotlu. Dnevnik, Ljubljana, Letnik 52, (2002), 50, str. 1.
98. Radio City podpisal pogodbo [URL: <http://www.drustvo-sazas.si/archive.php>], 6. 9. 2003, 2 str.
99. Relation between the EU and Bosnia and Herzegovina [URL: http://ec.europa.eu/comm/enlargement/bosnia_herzegovina/eu_relations.htm], 2006, str. 1
100. Rešenje u. broj: 112/2001-0-0, Ustavniot sud na Republika Makedonija, 20. 2. 2002.
101. Sadržaj i korišćenje avtorskog prava, Exit, IT Bussines support centre [URL: <http://www.exitcentre.org/ITB/sr-SP-Latn/Default.aspx?TabID=258>], 2005, str. 1.
102. Slovenija izkušnje iz pristopnega procesa prenaša državam JV Evrope. STA, Slovenska tiskovna agencija. Ljubljana, (2003), str. 1.
103. Slovenski glasbeni avtorji enotni v boju za svoje pravice [URL: <http://www.drustvo-sazas.si/archive.php>], 6. 9. 2003, 2 str.

104. Studio sulla pirateria software a livello mondiale, BSA, IDC [URL: <http://www.bsa.org/italia/loader.cfm?url=/commonspot/security/getfile.cfm&pageid=21970>], maj 2005, 16 str.
105. Sudska praksa Vrhovni sud Republike Hrvatske, Sentenca (ŽS Kc Kv 168/2001), [URL: <http://sudskapraksa.vsrh.hr/supra/SearchResultsPublic.asp>], 28.12.2001.
106. Svetovna konvencija o avtorski pravici (Univerzalna konvencija) (Uradni list SFRJ MP 14/75, 4/86; RS 24/92).
107. Širitev na Balkan skupni cilj Evropske unije in držav regije. Finance, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 12, (2003), 119, str. 4.
108. Tarife za uporabo glasbenih neodrskih del iz repertoarja Združenja SAZAS (Uradni list Republike Slovenije, številka 113/2002).
109. The 77th annual Academy Awards, Oscar Night [URL: <http://www.oscar.com/oscar/night/winners/index.html>], 2005, str. 1
110. The Copyright Protection Act, 1974, No. 49 [URL: http://www.agip.com/country_service.aspx?country_key=170&service_key=C&SubService_Order=3&lang=en#], 3. 2. 2006, 7 str.
111. The World Trade Organization [URL: http://www.wto.org/english/res_e/download_e/inbr_e.pdf], april 2003. 8 str.
112. Treaties Database Contracting Parties [URL: http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?search_what=C&country_id=74C], 11. 10. 2005, str. 1.
113. TRIPS 1994 – Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (Uradni list RS MP št. 10/1995).
114. Uredba o provedbi carinskih mjera u vezi s robom kojom se povređuje pravo intelektualnog vlasništva (Narodne novine št. 106/03).
115. Uredba sa zakonskom snagom o preuzimanju i primjenjivanju saveznih zakona koji se u Bosni i Hercegovini primjenjuju kao Republički zakoni (Službeni list R BiH broj 2/92).
116. Ustava RS (Uradni list RS št. 33/91-I in 42/97).
117. Zakon o avtorski pravici (Uradni list SFRJ 19/78, p. 34/78, 24/86, p. 75/89, 21/90).
118. Zakon o avtorski pravici in sorodnih pravicah – ZASP (Uradni list št. 21/95, 9/01 in 43/04).
119. Zakon na avtorsko pravo i srodnite prava (Službeni vesnik na RM br. 47/96).
120. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima (Narodne novine br. 167/03).
121. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima u Bosni i Hercegovini (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 43/2002) [URL: <http://www.basmp.gov.ba/iv/zakona.htm>], 29. 5. 2005.
122. Zakon o carinskih ukrepih pri kršitvah pravic intelektualne lastnine – ZCUKPIL (Uradni list RS številka 30/2001).
123. Zakon o izvajanju carinskih predpisov ES – ZICPES (Uradni list RS št. 25/04).
124. Zakon o obligacijskih razmerjih (Uradni list SFRJ številka 29/78, 39/85, 57/89).
125. Zakona o područjima i sjedištima sudova (Narodne novine številka 3/94, 104/97, 59/01 in 121/05).

126. Zakon o pravdnem postopku – ZPP (Uradni list Republike Slovenije številka 36/04, uradno prečiščeno besedilo).
127. Zakon o splošnem upravnem postopku (Uradni list Republike Slovenije številka 24/06, uradno prečiščeno besedilo).
128. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o avtorski in sorodnih pravicah - ZUP (Uradni list Republike Slovenije številka 9/01).
129. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o avtorski in sorodnih pravicah (Uradni list Republike Slovenije številka 43/04).
130. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (Uradni list Republike Slovenije številka 17/06).
131. Zakon o sudovih (Narodne novine številka 150/05).
132. Zakon o upravnem sporu – ZUS (Uradni list Republike Slovenije številka 50/97, 65/97 in 70/00).
133. Zakon o zunanjih zadevah (Uradni list Republike Slovenije, št. 45/01 in 78/03).
134. Zaradi piratstva 29 milijonov škode. Finance, Gospodarski vestnik d. d., Ljubljana, Letnik 12, (2003), 106, str. 3.
135. What is Blue Ray? Blu-ray.com [URL: <http://www.blu-ray.com/info/>], 29. 4. 2005, 1 str.
136. What is CISAC? [URL: <http://www.cisac.org/web/content.nsf/Bui...rm&Page=Article&Lang=EN&Alias=A-US-CISAC>], CISAC, 6. 9. 2003. 1 str.
137. World Trade Organization, Annual Report [URL: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/anrep04_e.pdf], 12. 12. 2004, 144 str.

PRILOGA 1:

SLOVAR SLOVENSKIH PREVODOV TUJIH IZRAZOV

- **availability:** razpoložljivost, dostopnost takoj oziroma zlahka;
- **client-server mode:** povezava, npr. internetna povezava, pri kateri ima en sistem vlogo odjemalca (običajno osebni računalnik uporabnika), ki prične s komunikacijo s centralnim sistemom, ki deluje kot strežnik;
- **divulgation:** razglasitev, objava;
- **edition:** izdaja, naklada;
- **on-line:** priključen; ki deluje povezan na centralni procesor v sistemu ali v omrežju, npr. priključni računalniški sistem, priključna podatkovna baza; paradoks: presenetljiva, včasih vsaj na videz protislovna misel, ki je v nasprotju s splošnim mnenjem, a lahko vsebuje resnico;
- **pay-per-view:** plačilo na vpogled;
- **peer to peer:** odjemalec odjemalcu;
- **publication:** priobčitev, objava, publikacija, tisk;
- **reverse engineering:** raziskovanje konkurenčnega programa, da bi videli kako deluje in kopirali dobre rešitve;
- **scope:** namen, cilj, torišče, poročje dela, dogled, važnost ipd.;
- **set top box:** televizijski komunikator;
- **use:** raba, uporaba, uporabnost, koristnost, stalna praksa, običaj, navada ipd.

PRILOGA 2:

PREGLED TABEL IN GRAFOV

TABELE:

Tabela številka 1: Države z najvišjo stopnjo piratstva v letih 2001-2002 in 2003-2004;

Tabela številka 2: Predmet varstva avtorskih del, TRIPS;

Tabela številka 3: Pravice avtorja dramskih, dramsko-glasbenih in glasbenih del ter književnih in umetniških del;

Tabela številka 4: Trajanje varstva avtorske pravice;

Tabela številka 5: Varstvo računalniških programov in zbirk podatkov in drugega gradiva po TRIPS;

Tabela številka 6: Pravica avtorja računalniškega programa in avtorja zbirke podatkov in drugega gradiva;

Tabela številka 7: Trajanje varstva avtorske pravice pri računalniških programih in zbirki podatkov in drugega gradiva;

Tabela številka 8: Predmet varstva pri pravicah iz najema;

Tabela številka 9: Vsebina pravice iz najema;

Tabela številka 10: Trajanja varstva pravice iz najema;

Tabela številka 11: Predmet varstva sorodnih pravic;

Tabela številka 12: Pravice izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in RTV organizacij;

Tabela številka 13: Trajanje varstva sorodnih pravic, določenega s sporazumom TRIPS;

Tabela številka 14: Primerjava ureditve varstva književnih del – predmet varstva

Tabela številka 15: Primerjava ureditve varstva pravic avtorjev avtorskih del;

Tabela številka 16: Primerjava trajanja varstva avtorske pravice;

Tabela številka 17: Primerjava ureditev varstva avtorske pravice – računalniški programi in zbirke podatkov in drugega gradiva;

Tabela številka 18: Primerjava ureditev pravic avtorja računalniškega programa in avtorja zbirke podatkov in drugega gradiva;

Tabela številka 19: Primerjava ureditev trajanja varstva;

Tabela številka 20: Primerjava ureditev varstva: predmeti varstva pri pravici iz najema;

Tabela številka 21: Primerjava ureditev varstva pravice iz najema;

Tabela številka 22: Primerjava trajanja varstva pravice iz najema;

Tabela številka 23: Primerjava ureditev varstva – predmet varstva sorodnih pravic;

Tabela številka 24: Primerjava ureditev varstva sorodnih pravic;

Tabela številka 25: Primerjava ureditev varstva sorodnih pravic – trajanje varstva;

Tabela številka 26: Primerjava posledic in pričakovanj ob zmanjšanju piratstva za 10 odstotnih točk piratstva v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji in Bosni in Hercegovini

Tabela številka 27 :Stopnja piratstva po državah in regijah: Zahodna Evropa v letih 1994-2002 in ES v letih 2003-2004

Tabela številka 28: Stopnja piratstva po državah in regijah: Vzhodna Evropa, 1994-2002 in Ostala Evropa, 2003-2004

Tabela številka 29: Stopnja piratstva po državah in regijah: Severna Amerika, 1994-2004

Tabela številka 30: Stopnja piratstva po državah in regijah: Latinska Amerika, 1994-2004

Tabela številka 31: Stopnja piratstva po državah in regijah: Azija/Pacifik, 1994-2004

Tabela številka 32: Stopnja piratstva po državah in regijah: Srednji vzhod/Afrika, 1994-2004

Tabela številka 33: Stopnja piratstva v svetu v letih 1994-2004

Tabela številka 34: Denarna izguba po državah in regijah: Zahodna Evropa v letih 1994-2002 in ES v letih 2002-2004 (v tisočih \$)

Tabela številka 35: Denarna izguba po državah in regijah: Vzhodna Evropa v letih 1994-2002 in Ostala Evropa v letih 2003-2004 (v tisočih \$)

Tabela številka 36: Denarna izguba po državah in regijah: Severna Amerika. v letih 1994-2004 (v tisočih \$)

Tabela številka 37: Denarna izguba po državah in regijah: Latinska Amerika. v letih 1994-2004 (v tisočih \$)

Tabela številka 38: Denarna izguba po državah in regijah: Azija/Pacifik v letih 1994-2004 (v tisočih \$)

Tabela številka 39: Denarna izguba po državah in regijah: Srednji vzhod. Afrika. v letih 1994-2004 (v tisočih \$)

Tabela številka 40: Denarna izguba po državah in regijah: svet. v letih 1994-2004 (v tisočih \$)

GRAFI:

Graf številka 1: Države z najnižjim odstotkom piratstva zajamejo največ davčnih prihodkov

Graf številka 2: Pospešena rast informacijske tehnologije ob ob 10 odstotnih točk nižji stopnji piratstva

Graf številka 3: Koristi posamezne regije stopnje piratstva za 10 odstotnih točk (v milijonih \$)

Graf številka 4: Izgube po območjih v milijardah \$ v obdobju 1994-2002

Graf številka 5: Območja z največjo denarno izgubo, izražena v %, za leto 2004

PRILOGA ŠTEVILKA 3: PRIMERJAVA STANDARDOV RAZPOLOŽLJIVOSTI, OBSEGA IN UPORABE AVTORSKE PRAVICE IN SORODNIH PRAVIC

Tabela številka 14: Primerjava ureditve varstva književnih del – predmet varstva

TRIPS – KNJIŽEVNA DELA	SLOVENIJA	HRVAŠKA	MAKEDONIJA	BIH
STVARITVE S KNJIŽEVNEGA, ZNANSTVENEGA IN UMETNIŠKEGA PODROČJA	DA	DA	DA	DA
PREDAVANJA, GOVORI, BESEDE IN DRUGA DELA ENAKE NARAVE	DA	DA	DA	DA
DRAMSKA ALI DRAMSKO – GLASBENA DELA	DA	DA	DA	DA
KOREOGRAFSKA IN PANTOMIMSKA DELA	DA	DA	DA	DA
GLASBENE SKLADBE Z BESEDILOM ALI BREZ BESEDILA	DA	DA	DA	DA
KINEMATOGRAFSKA DELA IN Z NJIMI IZENAČENA DELA	DA	DA	DA	DA
DELA RISANJA, SLIKARSTVA, ARHITEKTURE, KIPARSTVA, REZBARSTVA, LITOGRAFIJE	DA	DA	DA	DA
DELA S PODROČJA FOTOGRAFIJE, IN Z NJIMI IZENAČENA DELA	DA	DA	DA	DA
DELA UPORABNE UMETNOSTI	DA	DA	DA	DA
ILUSTRACIJE, ZEMLJEVIDI, NAČRTI, SKICE, PLASTIČNA DELA (ZEMLJEPISJE, TOPOGR., ARHITEKTURA, ZNANOST)	DA	DA	DA	DA
PREVODI, PRIREDBE, GLASBENE OBDELAVE IN DRUGE PREDELAVE KNJIŽEVNEGA ALI UMETNIŠKEGA DELA	DA	DA	DA	DA
ZBIRKE KNJIŽEVNIH ALI UMETNIŠKIH DEL	DA	DA	DA	DA

Vir: Sporazum TRIPS, Bernska konvencija, slovenski ZASP/SLO, hrvaški ZASP/CRO, makedonski ZASP/MAK in bosanski ZASP/BIH

Tabela številka 15: Primerjava ureditve varstva pravic avtorjev avtorskih del

PRIMERJAVA UREDITEV VARSTVA PRAVIC AVTORJEV AVTORSKIH DEL				
TRIPS – DRAMSKA, DRAMSKO – GLASBENA IN GLASBENA DELA	SLOVENIJA	HRVAŠKA	MAKEDONIJA	BIH
DOVOLITI JAVNO UPRIZORITEV IN IZVAJANJE DEL, Z VSEMI SREDSTVI ALI POSTOPKI	DA	DA	DA	DA
DOVOLITI JAVNO PRENAŠANJE UPRIZORITVE IN IZVAJANJE DEL S KAKRŠNIMKOLI SREDSTVOM	DA	DA	DA	DA
DOVOLITI PREVAJANJE DEL	DA	DA	DA	DA
TRIPS – KNJIŽEVNA IN UMETNIŠKA DELA	SLOVENIJA	HRVAŠKA	MAKEDONIJA	BIH
DOVOLITI ODD. DEL PO RADIODIFUZIJ, PRIOBČITEV DEL JAVN. S SR. ZA BREZŽIČNI PRENOS ZNAKOV, ZVOKOV SLIK	DA	DA	DA	DA
DOVOLITI ŽIČNO ALI BREZŽIČNO PRIOBČITEV PO RADIU, ČE GA PRIOBČI JAVNOSTI KAKŠNA DRUGA USTANOVA IN NE TISTA, KI GA JE IZVIRNO OZIROMA PRVA ODDAJALA	DA	DA	DA	DA
DOVOLITI PRIOBČITEV JAVNOSTI PO RADIU, ZVOČNIKU ALI KAKRŠNIKOLI DRUGI PODOBNI NAPRAVI ZA PRENOS ZNAKOV, ZVOKOV, ALI SLIK	DA	DA	DA	DA
KINEMATOGRAFSKO PRIREDBO IN REPRODUKCIJO TAKIH DEL IN PROMET S PRIREJENIM IN REPRODUCIRANIMI DELI	DA	DA	DA	DA
JAVNO PREDVAJANJE, IZVAJANJE TER ŽIČNO PRENAŠANJE PRIREJENIH IN REPRODUCIRANIH DEL ZA JAVNOST	DA	DA	DA	DA
DOVOLITI JAVNO RECITIRANJE DEL, S ČIMER JE MIŠLJENO JAVNO RECITIRANJE Z VSEMI SREDSTVI ALI POSTOPKI	DA	DA	DA	DA
DOVOLITI JAVNO PRENAŠANJE RECITIRANJA SVOJIH DEL Z VSEMI SREDSTVI	DA	DA	DA	DA

Vir: Sporazum TRIPS, Bernska konvencija, slovenski ZASP/SLO, hrvaški ZASP/CRO, makedonski ZASP/MAK in bosanski ZASP/BIH

Tabela številka 16: Primerjava trajanja varstva avtorske pravice

PRIMERJAVA TRAJANJA VARSTVA AVTORSKE PRAVICE					
TRIPS – KNJIŽEVNA DELA		SLOV.	HRV.	MAK.	BIH
TRAJANJE VARSTVA	avtorjevo življenje in 50 let po njegovi smrti	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let
KINEMATOGRAFSKA DELA	- države lahko določijo, da preneha varstvo s pretekom 50 let, odkar je s privolitvijo avtorja delo postalo dostopno javnosti; - če se to v 50 letih, računano od realizacije, ne zgodi – s pretekom petdesetih let od realizacije;	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let
ANONIMNA DELA IN DELA POD PSEVDONIMOM	- preneha s pretekom 50 let, odkar je delo na dovoljen način postalo dostopno javnosti; - če ni dvoma glede imetnika psevdonima in njegove istovetnosti, traja varstvo za čas avtorjevega življenja in petdeset let po njegovi smrti; - države niso dolžne varovati anonimnih del ali del pod psevdonomom, za katera se lahko upravičeno domneva, da je njihov avtor umrl pred petdesetimi leti	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let
FOTOGRAFSKA DELA IN DELA UPORABNE UMETNOSTI	- če uživajo varstvo kot umetniška dela, določijo države; - to varstvo ne sme trajati manj kot 25 let od realizacije dela	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let
Roki varstva začno teči od smrti ali od predvidenega dogodka; vendar se njihovo trajanje vselej računa od 1. januarja leta, ki neposredno sledi letu smrti ali od omenjenega dogodka		DA	DA	DA	DA

Vir: Sporazum TRIPS, Bernska konvencija, slovenski ZASP/SLO, hrvaški ZASP/CRO, makedonski ZASP/MAK in bosanski ZASP/BIH

Tabela številka 17: Primerjava ureditev varstva avtorske pravice – računalniški programi in zbirke podatkov in drugega gradiva

PRIMERJAVA UREDITEV VARSTVA AVTORSKE PRAVICE – RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN ZBIRKE PODATKOV IN DRUGEGA GRADIVA				
TRIPS	SLOVENIJA	HRVAŠKA	MAKEDONIJA	BIH
• računalniški programi, ne glede na to, ali so podani v izvirni ali strojni kodi; • varstvo avtorske pravice na računalniških programih ne zajema samih podatkov ali gradiva in ne sme posegati v nobeno avtorsko pravico, ki obstaja na samih podatkih in gradivu;	DA	DA	DA	DA
• zbirke podatkov ali drugega gradiva, ki so zaradi izbora ali razporeditve njihove vsebine intelektualne storitve, berljivi v strojni ali drugačni obliki, tudi v primeru, če vsebujejo podatke in gradiva, ki sicer niso varovani z avtorsko pravico;	DA	DA	DA	DA

Vir: Sporazum TRIPS, Bernska konvencija, slovenski ZASP/SLO, hrvaški ZASP/CRO, makedonski ZASP/MAK in bosanski ZASP/BIH

Tabela številka 18: Primerjava ureditev pravic avtorja računalniškega programa in avtorja zbirke podatkov in drugega gradiva

PRIMERJAVA UREDITEV PRAVIC AVTORJA RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV IN AVTORJA ZBIRKE PODATKOV IN DRUGEGA GRADIVA					
PRAVICA AVTORJA – TRIPS		SLOVENIJA	HRVAŠKA	MAKEDONIJA	BIH
RAČUNALNIŠKI PROGRAMI	varovani enako kot književna dela;	DA	DA	DA	DA
ZBIRKE PODATKOV IN DRUGEGRADIVA	varovane enako kot to velja za zbirke;	DA	DA	DA	DA

Vir: Sporazum TRIPS, Bernska konvencija, slovenski ZASP/SLO, hrvaški ZASP/CRO, makedonski ZASP/MAK in bosanski ZASP/BIH

Tabela številka 19: Primerjava ureditev trajanja varstva

PRIMERJAVA UREDITEV TRAJANJE VARSTVA					
PRAVICA AVTORJA – TRIPS		SLOVENIJA	HRVAŠKA	MAKEDONIJA	BIH
RAČUNALNIŠKI PROGRAMI	avtorjevo življenje in 50 let po njegovi smrti;	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let
ZBIRKE PODATKOV IN DRUGEGRADIVA	avtorjevo življenje in 50 let po njegovi smrti;	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let
Roki varstva začno teči od smrti ali od predvidenega dogodka; vendar se njihovo trajanje vselej računa od 1. januarja leta, ki neposredno sledi letu smrti ali od omenjenega dogodka;		DA	DA	DA	DA

Vir: Sporazum TRIPS, Bernska konvencija, slovenski ZASP/SLO, hrvaški ZASP/CRO, makedonski ZASP/MAK in bosanski ZASP/BIH

Tabela številka 20: Primerjava ureditev varstva predmeti varstva pri pravici iz najema

PRIMERJAVA UREDITEV VARSTVA – PREDMETI VARSTVA PRI PRAVICI IZ NAJEMA				
PRAVICA AVTORJA – TRIPS – VSAJ RAČUNALNIŠKI PROGRAMI IN KINEMATOGRAFSKA DELA	SLOVENIJA	HRVAŠKA	MAKEDONIJA	BIH
• računalniški programi; • kinematografska dela; • lahko tudi druga dela;	DA	DA	DA	DA

Vir: Sporazum TRIPS, slovenski ZASP/SLO, hrvaški ZASP/CRO, makedonski ZASP/MAK in bosanski ZASP/BIH

Tabela številka 21: Primerjava ureditev varstva pravice iz najema

PRIMERJAVA UREDITEV VARSTVA – PRAVICA IZ NAJEMA					
PRAVICA AVTORJA – TRIPS		SLOVENIJA	HRVAŠKA	MAKEDONIJA	BIH
RAČUNALNIŠKI PROGRAMI	dovolijo ali prepovejo komercialno dajanje v najem javnosti izvirnikov ali kopij njihovih avtorskih del;	DA	DA	DA	DA
KINEMATOGRAFSKA DELA	dovolijo ali prepovejo komercialno dajanje v najem javnosti izvirnikov ali kopij njihovih avtorskih del, v primeru, če bi širše kopiranje teh del materialno škodovalo izključni pravici do razmnoževanja;	DA	DA	DA	DA

Vir: Sporazum TRIPS, slovenski ZASP/SLO, hrvaški ZASP/CRO, makedonski ZASP/MAK in bosanski ZASP/BIH

Tabela številka 22: Primerjava trajanja varstva pravice iz najema

PRIMERJAVA TRAJANJA VARSTVA – PRAVICA IZ NAJEMA					
PRAVICA AVTORJA – TRIPS		SLOVENIJA	HRVAŠKA	MAKEDONIJA	BIH
RAČUNALNIŠKI PROGRAMI	• avtorjevo življenje in 50 let po njegovi smrti;	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let
KINEMATOGRAFSKA DELA	• države lahko določijo, da preneha varstvo s pretekom 50 let, odkar je s privolitvijo avtorja delo postalo dostopno javnosti; • če se to v 50 letih, računano od realizacije, ne zgodi – s pretekom petdesetih let od realizacije;	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let	DA, 70 let
Roki varstva začno teči od smrti ali od predvidenega dogodka; vendar se njihovo trajanje vselej računa od 1. januarja leta, ki neposredno sledi letu smrti ali od omenjenega dogodka;		DA	DA	DA	DA

Vir: Sporazum TRIPS, slovenski ZASP/SLO, hrvaški ZASP/CRO, makedonski ZASP/MAK in bosanski ZASP/BIH

Tabela številka 23: Primerjava ureditev varstva – predmet varstva sorodnih pravic

PRIMERJAVA UREDITEV VARSTVA – PREDMET VARSTVA SORODNIH PRAVIC				
PREDMET VARSTVA – TRIPS, IZVAJALCI, PROIZVAJALCI FONOGRAMOV, RTV ORGANIZACIJE	SLOVENIJA	HRVAŠKA	MAKEDONIJA	BIH
• izvajalci: posnetki izvedb na fonogramih; • proizvajalci fonogramov: fonogrami oziroma zvočni zapisi; • RTV organizacije: radiodifuzne oddaje;	DA	DA	DA	DA

Vir: Sporazum TRIPS, slovenski ZASP/SLO, hrvaški ZASP/CRO, makedonski ZASP/MAK in bosanski ZASP/BIH

Tabela številka 24: Primerjava ureditev varstva sorodnih pravic

PRIMERJAVA UREDITEV VARSTVA SORODNIH PRAVIC					
PREDMET VARSTVA – TRIPS	PRAVICA IZVAJALCEV, PROIZVAJALCEV FONOGRAMOV, RTV ORGANIZACIJ – TRIPS	SLOVENIJA	HRVAŠKA	MAKED.	BIH
IZVAJALCI – POSNETKI IZVEDB NA FONOGRAMIH	• preprečiti snemanje svoje neposnete izvedbe in reprodukcije takega posnetka, (zvočni posnetek); • preprečiti radiodifuzno oddajanje nastopa po brezžičnem mediju in javnega prenašanja njihovega nastopa v živo (zvočni posnetek);	DA	DA	DA	DA
PROIZVAJALCI FONOGRAMOV – FONOGRAMI OZIROMA ZVOČNI ZAPISI	• dovoliti ali prepovedati neposredno ali posredno reproduciranje svojih fonogramov	DA	DA	DA	DA
RADIODIFUZNE ODDAJE	• prepovedati snemanje, reproduciranje posnetkov in ponovno radiodifuzno oddajanje po oddajnih brezžičnih medijih, kakor tudi javno televizijsko prenašanje le-teh	DA	DA	DA	DA

Vir: Sporazum TRIPS, slovenski ZASP/SLO, hrvaški ZASP/CRO, makedonski ZASP/MAK in bosanski ZASP/BIH

Tabela številka 25: Primerjava ureditev varstva sorodnih pravic – trajanje varstva

PRIMERJAVA UREDITEV VARSTVA – TRAJANJE VARSTVA					
PRAVICA AVTORJA – TRIPS		SLOVENIJA	HRVAŠKA	MAKEDONIJA	BIH
IZVAJALCI IN PROIZVAJALCI FONOGRAMOV	vsaj 50 let, šteto od konca koledarskega leta, v katerem je bil posnetek narejen ali izvajan;	DA, 50 let	DA, 50 let	DA, 50 let	DA, 50 let
RTV ORGANIZACIJE	najmanj 20 let od konca koledarskega leta, v katerem se je izvajalo radiodifuzno oddajanje;	DA, 50 let	DA, 50 let	DA, 50 let	DA, 50 let
Roki varstva začno teči od smrti ali od predvidenega dogodka; vendar se njihovo trajanje vselej računa od 1. januarja leta, ki neposredno sledi letu smrti ali od omenjenega dogodka;		DA	DA	DA	DA

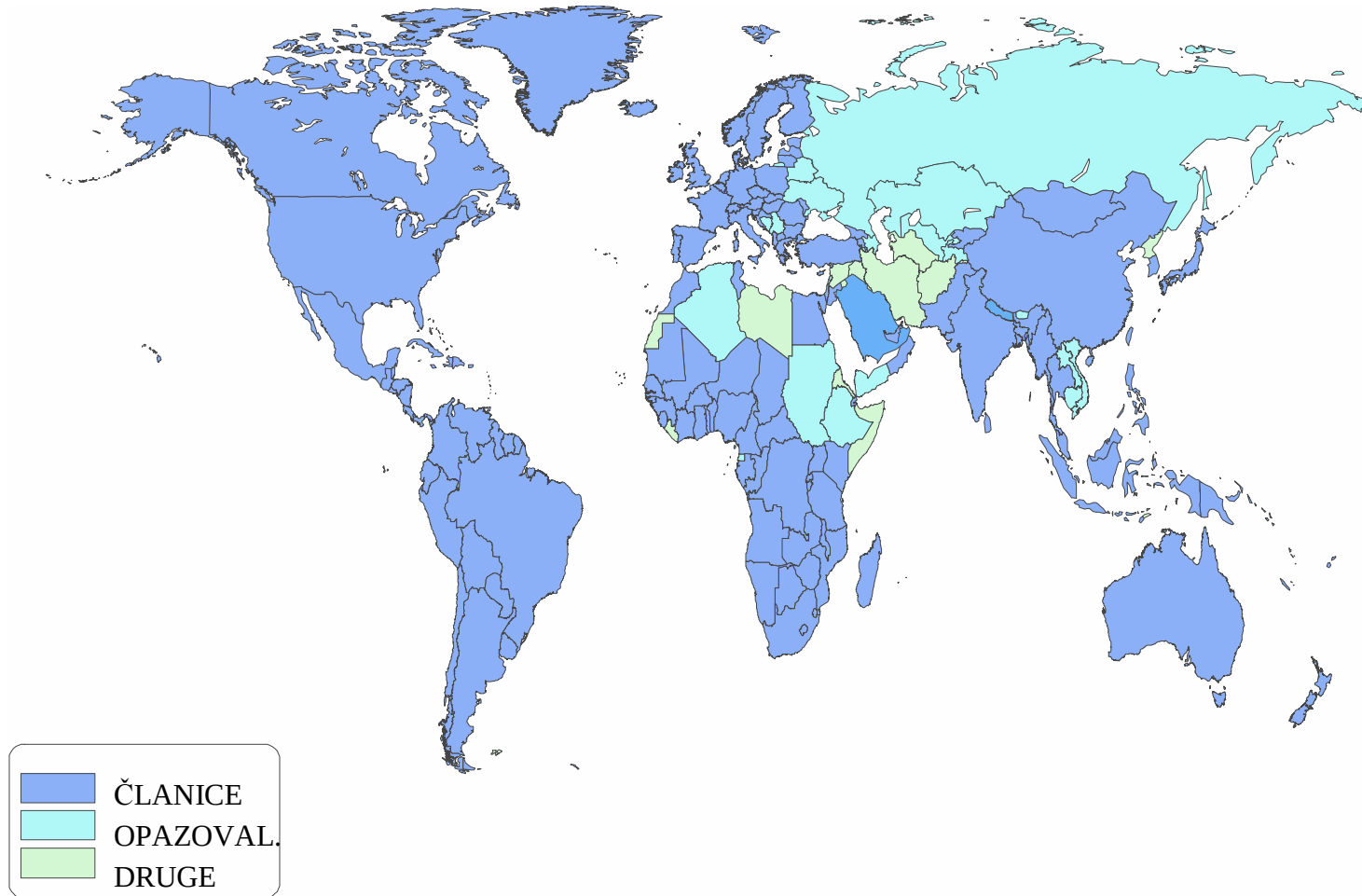
Vir: Sporazum TRIPS, slovenski ZASP/SLO, hrvaški ZASP/CRO, makedonski ZASP/MAK in bosanski ZASP/BIH

Tabela številka 26: Primerjava posledic in pričakovanj ob zmanjšanju piratstva za 10 odstotnih točk piratstva v Sloveniji, Hrvaški, Makedoniji in Bosni in Hercegovini

	dobrobiti	Slovenija	Hrvaška	Makedonija	Bosna in Hercegovina
1	ocena povečanja BDP	224 mio \$	247 mio \$	68 mio \$	53 mio \$
2	ocena povečanja števila delovnih mest	1.119	1.066	328	235
3	ocena povečanega davčnega prihodka	47 mio \$	43 mio \$	16 mio \$	3 mio \$

Vir: IDC-jeva študija ekonomskega vpliva, Slovenija, Hrvaška, Makedonija ter Bosna in Hercegovina, 2006, str. 1

PRILOGA 4:
SVETOVNA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA:
DRŽAVE ČLANICE, DRŽAVE OPAZOVALKE IN DRUGE DRŽAVE

PRILOGA 5

STOPNJE PIRATSTVA PO DRŽAVAH IN REGIJAH

LEGENDA:

	članica STO
	ni članica STO

Tabela številka 27 :Stopnja piratstva po državah in regijah: Zahodna Evropa v letih 1994-2002 in ES v letih 2003-2004

	Stopnja piratstva											
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		2003	2004
ZAH. EVROPA/ES												
Avstrija	47%	47%	43%	40%	38%	36%	37%	33%	30%		27%	25%
Belgija, Lxemburg	53%	48%	38%	36%	35%	36%	33%	33%	31%		29%	29%
Ciper	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		55%	53%
Češka	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		40%	41%
Danska	48%	47%	35%	32%	31%	29%	26%	26%	24%		26%	27%
Estonija	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		54%	55%
Finska	53%	50%	41%	38%	32%	30%	29%	27%	25%		31%	29%
Francija	53%	51%	45%	44%	43%	39%	40%	46%	43%		45%	45%
Latvija	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		57%	58%
Litva	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		58%	58%
Madžarska	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		42%	44%
Malta	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		46%	47%
Nemčija	48%	42%	36%	33%	28%	27%	28%	34%	32%		30%	29%
Grčija	87%	86%	78%	73%	74%	71%	66%	64%	63%		63%	62%
Irska	74%	71%	70%	65%	56%	51%	41%	42%	42%		41%	38%
Italija	69%	61%	55%	43%	45%	44%	46%	45%	47%		49%	50%
Nizozemska	64%	63%	53%	48%	45%	44%	40%	39%	36%		33%	30%
Norveška	53%	54%	54%	46%	40%	37%	35%	34%	32%		32%	31%
Poljska	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		58%	59%
Portugalska	65%	61%	53%	51%	43%	47%	42%	43%	42%		41%	40%
Slovaška	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		50%	48%
Slovenija	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		52%	51%
Španija	77%	74%	65%	59%	57%	53%	51%	49%	47%		44%	43%
Švedska	54%	54%	47%	43%	38%	35%	35%	31%	29%		27%	26%
Svica	38%	47%	43%	39%	33%	33%	34%	33%	32%		N/A	N/A
Vel. Britanija	42%	38%	34%	31%	29%	26%	26%	25%	26%		29%	27%
Sk. Zah. Evr.	52%	49%	43%	39%	36%	34%	34%	37%	35%		N/A	N/A
Sk. ES	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		37%	35%

Vir: Koren, 2003, str. 17, First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, 2004, str. 9 in Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 8.

Tabela številka 28: Stopnja piratstva po državah in regijah: Vzhodna Evropa, 1994-2002 in Ostala Evropa, 2003-2004

	Stopnja piratstva											
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		2003	2004
OSTALA EVROPA												
Bolgarija	94%	94%	98%	93%	90%	80%	78%	75%	68%		71%	71%
Hrvaška	90%	91%	79%	69%	64%	60%	63%	67%	62%		59%	58%
Republika Češka	66%	62%	53%	52%	45%	42%	43%	43%	40%		N/A	N/A
Estonija	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	53%	53%		N/A	N/A
Madžarska	76%	73%	69%	58%	57%	52%	51%	48%	45%		N/A	N/A
Latvija	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	59%	58%		N/A	N/A
Litva	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	56%	53%		N/A	N/A
Norveška	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		32%	31%
Poljska	77%	75%	71%	61%	61%	60%	54%	53%	54%		N/A	N/A
Romunija	93%	93%	86%	84%	86%	81%	77%	75%	70%		73%	74%
Rusija	95%	94%	91%	89%	92%	89%	88%	87%	89%		87%	87%
Slovaška	66%	62%	56%	58%	50%	46%	45%	46%	45%		N/A	N/A
Slovenija	96%	96%	91%	76%	73%	70%	61%	60%	59%		N/A	N/A
Svica	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		31%	28%
Ukrajina	95%	94%	95%	92%	93%	90%	89%	86%	89%		91%	91%
Druge CIS	95%	94%	95%	92%	93%	90%	89%	88%	90%		91%	90%
Dr. V.Evropa	82%	83%	72%	61%	56%	52%	52%	63%	65%		72%	72%
Sk. dr. Evropa	85%	83%	80%	77%	76%	70%	63%	67%	71%		71%	61%

Vir: Koren, 2003, str. 17, First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, 2004, str. 8 in Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 8.

Tabela številka 29: Stopnja piratstva po državah in regijah: Severna Amerika, 1994-2002 in 2003-2004

	Stopnja piratstva											
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		2003	2004
SEVERNA AMERIKA												
Kanada	46%	44%	42%	39%	40%	41%	38%	38%	39%		35%	36%
Porto Riko	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		46%	46%
ZDA	31%	26%	27%	27%	25%	25%	24%	25%	23%		22%	21%
Skupaj Severna Amerika	32%	27%	28%	28%	26%	26%	25%	26%	24%		23%	22%

Vir: Koren, 2003, str. 17, First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, 2004, str. 9 Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 9.

Tabela številka 30: Stopnja piratstva po državah in regijah: Latinska Amerika, 1994-2002 in 2003-2004

	Stopnja piratstva											
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		2003	2004
LATINSKA AMERIKA												
Argentina	80%	80%	71%	65%	62%	62%	58%	62%	62%		71%	75%
Bolivija	93%	92%	89%	88%	87%	85%	81%	77%	74%		78%	80%
Brazilija	77%	74%	68%	62%	61%	58%	58%	56%	55%		61%	64%
Čile	70%	68%	62%	56%	53%	51%	49%	51%	51%		63%	64%
Kolumbia	74%	72%	66%	62%	60%	58%	53%	52%	51%		53%	55%
Kostarika	89%	89%	82%	74%	72%	71%	68%	64%	61%		68%	67%
Dominik. Rep.	89%	89%	80%	76%	73%	72%	68%	64%	61%		76%	77%
Ekvador	90%	88%	80%	75%	73%	71%	65%	62%	59%		68%	70%
El Salvador	97%	97%	92%	89%	87%	83%	79%	73%	68%		79%	80%
Guatemala	94%	94%	89%	86%	85%	80%	77%	73%	61%		77%	78%
Honduras	89%	88%	83%	78%	77%	75%	68%	68%	66%		73%	75%
Mehika	78%	74%	67%	62%	59%	56%	56%	55%	55%		63%	65%
Nikaragua	94%	92%	89%	83%	81%	80%	78%	78%	77%		79%	80%
Panama	78%	77%	74%	72%	70%	66%	64%	61%	55%		69%	70%
Paragvaj	95%	95%	89%	87%	85%	83%	76%	72%	71%		83%	83%
Peru	86%	84%	74%	66%	64%	63%	61%	60%	60%		68%	73%
Porto Riko	71%	71%	50%	49%	49%	48%	46%	47%	43%		46%	N/A
Urugvaj	86%	84%	79%	74%	72%	70%	66%	63%	60%		67%	71%
Venezuela	72%	72%	70%	64%	62%	60%	58%	55%	54%		72%	79%
Drugo Lat. Amer.	79%	78%	75%	75%	72%	72%	67%	65%	62%		81%	79%
SK. LAT. AMER.	78%	76%	69%	64%	62%	59%	58%	57%	55%		63%	60%

Vir: Koren, 2003, str. 18, First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, 2004, str. 8. in Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 9.

Tabela številka 31: Stopnja piratstva po državah in regijah: Azija/Pacifik, 1994-2002 in 2003-2004

	Stopnja piratstva											
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		2003	2004
AZIJA/PACIFIK												
Avstralija	37%	35%	32%	32%	33%	32%	33%	27%	32%		31%	32%
Kitajska	97%	96%	96%	96%	95%	91%	94%	92%	92%		92%	90%
Hong Kong	62%	62%	64%	67%	59%	56%	57%	53%	56%		52%	52%
Indija	79%	78%	79%	69%	65%	61%	63%	70%	70%		73%	74%
Indonezija	97%	98%	97%	93%	92%	85%	89%	88%	89%		88%	87%
Japonska	66%	55%	41%	32%	31%	31%	37%	37%	35%		29%	28%
Koreja	75%	76%	70%	67%	64%	50%	56%	48%	50%		48%	46%
Malezija	82%	77%	80%	70%	73%	71%	66%	70%	68%		63%	61%
Nova Zelandija	43%	40%	35%	34%	32%	31%	28%	26%	24%		23%	23%
Pakistan	95%	92%	92%	88%	86%	83%	83%	83%	80%		83%	82%
Filipini	94%	91%	92%	83%	77%	70%	61%	63%	68%		72%	71%
Singapor	61%	53%	59%	56%	52%	51%	50%	51%	48%		43%	42%
Tajvan	72%	70%	66%	63%	59%	54%	53%	53%	43%		43%	43%
Tajska	87%	82%	80%	84%	82%	81%	79%	77%	77%		80%	79%
Vietnam	100%	99%	99%	98%	97%	98%	97%	94%	95%		92%	92%
Dr. Azia/Pacifik	96%	95%	86%	83%	74%	71%	75%	70%	69%		76%	76%
SK. AZ./PAC.	68%	64%	55%	52%	49%	47%	51%	54%	55%		53%	53%

Vir: Koren, 2003, str. 18, First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, 2004, str. 8 in Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 8.

Tabela številka 32: Stopnja piratstva po državah in regijah: Srednji vzhod/Afrika, 1994-2002 in 2003-2004

	Stopnja piratstva											
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		2003	2004
SR. V. /AFR.												
Algeria	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		82%	83%
Bahrain	92%	92%	90%	89%	89%	82%	80%	77%	76%		64%	62%
Ciper	77%	77%	70%	68%	68%	67%	63%	61%	57%		N/A	N/A
Izrael	78%	75%	69%	54%	48%	44%	41%	40%	37%		35%	33%
Jordanija	87%	87%	83%	80%	80%	75%	71%	67%	64%		65%	64%
Kuvajt	91%	91%	89%	88%	88%	81%	80%	76%	73%		68%	68%
Libanon	93%	91%	88%	93%	93%	88%	83%	79%	74%		74%	75%
Malta	77%	77%	70%	64%	63%	58%	56%	53%	48%		N/A	N/A
Oman	96%	96%	95%	93%	93%	88%	78%	77%	70%		65%	64%
Katar	91%	91%	89%	87%	87%	80%	81%	78%	76%		63%	62%
Saud. Arabija	78%	77%	79%	74%	73%	64%	59%	52%	50%		54%	52%
Turčija	90%	90%	85%	84%	87%	74%	63%	58%	58%		66%	66%
Zdr.Arab. Em.	86%	86%	50%	50%	49%	47%	44%	41%	36%		34%	34%
Dr.Sr.v./ Afr.	79%	78%	73%	73%	73%	69%	63%	56%	51%		92%	93%
Egipt	84%	84%	88%	85%	85%	75%	56%	58%	52%		69%	65%
Kenija	82%	82%	77%	72%	72%	67%	67%	77%	67%		80%	83%
Mavricius	90%	90%	88%	77%	78%	70%	66%	65%	61%		61%	60%
Maroko	82%	82%	77%	72%	72%	64%	60%	61%	58%		73%	72%
Nigerija	82%	82%	77%	72%	72%	67%	67%	71%	67%		84%	84%
Reunion	70%	72%	66%	59%	59%	54%	49%	46%	41%		39%	40%
Južna Afrika	64%	58%	49%	48%	49%	47%	45%	38%	34%		36%	37%
Tunisia	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		82%	84%
Zimbabve	63%	59%	70%	66%	67%	63%	59%	68%	70%		87%	90%
Drugo Afrika	87%	86%	83%	71%	69%	66%	62%	69%	61%		81%	84%
SK.SR.VZ./ AFR	80%	78%	74%	65%	63%	60%	55%	52%	49%		56%	58%

Vir: Koren, 2003, str. 18, First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, 2004, str. 9 in Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 9.

Tabela številka 33: Stopnja piratstva v svetu v letih 1994-2002 in 2003-2004

	Stopnja piratstva											
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		2003	2004
SKUPAJ SVET	49%	46%	43%	40%	38%	36%	37%	40%	39%		36%	35%

Vir: Koren, 2003, str. 18, First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, 2004, str. 9 in Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 9.

PRILOGA 6

DENARNA IZGUBA ZARADI PIRATSTVA NA PODROČJU RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV PO DRŽAVAH IN REGIJAH

LEGENDA:

članica STO

ni članica STO

Tabela številka 34: Denarna izguba po državah in regijah: Zahodna Evropa v letih 1994-2002 in ES v letih 2002-2004 (v tisočih \$)

Denarna izguba zaradi piratstva računalniških programov (v tisočih \$)												
ZAH. EVR./ES	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		2003	2004
Avstrija	41.223	66.994	50.267	41.620	51.164	66.929	70.748	42.340	59.330		109.000	128.000
Belgija/Luks.	75.973	78.210	49.197	51.485	53.401	77.372	53.767	45.024	55.105		240.000	309.000
Ciper	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		8.000	9.000
Češka	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		106.000	132.000
Danska	67.300	82.670	37.531	45.787	42.069	59.184	40.076	30.183	32.146		165.000	226.000
Estonija	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		14.00	17.000
Finska	56.081	80.604	36.335	37.754	36.126	50.594	39.135	24.206	16.945		148.000	177.000
Francija	421.145	537.567	411.966	407.900	425.205	548.408	480.604	527.472	663.517		2.311.000	2.928.000
Latvija	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		16.000	19.000
Litva	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		17.000	21.000
Madžarska	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		96.000	126.000
Malta	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		2.000	3.000
Nemčija	671.068	775.898	497.950	508.884	479.367	652.379	635.264	681.607	934.395		1.899.000	2.286.000
Grčija	28.845	40.573	45.802	44.546	55.385	67.708	61.542	61.412	53.674		87.000	106.000
Irska	30.590	40.640	45.650	46.847	60.986	117.892	77.399	39.137	43.568		71.000	89.000
Italija	288.490	503.648	340.784	271.714	356.879	421.434	421.942	468.187	510.579		1.127.000	1.500.000
Nizozemska	206.706	275.320	221.144	195.098	195.778	264.400	227.595	160.703	169.301		57.000	628.000
Norveška	80.092	96.981	103.852	104.337	72.452	87.568	64.292	37.613	35.678		N/A	N/A
Poljska	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		301.000	379.000
Portugalska	36.091	50.230	36.183	40.991	36.109	49.920	23.609	25.416	22.472		66.000	82.000
Slovaška	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		40.000	48.000
Slovenija	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		32.000	37.000
Španija	190.746	229.933	148.823	167.288	235.100	247.650	168.514	107.490	97.047		512.000	634.000
Švedska	151.993	206.332	112.498	127.051	119.073	131.358	92.889	49.929	57.123		241.000	304.000
Švica	65.842	132.779	99.545	92.898	76.471	107.068	91.093	68.501	102.730		N/A	N/A
Velika Britanija	370.793	444.561	337.344	334.527	464.771	679.506	530.787	290.666	337.314		1.601.000	1.963.000
SK.ZAHOD.EVR.	2.782.977	3.642.939	2.574.871	2.518.726	2.760.337	3.629.371	3.079.256	2.659.886	3.190.924		9.600.000	9.600.000

Vir: Koren, 2003, str. 20, First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, 2004, str. 9 in Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 8.

Tabela številka 35: Denarna izguba po državah in regijah: Vzhodna Evropa v letih 1994-2002 in Ostala Evropa v letih 2003-2004 (v tisočih \$)

Denarna izguba zaradi piratstva računalniških programov (v tisočih \$)												
VZH.EVR./OST.	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		2003	2004
Bolgarija	19.269	20.394	9.594	13.171	17.746	11.245	10.019	10.282	7.627		26.000	33.000
Hrvaška	15.279	18.072	7.715	7.569	10.373	4.061	8.384	12.570	7.070		44.000	50.000
Češka	97.150	56.108	69.212	51.972	43.261	36.897	44.674	34.434	49.939		N/A	N/A
Estonija	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	4.244	5.420		N/A	N/A
Madžarska	101.902	55.086	42.987	25.488	38.465	37.262	41.252	26.631	41.562		N/A	N/A
Latvija	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	5.869	9.460		N/A	N/A
Litva	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	4.843	5.736		N/A	N/A
Norveška	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		155.000	184.000
Poljska	208.176	150.287	169.202	107.625	142.484	164.914	103.531	96.063	137.262		N/A	N/A
Romunija	19.025	20.163	8.380	15.297	21.530	12.132	20.918	19.305	25.452		49.000	62.000
Rusija	516.254	301.076	383.304	251.837	273.055	165.515	108.983	119.817	492.483		1.104.000	1.362.000
Slovaška	23.683	13.678	14.055	17.018	11.241	9.653	6.866	10.377	26.381		N/A	N/A
Slovenija	19.082	20.174	8.666	9.198	12.223	10.366	11.743	19.716	29.015		N/A	N/A
Švica	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		293.000	309.000
Ukrajina	15.571	17.595	22.862	20.105	21.202	19.122	13.120	28.159	73.194		92.000	107.000
Druge CIS	15.865	19.451	26.510	24.162	26.160	24.401	16.574	38.746	73.695		112.000	121.000
Druge Vzh. Evr.	49.500	56.006	19.924	17.905	22.160	9.647	18.423	12.041	41.341		61.000	85.000
SK. VZH.EVR.	1.100.757	748.089	782.411	561.346	639.900	505.216	404.485	443.098	1.025.640		2.111.000	2.313.000

Vir: Koren, 2003, str. 20, First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, 2004, str. 8 in Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 8.

Tabela številka 36: Denarna izguba po državah in regijah: Severna Amerika. v letih 1994-2004 (v tisočih \$)

Denarna izguba zaradi piratstva računalniških programov (v tisočih \$)												
SEVER. AMER.	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		2003	2004
Kanada	341.637	347.085	357.316	294.593	320.636	440.101	304.999	189.299	306.502		736.000	889.000
Porto Riko	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		11.000	15.000
ZDA	3.589.512	2.940.294	2.360.934	2.779.673	2.875.185	3.191.111	2.632.438	1.807.709	1.960.684		6.496.000	6.645.000
SK. SEV.AMER.	3.931.150	3.287.379	2.718.251	3.074.266	3.195.821	3.631.212	2.937.437	1.997.008	2.267.186		7.232.000	7.549.000

Vir: Koren, 2003, str. 20, First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, 2004. str. 9 in Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 9.

Tabela številka 37: Denarna izguba po državah in regijah: Latinska Amerika. v letih 1994-2004 (v tisočih \$)

Denarna izguba zaradi piratstva računalniških programov (v tisočih \$)												
LAT. AMER.	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		2003	2004
Argentina	160.769	151.814	122.389	105.194	123.786	192.001	114.403	90.626	13.099		69.000	108.000
Bolivijaa	3.314	4.017	3.527	3.853	4.898	5.059	3.470	5.973	3.378		11.000	9.000
Brazilija	293.757	441.592	356.370	394.994	366.688	392.031	325.617	346.961	395.780		519.000	659.000
Čile	37.844	47.920	39.960	33.147	39.451	58.479	40.726	59.445	44.970		68.000	87.000
Kolumbia	78.559	103.288	85.920	65.085	83.615	61.843	40.924	24.280	27.090		61.000	81.000
Kostarika	5.866	7.303	6.735	7.064	8.392	11.545	18.344	8.662	8.267		17.000	16.000
Domin. Rep.	5.761	7.172	5.473	7.647	9.019	15.267	8.206	5.083	4.403		5.000	4.000
Ekvador	13.715	15.460	12.852	13.236	15.619	25.142	10.125	8.481	7.454		11.000	13.000
El Salvador	11.439	13.207	11.489	10.419	12.949	16.697	11.944	9.337	7.941		4.000	5.000
Gvatemala	8.745	10.095	8.675	7.867	9.357	15.580	15.115	17.429	13.183		9.000	10.000
Honduras	4.221	4.592	3.918	3.468	4.254	6.280	2.431	4.224	3.592		3.000	3.000
Mehika	192.361	135.905	105.909	133.102	147.138	133.964	180.164	181.678	212.953		369.000	407.000
Nikaragua	5.791	6.529	5.763	5.010	6.144	6.773	2.579	3.275	2.600		1.000	1.000
Panama	6.457	7.330	6.434	5.859	7.004	12.832	10.087	8.390	6.730		4.000	4.000
Paragvaj	5.144	6.327	5.408	5.029	6.371	8.198	10.433	4.273	2.816		9.000	11.000
Peru	32.339	40.522	32.437	31.017	37.462	27.210	15.573	14.453	19.034		31.000	39.000
Porto Riko	19.471	24.282	17.402	18.826	22.874	24.956	13.766	13.375	10.313		N/A	N/A
Urugvaj	16.674	18.876	16.116	13.613	16.109	19.608	9.688	7.979	4.262		10.000	12.000
Venezuela	46.211	57.968	51.272	54.905	68.298	56.823	20.792	32.212	21.851		55.000	71.000
Dr. Lat. Amer.	32.786	37.317	82.518	58.658	56.081	37.351	15.390	18.563	14.533		7.000	6.000
SKUP. LAT. A.	981.223	1.141.516	980.568	977.994	1.045.506	1.127.639	869.777	864.700	824.248		1.273.000	1.546.000

Vir: Koren, 2003, str. 21, First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study. 2004. str. 8 in Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 9.

Tabela številka 38: Denarna izguba po državah in regijah: Azija/Pacifik v letih 1994-2004 (v tisočih \$)

Denarna izguba zaradi piratstva računalniških programov (v tisočih \$)												
AZIJA/PACIFIK	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		2003	2004
Avstralija	158.678	198.146	128.267	129.414	192.237	150.390	132.533	91.011	138.497		341.000	409.000
Kitajska	364.021	443.933	703.839	1.449.454	1.193.386	645.480	1.124.395	1.662.404	2.407.719		3.823.000	3.565.000
Hong Kong	64.495	122.938	129.109	122.169	88.627	110.190	86.195	164.040	82.308		102.000	116.000
Indija	103.054	155.645	255.344	184.664	197.333	214.557	239.629	365.318	342.530		367.000	519.000
Indonezija	104.452	150.921	197.313	193.275	58.756	42.106	69.991	79.463	138.306		157.000	183.000
Japonska	1.399.813	1.648.493	1.190.323	752.598	596.910	975.396	1.666.331	1.721.050	1.473.194		1.633.000	1.787.000
Koreja	510.605	675.281	515.547	582.320	197.516	197.269	302.938	186.574	425.416		462.000	506.000
Malezija	66.704	80.596	121.488	82.552	79.268	84.154	95.567	94.544	99.522		129.000	134.000
Nova Zelandija	25.970	26.083	29.271	20.284	21.758	19.656	12.373	11.445	6.415		21.000	25.000
Pakistan	10.881	14.233	23.144	20.395	22.667	18.913	31.379	11.429	13.755		16.000	26.000
Filipini	40.647	45.022	70.735	49.151	31.138	33.163	27.091	24.655	37.780		55.000	69.000
Singapor	37.252	40.374	56.553	56.599	58.262	61.758	44.299	41.802	31.927		90.000	96.000
Tajvan	112.005	165.462	116.980	136.850	141.274	122.946	154.754	136.735	113.283		139.000	161.000
Tajska	67.834	99.146	137.063	94.404	48.613	82.183	53.082	41.123	81.900		141.000	183.000
Vietnam	3.910	35.076	15.216	10.132	10.328	13.106	34.938	32.246	49.195		41.000	55.000
Dr.Asia/Pacific	74.157	90.053	49.113	31.974	16.739	20.262	7.566	62.616	40.144		37.000	63.000
SK. AZIJA/PAC.	3.144.479	3.991.399	3.739.304	3.916.236	2.954.812	2.791.531	4.083.061	4.726.454	5.481.891		7.553	7.897.000

Vir: Koren, 2003, str. 21, First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study 2004, str. 8 in Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 9.

Tabela številka 39: Denarna izguba po državah in regijah: Srednji vzhod. Afrika. v letih 1994-2004 (v tisočih \$)

Denarna izguba zaradi piratstva računalniških programov (v tisočih \$)												
SR.VZH./AFRIKA	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		2003	2004
Algeria	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		59.000	67.000
Bahrain	3.614	4.243	4.495	3.576	3.012	6.021	4.745	1.179	1.345		18.000	19.000
Ciper	2.169	2.566	2.540	1.809	1.518	3.345	2.382	1.301	4.126		N/A	N/A
Izrael	41.380	55.639	77.261	57.060	63.239	72.487	66.256	45.429	36.809		69.000	66.000
Jordanija	2.194	2.567	2.659	1.883	1.584	3.276	2.116	1.021	3.514		15.000	16.000
Kuvajt	8.697	10.300	10.817	7.889	6.644	13.200	8.143	5.468	5.741		40.000	48.000
Libanon	1.424	1.643	1.708	1.322	1.119	2.059	1.600	1.347	4.308		22.000	26.000
Malta	1.678	1.975	1.956	1.299	1.090	2.220	1.667	969	1.441		N/A	N/A
Oman	6.304	7.397	7.905	5.682	4.784	9.780	6.535	3.148	3.334		11.000	13.000
Katar	2.569	3.033	3.206	2.760	2.325	4.451	3.736	2.705	3.245		13.000	16.000
Savdska Arabija	49.718	59.724	65.192	46.156	38.768	39.900	21.671	20.013	16.474		120.000	125.000
Turčija	69.298	95.249	90.717	64.306	55.823	98.257	96.472	27.440	47.706		127.000	182.000
Zdr.arab.emir.	7.499	9.558	6.026	4.420	3.637	7.624	5.393	7.596	5.724		29.000	34.000
Druge sr.vzhod	6.869	7.470	7.534	5.538	4.661	19.103	16.372	17.287	7.274		51.000	70.000
Egipt	8.244	10.674	18.128	12.890	10.858	33.197	12.232	17.663	15.566		56.000	50.000
Kenija	338	437	443	302	254	372	2.805	2.684	1.093		12.000	16.000
Mavricij.	1.375	1.562	1.646	1.070	902	1.263	1.482	2.085	2.644		4.000	4.000
Moroko	5.069	6.579	6.675	4.559	3.829	5.267	6.045	5.531	4.449		57.000	65.000
Nigerija	2.787	3.620	3.673	2.509	2.107	2.951	3.247	4.952	5.294		47.000	54.000
Reunion	1.612	1.894	1.860	1.232	1.036	1.458	1.881	474	529		2.000	1.000
Tunisia	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		29.000	38.000
Južn. Afrika	68.528	88.323	43.783	69.833	94.241	84.149	54.447	40.595	43.992		147.000	196.000
Zimbabve	519	576	717	699	810	845	508	1.701	807		6.000	9.000
Drug. Africa	113.981	146.302	151.814	94.715	77.781	66.966	56.607	74.046	69.998		83.000	124.000
SK.SR./VZH.AFR.	405.866	521.332	510.756	391.510	380.019	478.192	376.344	284.634	285.412		1.026.000	1.239.000

Vir: Koren, 2003, str. 22, First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, 2004, str. 9 in Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 8.

Tabela številka 40: Denarna izguba po državah in regijah: svet. v letih 1994-2004 (v tisočih \$)

Denarna izguba zaradi piratstva računalniških programov (v tisočih \$)												
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002		2003	2004
SK. SVET	12.346.452	13.332.654	11.306.160	11.440.079	10.976.395	12.163.161	11.750.359	10.975.780	13.075.301		28.794.000	32,695,000

Vir: Koren, 2003, str. 22 in First Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study, 2004, str. 9 in Studio sulla pirateria software a livello mondiale, 2005, str. 9.